

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**XVIII Міжнародної науково-практичної конференції
«Ідеї академіка В. І. Вернадського та проблеми
сталого розвитку освіти і науки»**

ТЕЗИСЫ ДОКЛАДОВ

**XVIII Международной научно-практической конференции
«Идеи академика В. И. Вернадского и проблемы
устойчивого развития образования и науки»**

CONFERENCE ABSTRACTS

**XVIII International scientific-practical conference
«Ideas of academician Vernadskyi and problems
of sustainable development of education and science»**

(посвідчення про реєстрацію УкрІНТЕІ № 02 від 09.01.2018)

Кременчук, 11-13 травня 2018 р.

XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Ідеї академіка В. І. Вернадського та проблеми сталого розвитку освіти і науки»: Матеріали конференції – Кременчук: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2018. – 202 с.

ISSN 2079-5009

Друкується за рішенням Вченої ради Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (протокол ВР № 6 від 03.04.2018). Збірник публікує матеріали, що містять нові теоретичні та практичні результати в галузях природничих, гуманітарних і технічних наук.

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова

М. В. Загірняк
(академік НАПНУ, ректор КрНУ)

Співголова

В. Г. Кремень (академік НАНУ і НАПНУ,
президент НАПНУ)

Заступники голови

О. В. Кириленко (академік НАНУ)
О. М. Пономаренко (академік НАНУ)
Б. С. Стогній (академік НАНУ)

Члени комітету

М. Вочожка	С. М. Шевчук
М. Дримал	О. О. Горб
С. В. Гаркуша	І. А. Піддубний
Г. Ф. Москалик	О. Б. Супруненко

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова

В. В. Никифоров

Заступники голови

О. В. Троцько
О. І. Шеремет'єва

Члени комітету

В. С. Бахарєв	А. Б. Почтовюк
А. А. Ігнатенко	Т. Б. Поясок
Н. В. Кіцель	К. А. Пряхіна
О. О. Булай	Л. В. Зюман
О. Б. Сьомик	А. Н. Шевченко
О. В. Літвінова	О. М. Федюн
С. Л. Кигим	О. П. Яроменок

Секретарі: К. О. Орлова, Т. М. Ротай

© Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2018.

Відповідальний за випуск: Троцько О. В.

Науково-дослідна частина КрНУ

Адреса редакції: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, НДЧ, вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600.

Контактний телефон: (05366) 3-62-17 – Троцько Олег Валерійович

Факс: (05366) 3-60-00; E-mail: v-nik@kdu.edu.ua; nich@kdu.edu.ua

---

Шановні учасники конференції!

У Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського протягом двадцяти останніх років сформувалася добра традиція проведення знакового для наукової спільноти заходу – міжнародної конференції «Ідеї академіка В. І. Вернадського та проблеми сталого розвитку освіти і науки». Цього року вона присвячена 100-річчю створення Національної академії наук України і 155-річчю від дня народження її першого президента академіка – Володимира Івановича Вернадського.

Кременчуцька земля, Полтавщина й Україна глибоко пов'язані з життям і науковою творчістю всевітньо відомого вченого, мислителя, величної особистості, одного з визначних організаторів вітчизняної науки і освіти. Ідеї видатного вченого ООН поклала в основу пошуків виходу з глибокої цивілізаційної кризи, прогнозування майбутнього, динаміки глобального розвитку. Саме Кременчуччина є складовою частиною ланцюга його наукових досліджень, результатом яких є концепція біосфери з її головним чинником – живою речовиною, а також звільнення поняття «життя» від релігійних нашарувань, надання йому фізичного значення і включення до кола таких характеристик Всесвіту, як матерія та енергія.

Під час попередніх 17 конференцій було встановлено меморіальну дошку на честь В. І. Вернадського у Кременчуці (2001 р.), відкрито пам'ятний знак в селі Омельник Кременчуцького району присвячений видатному вченому (2004 р.), встановлено пам'ятник першому президенту НАН України, академіку В. І. Вернадському в центрі міста Кременчук (2005 р.) і створено в нашому університеті аудиторію-амфітеатр імені видатного вченого, оснащену сучасним мультимедійним обладнанням (2013 р.)

Конференції, проведені з 2005 по 2016 рік, набули багатопрофільного, полілогічного значення, притаманного науковій діяльності В. І. Вернадського. Відтак наш університет ініціював упровадження в життя його концептуальне надбання. Унаслідок плідної роботи цих конференцій створено підґрунтя для розгляду та розв'язання проблем сучасних видів і напрямів освітньо-наукової діяльності через призму біосферно-ноосферних ідей видатного вченого.

Кількість учасників конференції щороку збільшується, розширюється коло актуальних проблем, що розглядаються на пленарних і секційних засіданнях, серед яких: ноосферні освіта, виховання та наука; розвиток природничих наук у контексті концептуальної спадщини В. І. Вернадського; управління екологічною безпекою; стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційна перспектива економіки. У роботі цьогорічної конференції беруть участь понад півтори сотні науковців із ЗВО, підприємств і установ з України, Китаю, Австрії, Польщі, Чехії, Словаччини, Словенії, Білорусі, Казахстану тощо.

Метою конференції є не лише обговорення результатів досліджень щодо забезпечення сталого розвитку освіти і науки як сукупності гуманітарних, економічних і політичних процесів у країні для досягнення гармонійного розвитку людини, суспільства і навколишнього середовища, а й формування умов для створення та впровадження наукових засад сталого розвитку освіти і науки через координацію зусиль та співробітництво.

Наразі Кременчуцькому національному університету імені Михайла Остроградського необхідно розв'язувати складні завдання забезпечення кадрами вищої кваліфікації, наукового становлення та національного і міжнародного визнання. Проведення конференції має сприяти співпраці з провідними закладами вищої освіти України і Європи, створенню продуктивних наукових колективів і шкіл для налагодження усталених зв'язків у системи «освіта–наука–виробництво» – реальному дієвому підґрунті прогресивного розвитку економіки нашої країни.

Бажаю учасникам конференції плідної роботи й подальших успіхів у науковій, освітянській і громадській діяльності на благо народу України та всього людства.

З повагою

**Голова програмного комітету,
ректор**

М. В. Загірняк

**СИСТЕМАТИЗАЦІЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ У ПРАЦЯХ ВОЛОДИМИРА
ВЕРНАДСЬКОГО ЯК ІНСТРУМЕНТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ**

¹Загородній А. Г., ²Пономаренко О. М., ²Кульчицька Г. О., ²Черниш Д. С.

¹Президія Національної академії наук України, Комісія НАН України з наукової спадщини академіка В.І. Вернадського

²Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка Національної академії наук України

Due to the deep penetration into the essence of the problem, systematizing accumulated knowledge in a certain field, Volodymyr Vernadsky discovered previously unknown horizons of one science, which naturally developing into another science. The peculiarity of the scientist is that he covered all the terrestrial processes and systematized them on a planetary scale as one whole.

Незаперечним є той факт, що Володимир Іванович Вернадський був різнобічним ученим. У колі його інтересів були мінералогія, кристалографія, метеоритика, біологія, радіологія, гідрогеологія, ґрунтознавство, філософія, історія науки. Він реформував мінералогію, створив геохімію, біогеохімію, радіогеологію, вчення про вічну мерзлоту, вчення про ноосферу тощо. Його спадщина налічує понад 700 різноманітних праць. Серед опублікованих найбільше праць з мінералогії (100), біогеохімії (70) і геохімії (50). Це не було поверхнєве захоплення то однією, то іншою наукою. За яку би проблему не взявся В. Вернадський, він залишив у ній глибокий науковий слід.

Сучасники Володимира Івановича свідчать, що він був організованою людиною зі скрупульозним і логічно-последовним підходом до будь-якої справи. Це підтверджують його особисті листи, щоденники, наукові праці. Він зізнавався [2, с. 483], що робив емпіричні узагальнення, використовуючи здебільшого чужий експериментальний і спостережний матеріал. На що відомий геолог Б. Личков, з яким учений тривалий час листувався, зауважив, що в інших з цього вийшла б компіляція, а у В.І. Вернадського – чудові відкриття [13, лист 167]. Саме завдяки аналізу, систематизуванню й узагальненню систематизованих даних він часто бачив те, чого не бачили самі автори експерименту. Тому вчений зумів так багато зробити у різних галузях, поєднати матеріальну Землю і людську думку, об'єднати різні науки в одну Науку з великої літери.

Систематизація досвіду. Уже з перших своїх звітів з вивчення ґрунтів Кременчуцького повіту [6] студент Вернадський подає нам приклад систематичного опису, розпочинаючи від території (виділяє 5 географічних частин повіту) до переліку ґрунтів – поймових і чорноземних. Вивчаючи ґрунти, він зацікавився класифікацією глинистих мінералів і, звичайно, динамікою мінералів у координатах часу, як паростком генетичної мінералогії. Його вчитель В. Докучаєв також був творцем нової науки – ґрунтознавства, яка розглядає ґрунт як динамічне природне тіло, що утворюється на стику живої і неживої природи. Безумовно, це знайшло відбиток у подальшій спрямованості наукових досліджень великого вченого.

Створивши геохімію, В. Вернадський створює геохімічну класифікацію хімічних елементів, попри те, що вони вже були систематизовані у рядах і періодах таблиці Д. Менделєєва. Бо хімічна систематика не здатна пояснити поведінку елементів у земній корі, властивості яких змінюються відповідно до геологічних зон, термодинамічних умов і фактора часу. Він виділяє шість геохімічних груп: 1) благородні гази; 2) благородні метали; 3) циклічні елементи; 4) розсіяні елементи; 5) радіоактивні елементи; 6) рідкісноземельні елементи [5, с. 275].

Зразком систематичного опису можна назвати статтю «О газовом обмене земной коры» [4]. По-перше, систематизована форма існування газів. Учений виділяє декілька морфологічних типів: атмосфера, газові скупчення, газові згущення, струмені і вихори, газові випари. Струмені, у свою чергу, поділяє на вулканічні, тектонічні, поверхнєві. Серед тектонічних струменів виділяє тимчасові (діатреми), періодичні (грязьові вулкани), постійні.

Далі об'єднує розмаїття газів у три великих групи за хімічним складом: 1) гази земної поверхні; 2) гази, пов'язані з високою температурою; 3) гази, що проникають у земну кору. У межах останньої групи виділяє дрібніші підгрупи: гази атмосфери, тектонічні, гази струменів. І лише серед тектонічних зустрічаємо найменшу таксономічну одиницю – моногазові потоки N_2 , CH_4 , CO_2 , H_2 , H_2O .

Який би об'єкт не був у центрі уваги В. Вернадського, яке б явище він не описував, скрізь намагається розділити все на частини, виділити області, групи, ряди, а в них – частини, підгрупи, типи аж до найменшої «цеглинки». Все пов'язане ієрархічним зв'язком – від оболонок земної кори до ізоморфних рядів хімічних атомів, від загального явища до конкретного факту.

Класифікація мінералів. Володимир Вернадський розпочинав як мінералог і був перш за все мінералогом. Тому класифікація мінералів, число яких тоді було близько 900, не могла залишитися поза його увагою. Серед класифікацій, що були відомі до того часу, найбільше йому імпонувала класифікація Є. Берцеліуса, побудована за хімічним принципом. «Ибо в настоящее время научная классификация минералов должна исходить из точного познания их химического состава, неизбежно должна быть *химической классификацией*» [1, с. 36]. Майбутнє за нею. Як приклад він наводить працю з описової мінералогії Дж. Дена «System of Mineralogy», у першому випуску якої (1937 р.) ще не було жодної формули мінералу, в другому (1844 р.) хімія зайняла помітне місце, а наступні випуски вже побудовані на підставі хімічної класифікації мінералів. Проте хімічна класифікація В. Вернадського сильно відрізнялася від класифікацій попередників.

Перш ніж класифікувати, потрібно було чітко визначити, що вважати найнижчою таксономічною одиницею системи. Тому так багато уваги він приділяє у своїх працях самому поняттю терміну «мінерал». «В настоящее время мы называем минералом физически или химически индивидуализированный продукт земных химических реакций, состоящий из химических молекул. Дать вполне полное определение этому понятию мы не можем, как не можем дать такового и для других объектов природы» [3, с. 329]. Мінерал, на думку вченого, це лише залишок від реакцій, тоді як головне завдання мінералогії, подібно до хімії, – вивчати процес самих реакцій. «Мы должны определить минералогию как химию молекул и кристаллов в земной коре, молекулярную и кристаллическую химию земной коры» [3, с. 325]. У реакціях, що мають місце у надрах Землі, гази є найактивнішими компонентами. Адже жоден карбонат не може утворитися без участі CO_2 . «Исходя из этого взгляда на минералогию, я включил в нее газы, которые были выброшены из минералогии под влиянием увлечения кристаллографией в первой половине XIX столетия и без которых невозможно понимание химических процессов земной коры. Очевидно, это вызвало необходимость новой классификации минералов, которая была мною выработана...» [1, с. 35].

Однак це не все. Вченому належить ще одне нововведення. Вода також невід'ємний реагент більшості земних реакцій. Тому вона є таким самим мінералом, як гази і кристалічні тіла. «С этой точки зрения минералом будут воздух, углекислота, кислород, морская вода и т. д.» [3, с. 330]. У класифікації природної води, запропонованій В. Вернадським, враховано все: агрегатний стан, морфологію виділень, фізико-географічні і геологічні умови знаходження води, газовий і сольовий склад, концентрацію солей і склад елементів-домішок [8, 10]. У групі природної води на перших порах він виділив 485 видів, що відповідають окремим мінералам, хоча насправді, на його думку, їх має бути ще більше (1500). Отже, крім генетичної мінералогії, до наукової спадщини В. Вернадського слід додати ще два внески: він створив мінералогію газів і мінералогію природної води.

Класифікація біосфери. Від неживої природи вчений переходить до живої речовини. У табличній формі він подає 16 ознак, які відрізняють безживну (*косную*) матерію від живої речовини, що у вигляді сукупності живих організмів існує у біосфері [7]. Головна відмінність живого – воно створене незворотними в часі процесами. У його розумінні біосфера виділяється як планетне явище космічного характеру. Звідси логічно випливає загальна

класифікація всієї біосфери, яку В. Вернадський поділяє на сім частин, геологічно не випадкових, зате дуже різних [9]: 1) живі організми; 2) безживні продукти їх життєдіяльності; 3) речовина, утворена без участі живих організмів; 4) речовина, утворена в умовах динамічної рівноваги між живою і неживою природою; 5) речовина в стадії радіоактивного розпаду; 6) розсіяні атоми; 7) речовина космічного походження. Це вершина узагальнення великого вченого, що дала йому змогу прослідкувати невидимі зв'язки між живою і неживою природою, розглядати живу речовину як величезну геологічну силу. Звідси висновок про людський розум, як геологічну силу і перехід до нового вчення – про ноосферу. Як вдало підсумував Г.Б. Наумов [12], саме сумісний розвиток визначає біосферу як земну геологічну оболонку не лише охоплену життям, але і нею організовану.

Класифікація як інструмент наукової роботи. Слід зазначити, що класифікації, запропоновані академіком В. Вернадським, не отримали належного розвитку. Виділені вченим 14 груп мінералів лише частково збігаються з відомими на тепер класами мінералів. Це не дивно, оскільки наші знання з того часу значно прогресували. Число відомих мінеральних видів нині перевищує 5 тис., тоді як В. Вернадський прогнозував, що навряд воно перевищить тисячу [3]. Ще відомо щонайменше вдвічі більше різновидів мінералів. Упровадження рентгеноструктурного аналізу в практику мінералогії сприяло вивченню атомної структури кристалів і призвело до заміни хімічних класифікацій кристалохімічними. В останніх хімічний склад мінералу органічно поєднаний з його структурою. Кристалохімічний підхід витіснив з об'єктів мінералогії всі природні утворення, що не мають кристалічної будови. Таким чином мінералогія, крім газів і рідин, введених у мінералогію вченим, позбавилася ще й вуглеводневих сполук. І це ще не кінець. Подальший розвиток інструментальної бази розширює наші знання про структуру мінералів, вона виходить на перший план у класифікаціях. Мінералогія з «молекулярної хімії Землі», як її визначив В. Вернадський, перетворюється на «фізику твердого тіла Землі».

Не отримала наукової підтримки його класифікація природної води. Очевидно саме тому, що вода перестала бути об'єктом мінералогії. А гідрогеологія й океанологія розглядають воду, як і передбачав учений, зовсім в іншому аспекті. Тим не менше, ця класифікація, як зазначив відомий сучасний гідрогеолог С.А. Шварцев, не має собі рівних у світі, безпрецедентна за широтою охоплення і чекає свого часу затребуваності [14].

Його класифікації не виявилися довгоживучими ще й тому, що він не надавав їм особливого значення і не задавався цілком створити класифікацію. «Классификация минералов играет в минералогии такую же подчиненную роль, какую занимает классификация химических соединений в современной химии» [1, с. 36]. Класифікації виходили у нього спонтанно як систематизація здобутих на певному етапі знань. На його думку, класифікація «она сама по себе не является задачей минералогии, но только позволяет расставить немногие образующиеся в природе тела среди огромного количества созданных человеческой мыслью соединений и этим путем позволяет понять точнее и полнее их химическую природу и характер образующих их процессов» [1, с. 38]. «Классификационная работа имеет в минералогии другую, гораздо более узкую, задачу. Она должна дать удобную схему, которая позволила бы охватить и исследовать химические реакции, в результате которых получают данные минералы. Но схема эта должна браться не безразлично: она должна вполне соответствовать той классификационной системе, которая отвечает современному состоянию химии, она должна, по возможности, всецело ей соответствовать. Ибо только при этих условиях мы можем сразу увидеть, *какие* из возможных химических тел могут получиться при природных реакциях и *какие* нет. Только при этом условии мы в состоянии выяснить химическую структуру природных тел, которые слишком слабо представлены в природе для того, чтобы их химическое строение могло быть понято изучением их одних» [1, с. 37].

Свої класифікації В. Вернадський створював, так би мовити, для внутрішнього вжитку. Оскільки «...при изучении минералов эти вопросы в значительной мере открыты личным взглядом, вкусам, научным построениям исследователя. И в минералогии, как и в химии,

классификации минералов могут и должны быть иными у всякого научного работника, пытающегося охватить целиком всю область минералогии» [1, с. 36]. Щоб перекопатися у цьому, достатньо звернути увагу наскільки вільно поводить ся він з таксономічними одиницями. Так, у класифікації мінералів води він оперує такими поняттями як царство, сімейство, група, причому остання у нього це значно більший таксон ніж царство. Тоді як у сучасних класифікаціях, навпаки, група один з найменших таксонів. Він вважав, що такі поняття як «мінеральний вид», «рід», «клас», «сімейство», котрі відігравали першорядну роль у курсах описової мінералогії, «это давно вопросы далекого прошлого». Класифікація для вченого була інструментом, за допомогою якого він систематизував набуті знання, щоб перейти на вищу сходинку наукового пізнання природних закономірностей. А для цього потрібно виявити зв'язок між розрізненими фактами, упорядкувавши їх в ієрархічній послідовності. Програмним завданням для наукових працівників звучать слова вченого: «...не в количестве изученных фактов, не в их значении является сила нашего мышления, а в том, чтобы эти факты составляли так называемое знание, т.е. являлись продуманными, ясна была нам взаимная между ними связь. А это возможно только при ясном, определенном предмете изучения, это возможно только с помощью строго научного **изучения**. А при этом необходимо иметь цель — **что** именно изучаешь, для чего и как; а раз изучаешь что-нибудь, то, так как все находится в связи, сразу кладутся рамки и остальных знаний в размере, необходимом для действительного понимания явлений. Это определяет не всю сумму знаний, но определяет его характер и отделяет, таким образом, довольно резко во всех делах — дилетанта от человека, привыкшего к научной работе [11, лист 81].

Висновок. Саме завдяки глибокому проникненню в суть проблеми, систематизуючи накоплені знання в певній галузі, Володимир Вернадський відкривав невідомі досі горизонти однієї науки, які закономірно переростали в іншу науку. Від мінералогії до геохімії, від геохімії до радіогеології і біогеохімії, від вчення про біосферу до вчення про ноосферу. Світ знає багато талановитих мінералогів, геохіміків і біохіміків, які зробили чималий внесок у ці науки, глибоко дослідили окремі процеси. Особливість Володимира Вернадського у тому, що він охопив усі земні процеси і систематизував їх у планетарному масштабі як одне ціле.

1. Вернадский В.И. Опыт описательной минералогии. – Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 5: Мінералогічна спадщина Володимира Івановича Вернадського / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, Ін-т геохімії, мінералогії та рудоутворення; [уклад.: Г.О. Кульчицька та ін.] ; редкол.: Б.Є. Патон (голова) та ін. – К. : [б. в.], 2012. – С. 33–316.

2. Вернадский В.И. Введение к книге «Земные силикаты, алюмосиликаты и их аналоги» (совместно с С.М. Курбатовым). – Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Том 5. Мінералогічна спадщина Володимира Івановича Вернадського / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, Ін-т геохімії, мінералогії та рудоутворення; [уклад.: Г.О. Кульчицька та ін.] ; редкол.: Б.Є. Патон (голова) та ін. – К. : [б. в.], 2012. – С. 453–520.

3. Вернадский В.И. История минералов Земной коры/ НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, Ін-т геохімії, мінералогії та рудоутворення; [уклад.: Г.О. Кульчицька та ін.] ; редкол.: Б.Є. Патон (голова) та ін. – К. : [б. в.], 2012. – С. 317–452

4. Вернадский В.И. О газовом обмене земной коры. – Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 7: Праці з геохімії та радіогеології. Кн. 1 / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т геохімії навколиш. середовища ; [уклад.: Е.В. Соботович, В.В. Долін ; редкол.: Е.В. Соботович та ін.] – К.: [б. в.], 2012. – С. 645–661.

5. Вернадский В.И. Химические элементы, их классификации и формы нахождения в Земной коре. Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 7: Праці з геохімії та радіогеології. Кн. 1 / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, Нац. б-

ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т геохімії навколиш. середовища; [уклад.: Е.В. Соботович, В.В. Долін; редкол.: Е.В. Соботович та ін.]. – К.: [б. в.], 2012. – С. 266–307.

6. Вернадский В.И. Частное описание почв Кременчугского уезда. – Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 7: Праці з геохімії та радіогеології. Кн. 2 / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т геохімії навколиш. середовища; [уклад.: Е.В. Соботович, В.В. Долін; редкол.: Е.В. Соботович та ін.]. – К.: [б. в.], 2012. – С. 399–485.

7. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – Вибрані наукові праці академіка академіка В.І. Вернадського. Т. 4: Геохімія живої речовини / [уклад.: І.А. Акімов та ін.; редкол.: Е.В. Соботович (голова) та ін.]. Кн. 2 / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В.І. Вернадського, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т зоології ім. І.І. Шмальгаузена, Ін-т геохімії навколиш. середовища; ред. рада: Б.Є. Патон (голова) та ін. – К.: [б. в.], 2012. – С. 453–465.

8. Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 6: Історія природних вод. Кн. 1: Водневисті мінерали / [редкол.: В.М. Шестопалов (голова) та ін.] / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В.І. Вернадського, Ін-т геол. наук НАН України; ред. рада: Б.Є. Патон (голова) [та ін.]. – К.: [б. в.], 2012. – 754 с.

9. Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 3: Хімічна будова біосфери Землі та її оточення / [уклад.: Л.С. Лисюк та ін.; редкол.: С.В. Волков (голова) та ін.] / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В.І. Вернадського, Ін-т заг. та неорган. хімії ім. В.І. Вернадського; ред. рада: Б.Є. Патон (голова) та ін. – К.: [б. в.], 2012. – С. 117–129.

10. Вернадский В.И. О классификации и химическом составе природных вод. – Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 6: Історія природних вод. Кн. 2: Досвід гідрохімії і геохімії вод Землі. Статті. Коментарі / [редкол.: В. М. Шестопалов (голова) та ін.] / НАН України, Коміс. з наук. спадщини акад. В.І. Вернадського, Ін-т геол. наук НАН України; ред. рада: Б.Є. Патон (голова) [та ін.]. – К.: [б. в.], 2012. – С. 829–846.

11. Вернадский В.И. Письма Н.Е. Вернадской (1886–1889) / Составитель Н.В. Филиппова. – Москва: Наука, 1988. – 304 с.

12. Наумов Г.Б. Три синтеза Космоса. Владимир Вернадский: история жизни и мысли. – Москва: ЛЕНАНД, 2014. – 200 с.

13. Переписка В.И. Вернадского с Б.Л. Личковым (1918–1939) / Составитель В.С. Неаполитанская. – Москва: Наука, 1979. – 270 с.

14. Шварцев С.Л. В.И. Вернадский и пути развития гидрогеологии // Труды XVII Междунар. симпозиума «Проблемы геологии и освоение недр». – Томск: Изд-во Томского политехнического ун-та, 2013. – Т. 1. – С. 500–502.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Москалик Г. Ф.

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Департамент освіти виконкому Кременчуцької міської ради*

An author affects the question of development of education in Ukraine and Poland by here formation. Reformation of any sphere pulls many various calls that lead sometimes negative, unforeseeable consequences. An author points the list of risks that stand on the way of reformation of sphere of education.

Проблеми реформування різних сфер та галузей економіки країн завжди супроводжується критикою, супротивом. Особливо гостро піднімаються у суспільстві проблеми реформування освіти – однієї із найбільш консервативних систем. Реформувати систему освіти надзвичайно складно, оскільки ця галузь торкається певним чином більшу частину населення (майже кожен мешканець відіграє якусь роль у системі освіти: учень, батько, студент, учитель, викладач, професор, директор школи, ректор університету, технічний працівник навчального закладу, бабуся – дідусь, сестра – брат, тітка – дядько, небайдужий громадянин, громадський активіст, журналіст тощо). І, при цьому, кожен має свою думку, яка дуже часто не збігається з думкою провідника реформ.

До основних проблем реформ слід віднести ряд факторів, які їх ускладнюють:

- непередбачуваність результатів реформ;
- непідкріпленість фінансовими ресурсами;
- відсутність сформованої позитивної громадської думки щодо реформи;
- супротив із середини системи через порушення зони комфорту окремих учасників процесу;
- сліпе копіювання реформ у інших країнах, їх не адаптованість до умов держави – реформатора;
- низький рівень компетентності провайдера реформ;
- поверхневність «реформ»;
- незбалансованість витрат на реформу і її кінцева ефективність;
- проведення реформ заради отримання чергового гранту, тощо.

Яскравим прикладом проблемних реформ є реформи в освіті Польщі.

Кнодель Л. зазначає, що «протягом останніх десяти років у освітній системі сформувалися три центральні тенденції, що полегшили інтеграцію Польщі в ЄС: реконструкція піраміди у сфері кваліфікацій, кількісна освітня експансія у вищій школі та збільшення чисельності студентів. Перша тенденція – цена слідок відхилення від моделі професійної освіти на робочому рівні на користь істотного розширення професійної освіти, яка веде до іспиту на атестат зрілості; друга - наслідок переходу від восьмирічної початкової школи до загальної шкільної освіти; третя - наслідок переходу на рівні ліцензування, створення не університетських галузевих інститутів і допущення неурядових установ вищої школи (у навчальному 2001/02 році вже 217!).

Однак після перевороту був прийнятий «Закон про освітню систему» в 1991 році – внутрішнє відновлення польської школи, тобто проведення змістовної навчальної реформи (духовної, структурно-організаційної, а також змістовно-навчальної). Освітня реформа відкладалась на більш пізні терміни через фінансові проблеми. Вона почалась в 1999 та була розрахована на шість років.

Як і в минулих освітніх реформах, вихідним пунктом стала критика колишньої освітньої системи в польських школах. Критикувались, насамперед, переваги енциклопедичних знань над практичними вміннями, специфічного предмета на заняттях, а також заняття по 45 хвилин і низький рівень занять, що призводить до зростаючої функціональної неграмотності в польському суспільстві, низького рівня культурних потреб

та антипатії до навчання протягом усього життя, зневаги до виховної функції школи, недостатнього співробітництва між викладачами та батьками, замикання школи на соціальному контексті, недостатнього співробітництва між професійною школою та сферою праці.

Влада зважилась на освітню реформу, посилаючись на необхідність інтеграції Польщі до ЄС, а також на необхідність основних змін в освіті, що впливає з реформи структури та територіальної реформи держави, і, зрештою, на сприятливі обставини демографічного росту, що починається.

Сучасна, поступово розпочата духовна освітня реформа стосується всіх ступенів освітньої системи (від дитячого садка до одержання вченого ступеня кандидата наук) і охоплює такі аспекти: система управління школою та шкільного нагляду з урахуванням особливого розподілу компетенції в цій галузі між воєводствами, районами та громадами, (наприклад, початкові школи та гімназії громади, ліцеї та професійні школи повинні підпорядковуватись району); навчальний план узагалі скерований на тему робити кожне заняття інформаційним заняттям, що виховує самостійність і стимулює самоорганізацію за допомогою інноваційних освітніх методів, розробка навчальних основ у загальноосвітньому процесі, створення освітніх стандартів, вихідним пунктом для яких стала розробка навчального планування кожного окремого заняття, запровадження альтернативних індивідуальних навчальних програм; критерії внутрішньої та зовнішньої оцінки й іспитів для перевірки результатів навчання, запровадження абсолютного стандарту нового іспиту на атестат зрілості, що організовується навчальними центрами та регіональною екзаменаційною комісією; досягнення порівняності польського іспиту на атестат зрілості з тими, які проводяться у країнах ЄС; фінансування передбаченого для школи навчального матеріалу; вимоги до кваліфікації викладачів, а також система їх оцінки; заплановані чотири етапи кар'єри викладача - від асистента до професора народної освіти» [1].

Освітні реформи в Польщі повертаються до вже пройденого: «1 вересня 2017 р. повернуться 8-річні початкові школи й розпочнуть зникати гімназії. Реформа також передбачає повернення до 4-річних ліцеїв і 5-річних технікумів.

На основі двох законів (Закону про освіту і Положення, які вводять закон про освіту) 6-річні початкові школи стануть 8-річними початковими школами, подібно до них 3-річні загальноосвітні ліцеї стануть 4-річними ліцеями, а 4-річні технікуми – 5-річними технікумами. У системі освіти виникнуть двоступеневі галузеві школи.

Гімназії, що функціонують у комплексах шкіл разом із початковою школою чи загальноосвітнім ліцеєм, будуть включені до цих шкіл. Гімназії, що функціонують самостійно, можуть бути перетворені в початкові школи, ліцеї, технікуми, галузеві школи чи ліквідовані. Такі рішення ухвалюватимуть гміни» [2].

Отже, проведення освітянських реформ вимагає виконання ряду вище зазначених вимог, оскільки тільки ефективно, продумане та виважене ставлення до потреб освіти, зможе ціле направлено рухати систему освіти вперед.

Література

1. Кнодель Л. Освітня система в Польщі: традиції та сучасність. – Електронний ресурс : <http://ru.osvita.ua/school/method/1016/>

2. Реформа освіти в Польщі: що зміниться у 2017–2018 навчальному році? – Електронний ресурс : <http://monitor-press.info/ua/categories/polshcha/19986-reforma-osvity-v-polshchi-shcho-zminytsia-u-2017-2018-navchalnomu-rotsi>

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ НООСФЕРНОЇ ТЕОРІЇ ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО

Дзина Н. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The theses highlight the main features of the noosphere of education, the role of the teacher in the formation of the noosphere worldview of youth. It is emphasized on the importance of the professional growth of education workers, the formation of their ecological thinking, dialogicity, reflexive position, to enable unity of personality and mega-space. The conditions of professional development in the context of the Vernadsky noosphere theory are described.

Сучасні трансформаційні процеси українського суспільства вимагають реформування ціннісних основ, визначення гуманізму як домінантного орієнтиру розвитку, спонукають повертатись до духовних першоджерел, на фундаменті яких вибудовувалась українська національна ідея. У цьому процесі велике значення відіграють педагоги як духовні наставники молоді, формуючи в неї ноосферний світогляд. Проблема становлення й розвитку ноосферної освіти присвячені дослідження вчених-філософів В. Андрущенка, А. Бурковського, І. Дмитрієвської, В. Надурака, В. Огнев'юка, С. Смірнова та ін. На думку А. Бурковського, ноосферою вважається освіта, метою якої є формування системи знань про цілісність світу, єдності людини й природи, активізує потреби до самопізнання, самореалізації, самоідентифікації в соціумі [1].

Педагог у ноосферній освіті має бути фахівцем, який володіє екологічним (здоровим, цілісним, гармонійним, природним) мисленням як першою і головною сходинкою на шляху до ноосферної свідомості (Н. Маслової) з чітко усвідомлюваним прагненням до самовдосконалення та професійного зростання, що актуалізує питання самоосвіти, розширення творчих можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності [2]. Тому організація професійного зростання має передбачати здійснення таких умов: забезпечення самозбереження (гармонійне співіснування особистісних прагнень, властивостей, здоров'я); підтримання позитивної Я-концепції себе як професіонала, позитивне тлумачення своєї професійної ситуації, акцент на своїх досягненнях, посилення своїх позитивних якостей, згладжування негативних, які не резонують зі світом Природи і мають руйнівний характер (злість, агресія, заздрість, брехня тощо); особистісна відповідальність (внутрішній локус контролю, інтернальність) за своє психічне і фізичне здоров'я; вміння працювати із використанням певних методик корекційного типу, психологічного моделювання й прогнозування на основі біоадекватності (володіння методами роботи лівої й правої півкуль головного мозку), з біоадекватними методиками й технологіями навчання тощо; внутрішня діалогічність як особистості і професіонала; «виживання через творчість»; вмиле поєднання чужого досвіду самозбереження і досвіду інших професійних ситуацій, які підвищують професійну самооцінку, з урахуванням цього вироблення свого індивідуального підходу, стилю; самотрансценденція (здатність не тільки бачити свій результат діяльності, але й розуміти й враховувати його роль і значення для інших), володіння прийомами самовідновлення (фізичного і психічного) після перевантажень.

Такий погляд на професійне зростання уможливить сприйняття єдності себе й світового процесу саморганізації, розширення оцінки соціального світу до мегапростору (планети, Космосу), спроможності до діалогу із минулим і майбутнім тощо.

Література

1. Буровский А. М. Концепция ноосферы В. И. Вернадского и создание новой школы / А. М. Буровский // Педагогика. – 1993. – № 6. – С. 13–17.
2. Маслово Н. В. Ноосферное образование: монография / Н. В. Маслово. – М.: Институт холодинамики, 2002. – 308 с.

**ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «УРБОЕКОЛОГІЯ»**

Солошич І. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In the article studies the process of formation of scientific research competence of future environmental specialists in the process of the study of educational discipline "Urban Ecology". The paper lists the questions of lectures and practical lessons which estimate the socio-ecological-economic condition of urban geological and social systems.

Оскільки формування науково-дослідницької компетентності (НДК) у майбутніх фахівців-екологів (МФЕ) є системою педагогічно організованої взаємодії її учасників, процесом, який пов'язаний зі створенням, аналізом, збереженням, обміном і використанням екологічної інформації, вважаємо що пріоритетним напрямом діяльності ЗВО при підготовці МФЕ на сьогодні є така організація освітнього процесу, в якому кожен студент міг би стати суб'єктом власного розвитку, здобувати та переробляти навчальну та наукову інформацію шляхом самостійної науково-дослідницької діяльності.

Розглянемо процес формування НДК у МФЕ, при вивченні навчальної дисципліни «Урбоекологія», яка передбачена навчальним планом підготовки бакалаврів галузі знань 0401 «Природничі науки» напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». Метою її викладання є навчити студентів на підставі сформованих загально-наукових компетенцій аналізувати структуру, функції, поточний стан урбогеосоціосистем (УГСС), визначення рівня їх соціо-еколого-економічного стану (СЕЕС), та на основі їх аналізу оптимізувати урбанізоване довкілля.

Для цього МФЕ відповідно робочій програмі навчальної дисципліни «Урбоекологія» МФЕ у першому семестрі на лекційних заняттях вивчають методику оцінки СЕЕС УГСС. При виконанні практичних занять «Оцінка соціального розвитку урбогеосоціосистем» та «Оцінка економічного розвитку урбогеосоціосистем» відповідно до заданої УГСС досліджують їх основні індикатори: показники захищеності життєвого рівня, демографічні, захворюваності населення та житлового забезпечення, виробничо-економічний розвиток, доходи та безробіття населення.

При виконанні практичного заняття «Характеристика екологічного стану урбогеосоціосистем» МФЕ відповідно до заданої УГСС вивчають природні умови регіону: відомості про область та її фізико-географічне розташування, клімат, рельєф, гідрологічні умови, характеристику ґрунтового покриву. У другому семестрі студентам при виконанні практичних занять «Оцінка забруднення атмосферного повітря урбогеосоціосистем», «Оцінка забруднення водних та земельних ресурсів урбогеосоціосистем», видаються самостійні науково-дослідницькі завдання, метою яких є визначення природно-ресурсного потенціалу обраного регіону дослідження.

У ході проведення практичних занять студентами проаналізовано динаміку показників СЕЕС УГСС Полтавської, Львівської, Миргородської, Харківської, Кіровоградської областей за період 2000-2017 рр. та проведено класифікацію їх стану.

Дослідження, пошук нової інформації, сприяє формуванню у МФЕ НДК та бажання продовжувати дослідження. Тому, попри те, що вивчення теми закінчене, МФЕ, будучи мотивованим, найчастіше приймають рішення продовжувати науково-дослідницьку роботу. Результатом цього є виконані магістерські роботи по вивченню соціо-еколого-економічного стану урбогеосоціосистем Полтавської, Львівської, Миргородської, Харківської, Кіровоградської областей. У 2018 році студентка кафедри «Екологічна безпека та природокористування» КрНУ Потєбна Д. В. здобула друге місце у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт зі спеціальності «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища» за темою «Оцінка соціо-еколого-економічних показників на прикладі адміністративних районів Полтавського та Харківського регіонів».

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ КУЛЬТУРИ

Бутко Л. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Баранов І. М.

Комунальний вищий навчальний заклад «Олександрійський коледж культури і мистецтв»

Challenges of the XXI century determine the need for modernization of the education system in the sphere of culture and using of the advanced foreign didactic theories which have been effectively proven in the education of the most developed countries. The system of dual training of the specialists in the sphere of culture will allow them to implement their professionalism, much increasing its level.

Глобальні соціокультурні, науково-технічні, політичні трансформації сучасного суспільства потребують докорінної перебудови системи освіти України як одного з джерел інтелектуального ресурсу країни, адже Закон України «Про освіту» визначає мету освіти як усебічний розвиток людини, що сприятиме збагаченню інтелектуального, економічного, творчого і культурного потенціалу України.

Відповідно до Закону «Про освіту», Середньострокового плану пріоритетних дій уряду на період 2017-2020 рр., наказу МОНУ від 16.03.2015 р. № 298 «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» в Україні розпочато активне впровадження системи дуальної підготовки фахівців, що позитивно зарекомендувала себе в системі освіти розвинутих країн. Якщо спочатку цей підхід реалізовувався в пілотних проектах із підготовки кваліфікованих робітників, то зараз розпочинається впровадження дуального підходу в системі освіти в закладах вищої освіти.

Визначальною рисою дуальної освіти є поєднання (50 % на 50 %) навчання і стажування, тобто загальні і фахові компетентності здобувач освіти отримує, поєднуючи засвоєння теоретичних аспектів майбутньої професії і набуваючи практичних навичок.

В Україні відповідно до даних «Довідника ВНЗ» підготовку фахівців у галузі культури і мистецтва здійснюють 135 закладів лише вищої освіти, не враховуючи заклади спеціалізованої освіти культурологічного або мистецького спрямування. Протягом усієї своєї історії навчальні заклади з підготовки фахівців сфери культури активно вирішували проблеми підвищення рівня підготовки висококваліфікованих спеціалістів, проте виклики ХХІ ст. зумовлюють необхідність модернізації освіти у сфері культури, упровадження революційних дидактичних теорій, у тому числі й системи дуальної підготовки, що дозволить по-новому реалізувати професійну підготовку.

Виділяємо такі складові дуального підходу в підготовці фахівців сфери культури:

- поєднання навчання і стажування;
- безперервність освіти (спеціалізована школа – коледж – університет);
- залучення кваліфікованих професіоналів до педагогічної діяльності, до формування освітньо-професійних програм, навчальних планів, навчальних і робочих програм;
- високий рівень індивідуалізації процесу підготовки;
- збільшення кількості практичних занять (базою практики стають залежно від спеціальності музеї, театри, студії звукозапису, продюсерські центри тощо);
- створення заходів з метою підвищення рівня мотивації отримання знань і набуття компетентностей, що можливе лише за умови виконання професійних обов'язків на практиці в успішних організаціях, підприємствах культури;
- зміна психологічних настанов майбутнього фахівця;
- створення умов для мотивації керівників закладів культури створювати найсприятливіші умови для набуття студентами фахових компетентностей.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

Крот В. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Чернявська О. В.

Комунальний вищий навчальний заклад «Олександрійський коледж культури і мистецтв»

In this review were analyzed the establishment conditions of Ukrainian Scientific Society in Kyiv. Leadership role of Mykhailo Hrushevsky in Ukrainian Scientific Society establishment and activity were noted, as well as the Ukrainian nature of the institution, which means that the recordkeeping and all activities were in Ukrainian. The main aspects of work, in particular speech subjects at organization meetings were noted.

Визначне місце в українському громадському і культурному житті належить Михайлу Грушевському. Найбільший історик України він протягом майже 20 років очолював Наукове Товариство імені Тараса Шевченка у Львові, яке фактично перетворив на неофіційну академію наук. Коли після революційних подій 1905-1907 років на Наддніпрянській Україні з'явилася можливість творити національні наукові інституції, М. Грушевський став фундатором Українського наукового товариства (УНТ) в Києві.

Внесок історика в розбудову та діяльність зазначеної установи недостатньо досліджена в українській історіографії. До участі М. Грушевського в діяльності УНТ зверталися видатні наші науковці Л. Винар, Й. Гермайзе, Г. Житецький. Однак ґрунтовне дослідження з цієї проблеми поки що відсутнє.

Мета нашої доповіді – проаналізувати діяльність Великого Українця в створенні та розбудові УНТ, як попередника Української Академії наук. Джерелами нашого дослідження виступають часопис «Записки УНТ», мемуари Михайла Грушевського, зокрема його щоденники та «Автобіографії», спомини секретаря товариства Дмитра Дорошенка, матеріали періодичної преси.

Після опублікування Маніфесту імператора Миколи другого в жовтні 1905 року в Російській імперії активізувалося громадське життя. Революційні події в країні дали українцям надію на розбудову національної науки. За ініціативою М. Грушевського в Києві було створено в 1907 році Українське наукове товариство. Його завдання полягало в тому, щоб об'єднати українських вчених в єдину організацію; «допомагати розробленню й популяризації українською мовою різних галузей науки» (Записки УНТ – 1907-- С. 4). В ньому створено три секції: історична, філологічна, природно-технічна, а також комісія з медицини і статистики. На першому його засіданні прийнято рішення про те, що все діловодство в установі повинно вестися виключно українською мовою, а на всіх його заходах рекомендувалося виголошувати реферати українською мовою, однак допускалися і винятки. Друкованим органом товариства стали «Записки УНТ», статті в ньому публікувалися виключно українською мовою. В 1914 році під егідою товариства почав виходити часопис «Україна».

Діяльність новоствореної установи пропагувала щоденна газета «Рада» На своїх сторінках вона писала: «Київське УНТ має велику вагу в культурному житті соборної України, а російської особливо. Поряд з чисто науковою діяльністю його члени проводили роботу «у всяких найбільш пекучих сферах – як ведення преси, робота коло освіти і усвідомленню мас», М. Грушевський був головою УНТ і найбільш активним його членом. Під його керівництвом пройшли засідання, які викликали найбільший резонанс. Серед них збори пам'яті В. Б. Антоновича, М. Костомарова, П. Житецького.

ПІДРУЧНИК НОВОГО ПОКОЛІННЯ В НООСФЕРНІЙ ОСВІТІ

Алексєєнко Н. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with school textbook as the main form of obtaining knowledge, the process of creating and designing modern school textbooks in the aspect of implementing the conceptual basis for the reform of the education system.

Концепція ноосферної освіти – це система науково-теоретичних, гносеологічних, методологічних і практичних поглядів на природу освіти та можливості її ефективного досягнення в суспільстві на етапі ноосферного переходу. Головною метою ноосферної освіти є формування в людини цілісної ноосферної свідомості, яка складається із триєдності: цілісного біоадекватного мислення, етичного біоадекватного методу поведінки та екологічного світогляду[1].

Вимоги часу поставили освіту в Україні перед необхідністю переосмислення навчання відповідно до концептуальних засад освітньої реформи. Традиційні засоби доповнили персональні комп'ютерні педагогічні програмові засоби. Але основним засобом навчання залишається підручник – книга, в якій викладено основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки і культури. Він є основним засобом навчання та елементом навчального процесу, який водночас відображає певну сферу знань або ж діяльності. Підручники повинні чинити педагогічний вплив на тих, хто навчається, а інформація, відповідно, має бути підібрана та оброблена згідно з завданнями навчальних видань. Підручники мають забезпечити формування національно-мовної особистості з цілісною ноосферною свідомістю.

Навчальна література має спиратися на державні стандарти та розроблятися відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик, які узагальнюють зміст освіти та відображають цілі освітньої підготовки. Навчальні програми дисциплін, за якими формується зміст підручників, мають враховувати міждисциплінарні зв'язки, передбачені структурно-логічними схемами, та не допускати дублювання окремих тем у різних навчальних дисциплінах. Авторам майбутніх підручників слід пам'ятати, що створюючи новий підручник, слід дотримуватись як орієнтації на державний стандарт освіти, так і на критерії та вимоги сучасного рівня освіти. Зміст підручника має бути ілюстрований методично доцільними схемами, кресленнями та іншим графічним матеріалом, спрямованим на розкриття змісту основного матеріалу, доповнення і конкретизацію його.

У сучасній індустрії з виробництва підручників сформовані досить чіткі вимоги до сучасного підручника, які враховують наступні характеристики: змістове наповнення, якість поліграфічних матеріалів, гатунок паперу, спосіб скріплення книжкового блока, основні елементи зовнішнього оформлення підручників (гарнітуру, кегель основного шрифту, довжину рядка, виділення в тексті тощо), особливості верстки, врахування вікових особливостей. Зміст підручників має бути у гармонії з оформленням. Сучасні засоби дизайну повинні застосовуватися при розробці макету підручника.

Отже, з виданням навчальної літератури нового покоління пов'язаний широкий спектр проблем, що потребують невідкладного наукового та методичного вирішення, бо створення навчальної літератури – це важливий напрям розбудови ноосферної освіти. Створюючи навчальну літературу, необхідно враховувати кращий методичний досвід. Головну увагу слід зосередити на висвітленні оновленої парадигми освіти, запровадженні комплексної системи видання навчальної літератури із всебічним урахуванням вимог сучасної дидактики та ноосферної освіти.

Література

1. М. Курик. Ноосферна освіта у формуванні нової людини [Електронний ресурс] // Сучасна освіта. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/367/>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Бесараб К. В.

Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with ecological consequence and culture formation by way of education. The complex of ecological education is studied. The tasks of ecological education are researched.

Екологічна свідомість – це індивідуальна і колективна здатність усвідомлювати нерозривний зв'язок кожної окремої людини і всього людства загалом з цілісністю і відносною незмінністю природного середовища існування людини, усвідомлення необхідності використання цього розуміння у практичній діяльності, вміння і звичка діяти стосовно природи, не порушуючи зв'язок і колообіг природного середовища, сприяти їхньому поліпшенню для життя нинішнього і майбутніх поколінь людей.

На думку психологів, під екологічною свідомістю маємо розуміти сукупність уявлень про взаємозв'язки у системі «людина – природа» і в самій природі, існуючого ставлення до природи, а також відповідних стратегій взаємодії з нею. Екологічна свідомість – це вищий рівень психічного відображення природного, штучного і соціального середовища та свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини в екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення.

Можна констатувати, що одним із найважливіших завдань екологічної культури та екологічного виховання є формування у громадян раціонального природокористування, вміння бачити екологічні наслідки, почуття відповідальності перед нинішніми та майбутніми поколіннями та ін.

Виділяють певні етапи у процесі неперервного екологічного виховання:

- екологічне просвітництво – це перший ступінь в екологічному вихованні. Він формує перші елементарні знання про особливості взаємовідносин «суспільство- природа»;
- екологічна освіта – це психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є теоретичне формування екологічної свідомості;
- екологічне виховання – це формування в індивіда моральних принципів, що визначають його позицію та поведінку у сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Відсутні програми екологічної освіти державних службовців негативно впливає на ефективність державного управління, в тому числі в галузі охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів в Україні. Тому необхідно вводити основи екологічних знань в усі програми підвищення кваліфікації державних службовців.

Потреба в таких програмах обумовлена низьким рівнем підготовки кадрів цих відомств у ряді галузей, включаючи екологічну політику, екологічне право, економічний і фінансовий аналіз природоохоронної діяльності.

Екологічна освіта розглядається сьогодні як один з найпотужніших засобів, що може забезпечити зміну ставлення людини і суспільства до навколишнього середовища з руйнівного, споживацького на дбайливе, бережливо-відновлювальне. Завдання екологічної освіти — допомагати формуванню поведінки, спрямованої на неруйнування середовища існування; розширення діапазону практичних навичок, необхідних для розробки і виконання ефективних рішень зі збереження довкілля; забезпечення більш тісного зв'язку між процесами освіти і реальним життям шляхом міждисциплінарного підходу. Це важливий інструмент реалізації конституційного права кожного громадянина України на безпечне для життя і здоров'я довкілля, права на вільний доступ до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту, права на її поширення.

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Беспарточна О. І., Гаркава А. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with vocational education as a way of influence on the state and development of the country's economy. Vocational education provides high-quality labor resources of various branches of industrial, agricultural production and services. The realization of personal creative potential through professional activity is considered.

Професійно-технічна освіта має великий вплив на стан та розвиток економіки країни, адже її покликання – забезпечення якісними трудовими ресурсами різних галузей промислового, сільськогосподарського виробництва та сфери послуг. Прагнення кваліфікованого робітника до постійного професійного зростання, реалізації особистісного творчого потенціалу через професійну діяльність відображає його акмеологічну спрямованість та забезпечує динаміку професійної кар'єри.

Компетентність – це характеристика конкретної людини, її відповідність певним професійним і соціальним задачам та вимогам. Компетентність є індивідуальною характеристикою конкретного кваліфікованого робітника, його психічних якостей, які дозволяють діяти самостійно та професійно. Таким чином, компетентність є більш вузьким поняттям ніж професіоналізм, людина може бути професіоналом, але, в той же час, вона може не бути повністю компетентною в усіх професійних питаннях.

Швидкий розвиток інформаційних технологій став стимулюючим у розвитку інших технологій, особливо «проривних». Включення до навчального процесу заходів по створенню інформаційно-комунікаційного середовища навчальної групи, проведення вебінарів, презентація наукових товариств, виявлення викривленої та не наукової інформації у мережі Інтернет, робота над перспективами розвитку професійної галузі тощо дозволяє значно підвищити інформаційно-комунікаційну компетенції майбутнього кваліфікованого робітника та спрямувати його на саморозвиток та професійне самовдосконалення. В інформаційно-комунікаційній компетентності кваліфікованого робітника можемо виокремити такі компоненти як інформаційний, комп'ютерно-технологічний та процесуально-діяльнісний.

Дані компоненти відображають функції інформаційно-комунікаційної компетентності, якими є: пізнавальна, спрямована на систематизацію знань, на пізнання і самопізнання людиною самого себе; комунікативна, спрямована на спілкування, передачу інформації; адаптивна, що дозволяє адаптуватися до умов життя і діяльності в інформаційному суспільстві; нормативна, що виявляється, перш за все, як система моральних і юридичних норм і вимог в інформаційному суспільстві; оцінна (інформативна), характеризує уміння орієнтуватися у потоках різноманітної інформації, виявляти і відбирати відому і нову, оцінювати значущу і другорядну; інтерактивна, яка формує активну самостійну і творчу роботу особистості, що забезпечує її саморозвиток, самореалізацію. В умовах швидкозмінного руху науки, формування даної компетентності лише під час навчання кваліфікованих робітників є недостатнім, адже інформаційно-комунікаційна компетентність має виражену акмеологічну спрямованість, яка потребує постійного розвитку та вдосконалення як у процесі навчання, так і після нього, протягом усього життя людини. При формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, у світлі акмеологічного підходу, великого значення набуває функція саморозвитку.

Таким чином, важливого значення набуває усвідомлення майбутнім кваліфікованим робітником, що з початком професійної діяльності його навчання не закінчується, а переходить на новий, принципово інший рівень. Лише за цієї умови можливе подальше професійне зростання, просування по кар'єрних сходах та досягнення професіоналізму.

УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Беспарточна О. І., Лазаренко А. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with the criteria of the effectiveness of students' training. The level of acquired theoretical knowledge, practical skills and skills for a certain period of time, autonomy and activity of students in solving professional problems, solution of problematic production situations, readiness for future professional activity are researched.

Упровадження ІКТ технологій сприяє розвитку навичок та вмій працювати в аудиторії та самостійно (що обумовлено специфікою роботи з комп'ютерними програмами); надає можливість здійснити диференційований та індивідуальний підхід як у виборі матеріалу, так і в темпах роботи окремих студентів; надає необхідні навички швидкої роботи з комп'ютером, що є надзвичайно важливим для майбутньої професійної діяльності. Важливим елементом самостійної навчальної діяльності студентів при вивченні гуманітарних дисциплін є реферативна робота та використання відеоматеріалів.

Під час опанування гуманітарних дисциплін, студентам необхідно актуалізувати опорні знання. Важливо навчити студентів логічно мислити, аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати факти, вміти вести дискусію. В зв'язку з цим значення набуватиме самостійна робота з додатковими джерелами, що забезпечує можливість зіставлення матеріалу, узагальнення, порівняння, аналізу, класифікації.

У зв'язку з цим, перед викладачами стоїть ряд завдань, головною метою є максимальне наповнення навчальним матеріалом самостійної роботи студентів, зокрема – створення електронного навчально-методичного посібника, як носія навчально-наукового змісту навчальної дисципліни, який відповідає вимогам професійної підготовки майбутніх фахівців. Зазвичай перевірка виконання самостійної роботи студента забирає час, який можна використати на вивчення нового матеріалу, проте застосування засобів ІКТ з метою повторення, узагальнення та систематизації знань не тільки допомагає перевірити, наскільки студенти засвоїли навчальний матеріал, а й створити конкретне, наочно-образне уявлення про предмет, явище чи подію, які вивчаються, доповнити відоме новими даними.

Одним із різновидів контролю, доцільно використання самостійних творчих робіт з використанням ІКТ в навчально-виховному процесі є створення постерів. Також, для самостійної роботи студентам було запропоновано створити постер до своєї улюбленої книги з допомогою програми Microsoft Publisher.

Критеріями ефективності підготовки студентів вищого навчального закладу виступає: рівень набутих теоретичних знань, практичних умінь та навичок за певний проміжок часу; самостійність та активність студентів при розв'язанні професійних задач; вирішення проблемних виробничих ситуацій, готовність до майбутньої професійної діяльності.

Слід відмітити, що впровадження ІКТ навчання формує позитивний настрій у групі, не дозволяє бути байдужим до процесу навчання та спілкування. До позитивних моментів можна також віднести: покращення взаєморозуміння між студентами та викладачем, відсутність страху зробити помилку або задати неправильне запитання, можливість співпраці викладача з кожним із студентів окремо, постійний зворотній зв'язок. Студенти отримали можливість приймати важливі рішення щодо процесу навчання, спілкуватися, поєднувати різноманітні види діяльності. Відмічався високий рівень внутрішньої мотивації (інтерес самого студента).

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій (веб-технологій, зокрема веб-квестів) у навчальному процесі дозволяє розвивати пізнавальну активність студентів та навички самостійного отримання знань; активізує навчальний процес, сприяє підвищенню індивідуалізації навчання та його якості.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Беспарточна О. І., Лукаш О. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Recommendations and directions of research are analysed in relation to forming of communicative competence of future teachers of foreign languages in higher pedagogical educational establishments. It is well-proven that, a communicative competence of future teachers of foreign languages is the integrating component of their professional competence during studies in higher pedagogical educational establishments.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти висувають особливі вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, образ яких пов'язується з професіоналами інноваційного типу. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній програмі «Вчитель» зазначено, що особистісно орієнтований підхід до організації навчального процесу у вищих закладах освіти передбачає перехід від знання навчального предмета як мети навчання до навчального предмета як засобу професійного становлення особистості; від пріоритету вузькоспеціальних завдань до цілісного розвитку особистості майбутнього педагога; від супідрядних стосунків у системі “викладач-студент” до педагогічної взаємодії, співтворчості та співпраці.

Вивчення проблеми комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов передбачає визначення базових понять, які є передумовою наукового обґрунтування суті цього феномену. Беручи до уваги комплексний, міждисциплінарний характер вище означеної компетенції, тезаурус нашого дослідження складають поняття різного ступеня узагальнення. На ієрархію понять впливає загальна мета сучасної професійної педагогічної освіти, а саме: формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що комунікативна компетенція також досліджувалася вченими в таких напрямках, як лінгвістична здібність особистості та її готовність до мовленнєвої діяльності. Для осмислення сутності досліджуваного нами феномена вважаємо за необхідне їх проаналізувати. Якщо розглядати комунікативну компетенцію як лінгвістичну здібність, то можна виділити кілька підходів щодо її вивчення та класифікації: з позиції виявлення здібностей до різних аспектів мови та мовлення, мовленнєвим процесам рецепції та продукції; з позиції визначення особливостей ядерних психічних процесів: сприймання, пам'яті, мислення; з точки зору визначення впливу індивідуально-психологічних, характерологічних, особистісних якостей людини (волі, емоцій, типу темпераменту, екстраверсії-інтроверсії) на успішність оволодіння й володіння іноземною мовою.

На основі аналізу наукових джерел ми можемо зробити висновок, що думки всіх учених збігаються в тому, що основною характеристикою комунікативної компетенції є врахування психологічних, соціальних і культурних чинників, які залежать від соціальної приналежності індивіда та конкретної ситуації, в якій здійснюється висловлювання.

Але на комунікативну компетенцію майбутніх учителів іноземних мов також впливають особливості професійно-педагогічної діяльності та її спеціалізація.

Аналіз функцій педагогічної діяльності вчителя іноземних мов також доводить, що комунікативна компетенція становить інтегруючий компонент професійної компетентності, тому що є мовленнєвим механізмом, який поєднує всі функції.

Таким чином, комунікативна компетенція майбутніх учителів іноземних мов є інтегруючим компонентом їхньої професійної компетентності під час навчання у вищих педагогічних навчальних закладах і розглядається нами як інтегровані професійні знання, навички, вміння й якості, що забезпечують ефективне виконання комунікативної функції у професійній діяльності та сприяють їхньому подальшому самовдосконаленню й самореалізації в ній.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Беспарточна О. І., Скрипник О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with peculiarities of distance learning, The ability to find, analyze and systematize important information, development of critical thinking, independent creative activity are studied.

Сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) висуває вимоги щодо модернізації та підвищення ефективності навчання, автоматизувати як, власне, процес навчання, так і контроль рівня навченості. Завдяки впровадженню ІКТ в усі галузі життя у вищих навчальних закладах з'явилися передумови впровадження й розвитку дистанційної освіти, яка базується на використанні інформаційних і телекомунікаційних технологій та дозволяє забезпечити необхідний рівень підготовки спеціаліста. Ця форма освітнього процесу дозволяє отримувати знання в будь-якій галузі без постійного безпосереднього відвідування навчального закладу та уможливорює неперервне професійне вдосконалення протягом усього життя. Модернізація вищої освіти стимулюється соціальним замовленням суспільства, а тому ставить нові вимоги до рівня підготовки майбутніх фахівців. Такими вимогами нині є: уміння знаходити, аналізувати і систематизувати важливу інформацію, розвиток критичного мислення, самостійна творча діяльність. Студентам необхідно сьогодні навчитися працювати з великим обсягом інформації: розуміти основний смисл того, що вони вивчають, спиратися на факти, узагальнювати відомий матеріал та робити обґрунтовані висновки. Тому посилюється інформатизація освіти, відбувається включення до системи освіти інформаційного середовища і залучення Інтернет - ресурсів.

Огляд теорій дистанційного навчання показав, що новітні технології, глобалізація і нові ідеї щодо навчання майбутні фахівців потребують нового погляду на традиційні підходи до практики дистанційного навчання. У українському науковому суспільстві, дистанційне навчання розглядається як нова педагогічна технологія або комплекс, що використовує у взаємодії та взаємному доповненні всі відомі технології навчання, підкоряється основним законам педагогіки, хоча і трансформує їх згідно з новими умовами навчання і вимагає певного переосмислення у рамках освітніх закладів. Педагогічні технології використовують загальновідомі дидактичні принципи: цілісність, тобто єдність навчання і розвитку, з одного боку, і систематичність, з другого; фундаментальність, тобто навчання студентів дисциплін, що несуть базову істотну інформацію, на основі якої можна поширювати знання у даній галузі та самостійно їх доповнювати; культуро зваженість - полягає в тому, що навчання повинно відповідати сучасному рівню розвитку культури. Не можна не враховувати сучасних можливостей навчання: комп'ютерів, засобів мультимедіа тощо. Зараз потрібні фахівці, що вільно орієнтуються у сучасних економічних умовах і в інформаційному середовищі, яке постійно поширюється; гуманітаризація та гуманізація навчання, де гуманітаризація пов'язана з уведенням до дисциплін, що вивчаються у ВНЗ, додаткових гуманітарних з метою сприяння формуванню світогляду студентів, а гуманізація передбачає не формальний, а людський підхід до навчання, який забезпечуватиме творчий розвиток і самовдосконалення людини; безперервність освіти, тобто підготовка студентів до необхідності вдосконалювати свої професійні якості протягом усього життя.

Технології дистанційного навчання притаманна особлива навчально-пізнавальна мотивація, що створюється мережею Інтернет. Основу освітнього процесу при дистанційному навчанні складає цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота студента, який може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість контакту з викладачем.

Отже, дистанційне навчання є формою, яка ґрунтується на використанні широкого спектру традиційних та новітніх інформаційних технологій, технічних засобів, що

застосовуються для передачі навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації спілкування між викладачем і студентами. Дистанційне відрізняється від інших форм навчання способом отримання (надання) освіти або характером освітньої технології, що здійснюється в основному опосередковано на відстані.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Беспарточна О.І., Хоменко В.М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The necessity of introduction is reasonable for the process of professional preparation of future skilled workers of professionally-ethic qualities. The selection of professional ethics of skilled workers is recommended in relatively independent area of ethic science that will allow to regulate behavior of students and will assist the moral becoming of consciousness of student.

Настав час, коли увага до таких вічних категорій, як етика та мораль, чесність та непідкупність знову загострилася. Зрозуміло, що підготовка майбутніх кваліфікованих робітників європейського рівня неможлива без відповідної світоглядної підготовки та оволодіння знаннями як фундаментального, так і прикладного характеру; засвоєння загальнолюдських моральних принципів та норм; належного рівня моральної культури, професійно-етичних якостей; самостійного орієнтування в розмаїтті нестандартних ситуацій та культурного плюралізму взагалі; здатності самостійно вирішувати ті чи інші питання. На кожному етапі свого становлення суспільство виробляло і відповідну етику – етику, яка відповідала вимогам соціального, політичного, ідеологічного, культурного розвитку народу як у загальних правилах, так і стосовно окремих прошарків населення та професій. Формування професійної етики було обумовлено суспільним поділом праці, виникненням різноманітних видів діяльності, професій.

Відсутність обґрунтованої моделі професійно-етичних якостей майбутніх кваліфікованих робітників, з одного боку, і потреба в підвищенні ефективності їх професійно-морального рівня – з іншого, призводять до протиріччя, яке намагаються вирішити у своїх роботах педагоги і психологи. Кваліфіковані робітники належать до такої соціально-професійної групи, яка працює в найбільш тісному контакті з людьми. Якщо скористатися класифікацією Є.А. Клімова, згідно з якою існує п'ять типів професій: “людина – природа”, “людина – техніка”, “людина - художній образ”, “людина – знакова система”, “людина – людина”, – то професія кваліфікованого робітника – класичний приклад професії типу “людина – людина” чи соціономічної, що вимагає “інтерсоціальних здібностей”. Історично склалося, що моральні принципи й норми виникли з уявлень людей про справедливість, гуманність, добро. Поведінка людей, що відповідала цим уявленням, вважалася моральною, протилежна – аморальною. Тобто морально те, що, на думку людей, відповідає інтересам суспільства й індивідів, приносить користь. У той час, як норми й принципи показують, як треба діяти, моральні якості визначають окремі сторони поведінки й риси характеру особистості, але як належне вони теж обґрунтовуються професійною етикою. Таким чином, моральна норма чи принцип, виникнувши й існуючи поза особистістю як вимога суспільства, професії, у процесі свого практичного застосування можуть перетворитися у звички поведінки, у якість особистості. Конкретні вимоги до кваліфікованих робітників визначаються на основі типових кваліфікаційних характеристик і відображаються в посадових положеннях і інструкціях. Проте вимоги залишають благами побажаннями, якщо їх корисність для суспільства не стала усвідомленою необхідністю для кваліфікованих робітників, їх повсякденної діяльності.

Таким чином, існує можливість виділення професійної етики кваліфікованих робітників у відносно самостійну галузь етичної науки, яка поєднує й синтезує професійну етику та особливі соціально-моральні принципи й норми, властиві кваліфікованим

службовцям як професійній групі зі своїми рисами буття і свідомості. Формування професійно-етичних якостей – важлива складова виховання та підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до майбутньої професійної діяльності. Цілеспрямоване, систематичне формування професійно-етичних якостей не тільки впливає на моральну свідомість студента, сприяє переведенню етичних знань у його особисті переконання, підвищує розуміння їхньої суспільної значимості й об'єктивної необхідності, але й створює ту необхідну морально-психологічну атмосферу, що стимулює високоморальні вчинки, регулює поведінку студентів.

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Біздан М. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Social networks are an increasingly important part of how we communicate and connect day to day. They have gained credibility over the years as a trusted source of information and platform where teachers can interact with their students. The use of social networks in education provides students with the ability to get more useful information, to connect with learning groups and other educational systems that make education convenient. Students can benefit from online tutorials and resources that are shared through social networks as well.

Завдяки великій популярності соціальні мережі стали частиною повсякденного життя більшості користувачів Інтернету. Окрім своєї комунікаційної функції вони мають великий освітній потенціал і можуть бути використані для ефективної організації дистанційного навчання.

На пошук необхідної інформації у всесвітньому павутинні можна витратити дуже багато часу і тому виникає необхідність знайти інструмент, який дозволить звужити коло пошуку. Таким інструментом можуть бути соціальні мережі, які надають можливість приєднатись до вже сформованих дослідницьких груп, науково-дослідних проектів і таким чином знаходити, відстежувати та використовувати інформацію відповідної тематики.

Розглянемо декілька переваг використання соціальних мереж. По-перше, беззаперечною перевагою використання соціальних мереж у освітньому процесі є те, що за короткий проміжок часу студент може знайти спеціалістів з тієї чи іншої галузі та, приєднавшись до їх груп, отримувати нову цікаву та корисну інформацію з перших вуст, що у свою чергу надає можливість досягти кращих результатів у навчанні та під час виконання наукового дослідження. По-друге, через соціальні мережі освітні установи мають можливість спілкуватися зі студентами використовуючи канали для анонсування та надання студентам корисної інформації, поширення мотиваційних повідомлень: застосування хеш-тегів в соціальних мережах значно полегшує залучення студентів до обговорення різних тем; розміщення відео роликів допомагає підтримувати взаємовідносини між студентами та навчальним закладом, що сприяє налагодженню контакту та допомагає у вирішенні студентських проблем. По-третє, соціальні мережі – це одна з найкращих платформ для отримання даних, оскільки вони пропонують ефективні інструменти моніторингу, а також можливість поставити питання фахівцям з певної теми та отримати відповідь або консультацію з конкретного питання. Також перевагою використання соціальних мереж у навчальному процесі є можливість створення інтерактивних конференцій, вебінарів, семінарів, колоквиумів тощо. По-четверте, використання соціальних мереж у навчальному процесі сприяє створенню власного портфоліо студента, що має важливе значення для початку кар'єри оскільки через соціальні мережі легко відстежити досягнення в певній галузі, яких було набуто ще під час навчання.

Комунікативній простір соціальних мереж забезпечує високий рівень взаємодії між студентами та студентками і викладачем: навчальний процес на обмежується аудиторними заняттями, а, виходячи за його межі, забезпечує безперервність навчання; окрім набуття нових знань, формуються навички співпраці, стимулюється самостійна пізнавальна діяльність, розвивається критичне мислення.

Більшість зазначених функцій можуть запропонувати і українські соціальні мережі. Мережеві платформи являють собою ще один інструмент, який варто брати до уваги при розробці освітніх програм. Тому на даний момент важливим кроком до полегшення навчання і підвищення його ефективності є популяризація українських соціальних мереж серед студентів національних вишів.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Білоус Р. М., Дружиніна І. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The theses present the forms of the theatrical mystery in the context of psycho-psychological assistance: forum that play-back theatres. Each of these forms has it's own feature: forum-theater has an accent on the for societal problems respect; play-back theatre specializes in particular correlation with the spontaneous group of actors. The main task of the method is to penetrate the situations of the people with actors, but as a result it helps people to manage the folding situations and find the ways of solving them.

У сучасних кризових умовах розвитку суспільства складно абстрагуватись від нервового напруження, стресу, що в результаті може призвести до погіршення здоров'я особистості. Важливою в такий період є різноспрямована психологічна допомога, яка дозволяє відновити ресурси та стимулювати до подальшої діяльності.

Саме арт-терапевтичний напрямок дозволяє продуктивно розкрити ресурси особистості, а саме: форум та плей-бек театри. Витоки драматичного мистецтва базуються на теорії катарсису Аристотеля, де уявлення людей про сильні переживання під час драматичної гри перетворювалися в позитивні, зцілюючі переживання. На основі теорії катарсису виникли психотерапевтичні театри з використання імпровізаційних, ігрових елементів. Засновником нового психотерапевтичного напрямку, який використовувався у рольовій грі з використанням імпровізаційного сюжету (психодрама), був Я. Морено. Продовжили дослідження С. Кратохвіл, А. Боал, Е. Еріксон, К. Станіславський та ін.

Форум-театр як сучасний терапевтичний метод створив А. Боаль. Насамперед він спрямований на вирішення соціальних проблем у вигляді сценічної вистави, де кожен має певну соціальну роль. Головним героєм є «жертва» ситуації, а інші персонажі – його оточення: сім'я, друзі за можливої участі інших героїв: психолога, вчителя тощо. Кількість задіяних осіб зумовлена сценарієм. Обов'язковою є присутність ведучого, який на протязі розігрування ситуації контролює процес взаємодії персонажів. Після спектаклю ведучий шляхом опитування аудиторії з'ясовує рівень усвідомлення проблеми та допомагає знайти варіанти поліпшення ситуації, після чого відбувається повторне програвання з урахуванням нових обставин.

Ключовим моментом плей-бек театру є спонтанність (адекватна реакція на нові умови або нова реакція на старі умови), виступаюча каталізатором креативності в даний момент «тут і зараз». Сутність процесу полягає у відтворенні акторами історії, яку розповідає людина. Ситуація може стосуватись міжособистісних проблем, сімейних конфліктів, морального стану особистості та може мати більш поверхневий та глибинний характер. Особливість даного методу полягає у терапевтичному ефекті початкового етапу, в процесі

якого людина структурує постановку подій, а спільне переживання з іншими людьми підсилює ефект, що в результаті сприяє розрядці накопичених емоцій. Після завершення гри акторів ведучий запитує протагоніста про задоволеність його результатом. Якщо ситуація залишилась не зрозумілою, то вносяться корективи і на сцені програвється другий варіант ситуації з іншими терапевтичними моментами.

Отже, засоби драматерапії надають можливість людині прийняти участь у процесі гри чи розповіді, що в результаті сприяє вирішенню проблемної ситуації, зниженню нервового напруження, емоційній розрядці. Напрямами подальшого дослідження є теоретичний та практичний аналіз емоційної сфери акторів та розробка системи засобів подолання кризових ситуацій.

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-СИРІТ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У КОЛЕДЖІ

Білоус Р. М., Копичко Н. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article considers the concepts of adaptation and mal adaptation of orphan students to learning environment in a college. The current state of the study of this issue has been analyzed, the difficulties of orphan students in adapting to new learning conditions through interaction with social environment have been characterized.

У сучасному суспільстві проблема адаптації є однією з ключових у психологічній науці, адже високі темпи життя, постійні інформаційні переваження і дефіцит часу все більше впливають на психіку особистості, спричиняючи відхилення в нормальній діяльності окремих чи функціональних системах організму. Початок навчання в коледжі – це досить складний і багатогранний процес адаптації в житті кожного студента-сироти, до якого входить активне пристосування до нових умов життя, включення в кардинально новий вид діяльності, освоєння нового соціального середовища. Питанню адаптації студентів до умов навчання у ВНЗ в сучасній науці приділяється значна увага. Зокрема, вагомий внесок у вивчення цієї теми зробили вчені: Б. Г. Ананьєв, Е. Еріксон, В. П. Зінченко, О. М. Леонт'єв, Дж. Морено, В. А. Петровський, О. В. Симоненко та інші. Психологічна адаптація (за Л. С. Виготським) вважається одним із провідних чинників і необхідною умовою соціалізації; А. В. Петровський, аналізуючи процеси входження студентів-сиріт у нові соціальні ситуації, формування певного ставлення до суспільства загалом наголошував, що набуття здатності адаптуватись, долати труднощі, знайти своє місце в житті є вирішальним фактором успішної інтеграції кожної особистості.

Адаптація студентів-сиріт не завжди проходить успішно: при пасивній адаптації студент має досяжні цілі і виконує нескладні види діяльності, проте при розширенні кола спілкування чи зростанні рівня домагань може виникнути дезадаптація, яка характеризується відмінностями цілей і видів діяльності, звуженням кола спілкування та вирішуваних проблем, неприйняттям норм, цінностей нового соціального середовища, а в окремих випадках і протидії цим нормам і цінностям. Провідні причини дезадаптації, з одного боку, зумовлюються особливостями студента, а з іншого – індивідуальним мікросоціальним оточенням. Н. І. Гуткіна, І. А. Кулак розглядають дезадаптацію, як багатофакторний процес зниження і порушення здатності студента до навчання в результаті невідповідності умовам і вимогам навчального процесу, соціального середовища їх психофізіологічним можливостям та потребам. Отже, важливим аспектом системи адаптації студентів-сиріт в умовах навчального закладу є визначення критеріїв адаптації і головних орієнтирів якісної підготовки сиріт до життя, їхньої спроможності конкурувати на ринку праці після закінчення коледжу поруч із звичайними випускниками.

Таким чином, адаптація студентів-сиріт до умов навчання в коледжі є засобом взаємодії з соціальним середовищем, в першу чергу, колективом однолітків, що сприяє розвитку студента, формуванню власної системи ставлення до соціуму як необхідної умови в оволодінні певним видом діяльності. Все це дає змогу вважати адаптацію сутнісною ознакою студентів-сиріт, основною умовою та механізмом людської життєдіяльності. Подальшого дослідження потребують вивчення причин і чинників дезадаптації студентів закладів освіти та розробка тренінгових програм профілактики дезадаптації першкурсників.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Герасименко Л. В., Грищенко В. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In the context of the transformation of Ukrainian society and the improvement of the labor market and education market there is a need to increase the level of professional motivation of the student's personality in a higher educational institution. This situation is conditioned by the status of higher education as a fundamental component of the system of continuing education in a context of increased competition in the labor market, where professional motivation is an important factor in competitiveness.

Професійна мотивація відображає систему цілей, потреб особистості, що спонукає до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до професії [3]. Вона відіграє роль компенсаторного чинника: маючи недостатньо здібностей, студент, за наявності професійної мотивації, може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого не сформована професійна мотивація [2]. Дана проблема розроблялася у працях В. Асеева, Є. Ільїна, О. Леонтєва, С. Єрохіна, Ю. Нікітіна, І. Нікітіної та інших.

Структура професійної мотивації складається з трьох комплексів: інтерес (безпосередній, опосередкований), обов'язок, самооцінка професійної придатності [1]. Безпосередній інтерес виникає на основі привабливості змісту професії; опосередкований інтерес відображає привабливість окремих характеристик професії. Обов'язок виявляється в усвідомленні студентом суспільної значущості професії та власної відповідальності. Самооцінка професійної придатності відзеркалена у вмінні студента співвідносити властивості професії з особистими якостями.

В умовах навчально-виховного процесу у вищій школі професійна мотивація має ряд особливостей: 1) формування професійної мотивації студентів залежить від наявності та актуальності потреби у саморозвитку, що передбачає переорієнтацію на пошук можливостей до максимальної професійної самореалізації; 2) визначення та розуміння студентами зони потенційного розширення власних потреб і можливостей; 3) процес професійного саморозвитку залежить від механізмів його мотиваційного забезпечення у процесі впливу особистісних характеристик на соціальний досвід і компетентність студента, його індивідуальні особливості та детермінанти професійної діяльності; 4) формування стійкої професійної мотивації студента забезпечується через усвідомлення ним необхідності постійного самовдосконалення у процесі безперервної освіти; 5) професійний саморозвиток пов'язаний із внутрішнім поєднанням структурних складових психіки особистості, спрямованих на конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем на основі отримання результату професійної діяльності [2].

Таким чином, професійна мотивація студентів у вищій школі базується на потребі у саморозвитку особистості та формуванні прагнення до професійного самовдосконалення, що детермінує подальші наукові розвідки у напрямку дослідження методик формування їх професійної мотивованості.

Література

1. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / С. А. Єрохін, Ю. В. Нікітін, І. В. Нікітіна // Юридична наука. – 2011. – №1. – С. 20-28.
2. Ляшенко І. В. Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності [Електронний ресурс] / І. В. Ляшенко // Народна освіта – 2013. – Вип. 1 (19). – Режим доступу : http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1076.
3. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів / О. Пінська // Проблеми трудової і професійної підготовки. – 2009. – Випуск 14. – С. 111-115.

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ОН-ЛАЙН КУРСІВ НА ПЛАТФОРМІ OPEN EDX В САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ

Головаха М. Л., Кожем'яка М. О., Красноцьоров С. М., Масленніков С. О.

Запорізький державний медичний університет, кафедра травматології та ортопедії, Запоріжжя, Україна

The possibilities of using remote information technologies for organization of solitary work of students in higher medical educational institutions are considered in this work. The features and advantages of the use of remote online courses are determined and the results of their use in the educational process are estimated.

В роботі розглянуті можливості використання дистанційних інформаційних технологій для організації самостійної роботи студентів в вищих медичних навчальних закладах. Визначені особливості і переваги використання дистанційних он-лайн курсів та оцінені результати їх використання в навчальному процесі.

Мета роботи: Оптимізація навчального процесу в медичних ВНЗ шляхом використання дистанційних он-лайн курсів на платформі opened X для організації самостійної роботи студентів.

Згідно робочої програми студентів медичних ВНЗ, які навчаються за кредитно-модульною системою більшу кількість годин відведено для самостійної роботи та самопідготовки. Використання для цієї мети друкованих підручників та інших паперових матеріалів не завжди виявляється зручним (витрати часу на їх пошук, відвідування бібліотек, неможливість використовувати друковані матеріали в будь-якому місці та в будь-який час через їх об'єми та обсяги) до того ж залишається відкритим питання мотивації студентів до самостійної роботи. У зв'язку з цим перспективним є використання дистанційної он-лайн освіти для забезпечення умов до самопідготовки студентів. Протягом останніх декількох десятиліть дистанційна освіта стала глобальним явищем освітньої та інформаційної культури, істотно вплинувши на характер освіти в багатьох країнах світу. Використання платформи opened X зумовлено її високою функціональністю, доступністю та зручністю використання.

Кафедрою було створено он-лайн курс дистанційної освіти самостійної роботи студентів. Запропонований курс розроблено згідно з типовою програмою з навчальної дисципліни «Травматологія та ортопедія» для студентів вищих медичних закладів освіти України III – IV рівнів акредитації. Матеріал до кожної теми викладено у вигляді змістовних текстових блоків, добре ілюстрований, доповнений навчальними відео-файлами та відео лекцій, а також посиланнями на освітні веб-ресурси та літературу, що дозволяє покращити засвоєння матеріалу. До кожної теми розроблено перелік тестових завдань для поточного контролю знань та завдання для практичної роботи у вигляді рентгенограм та ситуаційних задач. Студенти проходять курс в будь-якому місці в будь-який час з мобільних пристроїв,

що забезпечило з боку студентів зручність доступу до навчальних матеріалів та зацікавленість у інноваційному способі підготовки, з боку викладача – відстежувати активність роботи студентів та об'єктивувати оцінку засвоєння знань.

Висновки: Дистанційні он-лайн курси, створені на базі opened X дозволяють оптимізувати та покращити процес самопідготовки студентів, здійснювати поточний контроль знань, характеризуються мобільністю, відсутністю прив'язки до місця та часу. Використання їх на практиці продемонструвало значний навчальний потенціал, використання якого стає одним з ефективних напрямків практичної реалізації принципу єдності і взаємозв'язку аудиторного та позааудиторного навчання.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Давидюк С. Г., Лукичова А. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The teenage age is characterized by the authors as transitional, critical and important in the formation of personality. In this difficult for the teenager period is important support and understanding from adults. Relationships must be built on the basis of the personality of the teenager. The main task of the educator is to direct the activity of each teen in the right direction, to understand the surrounding world, first and foremost, socially useful activities, personal development and self-education. The study of features of development of emotional - volitional sphere plays an important role in the upbringing of a teenager.

Підлітковий вік є одним із ключових етапів становлення емоційно-вольової регуляції особистості. Відбувається розвиток почуттів як узагальнених відносно стійких переживань. Посилено формуються моральні почуття, які ефективно скеровують дії підлітків. Становлення моральних якостей тісно пов'язано з вольовою сферою: зміцнюється сила волі, зникають навіюваність та чутливість до зовнішніх впливів.

Управління емоціями – це гармонія всередині себе, вміння приймати світ таким, яким він є. Однак однією з яскравих особливостей підліткового віку є емоційна нестійкість. Вона виявляється насамперед у частих змінах настрою, дисгармонії психічних процесів, фізіологічною перебудовою організму, переходом на вищий рівень розвитку – від дитинства до дорослості. Характеризуючи емоційну сферу сучасних підлітків, дослідники (І. Дубровіна, О. Захаров, Г. Крайг, С. Колот, С. Максименко та ін.), відзначають її особливу уразливість, схильність до виникнення підвищеної тривожності, депресивних станів, нейротизму, агресії тощо. Дослідниками встановлено, що є прямий зв'язок між життєвим досвідом учнів і їх вольовим розвитком. Чим більшою кількістю видів діяльності оволодів школяр, чим більший досвід у певній діяльності він має, тим впевненіше він себе почуває в процесі виконання діяльності, виявляючи витримку і наполегливість у досягненні мети.

Українська дослідниця Григор'єва М. С., аналізуючи емоційну сферу підлітків дійшла висновків, що серед найбільш виражених дисгармонійних емоційних станів у підлітків переважають емоційний дискомфорт та нейротизм. Емоційний дискомфорт виявляється в підлітків на високому (13,68 %), середньому (74,52 %) та низькому (11,8 %) рівнях. Оптимальним для сприятливого емоційного розвитку підлітка є низький та середній рівень емоційного дискомфорту. Особливості прояву емоційної стійкості та емоційної нестійкості показали, що більшість підлітків мають високий (34,82 %) і дуже високий (11,23 %) рівні емоційної нестійкості [1]. Також за результатами дослідження, наприклад, було виявлено в дівчаток сила волі розвиненіша, ніж в хлопчиків. З сильно розвиненою силою волі дівчаток майже в 4 рази більше, ніж хлопчиків (дівчатка – 19,24 %, хлопчики – 5,26 %). У досліджуваних підлітків низька шкільна і соціальна тривожність. Це тому, що емоційне

становлення особистості протікає природним чином. Також природним чином формуються відносини підлітків з цим оточенням і із собою.

Емоції і воля є психологічними характеристиками особистості і є її невід'ємною частиною. Остаточний розвиток емоційно-вольової сфери відбувається в підлітковому віці. У даному віці стабілізуються риси характеру та основні форми міжособистісної поведінки. Головна риса, що виявляється в психології підлітка – це більш високий рівень самосвідомості.

Література

1. Григор'єва М. С. Прояви нестабільності емоцій у підлітковому віці / М. С. Григор'єва // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту. Сер. Психологічні науки. – 2015. – № 128. – С. 72–75.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЙ СИРІТ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Давидюк С. Г., Рогачова М. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In the article is analysed to the feature of becoming of «images of Self» at the children of deprived of paternal anxiety and influence of socially the psychological training is shown on the change of cognitive and emotional components «self-conception» and correction of self-attitude at children which are educated in the conditions of boarding school.

Періодом виникнення свідомого «я» вважається підлітковий вік. В підлітковому віці відбуваються суттєві зміни мотивації: на перший план виходять мотиви, пов'язані з формуванням світогляду, з планами майбутнього життя. Підлітковий вік – останній період перебування більшості дітей в закладах інтернативного типу. Надалі вони ідуть в самостійне життя. Вихованці часто не готові до позбавлення опіки та самостійного способу життя.

Вивченню особливостей психічного розвитку і становлення особистості в закладах інтернатного типу присвячено ряд робіт. Зокрема, цю проблему розробляли: І. В. Дубровіна (вивчення розвитку дітей в інтернатних закладах освіти), Й. Лангмейєр, З. Матейчек (вплив депривації на психічний розвиток дітей), А. М. Прихожан, Н. Н. Толстих (розвиток особистості в умовах психічної депривації), Т. І. Юферева (формування психологічної статі у підлітків).

«Я-концепція» визначає ефективність і продуктивність людської діяльності, ставлення до життя і до самої себе, а також впливає на суб'єктну позицію, актуалізацію соціальних ролей, а відтак і на професійний вибір. Тому сім'я, школа, мають всіляко сприяти формуванню і розгортанню позитивної «Я-концепції» індивіда від його раннього дитинства й до повної зрілості. Порушення самоуявлень та розвиток сфер «Я-сутності» особистості дуже виразно спостерігається у дітей, позбавлених батьківського піклування. Наслідком відсутності батьківської любові є недорозвиненість у дитини почуття впевненості в собі, що виникає на ранніх стадіях вікового розвитку та в подальшому стає стійкою характеристикою особистості вихованців шкіл-інтернатів. Позбавлення батьківської опіки на фоні звуженого поля соціалізації та нівелювання індивідуальності дисгармонізує «образ Я», спотворює його змістовні характеристики. Як наслідок – слабкість «Я-концепції», конформізм у поведінці, непослідовність дій, інфантилізм намірів та вчинків.

Українська дослідниця Пушкар В. А. довела, що Я-образи дітей-сиріт порівняно зі звичайними дітьми розвивається більш повільно, хоча їх розвиток йде дещо інакше, по іншому шляху. Компоненти Я-образів підлітків з інтернату більш орієнтовані на зовнішнє середовище, ніж на внутрішній світ кожної дитини зокрема. Підлітки інтернатів співвідносять своє майбутнє з рефлексивними очікуваннями значимих дорослих, у той же час ідентифікуючи себе з очікуваннями значимих однолітків. Образ-«Я» в підлітків шкіл-

інтернатів погано диференційований, це скоріше самовідчуття, а не рефлексія й усвідомлена оцінка своїх якостей. Низькі значення за шкалою «самоприйняття» виявлено у підлітків інтернатів, що свідчить про відсутність внутрішньої мотивації до усвідомлення та інтеграції власних «Я»-образів, що загалом може стати причиною гальмування формування цілісної, гармонійної «Я»-концепції. Тому психологи рекомендують психокорекційні заходи що дозволяють підліткам сформувати більш інтегровану систему «Я»-образів та скоригувати окремі аспекти самоствавлення.

Література

1. Пушкар В. А. Особливості розвитку образу «Я» дітей-сиріт у навчальних закладах інтернатного типу : дис... к. психол. н. : 19.00.07 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2007. – 191 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В УКРАЇНІ

Даценко Л. Є., Мокрий Д. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The origin of legal advice office (clinic) as well as its legal character, signs, main tasks and the peculiar features of providing the legal service are researched.

Освітня модель, яка нині діє в нашій країні, спрямована на засвоєння студентами інформації в основному у вигляді теоретичних знань. Сучасний ринок праці все більше висуває вимоги не до конкретних знань, а до практичних навичок та компетенції фахівців. У цьому аспекті досить важливе значення має «клінічна освіта» як метод надання студентам необхідних знань та вмінь.

Вперше термін «юридична клініка» запропонував професор Фроммгольд, який у 1881 р. в статті «Juristische Kliniken», надрукованій у німецькому журналі «Deutsche Juristen-Zeitung», аргументував створення клініки при юридичних вищих навчальних закладах на зразок лікарської практики студентів у клініках, які існують при медичних факультетах.

Відповідно до пункту 1.1 Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України юридична клініка є структурним підрозділом вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку за напрямом «Право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів.

Юридична клініка – це унікальний спосіб підвищувати рівень знань студентів і, одночасно з цим, надавати безоплатну правову допомогу тим верствам населення, які цього потребують. Умови, які створює юридична клініка, є найбільш корисними для процесу перетворення студента-правника в повноцінного юриста, адже коли студенту доводиться зустрічатися з реальними життєвими проблемами людей, які звертаються до юридичної клініки, він змушений «мобілізувати» увесь свій інтелектуальний запас, увесь багаж знань, який він акумулював не тільки під час свого навчання, а й під час звичайного повсякденного життя (адже про аналогічну ситуацію він міг почути під час поїздки в громадському транспорті чи у вечірньому випуску новин тощо). В цей момент мозок студента нагадує пружину, яку він сам стискає в процесі пошуку правильного рішення. І ось пружина розпрямляється – студент знайшов правильне рішення і, крім того, що отримав безцінний «живий» юридичний досвід, він допоміг людині, яку бачить вперше в житті, і допоміг їй абсолютно безкоштовно. А якщо студенту не вдалось самостійно впоратися з поставленим перед ним завданням, то викладач-куратор завжди допоможе йому і це дуже сильно мотивує «клініциста» до більшої концентрації на навчанні, адже дуже важко відчувати, що ти не зміг допомогти людині, яка розраховувала на тебе.

На жаль, такий ефективний метод навчання, як юридична клініка, зіштовхується з деякими проблемами, найсуттєвішою з яких є відсутність законодавчого оформлення статусу юридичних клінік в Україні.

Кожна особа під час звернення по правову допомогу має бути впевнена, що їй надаватиметься якісна допомога, а таку впевненість повинен гарантувати закон. Існує велика кількість юридичних фірм і нотаріальних контор, які надають таку правову допомогу. Але треба зазначити, що ці послуги достатньо дорогі і для багатьох недоступні. Тому необхідне таке об'єднання, яке б надавало великий спектр юридичних послуг малозабезпеченим верствам населення. Юридичні клініки є ідеальним рішенням цієї проблеми. Студенти під контролем висококваліфікованих викладачів надають безкоштовну юридичну допомогу соціально незахищеним верствам населення, яка сприяє підвищенню правової свідомості населення, що дуже важливо у наш час.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Дніпровська Т. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The task of education and education in the context of the noosphere educational paradigm, which is the development of holistic thinking, the formation of the noosphere consciousness and the behavior of the individual, is shown, and the ways of their realization are outlined.

Освіта в Україні сьогодні ще залишається заручницею традиційних стереотипів, а знання вважаються важливішими за досвід творчої діяльності.

Досягнення людства у галузях квантової фізики, біотехнологій, квантової та інтегративної психології, нейрофізіології створюють підґрунтя для розробки нових концепцій еволюційно нового підходу до освіти й виховання, де нові цілі, завдання і засоби будуть узгоджені з природними закономірностями світобудови, враховувати біоритми живих систем, можливості психіки людей, їх вікові особливості, індивідуальні темпи розвитку.

Головне завдання виховання з погляду ноосферної концепції – формування в людини цілісної ноосферної свідомості (цілісного мислення, етичного методу поведінки та екологічного світогляду).

Ноосферна освіта – це природовідповідний процес навчання та виховання, у якому люди почувають себе щасливими, активно оволодівають знаннями, стають на шлях цілеспрямованого самовдосконалення та розвитку

Ноосферна освіта спрямована на виховання особистості, духовні інтереси якої домінують над споживацькими. При цьому людина усвідомлює себе частинкою вселенського життя, відповідає за вчинки перед суспільством і природою, підтримує життя на планеті, здоровий спосіб життя.

Під ноосферним мисленням розуміється мисленнєва діяльність людини, в основі якої – фундаментальні ідеї ноосфери: вседності, активної еволюції, антропокосмізму. Показниками сформованості ноосферної свідомості можна вважати діалогічний стиль спілкування та толерантність, здоров'язбережну діяльність, високу моральну культуру особистості.

Результатом та специфічною особливістю нової освіти у цьому випадку повинна стати зміна типу людини, що буде характеризуватися новим, ноосферним, екологічним мисленням, екологічною культурою та екологічним світоглядом.

Можна сформулювати такі напрямки реалізації моделі ноосферної освіти:

- забезпечення цільової спрямованості державних програм підтримки освіти;

- забезпечення ноосферним змістом навчально-виховного процесу навчальних закладів;
- створення нових підручників і навчальних програм, що відображають основні положення ноосферної освіти;
- розробка і запровадження нових форм і методів навчання та виховання молоді, що забезпечують формування відповідальності за свої вчинки перед суспільством і природою, підтримує здоровий спосіб життя та збереження природи на планеті;
- формування ноосферного мислення та професійної спрямованості, в першу чергу, самих педагогів;
- залучення молоді до усіх форм позааудиторної роботи та створення умов для самовиховання та самоактуалізації;
- створення системи педагогічного моніторингу цих процесів тощо.

КОНФЛІКТИ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сошенко С. М., Заворотная В. Р.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The problem of students conflict forms of behavior, their reasons and influence on the development of an individuality are developed in the article. The results of experimental investigation of conflict forms of youth behavior are given, two individual types that is stable and susceptible are distinguished.

Конфліктогенність студентського середовища відрізняється занадто високими показниками, що зумовлюється, перш за все, внутрішніми протиріччями юнацького віку, перехідністю соціального становища від власне дитини до молодої людини.

Студентський вік – носій усіх основних характеристик і проблем молодіжного середовища. Особистість у цьому віці не має життєвого досвіду, схильна до максималізму, до перебільшення оцінки власної думки.

Сучасні умови організації навчальної діяльності надають великого значення особистості студентів, їхній взаємодії як з викладачем, так і один з одним. Закономірно, що за будь-якої взаємодії між студентами виникають протиріччя, конфлікти, які впливають на продуктивність спільної роботи, а через це на результати їхньої навчальної діяльності.

Опинившись у конфліктній ситуації, особистість застосовує свій поведінковий стиль конфліктної взаємодії із суб'єктами конфлікту, намагаючись розв'язати ускладнені з ними взаємостосунки, тобто застосовує свої власні методи щодо вирішення цієї проблеми.

Проблему походження конфліктів та особливості вияву особистісних поведінкових стилів та стратегій у конфліктних ситуаціях досліджували О. Бандурка, Н. Грішина, Дж. Доллард, О. Журавльов, Дж. Смедслунд, Т. Пашукова, Ж. Піаже, Д. Флейвел та інші [2].

Серед причин, що викликають конфлікти у студентів можуть бути такі: конфлікт думок, конфлікт інтересів, конфлікт цінностей, зовнішні інтереси, матеріальне положення, досягнення у навчанні.

Науковці О. С. Кармін, О. І. Шкіль провели дослідження і встановили, що саме для студентів I–II курсів характерними рисами є максималізм, надмірно загострене почуття власної гідності, категоричність, що спричиняє велику кількість конфліктів.

Проведення опитувань дає підставу стверджувати, що навчально-виховне середовище вищих навчальних закладів характеризується високою конфліктогенністю. До 80% респондентів ставали учасниками конфліктної взаємодії і вважали виникнення конфліктів у вищій школі неминучим. До того ж, переважна більшість студентів недостатньо знають про методи конструктивного розв'язання конфліктів [1].

Важливість дослідження конфлікту визначається тим, що він детермінує процеси особистісного зростання. Якщо немає можливості попередити конфлікт, то необхідно, насамперед, подолати народжені складною ситуацією власні негативні емоції, актуалізувати свій інтелектуальний потенціал і життєвий досвід.

Адекватність сприйняття конфлікту, готовність до всебічного обговорення проблем, створення атмосфери взаємної довіри та спільна діяльність щодо розв'язання проблем, які існували, сприяють перетворенню деструктивного конфлікту в конструктивний, а вчорашніх опонентів – у співпрацівників.

Література

1. Матяш-Заяц Л. П. Соціально-психологічні чинники виникнення міжособистісних конфліктів у ранньому юнацькому віці автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Л. П. Матяш-Заяц ; наук. кер. Л. В. Долинська ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2005. – 20 с.
2. Білий Б.В. Стиль індивідуальної поведінки особистості в конфлікті. - К., 2000. – 214 с.

НООСФЕРНА ОСВІТА: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Кантемирова Р. М., Бігдан М. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Noospheric education as provision of academician Vernadskyi doctrine is one of the humanitarian challenges of crucial importance which affects various spheres of human activity and interaction between the individual and the society, the individual and the nature in their mutual development, collaboration and interdependence. The implementation of noospheric education implies taking into account social, economic and political issues that are in charge of bringing up a harmonious personality.

Ноосфера, на думку академіка Вернадського, це така форма організованості, за якої відбувається активна взаємодія природи і суспільства, тобто закони природи, мислення, соціальні та економічні умови перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Основною характеристикою ноосферної освіти є системність та цілісність у сприйнятті природи, людини та світу у цілому.

Концепція ноосферної освіти – це система поглядів різної генези на природу освіти і способи виховання підростаючих поколінь, заснованих на принципах природовідповідності.

Ноосферна освіта має на меті виховання особистості, свідомої та цілеспрямованої, готової до самовдосконалення, особистості, гармонійної та цілісної, духовної та відповідальної за вчинені дії перед природою та соціумом, особистості, головною рисою якої буде мислення нової якості, цілісне та гармонійне, мислення, яке б відповідало б Загальним Законам Світу.

Ноосферна освіта – це нова ланка у еволюційному розвитку освіти загалом. Серед основних чинників реалізації ноосферної освіти перш за все слід виокремити гуманістичний підхід у навчанні, формування духовних та моральних якостей особистості, створення умов, необхідних для розвитку креативності, інтеграцію різних галузей знань (гуманітарних, технічних, природничих), усвідомлення культурних цінностей та місця людини серед них, організація життєдіяльності на основі принципів розумної діяльності, зважаючи на екологічні та моральні чинники, гармонізація стосунків між соціумом і природою тощо.

Одним з основних принципів ноосферної освіти є принцип відповідності Загальним Законам Світу, який, у свою чергу, інтегрував низку прийнятніших принципів, серед яких виокремлюють наступні: принцип екологізації освіти, який полягає у сприйнятті інформації

природньовластивим людині метолами та каналами; принцип системності освіти, за якого педагогічна діяльність будується на засадах загальносистемних наукових теорій; принцип гармонізації освіти, метою якого є формування гармонійного цілісного мислення; принцип гуманізації, приматом якого є гуманістична підготовка учнів; принцип інструментальної освіти, головним завданням якого є формування загальних знань, умінь і навичок і їхнє подальше застосування у різних сферах життя; принцип індивідуально-орієнтованої освіти з його свободою вибору форм, напрямів та засобів освіти; принцип випереджаючого розвитку, орієнтований на використання та застосування новітніх досягнень науки та практики; принцип простоти пізнання із його зверненням до образів світу та природи, що знайомі з дитинства; принцип економічності освіти, згідно з яким технології та методики викладання не повинні перевищувати встановлені соціальні ліміти; принцип генерального коду природи, коду розв'язання завдань життєдіяльності.

З метою реалізації ноосферної освіти необхідно враховувати соціальні, економічні, політичні чинники, що активно впливають на життя як окремого індивіду, так і суспільства загалом, тому головна візія ноосферної освіти якраз і полягає у тому, щоб виховати людину, яка б перебувала у гармонії із всесвітом і суспільством, у кому вона проживає.

МОВНІ ЗАСОБИ ЕМОТИВНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

Кожемяченко Н. В., Коваленко Д. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The dialogue is taken under the analysis with detailing its pragmatic, linguistic, communicative, psychological and sociolinguistic parameters, as the fiction dialogue is quite complicated and versatile phenomenon. Such complex approach deals with the referential meaning of the message and its implications as well as the form of the message with all its emotive and stylistic connotations to find out and classify the expressively marked lexemes, word combinations and sentences with the same level of emotiveness.

Протягом останніх років спостерігається посилена увага до вивчення мовних засобів передачі емоційного стану та механізмів мовного та мовленнєвого вираження емоцій людини, а також їх інтерпретації як об'єктивної сутності адресанта та адресата. Складність та багатоаспектність феномену текстової емотивності зумовлює існування різноманітних підходів до його вивчення. В емоційному дискурсі на перший план виходить вираження емоційних станів співрозмовників, а в емотивному, навпаки, саме за рахунок мовних засобів викликається певний емоційний стан у слухачів. Тоді як експресивність – це властивість певної сукупності мовних одиниць відображати внутрішній стан мовця та має своїм результатом емоційне чи логічне підсилення. У лінгвістиці експресивність розуміють як акцентування змісту тексту за допомогою різноманітних мовних засобів та прийомів для найбільш ефективного впливу на особистість адресату, його емоційну сферу. Визначення експресивності стосується кількості лінгвістичних явищ, які не отримали чіткого визначення. У тлумачних та лінгвістичних словниках цей термін пояснюється за допомогою синонімів – виразне і виразність. Загалом емотивність та експресивність є невід'ємними складовими художнього діалогічного мовлення як такого.

Художні діалоги – це найбільш традиційний об'єкт аналізу лінгвістів протягом ХХ ст. Проблема діалогізації в художньому тексті пов'язана з зіставленням художнього діалогу з діалогом усного розмовного мовлення. Художній діалог у сучасній прозі та драматургії досить повно і різнобічно відображає такі важливі параметри образу персонажа, як гендерна, національно-расова, локальна і темпоральна характеристики, соціальний статус, емоційний стан у момент мовлення, відносини комунікантів та риси характеру персонажа. А саме, маркери емотивності можна проаналізувати в художніх діалогах, які в текстових

реалізуються при вживанні неформальної, стилістично маркованої лексики, представлені групами повнозначних та службових частин мови.

Об'єктом аналізу емотивності в художніх діалогах взято алегоричний роман англійського письменника Вільяма Голдінга «Володар мух». У ньому превалує неформальний стиль мовлення, бо головними героями виступають діти. Тому вираження різноманітних емоцій та ставлень один до одного можна знайти чи не в кожному діалозі. Проаналізувавши приблизно 60 діалогів, було виділено 44 лексичні одиниці вираження емотивності та експресивності. В першу чергу, було проаналізовано маркери емотивності та виявлено, що вони реалізуються різними частинами мови: іменники – 7, дієслова – 5, прикметники – 13, вигуки – 17. По-друге, проаналізовано використання стилістично маркованих синонімів, пестливих форм звертань та усічені лексико-граматичні форми, що демонструють приклади прояву експресивності.

Як відомо, авторський контекст значною мірою впливає на розуміння читачем закладених автором емоцій. Він відтворює атмосферу сюжету, за допомогою мовних засобів вираження емоцій. Здійснений аналіз мовних засобів емотивності відкриває перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з виявленням особливостей мовного вираження емотивності та прийомів їх інтерпретації, а саме застосуванням лексичних, лексико-семантичних та граматичних трансформацій в мові перекладу.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ КОЛОРОНІМИ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Кожемяченко Н. В., Рева Т. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Phraseological units prove a constituent part of any language picture of the world. Phraseological units are considered the word-combinations characterized by a completely or partially transferred meaning, representing the most expressive group of the language vocabulary. The aim of research is to analyze the nature of phraseological units, the role of colouronyms in their structure, referring to the British and American Corpus data base.

На сучасному етапі більшість розвідок присвячені дослідженню фразеологізмів в аспекті національних мовних картин світу. Англomовна картина світу як зафіксоване в лексиці відповідної мови специфічне бачення реального світу базується на специфічних образах, ідеях, концептах і переконаннях, які передаються відповідними лінгвістичними засобами. Концептуалізація світосприймання у різних варіантах англійської мови опосередковується наявністю системи національно-маркованих знань, до яких належать і фразеологічні одиниці з компонентом кольоропозначення. Тому, для аналізу було обрано дві колоролексеми «black» та «blue», які широко представлені у фразеології англійської мови.

Вибірка фразеологізмів відбулася з використанням Британського національного корпусу та Корпусу сучасної американської мови, що дозволяє простежити сучасне використання та значення даних ФО. За допомогою корпусів вдалося простежити типові контексти, частоту вживання за 2016-2017 роки та джерела, в яких використовуються обрані фразеологізми колороніми. Було виявлено проблему полісемії ФО: 30% фразеологізмів із колоративом «black» та 25% з колоронімом «blue» виявилися полісемічними. За результатами роботи з корпусами визначено, що дані ФО частотніше використовуються в американському варіанті англійської мови. А в Британському корпусі можна простежити приклади фразеологізмів лише до 1994 року, тож невідомим залишається той факт, чи вживаються відібрані ФО на сучасному етапі у британському варіанті англійської мови.

Відомо, що колоролексеми, які функціонують у різних мовних системах, часто не збігаються. Так, наприклад, в англійській мові лексема «blue» позначає синій та блакитний колір. Кожен народ створює свою структуру і символіку кольору. У свідомості носіїв мови за

кожним кольором закріплений певний колірний образ, який формується на основі символічних асоціацій і порівнянь. Фразеологізми колороніми використовуються для вираження експресії, емоцій, оцінки, а конотація є найважливішою ознакою ФО. Типологічний аналіз довів, що фразеологізми з колоронімом «blue» (20), широко представлені в англійській культурі, також спостерігається кількісне домінування негативної конотації – 75%, нейтральна конотація складає – 20%, лише –5% є позитивними. В англійській мові синій колір символізує смуток, меланхолію, депресію або просто стан глибокої задумливості.

Проаналізувавши ФО з колоронімом «black», можна констатувати той факт, що особливості сприйняття чорного кольору є подібними до синього, 52,5% – становлять ФО з негативною конотацією, 40 % – займають колороніми з нейтральною конотацією, найменш численними виявилися колороніми з позитивною конотацією – 7,5 %. На сьогоднішній день англійська мова є головним міжнародним засобом спілкування, нею користуються мільйони людей. Не знаючи особливостей значень кольорів, притаманних певній лінгвокультурі, існує великий ризик виникнення комунікативних невдач.

Подальше дослідження потребує типологічного аналізу інших ФО з кольоролексею «black» та «blue» в мові оригіналу та мові перекладу. Основною метою буде виявлення в україномовній картині світу реалізації досліджуваних фразеологізмів колоронімів, а також прийоми адекватного відтворення конотативного значення фразеологічних одиниць при перекладі різножанрових текстів українською мовою.

МОВНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ КРАСИ В НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Кожмяченко Н. В., Семенцова А. Г.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Concept is considered as a mental formation possessing a specific cultural value and helping to identify the culturally specific background of a certain lingual-cultural community. The aim of the research is to analyze the lexical and semantic representation of the “beauty” concept in the fiction. Having outlined the main theoretical approaches to the concept and its basic characteristics, the peculiarities of the verbal expression of the concept in the The Picture of Dorian Gray novel were analyzed, defined and described.

Поняття краси в лінгвістиці досліджується через поняття концептів, які виступають культурною спадщиною у колективній свідомості народу. Концепт існує в слові, саме тому він є «концентрацією змісту», презентує не лише поняття, назване словом, але й емоційні елементи, оцінки, асоціації, образи, що характерні для певної культури. Існує два основних підходи щодо визначення самого поняття концепт: 1) лінгво-культурологічний підхід представлений в розвідках С. Г. Воркачова, В. І. Карасика, Г. Г. Слишкіна, Ю. С. Степанова, В. Н. Телія; 2) лінгво-когнітивний підхід представлено та деталізовано в наукових дослідженнях Н.Д. Арутюнової, Н.Ф. Алефіренко, Т. В. Булигіна, А. Д. Шмельова. В мові концепт як ментальна формація може бути позначений словом, фразеологізмом або представлений у вигляді розгорнутого словосполучення.

Концепт Beauty / Краса належить до найважливіших орієнтирів людської поведінки, а в національних мовних картинах поняття «краси» покриває значно більшу частину семантичного простору, ніж поняття «потворного». Як правило, в будь-якому художньому тексті мовні засоби репрезентації концепту виражаються за допомогою вживання прикметникових синонімів, які допомагають краще розкрити образи персонажів. Об'єктом аналізу відтворення концепту краси в художній літературі взято роман Оскарда Уайльда «Портрет Доріана Грея».

Проаналізовано характеристики лексико-семантичної групи слів, які позначають зовнішність людини в романі. У межах цієї групи можна виділити групу прикметників-синонімів. Ядром лексико-семантичного поля концепту Краса виступає семантичне поняття Beauty, що слугує для позначення всього прекрасного, а також відповідає етичним якостям і моральним переконанням, прийнятим у соціумі. Особливу увагу було приділено низки слів, які є синонімами до слів *beautiful* та *ugly*. Ці слова відіграють важливу роль у романі й безпосередньо пов'язані з уявним і тематичним рівнем тексту. Як показав аналіз, загалом Оскар Уайльд використав 15 прикметників-синонімів до слова *beautiful*. Така ж тенденція спостерігається щодо семи *ugly*: в романі 9 прикметників-синонімів які позначають непривабливу зовнішність, в той же час вони виступають антонімічними парами до синонімів слова *beautiful*. Таким чином автор використав прикметники-синоніми та антоніми як базу для побудови метафор, порівнянь та метонімії, які презентують прямо або опосередковано концепт Beauty / Краса.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення компонентів аналізованої лексико-семантичної групи з погляду їх дериваційних ознак та особливостей семної структури. Саме окреслення особливостей вербального вираження даного концепту, дає можливість перекладачеві звернути особливу увагу на збереження даних мовних одиниць.

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ У ВИРІШЕННІ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА

Кондрашова О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Universities today, undoubtedly, must take an active part in solving global civilizational problems. Modernity has set before a university education a number of problems that require theoretical substantiation, efficiency of the solution, updating the content of university education as a determining factor in the formation of the intellectual potential of society.

В епоху науково-технічної революції у ХХ столітті рівень освіти почав визначати здатність країн використовувати у виробництві найновіші досягнення науки й техніки. А ХХІ століття – це століття інформаційно-комунікаційних технологій, що докорінно змінили роль та місце інформації у світі, і змусили вживати заходів щодо реформування систем освіти.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ століття В. Вернадський розробив та обґрунтував ідеї взаємообумовленості науки і суспільного розвитку, типу мислення людини і стану університетської освіти, виховання і просвітництва, наукового знання, перспектив суспільно-економічного зростання тощо.

Результатом та специфічною особливістю нової освіти є зміна типу людини, що характеризуються новим, так званим, ноосферним, або екологічним мисленням, екологічною культурою та екологічним світоглядом. На думку науковців О. Сухомлинської, Т. Тхоржевської, Г. Шевченко, сучасна людина досягла етапу Номо аminus (людина духовна), оскільки в цілому усвідомила перспективу майбутнього як високоморальних духовних особистостей, які знаходяться у симбіотичному зв'язку з навколишнім середовищем. Однак, сьогодні також важливою стає думка про те, що особистість об'єктивується в регіоні, у своєму рідному доквіллі, олюднюючи як навколишню природу, так і природу своєї душі.

Університети України сьогодні, безперечно, мають брати безпосередню участь у вирішенні глобальних цивілізаційних проблем, забезпеченні сталого розвитку, бути не тільки передавачем досвіду, а й пошукувачем істини для людини. Протягом історії структура університетів, пріоритети, напрями діяльності неодноразово змінювалися. Однак сучасність

поставила перед університетською освітою низку проблем, що потребують теоретичної обґрунтованості, оперативності розв'язання, оновлення змісту університетської освіти.

Аналіз спадщини науковців показує, що люди сьогодні усвідомлюють сукупний педагогічний вплив з боку своєї території або регіону, який необхідно враховувати при побудові системи навчання. Тому можна назвати такі основні позиції:

1) Земля – це джерело невичерпного гуманізму. Життєве кредо вчителя – захист землі й природи. 2) Довкілля – середовище життя людини, де відбувається обмін речовини, енергії, інформації. Необхідно навчити сучасну людину управляти розвитком біосфери на конструктивній основі. 3) Завдання освітніх закладів – відкривати в учнів природні схильності до діяльності, виховувати природні здібності, займаючись «сродним трудом». 4) Навчання є стимулом і мотивом учіння, є дієвим фактором життя тоді, коли концентрує їх навколо законів, формує життєву енергію. 5) Учіння забезпечується впровадженням у навчання системи освітніх траєкторій, що передбачає наявність знань, а також умінь, навичок і трудових орієнтацій. 6) Система освіти діє виховує усіх добром, де панує принцип оберігання від страждань, коли як найвища цінність розглядається власна думка дітей, особистий погляд. 7) Життєві досягнення учнів зумовлюються напруженою працею саморозвитку впродовж усього життя.

ЗАХИСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Котляр Д. В., Осінова Д. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with information as a strategic resource that has become the object of encroachment on criminal intentions. Therefore, its protection against unauthorized use, alteration or destruction is of great significance today.

У сучасному світі інформація – це стратегічний ресурс, який став об'єктом посягання злочинних намірів. Тому її захист від несанкціонованого використання, зміни або знищення набуває сьогодні неабиякого значення. Забезпечити захист інформації – основний спосіб запобігти несанкціонованому використанню цінних відомостей та уникнути порушення прав та інтересів їх законних власників.

Проблема регулювання захисту конфіденційної інформації на законодавчому рівні в Україні є актуальною. Згідно зі статтею 21 Закону України «Про інформацію» до інформації з обмеженим доступом належать конфіденційна, таємна та службова інформація[1]. Різні галузі права виділяють такі види інформації з обмеженим доступом:

- державна таємниця – Закон України «Про державну таємницю»;
- інформація про особу – Закон України «Про інформацію»;
- комерційна інформація (таємниця) – стаття 505 Цивільного кодексу України;
- адвокатська таємниця – стаття 22 Закону України «Про адвокатуру»;
- лікарська таємниця – стаття 40 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я», стаття 286 Цивільного кодексу України;
- таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції – стаття 31 Конституції України, стаття 306 Цивільного кодексу України.

Отже, до інформації з обмеженим доступом можна віднести різні види інформації, захист якої у кожній галузі діяльності людини регулюють певні нормативно-правові акти. Порушення відповідних норм може завдати певної шкоди власникам такої інформації.

У сфері підприємницької діяльності, ретельного вивчення та належного забезпечення потребує комерційна інформація. Відповідно до статті 505 Цивільного кодексу України комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому

чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію[2]. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Статтею 231 Кримінального кодексу України встановлено відповідальність за умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності. У свою чергу, стаття 232 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за умисне розголошення комерційної таємниці або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо такі дії вчинені з корисливих чи інших особистих мотивів і завдали істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності[3]. У разі відсутності істотної шкоди за такі дії передбачена адміністративна відповідальність відповідно до ч. 3 ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення[4].

Отже, правовий захист комерційної таємниці закріплений у законодавчих актах. Особи, що порушили їх норми, притягуються до кримінальної відповідальності. Але це не виключає проблем, що виникають у процесі розгляду справ такої категорії стосовно доказів і доказування. Під час кримінальних проваджень органами розслідувань припускаються помилки, що призводять до прийняття судом неправильних рішень.

Аби уникнути порушення норм законодавчих актів про комерційну таємницю, необхідно вжити низку запобіжних заходів. Перш за все, компанія повинна визначитися з межами цінної та особливої інформації, а також колом осіб, які матимуть до неї доступ. Наступний крок – встановити механізм захисту конфіденційної інформації від неконтрольованого використання та розповсюдження. Ідеться про затвердження суб'єктом господарювання положення про комерційну таємницю, що включатиме:

- перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю;
- порядок обігу та використання інформації у компанії;
- відомості щодо заборони чи обмеження використання інформації;
- інформацію про відповідальність працівників за розголошення комерційної таємниці.

Відповідні положення необхідно унормувати трудовими договорами та посадовими інструкціями персоналу, засвідченими підписами працівників.

Відповідальність працівників за розголошення комерційної таємниці нестиме немайновий характер. Відповідно до п. 3 постанови Верховного Суду України № 4 від 31.03.1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» під немайновою шкодою, заподіяною юридичній особі, слід розуміти втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на зниження престижу чи підірив довіри до її діяльності. Усі питання про відшкодування працівником завданої немайнової шкоди розглядаються згідно з цивільним законодавством України[5].

Отже, можна підвести підсумок, що в українському законодавстві щодо захисту комерційної таємниці існують прогалини. Нормативно-правові акти захищають інтереси суб'єктів господарювання лише в деякій мірі, але їх легко обійти та уникнути покарання. Тому комерційним організаціям слід самостійно запроваджувати механізми захисту комерційної таємниці. А на державному рівні необхідно прийняти відповідний закон, який би забезпечував належний правовий захист інформації, що становить комерційну таємницю.

Література

1. Закон України «Про інформацію». – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48 (зі змінами і доповненнями)
2. Цивільний кодекс України. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44
3. Кримінальний кодекс України.–Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51
5. Постанова Верховного Суду України № 4 від 31.03.1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди»

КРИТИКА ПУБЛІЧНОЇ ОСОБИ: ЧИ ЗАВЖДИ Є РОЗПОВСЮДЖЕНИМ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ?

Котт М. І.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with the Internet as the main means of promoting personality through text, video and audio messages Therefore, it is extremely important to know the peculiarities of protecting the violated right associated with the proliferation of internet criticism concerning the individual and clearly distinguishing whether such criticism is the dissemination of inaccurate information.

На сьогодні розвинена інформаційна система надає людству широкі можливості для вираження особистих думок, поглядів та переконань. Так мережа інтернет стала одним із головних засобів, що сприяє вираженню особистості шляхом текстових, відео та аудіо повідомлень. Як відомо, ми живемо в сторіччі побудови демократичного суспільства. Демократія в свою чергу, має таку обов'язкову ознаку, як функціонування незалежного від політики, економіки, релігії ЗМІ. Проте слід також зазначити, що поява таких додаткових можливостей створює цілу низку шляхів для зловживання, що в свою чергу, може привести до порушення захищених законодавством особистих немайнових прав інших осіб. Виходячи з цього, на нашу думку, надзвичайно важливо знати особливості захисту свого порушеного права, пов'язаного з розповсюдженням в мережі інтернет критики щодо особи і чітко вирізняти чи є така критика – розповсюдженням недостовірної інформації. Проаналізувавши судову практику останніх років нами було виявлено, що в понад 50% випадків позивачем у справі виступає публічна особа. До таких може віднести працівників поліції, прокуратури, СБУ, НАБУ, депутатів ВРУ та ін.

Так ст. 32 Конституції України визначає, що кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Таким чином, враховуючи той факт, що Конституція має вищу юридичну силу, кожна особа дійсно має таке неоспорюване конституційне право.

В свою чергу частиною 2 ст. 9 Закону України «Про інформацію» реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Зазначимо також, що у ч. 1 с. 275 ЦК України надає фізичній особі право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб.

Нами було проведено також аналіз положень Декларації про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації, схваленої 12 лютого 2004 року на 827 засіданні Комітету Міністрів Ради Європи. Також ми звернули увагу на рекомендації, що містяться у Резолюції 1165 Парламентської Асамблеї Ради Європи про право на недоторканість приватного життя з

урахуванням того, що позивач є публічною особою. Таким чином, врахувавши зазначене вище, ми дійшли висновку, що публічна особа має бути відкрита для постійного нагляду громадськості, психологічно готова до критики, навіть викладеної в нецензурній формі. В даному випадку тактовність має лише моральний аспект і не впливає на кваліфікацію і подальше судові рішення. Це надало нам підстави для висновку, що поширення інформації, наприклад, в мережі інтернет, що містить в собі негативний відгук, не може кваліфікуватися таким, що порочить честь та гідність особи.

Враховуючи те, що ми розглядаємо дане порушення з позивачем – публічною особою, інформація що стосується майнового стану, добросовісного виконання посадових обов'язків становить громадський інтерес, а тому суспільство має право на отримання такої інформації.

Але слід також говорити про те, що саме зазначено в розміщеному в ЗМІ тексті. Наприклад, якщо особу прямо називають корупціонером, а вона, в свою чергу, такою насправді не являється, то підстави притягнення до відповідальності безумовно вбачаються, оскільки така інформація може негативно вплинути на професійну репутацію особи. Протилежним є випадок, коли прямо особу так не було названо, а лише зазначені реальні факти, які можуть свідчити або допускати можливість, що особа отримала неправомірну вигоду. А тому, на наше переконання, публічна особа має бути готова до певної різкої критики з боку преси або пересічних громадян.

Розглянуті положення дають нам можливість стверджувати, що перед тим, як звертатись до суду для реалізації права на спростування недостовірної інформації необхідно попередньо ретельно оцінити характер поширеної інформації.

ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ

Кузнецова І. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In material the problem of anxiety is examined in modern society, in particular in to educational-cognitive to activity of students. A concept «anxiety» and «alarm» is differentiated. Description of anxiety and features of its display is given in student age. The ways of correction work are offered from overcoming of anxiety for students.

Соціально-економічні зміни сучасної епохи створюють умови для збільшення тривоги і переживань. Тривожність впливає на різні аспекти життєдіяльності людини: здоров'я, спілкування, діяльність тощо. Цей вплив носить переважно негативний характер, що може привести до поганого самопочуття, зниження працездатності, труднощів комунікації. Особливо сильно хвилювання позначається у навчально-пізнавальній діяльності студентів у силу напруженості процесу і вікових особливостей останніх.

Тривожність – це переживання емоційного дискомфорту, пов'язаного з очікуванням небезпеки. Розрізняють тривожність як емоційний стан і як стійку властивість, рису особистості чи темпераменту. Це розрізнення виражають поняттями «тривога» і «тривожність». Термін «тривожність» також використовується для позначення явища вцілому.

Деякий рівень тривожності у нормі властивий усім людям і є необхідним для пристосування людини до навколишнього світу. Тривожність як стійке утворення говорить про порушення в особистому розвитку. На психологічному рівні тривога проявляється як напруга, нервовість, почуття невизначеності, неможливість прийняти рішення тощо.

У психологічній літературі немає єдиної точки зору щодо причин тривожності, але більшість науковців вважають, що вона, маючи природну основу (властивості нервової ендокринної систем), складається протягом життя у результаті дії соціальних і особистісних факторів.

У студентському віці основною причиною тривожності є внутрішні конфлікти, які носять, переважно, самооцінний характер. Низька самооцінка і висока тривожність перешкоджають ефективному навчанню та розвитку особистості студента. Також у юнацькому віці тривожність може бути обумовлена невпевненістю у завтрашньому дні, труднощами у працевлаштуванні і подальшому навчанні, зовнішнім виглядом, страхом прояву власної нездатності.

Робота з формування адекватної самооцінки та профілактика студентської тривожності, пов'язаної з навчальною діяльністю, повинна проводитися, насамперед, викладачами і батьками, і повинна починатися з першого дня перебування у навчальному закладі.

Викладачам, психологам важливо враховувати природу особистісної тривожності і будувати корекційну роботу з тривожними студентами. У навчально-профілактичній діяльності у студентів з високим показником тривожності слід формувати почуття упевненості, розробляти конкретне і детальне планування дій. У професійній підготовці можна зробити акцент на самоаналізі своєї поведінки, життєвих цілей, установок. Одним з напрямів корекційної роботи може стати усвідомлення значущості навчальної діяльності, що дозволить мобілізувати особистісні сили і ресурси. Професійна підготовка повинна формувати почуття захищеності, яке тісно пов'язане з почуттям впевненості, внутрішнього комфорту. Наступним кроком у цьому напрямі буде формування адекватної самооцінки, створення позитивного образу «Я», необхідного рівня домагань. Нарешті, розвиток комунікативної сфери, покращення взаємовідносин з оточуючими стануть фактором регуляції і корекції тривожності у студентських групах.

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Куц О. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Leading in the formation of professional competencies of future engineers is the process of forming a system of technical thinking, which provides in its structure logical-conceptual, ideational, and praxiological components. It is precisely in the implementation of close and positive relationships between personality traits and psychic neoplasms there is a process of their mutual reinforcement, which gives grounds in this case to position professionalism as the leading quality of the future engineer.

Відзначимо, що про значущість розвитку мислення в процесі навчання інженерній професії говорили ще на початку другої половини ХХ століття. Проблема формування мислення інженерів досліджувалася в роботах Г. С. Альтшуллера, Т. В. Кудрявцева, В. О. Моляко та ін. Багато вчених ототожнювали поняття «інженерне мислення» з «технічним мисленням» і говорили про його формування не тільки у інженерів, а й вчителів технології, розуміючи під терміном «технічне мислення» деякий комплекс інтелектуальних процесів і їх результатів, які забезпечують вирішення завдань професійно-технічної діяльності (конструкторських, технологічних, що виникають при обслуговуванні обладнання і т.д.). Деякі дослідники вводять поняття інженерного мислення, під яким розуміють особливий вид мислення, котрий формується і виявляється при вирішенні інженерних задач, що дозволяє швидко, точно і оригінально вирішувати як ординарні, так і неординарні завдання в певній предметній області, спрямовані на задоволення технічних потреб в знаннях, способах, прийомах, з метою створення технічних засобів і організації технологій. Сучасні дослідження мислення інженерів розглядають його як полірівневий психічний процес, що має складний психологічний механізм. Отже можемо визначити мислення

інженерів як системне технічне мислення, яке має в своїй структурі розсудковий (логічно-понятійний), розумовий (ідеаційний), діяльнісний (практичний) компоненти.

Безсумнівно, що при інших рівних умовах існує пряма залежність між рівнем сформованості технічного інтелекту і способами навчання. Сучасний стан наукової психолого-педагогічної літератури визначається наявністю великої кількості понять, які характеризують певний рівень розвитку й професійного становлення особистості після закінчення навчального закладу, здатності до ефективної реалізації трудової діяльності. Провідне місце при цьому займають такі поняття, як «професійна компетентність», «професійна зрілість». Професійна компетенція інженера є динамічним особистісним поняттям, зміст та якісний рівень якого залежать від освоєння рівнів розвитку інженерної науки, антропології й культурології, а також від соціальних та економічних причин. Професійна компетенція випускника навчального закладу – це багатоаспектне поняття, що змінюється відповідно до процесів, які відбуваються в освіті та суспільстві, є інтегрованим особистісним новоутворенням, що базується на теоретичних знаннях, практичних уміннях та значущих психічних якостях, які зумовлюють його готовність до компетентного виконання професійної діяльності.

На нашу думку, для успішного оволодіння і здійснення професійної інженерної діяльності, особливе значення має не тільки рівень вираженості окремих професійно важливих властивостей особистості, а й характер зв'язку між ними. Провідним при цьому є процес формування у майбутніх інженерів системного технічного мислення, яке передбачає в своїй структурі логічно-понятійний, ідеаційний, практичний компоненти. Саме при здійсненні тісних і позитивних взаємозв'язків особистісних властивостей і психічних новоутворень виникає процес їх взаємопідсилення, що дає підстави в такому випадку позиціонувати професіоналізм як провідну якість майбутнього інженера.

ЮРИДИЧНІ СПОСОБИ РОЗВИТКУ ЕКОМЕРЕЖІ

Латишева В. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

This article is about legal ways of developing the ecological network. The legislation in the spheres of development of the environment has been investigated. Has been established that the development of ecosystems is important component of sustainable development. The research in the range of sustainable development of rural territories was conduct and the legal ways of developing ecological networks in the conduct of agricultural activities were proposed. Among the above supplement the requirements of land legislation in the range of permanent land use.

Важливою складовою сталого розвитку є здатність екосистем відновлюватися і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь. Це, у свою чергу, актуалізує дослідження проблем розвитку екосистем науковцями, у тому числі і вченими-юристами.

Досліджуючи чинне законодавство України можна зробити висновок, що вітчизняна система законодавства містить приписи, що регулюють розвиток екомережі та складають відповідний інститут. Проте, враховуючи сучасний незадовільний стан навколишнього природного середовища, зокрема, хімічне забруднення ґрунту, деградовані землі, трудомістке господарювання, необхідне вжиття невідкладних правових заходів щодо сталого розвитку територій. Предметом даного дослідження визначено відносини у сфері сталого розвитку сільських територій та пошуку нових способів господарювання для його забезпечення.

Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачено заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, *inter alia* шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах.

Саме до цієї задачі було б доречно застосувати знання, що були накопичені людством у сфері пермакультури. Адже цей підхід до проектування майбутнього розвитку земельної ділянки обіцяє використовувати організуючу властивості людського розуму для заміни мускульної сили або енергії природного пального. Пермакультурне господарювання ґрунтується на раціональному моделюванні відносин людини й природи з урахуванням біологічних законів і тому є запорукою відновлення родючості ґрунтів та забезпечення розвитку безпечного природного середовища.

Таким чином, вважаємо за необхідне визначити земельні ділянки, які надаються для перманентного сільського господарства до складової екологічної мережі України. Відповідно до Закону України «Про екологічну мережу України» до об'єктів екомережі відносяться території та об'єкти природно-заповідного фонду, водного фонду, лісового фонду, сільськогосподарські угіддя екстенсивного використання (пасовища, сіножаті) тощо. Варто зазначити, що відповідно до статті 4 указанного Закону передбачається забезпечення державної підтримки, стимулювання суб'єктів господарювання при створенні на їх землях територій та об'єктів природно-заповідного фонду, інших територій, що підлягають особливій охороні, розвитку екомережі.

Пропонуємо, внести зміни до частини 2 статті 92 Земельного кодексу України, доповнивши коло осіб, що набувають право постійного землекористування, суб'єктами перманентного сільського господарства. Таким чином, право постійного землекористування буде гарантувати державну підтримку господарствам та стимулювати перманентне сільське господарство.

ПОЧУТТЯ ПРОВІНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Лебединська Г. О., Гуцин В. Р.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article is devoted to consideration of the main theoretical approaches to studying feeling of guilt. Both domestic and foreign approaches which represents the direction of psycho-analysis, existential psychology and the learning theory. Apparently from the analysis of article that the problem of individual psychological differences in experience of feeling of guilt examined in there approaches least and also demands the further research.

Вина зіграла важливу роль в еволюції людини і суспільства. Почуття провини спільно з емоцією сорому лежить в основі почуття соціальної відповідальності. Без провини і сорому люди не дотримувалися б норми моралі та етики

Будучи категорією людського існування, провина розуміється як конфлікт «бажаного» і «дійсного» і переживається як невдоволення собою й навколишньою дійсністю, вона є одною з фундаментальних відмінностей людини від усіх інших живих істот, завдяки їй людина здатна до соціалізації. Провина – почуття не вроджене, а соціально сформоване.

Інтерес до дослідження феномена провини викликала психотерапевтична практика З. Фрейда Досить довгий час почуття провини вивчалось лише в руслі психоаналізу. Сьогодні почуття провини досліджується і в інших психологічних школах і розглядається як соціальний феномен у рамках психоаналітичного, гуманістичного, екзистенціального і когнітивного підходів У вітчизняній психології вперше зробив спробу створення теорії провини К. Муздибаєв. Спільним в роботах як вітчизняних та к і зарубіжних психологів є те,

що емоція провини розглядається в основі моральних почуттів і є вихідним моментом розвитку духовності особистості. Але дуже мало уваги приділяється вивченню індивідуально-психологічних відмінностей в переживанні почуття провини.

Зарубіжні дослідження провини, хоча й дають надзвичайно цікаву та корисну інформацію, але для вітчизняної психології представляють обмежену цінність, бо оперують теоретичними положеннями, що базуються на експериментальному матеріалі, зібраному в іншому культурному середовищі.

Дослідження показують, що схильність відчувати почуття провини збігається з розвиненими здібностями до емпатії і швидше позитивно впливає на вміння людини ефективно налагоджувати міжособистісне спілкування.

Встановлено, що особи з високим рівнем вираженості схильності до переживання почуття провини сприймають себе високоемпатійними, здатними до встановлення афективного зв'язку з іншою людиною, передбачення її емоційного стану та специфіки реагування. Доведено, що особам з низьким рівнем вираженості схильності до переживання почуття провини також властиве уявлення про себе як про осіб досить емпатійних, здатних передбачити емоційний стан іншої людини, специфіку її реагування. Відрізняє їх те, що вони відчують деякі труднощі у встановленні афективних зв'язків з іншими людьми [1].

Вивчаючи почуття провини на базі досліджень різних авторів і підходів, можна прийти до цікавого висновку: вина – це емоція, яка супроводжує людину протягом усього життя. Її феномен полягає в багатогранності, так як у кожної людини вона проявляється зовсім не так, як у іншого.

Прийняття позиції відповідальності – необхідна передумова розвитку особистості. Чим вище у людини рівень особистісного розвитку, тим менш їй властивий такий негативний регулятор поведінки як почуття провини.

Література

1. Малєєва О. Л. Психологічні особливості схильності особистості до переживання почуття провини : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Олена Львівна Малєєва ; Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського . – Одеса, 2007. – 289 с.

СТРУКТУРНІ СКЛАДНИКИ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ

Лебединська Г. О., Єлфімов М. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In the article it was attempted to realize theoretical and practical bases of social expectations of the personality as a process of mental regulation of behavior. It was determined the following structural components: «expected environment», «expected element», «expected situation», «expected demand» that constitute the investigated phenomenon. The attention is focused on social expectations of the personality, taking into account the individual as a source of identity and social media expectations.

Соціально-психологічні очікування впливають на ефективність міжособистісної взаємодії, допомагають особистісному самовизначенню та самореалізації в житті, спонукає до успішної соціальної адаптації. Звісно за таких вимог, соціальні очікування не можуть залишитися незмінними, тому постає питання ретельного їх вивчення.

Проблема соціально-психологічних очікувань досліджувалися багатьма зарубіжними і вітчизняними вченими, такими як Р. Бернс, В. Джемс, ДжМід, Т. Шибутані, М. Й. Боришевський, В. О. Васютинський, Г. С. Костюк, І. С. Попович, та інші.

Соціальні очікування особистості це процес психічної регуляції поведінки, який забезпечується когнітивною, емоційною, поведінковою готовністю особистості до передбачуваного перебігу подій.

Характеризуючи соціальні очікування як процес, можна виокремити в ньому такі структурні складники: «очікуване середовище», «очікуваний елемент», «очікувана ситуація», «очікувана потреба» та ін. Ці складники утворюють зміст соціальних очікувань особистості.

Соціально-психологічні очікування можуть трансформуватися в соціальні норми, які зв'язують в один вузол розмаїття інтересів. У процесі міжособистісної взаємодії та спілкування очікування набувають характеру мотивів поведінки.

Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань здійснюється через підвищення компетентності індивіда в спілкуванні, що розширює його дійові можливості, змінює взаємини з оточуючими. Згідно досліджень психолога І. С. Поповича індивіди з низьким рівнем домагань мають неадекватною самооцінкою, що і є основною причиною низького рівня сформованості у них соціально-психологічних очікувань і відповідно відсутня психологічна культура поведінки. Провідними напрямками роботи з цими індивідами повинна виступати: психокорекція – спрямована на усунення деструктивних проявів психіки[1].

Студіювання наукових праць, присвячених вивченню феномена соціальних очікувань, дозволяє розглядати його як цілісне поєднання таких компонентів: когнітивного, поведінкового та емотивного.

До когнітивного складника відносимо досвід індивіда, вимоги соціуму, соціальні стереотипи, традиції, які визначають зміст очікувань.

Поведінковий компонент тісно пов'язаний з когнітивним. Він дозволяє спрямувати суб'єкту свої дії та діяльність, ураховуючи зміст очікувань.

Емотивний складник виявляється в оцінці особистістю процесу дії на основі порівняння результат з очікуваннями, що дозволяє в майбутньому прогнозувати взаємодію та власні вчинки.

Отже, соціальні очікування відіграють регулятивну роль в поведінці особистості спрямовуючи дії суб'єкта на досягнення мети з урахуванням співвідношення соціальних очікувань та соціальних норм. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань впливає на розвиток здатності особистості до саморегуляції, що сприяє становленню творчої, соціально відповідальної особистості.

Література

1. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості : дис. ... д. псих. н. : 19.00.05 / Попович І. С. / Херсонський держ. ун-т. – Х., 2017. – 541 с.

ПРИРОДА СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА В УЧЕНИИ КАНТА

Литвиненко Д. А.

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградського

The views of the German philosopher Immanuel Kant are analyzed on the origin of human freedom in society. Based on the analysis of the thinker creation, the conclusions are drawn about the major contribution of the scientist to the understanding the category of freedom in comparison with his precursors.

В учении Канта проблема свободы заняла одно из центральных мест. Кант сделал попытку достичь компромисса материализма с идеализмом. Он допускает, что нашим представлениям соответствует нечто вне нас – тут Кант материалист. Но с другой стороны, всё существующее вне нас – это «вещь в себе», принципиально непознаваемая. Нам

доступны лишь явления. Это уже агностицизм, идеализм. Свобода как раз и принадлежит к сфере «вещей в себе», то есть теоретически её нельзя познать, а потому и доказать.

Поэтому доказательство существования свободы воли переносится Кантом в область этики. В чём же методологическая новизна Канта в этике, позволившая ему уставить «зону действия» для свободы? Дело в том, что предшествующая и современная Канту этика была под сильным влиянием философского натурализма. И именно против него выступил Кант. Он отказался видеть в природе основы морали. Он отделил всю остальную природу от мира человеческих деяний, поступков. Делает он это таким образом. Свобода и причинность обнаруживаются в одном и том же действии человека, но «в различных отношениях». С одной стороны, человек есть часть природы и подчиняется закону причины и следствия. Его поступок, подчинённый внешней необходимости, в принципе предсказуем, как любое явление природы. Но, с другой стороны «несколько не нарушая этой каузальной цепи событий», человек свободен в своём поступке. Его действие наряду с этим определено ещё и иным образом, по ту сторону природной необходимости. В этом плане человек «не следует порядку вещей», а «противопоставляет» ему «собственный порядок» – идей, требований разума, рационально понятой необходимости, «приспосабливая к ним эмпирические условия». Как существо разумное, человек активно воздействует на эту детерминацию, преобразует её соответственно той необходимости, которая раскрывается разуму.

Кант полагал, что в сфере философии и не стоит задача обосновать реальность свободы. Важно лишь доказать допустимость свободы наряду с причинной необходимостью. Исходя из предпосылки, что всё в мире совершается по определённым законам, которым подчиняется и сам человек, Кант утверждал, что человек имеет какое-то представление об этих законах и способен поступать согласно этим представлениям. Именно способность делать для себя закон осознанным принципом поведения и есть разумная воля, практический разум. Внешнее принуждение, необходимость становится внутренне, субъективно необходимым, самопринуждением. Это и есть свобода по Канту, когда человек следует внутренне признанным принципам и обязательствам, источник которых в нём самом.

Отличие такого принуждения от остальной природы в том, что человек может отступить от закона, полагаемого разумом. Но поскольку, по Канту, во всех обстоятельствах существует лишь одно правильное решение, то отступление от указанного разумом направления ведёт к несвободе. Тут повинуются уже не разуму, а чувственности. Человек постоянно колеблется между разумом и чувством. Разумный закон не определяет его волю полностью. Эта воля часто отклоняется под воздействием чувственности. Поэтому сам по себе абсолютно необходимый (для разума) закон выступает для человека – чувственно-разумного существа – как долженствование, определяющее волю не однозначно, а через выбор. Сама способность выбора – лишь «негативная» свобода. А моральная свобода есть «способность выбирать только то, что разум признаёт добром». Таким образом, Кант вопрос о свободе воли делает центральной проблемой морали и явлением самой этой морали.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У РОБОТАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ

Літвінова О. В., Алексєєв А. І.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Relevance of the phenomenon is caused by the desire to explore theoretical approaches of scientists, who investigated such psychosocial phenomenon, as an interpersonal tolerance in modern times. At the moment, it is possible to examine this phenomenon from two different sides: either as a general tolerance, or as a mutual understanding and respect.

Дослідження міжособистісної толерантності зумовлено, по-перше, кризовим станом, в якому перебуває українське суспільство, а по-друге – низкою освітніх реформ, а саме впровадженням інклюзивної освіти. Збільшення числа внутрішньо-переміщених осіб, людей з обмеженими можливостями, особливими освітніми потребами, а також людей різних етнічних та релігійних конфесій, які мають різні думки, погляди на життя та світ, потребують прояву такої якості, як толерантність. Нажаль, на сучасному етапі розвитку психологічної науки, не існує загальноприйнятої думки щодо визначення міжособистісної толерантності.

Високий ступінь дослідження та різноманітності думок щодо психосоціального явища толерантності демонструють вітчизняні вчені. Так, О. Асмолов під толерантністю вважає норму цивілізованого компромісу між конкуруючими культурами і готовність до прийняття іншої логіки та поглядів, що виступає умовою збереження різноманітності, історичного права на відмінність, несхожість.

В свою чергу, поняття міжособистісної толерантності можна тлумачити як здатність людини до свідомого і ціннісного осмислення особистісного вибору, згідно з яким людина, маючи власну думку, світогляд, поважає і визнає право іншого сприймати і мислити інакше, а також готова розуміти і враховувати інші точки зору.

Традиційно міжособистісна толерантність інтерпретується в руслі терпимості. Так, В. Бойко та В. Менделевич визначають комунікативну толерантність, як характеристику ставлення особистості до людей, ступінь якого показує стійкість до неприємних або некомфортних, на її думку, психічних станів, якостей і вчинків партнерів по взаємодії.

Н. Недорезова розглядає актуальність прояву толерантності при зіткненні людини з емоційно негативними подіями, співрозмовниками, впливами. Велику увагу автор приділяє здатності терпіти неприємну ситуацію або неприємну людину доти, поки це не призведе до збитку. Толерантність являє собою терпиме відношення до іншого суб'єкта, незважаючи на можливу спочатку негативну оцінку його поведінки, способу життя, культури.

У той же час, аналіз соціально-психологічної літератури показав, що в роботах О. Асмолова, Г. Бардієр, Г. Солдатової, О. Спіциної і Л. Шайгерової, поняття толерантності й терпимості, як якостей особистості, що виявляються в системі міжособистісних відносин, протиставляються. Так, терпимість передбачає пасивне прийняття навколишньої реальності, непротивлення, поблажливості до вчинків інших людей, а толерантність розуміється як активна життєва позиція, яка містить у собі не просте потакання чужим думкам, звичкам, поведінці, а встановлення взаєморозуміння й взаємоповаги, визнання єдності й різноманіття людства, багатомірності людської культури, норм, вірувань, готовності визнати інших такими, які вони є і взаємодіяти з ними на основі згоди.

Таким чином, толерантність, на відміну від терпимості, категорія далеко не пасивна, вона припускає розширення кола особистих ціннісних орієнтацій за рахунок позитивної взаємодії з іншими культурами. Тим самим, у поняття «толерантність» закладається підтекст збагачення новими культурними надбаннями та соціальним досвідом.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Літвінова О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The problem of development ecological culture of the person in modern conditions of ecological crisis is actualized. The emphases is made on the fact that ecological culture is represented by the human-activity-nature triad and includes a system of norms, rules and values that ensure the safe existence of man and nature.

Екологічна криза, яка сьогодні стала реальністю, ставить на порядок денний проблему кардинальних змін у екологічній культурі та у способі життя як окремих особистостей, так і

спільнот взагалі. Екологічна культура – це такий напрям людській діяльності та мислення, від якого істотним чином залежить нормальне існування сучасної цивілізації, її сталий розвиток у майбутньому. Концептуальні підходи до визначення сутності екологічної освіти та екологічної культури розроблені вченими С. Д. Дерябо, В. О. Ясвіним, О. М. Захлебним та іншими. Психологічним підґрунтям формування екологічно доцільної поведінки є роботи К. О. Абульханової-Славської, А. Маслоу, А. В. Петровського, С. Л. Рубінштейна, К. К. Платонова, Р. Френкіна, В. Д. Шадрікова.

Екологічну культуру необхідно розділяти з двох сторін: по-перше, це – сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи, які забезпечують принаймні стійку рівновагу в системі «людина – довкілля»; по-друге, це – теоретична галузь знань про місце людини в біосфері. Головним принципом екологічної культури можна вважати принцип відповідності соціального та природного в усіх рамках єдиної системи. Встановлення цієї відповідності у всіх сферах суспільного життя сприяє, з одного боку, його екологізації, а з іншого – гармонізації самої суспільної системи. Категоріальний лад екологічної культури визначається її здатністю поєднувати два світи – природний і соціальний. А тому до її базових понять входять терміни, як породжені як екологією, так і ті, що дають можливість семантично визначити певні прояви людської життєдіяльності. Серед таких понять слід насамперед назвати біосферу, екосистему, екологічну нішу, демографічну єдність, ресурси, діяльність, природокористування, доцільність та ін. Базовою категоріальною тріадою, котра визначає синтетичні особливості цієї галузі, є відношення «людина – діяльність – природа». Ніякі досягнення науки і техніки не можна назвати високоморальними, якщо вони завдають шкоди мільйонам людей і всій біосфері. Тому нам конче необхідна екологічна культура та мораль, яка повинна визначити і об'єднувати в одне ціле освіту, творчість, науку і практику.

Саме сьогодні настав той час, коли розум у найбільш високому розуміння повинен визначати ставлення до навколишнього природного середовища. Свого часу це передбачав В. І. Вернадський. Він встиг тільки в загальних рисах намітити основи цього вчення про ноосферу, але його слова залишаються актуальними і звучать застережливо: «У геологічній історії біосфери перед людиною відкривається величезне майбутнє, якщо вона зрозуміє це і не буде використовувати свій розум і свою працю на самознищення» - відзначав великий вчений. Не поважати людину аморально, і, відповідно, аморальною є неповага до всього живого, що забезпечує її життя. Не поважати свій рідний куточок землі, де народився і виріс, величність і красу природи може тільки той, хто втратив усе людське. Природа не тільки створила нас і забезпечує матеріальні умови нашого життя. Не можна не оцінити той естетичний і емоційний вплив, якого зазнає кожна людина під час спілкування з природою. І, можливо, завдяки цьому впливу природи прийде до людини рішення про необхідність прийняття екологічної моралі, екологічної і біосферної культури як етичної норми суспільства в цілому.

Введення в освітні програми вищої освіти дисциплін екологічної спрямованості має сприяти підвищенню екологічної грамотності, формуванню в студентів екологічного світогляду, екологічного мислення й екологічної культури.

НООСФЕРНІ ПОСІБНИКИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Мартиненко М. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

To create noospheric textbooks on foreign languages specialists should base on all previous experiences and traditional methods, technics and programs. At the same time, it is needed to synthesize the current development of Ukrainian and foreign pedagogical schools and the latest

ideas of scientists about the nature of information, perception, neurophysiological wave processes, hygiene, aesthetics, ergonomics of the educational book. Among the main characteristics of the textbooks of a new type we may determine the following: efficiency, instrumental, aesthetic qualities, multifunctionality, environmentally friendly qualities.

Перехід біосфери в ноосферу за В. І. Вернадським є закономірний, неминучий природно-історичний процес. Даний процес не може бути зупинений, але його протікання в окремі періоди історії та культури може відбуватися з уповільненнями або навіть з зупинками. Отже, система вищої освіти також має бути оновлена і побудована на основі природних правил та законів структурно-функціонального порядку світу. Вдосконалення системи мовної (іншомовної) освіти має здійснюватися за умови оволодіння загальними законами природи, людського суспільства та пізнання відповідно вимогам часу.

Ноосферні посібники можуть забезпечити викладання іноземних мов відповідно сучасними ноосферними технологіями та методиками. Вони організують матеріал з іноземної мови як систему яскравих опорних образів, які наповнені достатньо структурованою навчальною інформацією в алгоритмічному порядку. Завдання ноосферного підручника з іноземної мови – організувати особистий досвід студента у відповідності с фізіологічно-необхідними етапами сприйняття і переробки інформації іноземною мовою. В основу розробки ноосферного посібника з іноземної мови покладена REAL-методика (англ. Relaxation Action Learning), у контексті якої особистість студента розглядається як органічна, відкрита, самоорганізувальна система, як частина єдиної системи світу.

В процесі вивчення іноземної мови за ноосферними посібниками студент проходить дві основні форми навчально-пізнавальної діяльності: активну й релаксаційну. До активних форм навчально-пізнавальної діяльності ми відносимо: дискусію іноземною мовою з проблематики досліджуваних питань; обмін особистим досвідом студентів та студента з викладачем щодо сприйняття смислового простору досліджуваних питань; усне й письмове опитування в межах теми та навчального лексичного та граматичного матеріалу; усні виступи та повідомлення іноземною мовою; завдання у вигляді ділових ігор. До релаксаційних форм навчально-пізнавальної діяльності відносимо: аудіо та відео візуалізацію навчального матеріалу іноземною мовою; музичний супровід навчального матеріалу для позитивного психоемоційного настрою; створення віртуальних та ситуативних моделей навчальної інформації за допомогою включення в роботу проектної функції головного мозку; створення психологічної комфортної зони мислення учасників навчального процесу.

Робота з ноосферним посібником орієнтована на організацію гармонійної діяльності обох півкуль головного мозку у процесі вивчення іноземної мови. Особливість посібника полягає в розумному розчленуванні навчального матеріалу й видів робіт на певні етапи заради ефективного сприйняття матеріалу та створення цілісної системи знань. Із цією метою структура посібника, навчальний матеріал та завдання розробляються максимально реалістичними та природними для студента, за яких обидві півкулі мозку активізуються й жодна з них не залишається без навантаження. Слід зауважити, що вимогам ноосферних посібників з іноземної мови відповідають здебільше НМК наступних іноземних видавництв: "Oxford University Press", "Cambridge University Press", "Pearson Education (Longman)", "Express Publishing", "Macmillan", "Hueber", "Langenschedt", "Cle International", "Edelsa".

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА УРЯДУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Маслак В. І.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Насменчук А. М.

Комунальний вищий навчальний заклад «Гадяцький коледж культури і мистецтв ім. І. П. Котляревського»

The article is dedicated to the evaluation of the educational program of the hetman's government of Pavlo Skoropadskyi. The main activities of the Ministry of Education concerning the creation of educational institutions network and the amount of financing from the state budget in 1918-1919 are determined.

У січні 1928 року в еміграційному виданні «Український голос» було надруковано статтю Юрка Лебединського «Освіта на Україні в 1918 році» [1]. Автор мав на меті розвіяти «видумані страхиття про гетьманську владу», що поширювала соціалістична преса, для чого послуговувався цікавим фактологічним матеріалом. У публікації зазначалося, що за часів Центральної Ради Міністерство освіти тільки почало організовуватися, було докладено «багато волі», але на заваді стала гостра політична та партійна боротьба, тому ЦР не пощастило створити «щось конкретне не тільки на терені державного будівництва, а й на культурно-освітній ділянці».

Інакше розвивалася освіта й культура за гетьмана Павла Скоропадського. Було затверджено «докладний план організації початкових і вищих навчальних шкіл» (загалом 48 тис. – автори), які мали надати можливість навчатися 2 600 000 дітей шкільного віку. Для цього в бюджеті країни (§§171 і 172) на 1918 рік було заплановано фінансування в розмірі 97 174 056 крб. на початкові школи та 23 354 626 крб. на вищі. 1919 року на навчальні заклади планувалося спрямувати 150 млн. крб. У період громадянської війни та іноземної інтервенції гетьманському уряду вдалося створити 130 нових середніх загальних і професійних шкіл, на утримання яких надавалося 20 млн. крб. (§170 державного бюджету). Відповідно до урядової програми, «загальним навчанням» планувалося охопити населення країни за 2 роки (в інших країнах такі реформи тривають 30-50 років). 6 887 640 крб. було заплановано на розвиток позашкільної та дошкільної освіти (§184). Окрім цього, бюджет передбачав фінансування підготовки професійних вчителів, стипендії учням, ремонт приміщень, створення Академії наук, національної бібліотеки, двох університетів, державного драматичного театру (§164-194).

З метою втілення цих планів, було створено Головне управління мистецтва і національної культури, яке очолив Д. Я. Дорошенко, департаментом освіти керував професор Василенко. Загальний бюджет Міністерства освіти в 1918 році склав 227 762 485 крб., зважаючи на те що 1 крб. дорівнював на той час 2 швейцарським франкам. Дієвість освітньої програми гетьманського уряду визнала й нова українська влада – Директорія, яка затвердила її як власну без змін у січні 1919 року. Показово, що радянський уряд планував створити в 1924 році всього 7 555 навчальних закладів і з бюджету на потребу освіти в 1925 році було заплановано тільки 11 146 385 крб.

А гетьман Павло Скоропадський продовжив свою просвітницьку діяльність і в еміграції, де 1926 року з його ініціативи в Берліні при університеті було засновано Український науковий інститут.

Література

1. Лебединський Юрко. Освіта на Україні в 1918 році // Український голос. – 1928. – N 437. – С. 4. – Biblioteka Narodowa Warszawa. – зал мікрофільмів. – mf 112439.

НАУКОВІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ДОГОВОРІВ

Митник А. А., Ларіонова Я. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with classification of treaties as an important and necessary element of civil law. It has both theoretical and practical value. For example, a detailed description and delineation of contracts allows the parties to make the right decision when choosing a particular type of contract, facilitating the process of establishing mutual rights and obligations, and also ensures consistency between the appointment of the contract and the content of the legal relationship.

Людина – це соціальна істота, котра живе у взаємодії з навколишнім світом, у тому числі з оточуючими її людьми. У процесі даної взаємодії між сторонами можуть виникати певні відносини майнового та немайнового характеру. Регулювання такого роду стосунків здійснюється через норми цивільного права. Задля встановлення взаємних прав і обов'язків у взаємовідносинах люди можуть укладати договори.

У часті 1 статті 626 Цивільного Кодексу України законодавець надає таке визначення поняття «договір»: «Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків». Інакше кажучи, це спосіб вираження домовленості між двома або більше фізичними та/чи юридичними особами, декларація їхніх повноважень та гарантій.

Вивчення договорів та надання їх класифікації здійснювали такі вчені-цивілісти: О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, Є. О. Харитонов, О. В. Старцев, С. С. Бичкова, Р. А. Майданик та ряд інших відомих правознавців.

Класифікація договорів є важливим та необхідним елементом цивільного права. Вона має як теоретичне, так і практичне значення. Так, наприклад, детальний опис та розмежування договорів дають змогу сторонам прийняти вірне рішення при виборі певного виду договору, полегшуючи їм процес встановлення взаємних прав та обов'язків, а також забезпечує відповідність між призначенням договору та змістом правовідносин. Не менш важливим те, що класифікація договорів сприяє вдосконаленню та систематизації чинного законодавства України, допомагає краще досліджувати договори.

Виходячи з цього, хочемо зазначити, що на даний момент у цивільному праві існує 2 ключові підходи до класифікації договорів, а саме: законодавчий та науковий.

Законодавчий підхід до класифікації договорів – це закріплені нормами Цивільного Кодексу України типи договорів. У статтях 633-636 ЦКУ їх вказано 4: *публічний договір*, у якому 1 сторона зобов'язується виконати певні дії; *договір приєднання*, умови якого встановлює лише 1 сторона; *попередній договір*, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку укласти основний договір на умовах попереднього; *договір на користь третьої особи*, згідно з яким боржник зобов'язаний виконати дії на користь третьої особи.

Науковий підхід до класифікації договорів у працях більшості вчених є схожим і здійснюється на таких підставах:

1. За кількістю учасників: односторонні; двосторонні/взаємні/синалагматичні; багатосторонні.
2. За моментом виникнення прав та обов'язків: консенсуальні (вважаються укладеними з моменту досягнення всіх умов); реальні (вважаються чинними з моменту укладення).
3. За наявністю еквівалентності відносин: відплатні; безвідплатні.
4. За тривалістю дії: строкові; безстрокові.
5. За ступенем юридичної завершеності: остаточні (безпосередньо породжують права та обов'язки); попередні (не породжують прав та обов'язків).
6. За змістом регульованої діяльності: майнові (регулювання відносин з приводу майна); організаційні (створюють умови для подальшої діяльності).
7. За призначенням: звичайні (для задоволення приватних інтересів); публічні (для задоволення суспільних інтересів).

8. Залежно від цілей укладення: про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління; про передачу майна у тимчасове користування; про виконання робіт; про передачу результатів творчої діяльності; про надання послуг; про спільну діяльність.

9. Залежно від суб'єкта, що набуває права: на користь кредитора; на користь третіх осіб.

10. За правилами формування змісту: іменні (мають легальну назву); безіменні (не регулюються законодавством, але використовуються на практиці).

Таким чином, можна зробити висновок, що цивільне законодавство надає класифікацію договорів лише з точки зору розподілу обов'язків між сторонами, у той час, як науковці розподілили їх за рядом кваліфікуючих ознак.

ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Митник А. А., Ляшко В. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

I believe that today such actions as plagiarism, piracy, and other actions of this nature are quite common now only because in our country law enforcement authorities do not want to search and dispose of even quite large and well-known plagiarists and pirate companies. I think that the only way to deal with these crimes and misdemeanors is to fix the concern for downloading and storing objects that are protected by copyright.

Ми не можемо сперечатися, що захист авторського права та суміжних прав на даному етапі дуже важливий. Кожна особа, зробивши будь-яку наукову працю, чи створивши власними зусиллями музичний твір може з легкістю втратити його, не запатентувавши. Тому, я вважаю, що тема захисту своєї інтелектуальної та творчої діяльності є досить важливою у наш час.

Моя мета, як професійного юриста в майбутньому, уже зараз знайти способи забезпечити своїм науковим працям належний захист.

Положеннями ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

Як ми вже знаємо, виділяють 2 форми захисту: юрисдикційну та неюрисдикційну.

Способом захисту авторського права і суміжних прав визнаються закріплені законодавством матеріально-правові засоби примусового характеру, за допомогою яких відновлюються (визнаються) порушені (оспорені) права і здійснюється вплив на порушника авторського права і суміжних прав.

Я вважаю, що нині є досить поширеними такі дії, як плагіат, піратство, та інші дії подібного характеру лише через те, що у нашій країні правоохоронні органи не хочуть займатися пошуком та знешкоджувати навіть досить великі та відомі плагіаторські та піратські компанії. Я думаю, що єдиним шляхом боротьби з даними злочинами та проступками є встановлення заборони на скачування та зберігання об'єктів, які захищені авторським правом.

Література

1. Про авторське право і суміжні права ЗУ від 23.12.1993 р.
2. Цивільний кодекс України: Офіц. Текст.– К.: Алерта, 2016. – 306 с.
3. Цивільне право України: Підручник: у 2т. / Борисова В.І., Баранова Л.М., Жилінкова І.В. – К, 2004. – Т.1. – 480 с.

ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИЙ ТЕРОРИЗМ – РЕТРОСПЕКЦІЯ ПИТАННЯ

Митрофанов І. І., Даценко А. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article deals with topical issues of the origins of terrorism. Also in this article, the activity of terrorist organizations that have influenced the appearance of modern terrorism is analyzed.

Боротьба з тероризмом, як складова частина загальної боротьби зі злочинністю, є важливим елементом забезпечення безпеки світового співтовариства. Переростання тероризму в глобальне міжнародне явище, підвищення рівня небезпеки терористичних актів у різних регіонах світу, ступінь їх зухвалості та безпрецедентної жорстокості свідчать про необхідність вироблення та здійснення дієвих заходів щодо боротьби з цими діяннями.

Як специфічне явище суспільно-політичного життя тероризм має тривалу історію без якої неможливо проаналізувати витоки і практику цього феномену, адже це не тільки дилема сьогодення, коріння тероризму зародилось ще в стародавні часи. Тож досить актуально розглянути саме ретроспективу цього процесу. Так, ще в I ст. н.е. в римській Іудеї з'явилася перша з терористичних організацій національно-релігійного спрямування («сікарії»), що знищувала римлян і представників єврейської знаті. Акти тероризму сікаріїв здійснювали, маючи на меті як незаконне збагачення, так і вплив політичну діяльність. До терористів відносять Марка Юнія Брута і Гая Касія. Вбивство Цезаря, яке було організоване і вчинене ними (15 березня 44 р. до н. е.), що цілком можна визнати терористичним актом.

В юридичній літературі наявний масивний діапазон підходів до класифікацій тероризму. Вдалішим, на наш погляд, є поділ тероризму на внутрішньодержавний і транснаціональний (міжнародний). Саме феномен внутрішньодержавного тероризму визиває в науковому середовищі значне зацікавлення, адже аналіз публікацій, наукових джерел свідчить про те, що науковці приділили чимало уваги щодо вивчення цього явища.

Становлення цього виду тероризму відбулося у XIX століття. Пов'язаний він з італійськими карбонаріями, ірландськими феніями. Їхню естафету підхопили російські народники і соціал-революціонери. Далі сербські націоналісти. Усі в основу своєї діяльності для досягнення соціальної мети обирали терор як шлях насильства щодо окремих людей чи соціальних груп. У XX столітті піднімається нова хвиля тероризму. Вона базується на так званому червоному терорі. До червоного терору відносяться не лише події в Радянській Росії після 1917 р., а й діяльність італійських «червоних бригад», японської «Червоної армії», організації «Гамільські тигри», іспанської організації ЕТА, чорних пантер у США.

На думку В.К. Гришука, внутрішній державний терор залежно від форм його прояву може поділятися на судовий та позасудовий. Внутрішній терор воєнного характеру має місце при придушенні будь-якої озброєної опозиції та народних заворушень, оскільки супроводжується характерними операціями стосовно як переможених і полонених заколотників, так і тих громадян, хто співчуває цьому руху. Адміністративному терору притаманне надзвичайне посилення чиновницько-бюрократичного апарату, наділеного значними повноваженнями дозвільного характеру та функціями, пов'язаними із трактуванням законів. Отже, внутрішньодержавний тероризм особливий тільки для певної країни і не виходить за її територіальні межі. Тому застосування певною державою такого явища у нас час є недопустимим, адже призводить до чисельних моральних і фізичних втрат.

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Найдіна О. В., Мовчан І. А

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Today, the development of the economy is difficult to imagine without the existence of competition, which ensures the formation of a healthy market environment. The development and protection of competitive relations is one of the priorities of the state.

На сьогоднішній день розвиток економіки досить важко уявити без існування конкуренції, яка забезпечує формування здорового ринкового середовища. Розвиток і захист конкурентних відносин є одним з пріоритетних завдань держави.

Економічну конкуренцію можна визначити як суперництво ринкових суб'єктів щодо реалізації їхніх товарів або послуг, для своєї вигоди. В Україні принцип державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності зазначений в Конституції України і складається із таких законів України: «Про захист економічної конкуренції», «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих законів.

Органи, які здійснюють захист економічної конкуренції є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Фонд державного майна та Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі.

Державний контроль за дотриманням конкурентного законодавства виконується головним державним органом - Антимонопольним комітетом України, який забезпечує захист інтересів підприємців та споживачів.

Основне завдання Антимонопольного комітету України є участь у створенні та реалізації конкурентної політики України і виконується за такими напрямками: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, уникання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, контроль за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів господарювання, сприяння розвитку добросовісної конкуренції; зменшення тіньового бізнесу, практичне застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Конкурентна політика зараз передбачає здійснення комплексу заходів, щодо удосконалення державної політики у сфері законодавства про захист економічної конкуренції необхідним є:

- розвиток законодавства з метою посилення ефективності захисту економічної конкуренції, посилення контролю та відповідальності за порушення законодавства;
- удосконалення механізмів застосування законодавства про захист економічної конкуренції судами;
- підвищення ефективності практики застосування законодавства про захист економічної конкуренції;
- чітке врегулювання у підзаконних актах порядку взаємодії між Антимонопольним комітетом України та іншими органами державної влади.

Література

1. Обмеження монополізму та захист економічної конкуренції за законодавством [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_3815
2. Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III від 11.01.2001, із змінами [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України –2001., № 12., – ст.64. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

ВІДМІННІСТЬ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ВІД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО

Даценко Л. Є., Парафіло М. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Often companies that plan to use the labor of individuals face a dilemma: what contracts to conclude with such persons - labor or civil law? In order to facilitate the choice, it is necessary to find out what the essence of such contracts is, how they differ from each other, for which the most appropriate cases are.

Як відомо основним законом держави є Конституція України, стаття 43 якої закріплює положення, що кожен громадянин має право на працю. Це право реалізується шляхом укладення трудового договору між працівником та роботодавцем. 21 століття характеризується соціально-економічним явищем, за якого частина осіб не має змоги реалізувати право на працю і отримати заробітну плату як джерело існування, тому кожен громадян намагається будь-яким чином знайти спосіб заробітку. Відповідно до чинного законодавства виконання робіт, надання послуг фізичною особою може здійснюватися як на підставі трудового, так і цивільно-правового договору.

Відповідно до ст. 21 Кодексу законів про працю України трудовий договір є угодою між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. На відміну від трудового договору цивільно-правовий договір є угодою двох або більше осіб стосовно встановлення, зміни або припинення цивільних прав і обов'язків.

Основною відмінністю трудового договору від цивільно-правового договору є те, що перші регламентуються Кодексом законів про працю України, а інші – Цивільним кодексом України. Ще одна відмінність полягає в предметі договору. Цивільно-правовий договір застосовується для виконання конкретних видів робіт, які спрямовані на одержання результату, із досягненням якого договір вважається виконаним і дія його припиняється, тобто, його предметом є саме результат виконання роботи. Трудовий же договір зобов'язує працівника виконувати не конкретну роботу, а визначений вид діяльності, який пов'язаний з певною професією, і з досягненням мети договір не припиняється, його предметом є сам процес праці. З цього можна спостерігати ще одну відмінність, що трудовий договір може бути як строковим так і безстроковим, а цивільно-правовий договір завжди строковий (як правило, на час виконання певних робіт).

Грошова винагорода виплачується, як правило, після виконання всієї роботи у цивільно-правовому договорі, а в трудовому – заробітна плата виплачується регулярно в робочі дні у строки, встановлені колективним договором або нормативним актом роботодавця. Ще однією перевагою трудового договору, на мою думку, є те, що ризик негативних наслідків роботи без вини працівника лягає на роботодавця, а в цивільно-правовому – робота виконується на ризик працівника-виконавця.

На сьогодні надзвичайно важливим є мінімальні соціальні гарантії, які надаються працівнику під час виконання тієї або іншої роботи. Працюючи за трудовим договором особі гарантуються відпустки, оплата праці, у тому числі при відхиленні від нормальних умов праці. Окрім цього, час виконання робіт зараховується до трудового стажу, що згодом дає право на отримання пенсії. За цивільно-правовим же договором мінімальні соціальні гарантії працівникам законом не передбачені, час виконання роботи до трудового стажу не зараховується. Можна сказати, що працюючи за цивільно-правовою угодою особа втрачає

час, який могла б використати для отримання стажу, щоб в подальшому забезпечити свою старість.

Відповідно до ч.3 ст.24 Кодексу законів про працю України, працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом або розпорядженням роботодавця, і повідомленням до органів Державної фіскальної служби. Наразі більшість роботодавців надають перевагу якщо не цивільно-правовим договорам, то взагалі сприяють працевлаштуванню без офіційного оформлення. Це зумовлено тим, що роботодавці намагаються ухилитися від сплати податків. «Якщо я буду працювати за цивільно-правовим договором, я буду сплачувати менше податків», так може сказати особа яка не обізнана в цій галузі. Насправді ж оподаткування виплат за цивільно-правовим договором передбачає такі ж відсотки як і за трудовим, зокрема податок на доходи фізичних осіб – 18%, військовий збір – 1,5%, єдиний соціальний внесок – 22%. Тобто оформлений чи трудовий договір, чи цивільно-правовий, а податки платити потрібно.

З 1 січня 2017 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 р., яким значно посилено відповідальність роботодавців за порушення законодавства про працю, а саме: юридичні та фізичні особи-підприємці, які використовують найману працю, несуть відповідальність у вигляді штрафу у разі фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час, установлений на підприємстві, та виплати заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податків – у тридцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення.

І як висновок можна сказати, що особа яка працює за трудовим договором має певні трудові та соціальні гарантії, а особа яка працює за цивільно-правовим договором не має таких гарантій і саме тому я надаю перевагу трудовому договору. Оскільки бути соціально захищеним в сучасному світі є надзвичайно важливим.

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СИСТЕМ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поддубей О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Over the past few decades the European higher education landscape has changed significantly. It has moved from being elite to being mass and universal in order to meet the cultural and technological requirements of modern society. Due to onrush of technological and commercial sectors the number of persons who wish to obtain higher education and to be trained in professional field has risen. At the same time the different students' mobility programs become actual and popular with students. Thus, it emerged to be no real consensus on the characteristics of professional higher education across higher education European institutions.

Вища професійна освіта є одним з провідних факторів у процесі створення конкурентоспроможної економіки, розвитку і добробуту будь-якої держави, а висококваліфіковані кадри виступають стратегічним товаром.

Рушійною силою сучасного ринку праці є, по-перше, динамічно зростаючі вимоги роботодавців до рівня професійної кваліфікації робітників та спеціалістів. По-друге, активне застосування сучасних технологій у виробничому процесі і посилення професійної конкуренції на ринку праці вимагають постійного підвищення професійного рівня фахівців наряду з професійною підготовкою молоді в навчальних закладах. Тому дослідження досвіду

організації систем професійної освіти в зарубіжних країнах привертають увагу вітчизняних учених і науковців.

Вивчення досвіду країн Євросоюзу дає підстави стверджувати, що темпи удосконалення і розвитку виробництва, його конкурентоспроможність на світовому ринку напряму залежать від рівня професійної підготовки кадрів. Історично склалося так, що кожна європейська країна має власну систему професійної освіти, але наряду зі специфічними національними особливостями є і спільні риси. Тож вища професійна освіта характеризується орієнтацією на ринок праці, особливими моделями організації професійної підготовки, розмаїттям методів навчання, направлених насамперед на інтеграцію практики у процес навчання. В умовах створення єдиного європейського освітнього простору зарубіжний досвід становлення освітніх систем є надзвичайно корисним джерелом інформації для визначення провідних напрямів реформування національної системи вищої професійної освіти.

На підставі аналізу моделей організації вищої професійної освіти в різних країнах Євросоюзу можна виділити наступні: 1) унітарна або частково унітарна; 2) бінарна або дуальна; 3) змішана. Унітарна модель передбачає, що всі види вищої освіти надаються тими самими закладами вищої освіти з поєднанням професійної і академічної діяльності. Для частково унітарної моделі характерною рисою є те, що вища професійна освіта надається спеціальними навчальними закладами, які є частиною університетів. Прикладом організації за таким принципом виступають Франція і Словенія.

Бінарна, або дуальна модель є найбільш розповсюдженою серед європейських країн і характеризується наявністю двох окремих секторів у вищій освіті: вища академічна освіта забезпечується університетами, а вища професійна – спеціалізованими вищими навчальними закладами, які в різних країнах мають різні назви. Така система існує у Литві, Естонії, Бельгії (Фландрії), Чеській Республіці, Італії, Мальті, Нідерландах, Фінляндії, Данії, Португалія та Німеччині.

Змішана модель відрізняється від дуальної відсутністю чіткої різниці між академічними і професійними вищими навчальними закладами, тобто академічні ВНЗ можуть пропонувати підготовку за професійними напрямами, а професійно-орієнтовані ВНЗ можуть надавати академічну освіту. За такою моделлю організована вища освіта у Польщі.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ

Попенко Н. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The concept of distance learning course is considered in this report. The functional blocks of the model of distance learning course are considered. Pedagogical principles for organizing distance learning courses are selected.

На сьогоднішній день якість освіти є найголовнішою темою дискусій у світових освітніх спільнотах, і якщо раніше ці дискусії стосувалися традиційної освіти, то тепер поняття якості застосовується щодо дистанційного навчання (ДН). В Україні ДН перебуває на етапі активного становлення: вивчається світовий досвід у галузі ДН, розробляється відповідна теоретична база, створюються центри ДН, накопичується практичний досвід. Одним з шляхів поширення дистанційної освіти є використання технологій дистанційного навчання, впровадження та атестація дистанційних навчальних курсів (ДНК) [3]. Дистанційний навчальний курс є комплексом навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням дистанційних технологій. ДНК має інтегрований характер і складається з чотирьох функціонально-узгоджених блоків: інструктивного, навчально-інформаційного,

комунікативного та контрольного [2]. Коротко розглянемо функціональні блоки моделі ДНК. *Інструктивний блок* містить: загальну інформацію про курс (що вивчає дисципліна, мета та завдання курсу, актуальність та практична значущість, зв'язок з іншими предметами обраної спеціальності тощо); навчальну програму курсу; рекомендації щодо організації процесу навчання; навчальний план та графік вивчення дисципліни: назви тем та рекомендована послідовність їх вивчення; орієнтовна кількість годин на вивчення кожної теми курсу; теми дискусій (з переліком основних питань) та час їх проведення. Інструктивний блок також забезпечує реєстрацію студентів та збереження вхідних даних про них. *Навчально-інформаційний блок* містить системний курс лекцій, завдань, практичних робіт, відео файли, інформаційні посилання, додаткову літературу в електронному вигляді. Тобто є системою інформаційного наповнення дистанційного курсу. *Комунікативний блок* це система інтерактивного спілкування між викладачем та студентами та студентами між собою. Комунікативна діяльність студентів під час дистанційного навчання триває постійно й здійснюється за допомогою телеконференцій, електронної пошти, дискусій, чатів тощо. Спілкування може відбуватись і в синхронному, і в асинхронному режимі. *Контрольний блок* містить механізми тестування, перевірки та оцінювання знань студентів, які мають і проміжний, і підсумковий характер. При створенні ДНК також важливо враховувати особливості цільової аудиторії, для якої створюється курс, і обирати методику з урахуванням особливостей технічного забезпечення студентів [1].

Підсумовуючи, відзначимо, що ефективність ДНК залежить від якості навчальних матеріалів, що використовуються, і майстерності педагогів, що беруть участь у його створенні. Тому педагогічна складова організації створення ДНК (як на етапі проектування курсу, так і в процесі його використання) є пріоритетною.

Література

1. Попов В. Методичні особливості навчальних матеріалів для дистанційного навчання / В. Попов // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – №2. – С. 85-88.
2. Хмель О.В. Дистанційне навчання: структурно-функціональний підхід (на прикладі курсу «Інформатика. Інформаційні технології») / О.В. Хмель, Ю.О. Дорошенко // Освіта і управління. – 2003. – Т. 6. - № 1. - С.145-154.
3. Юнчик В. Л. Методичні особливості дистанційного навчання / В. Л. Юнчик // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2013. – Вип. 7. – С. 206-209. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2013_7_67/

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Поясок Т. Б., Зюман Г. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The role of competence for professional efficiency was singled out with outlining the effect of the information and communication competency in the modern information society. There were functions and structure of the information and communication competency defined with clarifying the role of the information and communication competency. There are some proposed activities to create the information and communication environment in training or academic group such as conducting the webinars, getting acquainted with scientific schools, spotting the distorted and unscientific information on the Internet.

Проблема професійного становлення кваліфікованого робітника, його успішність, безумовно пов'язана з його професійною компетентністю. Сучасні соціально-економічні умови потребують від фахівця постійного вдосконалення професійних вмінь та навичок, орієнтації у новітніх розробках, модернізаціях та винаходах. Вирішення даного завдання

можливе за умов достатнього володіння інформаційно-комунікаційною компетентністю працівника, його активного творчого пошуку та акмеологічної спрямованості особистості майбутнього фахівця. Прагнення кваліфікованого робітника до постійного професійного зростання, реалізації особистісного творчого потенціалу через професійну діяльність відображає його акмеологічну спрямованість та забезпечує динаміку професійної кар'єри. Формування у майбутнього кваліфікованого робітника акмеологічної спрямованості є запорукою його постійного професійного зростання.

Важливу роль у формуванні акме-фахівця відіграє інформаційно-комунікативна компетентність, розвиток якої набуває особливого значення у сучасному, інформаційному суспільстві. Трансформація суспільства з індустріального в інформативне значно змінила роль кваліфікованого робітника у виробничому процесі, фактично перетворивши його з виробника у керівника виробничим процесом. Це зумовлено декількома чинниками, а саме: розвиток інформаційних технологій та динаміка їх розповсюдження, вплив «проривних» технологій на розвиток виробництва та ринок.

Згідно даних сервісу Internet Live Stats («Інтернет статистика», 2017), за добу, тільки в пошуковій системі Google, відбувається більше ніж 5 мільярдів пошукових запитів, завантажується біля 70 мільйонів фотографій, а кількість сайтів, що є зареєстрованими у пошукових системах, перевищує 1,3 мільярда. Згідно дослідження М. Гільберта (2011), середньорічний приріст об'єму цифрової інформації за період 2000–2007 роки склав 26 %, а обчислювальної потужності – 64 %. Враховуючи швидкий розвиток, вдосконалення та здешевлення інформаційних носіїв, кількість цифрової інформації зростає приблизно на 30 % на рік, а обчислювальна потужність – на 60 %.

В інформаційно-комунікаційній компетентності кваліфікованого робітника можемо виокремити такі компоненти:

- інформаційний – здатність ефективної роботи з інформацією в усіх її формах;
- комп'ютерно-технологічний – уміння та навички щодо роботи із сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням;
- процесуально-діяльнісний – здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп'ютерних технологій до роботи з інформацією та розв'язання різноманітних задач.

Дані компоненти відображають функції інформаційно-комунікаційної компетентності, якими є:

- Пізнавальна, спрямована на систематизацію знань, на пізнання і самопізнання людиною самого себе.
- Комунікативна, спрямована на спілкування, передачу інформації.
- Адаптивна, що дозволяє адаптуватися до умов життя і діяльності в інформаційному суспільстві.
- Нормативна, що виявляється, перш за все, як система моральних і юридичних норм і вимог в інформаційному суспільстві.
- Оцінна (інформативна), характеризує уміння орієнтуватися у потоках різноманітної інформації, виявляти і відбирати відому і нову, оцінювати значущу і другорядну.
- Інтерактивна, яка формує активну самостійну і творчу роботу особистості, що забезпечує її саморозвиток, самореалізацію.

Отже, зважаючи на вищезазначене, з метою формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника, ми вважаємо доцільним наступне:

1. Створення всередині навчальної групи власного інформаційно-комунікаційного середовища на базі соціальних мереж. Для створення групи можна використати такі всесвітні мережі як Facebook, Twitter, LinkedIn, або українські – UkrOpen, Українці, Друзі та інші.

2. Проведення вебінарів за участю майбутніх кваліфікованих робітників в якості ведучих. Для проведення вебінарів можна використати системи Google+ Hangouts, Skype, AnyMeeting, FastWebinar, OnWebinar та інші.

3. Презентація студентами звітів з науково дослідної роботи виконаної в межах

діяльності наукових товариств, дослідних інститутів та патентних організацій.

4. Пошук та представлення студентами «фейкової» професійної інформації у мережі Інтернет.

5. Презентація студентами проекту «Майбутнє професії (галузі, підприємства, промислового обладнання тощо)»

В умовах швидкозмінного руху науки, формування даної компетентності лише під час навчання кваліфікованих робітників є недостатнім, адже інформаційно-комунікаційна компетентність має виражену акмеологічну спрямованість, яка потребує постійного розвитку та вдосконалення як у процесі навчання, так і після нього, протягом усього життя людини.

Важливого значення набуває усвідомлення майбутнім кваліфікованим робітником, що з початком професійної діяльності його навчання не закінчується, а переходить на новий, принципово інший рівень. Лише за цієї умови можливе подальше професійне зростання, просування по кар'єрних сходах та досягнення професіоналізму.

Таким чином, сучасне інформаційне суспільство потребує від майбутнього кваліфікованого робітника, окрім здатності якісно виконувати професійні задачі, вміння самостійно, критично мислити, творчо підходити до вирішення професійних завдань, орієнтуватися у новітніх розробках та винаходах. Тобто, здатність кваліфікованого робітника до постійного самовдосконалення стає запорукою його професійної успішності.

Зростання інформаційного навантаження у виробничих процесах потребує від кваліфікованого робітника високого рівня інформаційно-комунікаційної компетентності. Її формування відбувається під впливом акмеологічної спрямованості особистості, при цьому відбувається зміна глибини цілісного особистісно-діяльнісного стану людини, відбувається формування життєвих цілей, формується орієнтація кваліфікованого робітника на освіту протягом усього життя як пріоритетну.

Включення до навчального процесу заходів по створенню інформаційно-комунікаційного середовища навчальної групи, проведення вебінарів, презентація наукових товариств, виявлення викривленої та не наукової інформації у мережі Інтернет, робота над перспективами розвитку професійної галузі тощо дозволяє значно підвищити інформаційно-комунікаційну компетенції майбутнього кваліфікованого робітника та спрямувати його на саморозвиток та професійне самовдосконалення.

Перспективними напрямками дослідження є формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників засобами інтерактивних технологій.

Література

1. Інтернет статистика. URL: <http://www.internetlivestats.com/> (дата звернення: 18.09.2017)

2. The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information, Martin Hilbert, et al. Science 332, 60 (2011); DOI: 10.1126/science. The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information pp. 60-65.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Прилипко В. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The range of problems of the information society were considered, was described the complex of problems related with the formation and emergence of information law as a separate branch of law. Were researched scientific points of view at the problems of the emerging of information law system, formation of the concept of information law system and characteristic of its elements and which are very relevant today.

На сьогоднішній день знання і інформація стають ключовими ресурсами не тільки розвитку суспільства, а й всього світового співтовариства. В умовах глобалізації та інформатизації, стрімкого розвитку комунікаційних та інформаційних технологій відбувається формування «інформаційного суспільства» в Україні. Підвищується суспільне значення і роль інформаційних відносин та інформаційної діяльності, що зумовлює істотне зростання необхідності правового врегулювання даної сфери. Стрімкі темпи розвитку інформаційного суспільства викликали значне відставання права від відносин що складаються в інформаційній сфері.

Про інформаційне право в юридичній науці почали говорити на межі 60-70-х років ХХ століття. Увага вчених до інформаційного права посилилася в останні роки. З'явилися роботи російських учених Ю. М. Батуріна, І. Л. Бачило, В. А. Копилова, В. Н. Лопатіна, Ю. А. Тихомирова, М. А. Федотова та ін. а також українських дослідників із різних аспектів інформаційного права.

Система права є складною ієрархічною системою, що з одного боку, має достатньо стабільну основу, а з іншого боку – схильна до змін. Зміни, що відбулися в інформаційній сфері суспільства останніми десятиліттями, зумовили постановку питання про виділення інформаційного права в окрему самостійну галузь права. Специфіка розгляду цього питання полягає в тому, що деяка сукупність суспільних відносин регулюється правовими нормами, які не можуть бути віднесені виключно до однієї з відомих галузей права.

Предмет інформаційного права є специфічним. Найбільш повно правові норми, які регулюють суспільні відносини, що мають місце в процесі створення, поширення, використання, зберігання й утилізація інформації, знайшли віддзеркалення в інформаційному законодавстві. Нормативно-правові акти інформаційного законодавства України, за існуючою класифікацією, не можуть бути віднесені ні до якої іншої галузі законодавства, крім як «Зв'язок, інформація і інформатизація». По суті ця галузь законодавства є попередником галузі інформаційного права.

Інформаційне право має свій особливий комплексний набір методів, які використовуються в процесі формування й застосування правових норм, що регулюють суспільні інформаційні та інформаційно-інфраструктурні відносини. Крім цього воно вимагає залучення методів багатьох галузей права, що поза сумнівом, служитиме його зміцненню.

Понятійний апарат інформаційного права залишається на стадії активного формування і має понятійний апарат властивий тільки йому. Діалектика розвитку суспільних відносин в інформаційній сфері така, що протягом найближчого часу кількість термінів інформаційного права, які будуть нормативно закріплені, значно збільшиться.

Сьогодні про інформаційне право можна говорити як про явище, що вже реально відбулося. Але молодість самого інформаційного права, його динамічний розвиток завдяки поширенню спектра суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню, не можуть не позначитися на його цілісності та взаємозв'язках між підгалузями.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ЗАСОБИ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Резніченко О. Л.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Nowadays it is impossible to be a competent specialist without knowing the global language. Using multimedia training tools became an indispensable aim of teaching foreign languages. But the teacher with his skills of setting and reaching goals remains one of the most important persons in this process.

Важливість вільного володіння хоча б однією іноземною мовою, зокрема, англійською, визнано на всіх рівнях державної влади. Адже європейська та світова інтеграція України неможлива без утворення належного мовного середовища. Вирішення проблеми мови міжнародного спілкування надасть нашій країні можливість на новому рівні користуватися міжнародним досвідом у політичній, економічній та культурній сферах. Саме тому процес оволодіння англійською мовою повинен бути забезпечений на належному рівні на всіх етапах освіти – від початкової школи до ВНЗ. На практиці маємо не тільки недостатню кваліфікацію викладачів, а й подеколи – відсутність належних умов для розвитку мовленнєвої компетенції учнів.

Комунікативна функція мови є однією з найбільш важливих, і досягнення учнями високого рівня комунікативної компетентності є чи не головним завданням викладача. Між тим, наразі його виконання неможливе без створення іншомовного середовища та мовленнєвих ситуацій автентичного спілкування, що у значній мірі залежить від використання сучасних мультимедійних засобів навчання (МЗН), адже присутність та участь у заняттях носія мови може забезпечити не кожний навчальний заклад. Під МЗН ми маємо на увазі аудіовізуальні засоби та пристрої для використання мережі Інтернет.

МЗН можна використовувати як для подачі нового, так і для закріплення вже пройденого матеріалу. Оскільки інформація, отримана за допомогою МЗН, здебільшого є аудіовізуальною, а, отже, у процес її сприйняття залучені слухові та зорові рецептори, це підвищує якість та швидкість засвоєння. МЗН дозволяють отримати більш високі результати запам'ятовування матеріалу аудиторією. Крім того, вони надають викладачеві можливість більш оперативного контролю за сприйняттям та подальшим використанням набутих навичок.

Комп'ютер прийшов до українських навчальних закладів порівняно недавно, але вже встиг довести свою ефективність у тому числі й у вивченні іноземних мов. Програми, створені спеціально для отримання та розвитку навичок розуміння іншомовних текстів, їх опрацювання та, нарешті, використання набутої інформації, довели свою результативність.

Поява та розповсюдження мережі Інтернет започаткували новий етап розвитку комунікаційних технологій, а, отже, й нові можливості для забезпечення високоякісного та ефективного навчального процесу. Індивідуальний підхід та диференціація навчання, про які вже давно говорять провідні фахівці-методисти, нарешті отримали справжню підтримку. Інтерактивність мережі, майже невичерпні можливості таких сервісів, як YouTube та Google здатні зацікавити навіть байдужих.

Але застосування мережі Інтернет у навчальному процесі потребує також нових методичних підходів до проведення занять, забезпечення не просто перегляду або пошуку інформації, але й ефективного її опрацювання, засвоєння та подальшого використання. Досягненню цієї мети сприяє належна попередня підготовка учнів, правильне встановлення мети та завдань, вірний вибір пріоритетів. З цією метою викладач повинен сам бути готовим до відкриття нового світу, нових методів та нових можливостей.

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ОДИНАДЦЯТИКЛАСНИКІВ У КЛАСАХ ПРИРОДНИЧОГО ТА СУСПІЛЬНО- ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Роман Л. Ю., Чундак С. Ю., Жулканич Н. М.

Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

A comparative assessment of the eleventh grade students' ecological knowledge quality both natural and social schools of the Uzhhorod city, Transcarpathian region, was carried out. It was established pupils studying the basics of ecology have a higher level of knowledge in ecology than pupils of humanities. Therefore, for the sake of sustainable development, the study of ecology in schools of different profiles should be obligatory.

Одним з ключових питань сьогодення є необхідність змін власного ставлення до природи і забезпечення належного виховання та освіти нового покоління. У сучасному, досить складному та занадто динамічному світі, який сповнений різними протиріччями, важлива роль належить екологічним проблемам навколишнього середовища. Відповідно подальший екологічно безпечний розвиток цивілізації може здійснюватися тільки у співіснуванні людства з законами природи, а також за наявності усвідомлення людиною своєї справжньої ролі в системі біотичної регуляції.

Підготовка молоді з високим рівнем екологічних знань, свідомості та культури повинна стати одним з пріоритетних напрямків вирішення не тільки екологічних, а і соціально-економічних проблем сучасної України та сприяти підвищенню екорациональної поведінки громадян.

Мета даної роботи: дати порівняльну оцінку якості екологічних знань учнів одинадцятих класів природничого та суспільно-гуманітарного спрямування на прикладі деяких навчальних закладів міста Ужгород Закарпатської області (а саме Ужгородської класичної гімназії та Ужгородської загальноосвітньої спеціалізованої школи-інтернату з поглибленим вивченням окремих предметів), а також довести необхідність екологічної освіти для сталого розвитку.

Оцінку якості знань випускників загальноосвітніх шкіл проведено методом анкетного соціального опитування. Питання до анкети розроблено відповідно до матеріалу навчального підручника «Екологія 11 клас» автора Царик Л.П., який передбачено навчальною програмою, не виключено і можливість позакласного виховання школярів. Анкету розроблено враховуючи вікові особливості учнів одинадцятого класу, їх фізичну і психологічну підготовку до проведення подібних опитувань.

Анкета для опитування учнів 11-их класів складається із 20 запитань, до яких пропонується чотири варіанти відповідей, одна з котрих є правильною. Про екологічні знання школярів судили за шкалою: 1-7 правильних відповідей – низький рівень екологічних знань; 8-14 – середній; більше 14 – високий.

Соціологічне анкетне опитування щодо екологічних знань старшокласників проведено у 11 класах математичного та гуманітарного спрямування Ужгородської класичної гімназії та у 11 класах фізико-математичного, природничого та гуманітарного спрямування Ужгородської спеціалізованої загальноосвітньої школи-інтернату з поглибленим вивченням окремих предметів.

Усього в соціологічному анкетному опитуванні взяло участь 126 учнів.

Встановлено, що в класах природничого спрямування, де власне викладається дисципліна «Екологія» більшість учнів мають середній (57%) та високий (36%) рівень екологічних знань, ніж у класах гуманітарного спрямування (63% середній рівень знань, 8% - високий), у яких екологічні знання учні можуть здобути тільки на інших дисциплінах, а саме, біології, географії, історії, тощо.

К ПОСТИЖЕНИЮ ВРЕМЕНИ

Самодрин А. П.

Кременчугский институт ВУЗ «Университет имени Альфреда Нобеля»

Article of A.P. Samodryn "To Time Comprehension" deals with the problem of the possibility of modern science to understand Time and simultaneously strive to reach the possible limit in the transformation of the education system to correspond to Time, its ability to provide social consciousness in the conditions of the ongoing crisis and those changes that caused the intensification of the dialogue between Man and Nature on the basis of comprehension of the psycho-constitution of Ukraine.

Ныне, наряду с логически-рациональным постижением истории жизни, стремительно прорастает эмоционально-образная практика существования человека с освобождением технологиями жизнедеятельности его разума от избыточных напряжений и открывая дорогу к новым горизонтам понимания его чувственного опыта, до этого неизвестных качеств человека... Науки о душе и ее влиянии на биосферу все больше входят в современный обиход знания. Мы стали глубже наукой видеть Человека, понимать его и, возможно, научимся чувствовать по-новому – просвещая себя, узнавая психоконституцию индивида, социального порядка целостным пространством Жизни и его логикой как Космосом в волнах Времени... Путь к этому научиванию – тернист.

Взойти на него известным маршрутом постижения истины становится все труднее – нужен маршрут иной, напрямик к цели, интегрирующий образовательный канал воспитанием сознания нашего Времени. В. И. Вернадский утверждает, что в гуще, в интенсивности и в сложности современной жизни человек практически забывает, что он сам и все человечество, от которого он не может быть отделен, неразрывно связаны с биосферой – с определенной частью планеты, на которой они живут. Они – геологически закономерно связаны с ее материально-энергетической структурой, являясь компонентами живого вещества [1, с. 2–3]. В действительности, ни один живой организм в свободном состоянии на Земле не находится.

Путь Украины – развитие цивилизационной культуры и в ее составе новой культуры образования, синергия Востока и Запада, Севера и Юга..., сокрытая ее геопространством и пространством генома сообща – требование воспитания в духе структуры Хронопространства. Это важнейшая проблема украинской и не только науки – научное сопровождение культурно-цивилизационного перелома сознания, начавшееся в Украине в 2014 году процессами битвы разума с кровавым исходом (Донбасс)...

Человек наукой в эпоху ноосферы создает континуум времен-антиномий, чтобы существующий антропоцентризм трансформировать в антропокосмизм :

- 1) личностно-социальное – социально-личностное;
- 2) личностно-историческое – историко-личностное;
- 3) личностно-географическое – географически-личностное;
- 4) личностно-космическое – космически-личностное, и др.

В составе биоконституции Украины присутствует психоконституция как закон плотности деления времени – жизнь региона биосферы.

Если человечество движется сейчас по пути совершенствования чувственного восприятия Времени, то науке следует находить возможности оказываться впереди бездны, куда может угодить человеческая жизнь на планете.

Тогда, прислушаемся к звукам Вселенной – сродностью сердец... Картина масштабной симметрии Вселенной утверждает результат – закон музыкальной гармонии. Получается, человек – отражение симметрии Вселенной творческим недоРодом (по Н.А. Козыреву) личности как Временем.

Ныне появляется проблеск красивейшей картины мира, в которой человек занимает не случайное, а центральное положение. Это центральное пространство во главе с человеком есть **ЦЕНТРАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЖИЗНИ** во Вселенной [2]. Счастье Украины – впереди, прокладывается Космическим разумом. Оно свершится в нас задачей управления свободой личности в условиях восхождения ее интеллекта на новые горизонты реальности – к Ноосфере творчеством народных масс посредством просвещения духа с пониманием волн жизни.

Литература

1. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере / Вернадский Владимир // Электронная библиотека RoyalLib.com. – Режим доступа: https://royallib.com/book/vernadskiy_vladimir/neskolko_slov_o_noosfere.html
2. Сухонос С. И. Масштабная гармония Вселенной / С. И. Сухонос. – М. : Изд-во «София», 2000. – 308 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Саранча В. І., Чигирин К. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The structure of social networks corresponds to the segmentation and demands of a modern society, which is equally decentralized and varied. The expansion of technical capabilities and user's contingent, competitive struggle etc., cause social network owners to look for new types and forms of satisfaction information needs. The study attempts to outline the main trends in the development of social networks.

Перетворення соціальних мереж на глобальний комунікаційний центр, який відіграє значну роль у житті суспільства надає актуальності дослідженню тенденцій їхнього розвитку.

Стрім і прямий ефір. Live-відео стрімко набирає популярність, витісняючи телевізор з життя користувачів. Ці технології мають низку психологічних переваг перед звичайними відео, головні з яких – момент очікування трансляції, відчуття отримання найсвіжшої інформації, ефект присутності на місці подій – цього не вистачає відеоперегляду у запису. Поточкові відео – найпотужніший інструмент впливу для будь-якого маркетолога, а витрати на його виробництво мінімальні. Значна частина практикуючих маркетологів заявляє, що вже працює або збирається працювати з поточковими live-відео.

Зникаючий контент. Мобільний додаток Snapchat поставив цікавий тренд – штучне підвищення цінності контенту шляхом його швидкого видалення. Це пов'язано з апатичним і часто байдужим ставленням користувачів до більшої частини контенту, яка проглядається і споживана ними. Навіть якщо серед потоків малоцінної інформації трапляється щось дійсно цікаве, то воно, в певній мірі, знецінено постійною доступністю.

Органічне залучення. Соціальні мережі переходять від хронологічного розміщення постів у стрічці до складних алгоритмів, які аналізують сотні факторів, що впливають на покази тих чи інших постів користувачам.

У зв'язку з великою кількістю існуючих соціальних мереж єдиною можливістю зайняти нішу у цій сфері є наявність особливостей, які виокремлюють її від аналогічних ресурсів. У зв'язку з цим з'являються новітні соціальні мережі зі своєю специфікою та спрямованістю.

Так, проект *Icebergs*, створений А. Преттом, об'єднує більшість можливостей Інтернету, які він надає сучасним користувачам. У цій соціальній мережі можна читати книги, малювати, грати, займатися літературною творчістю, спілкуватися, а також просто переглядати відео і фотоматеріали і писати повідомлення. На сьогодні доступ до цієї мережі здійснюється за запрошеннями і вона знаходиться в стадії тестування.

Проект *Bookish* створений спеціально для любителів книг. На цьому ресурсі не тільки можна обговорювати книжки і спілкуватися з однодумцями, але й читати і купувати цей товар. Соціальна мережа має стрічку новин, яка наповнюється інтерв'ю з письменниками і книговидавцями.

Проект *Neu.It* – це сайт, що належить до категорії «новітні соціальні мережі». Він призначений для пошуку друзів за професійними інтересами або хобі. Пошукова система цієї соціальної мережі дає можливість знаходити однодумців за даними у профілі користувача.

Окрім того, уже в найближчий час соціальні мережі стануть повноцінними майданчиками для продажу товарів і послуг, хоча лише п'ять років тому їх використовували виключно для реклами, з метою залучити трафік відвідувачів на основний сайт, або для разових продажів. На сьогодні ресурси соціальних мереж активно використовуються в інтернет-маркетингу, а професія SMM-менеджера є однією із самих затребуваних і перспективних у IT-індустрії.

АЛІМЕНТИ ЯК ОБОВ'ЯЗОК БАТЬКІВ

Синяк Д. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article deals with the problematic issues obligation to perform parents of dependent children. Analyzed the evasion of payment of alimony and new law. The importance of supporting their children is noted. Key words: parent, child, child support, child support.

За статистичними даними, сьогодні в Україні мільйони дітей виховуються в неповних сім'ях, а майже 600 тис. дітей не отримують аліментів від одного з батьків. Найперше варто зазначити, що аліментні зобов'язання батьків та дітей щодо утримання — це правовідносини, в яких одна сторона зобов'язана надати другій стороні утримання на підставах і в порядку, що встановлені законом, а друга сторона вправі вимагати виконання такого обов'язку [3].

Конституцією України, а саме частиною другою ст. 51[1] та ст. 180 Сімейного кодексу України визначено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття [2]. Кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, морального, культурного, духовного та соціального розвитку[4]. Але закріплені права забезпечувати дитині відповідний рівень життя, харчування, виховання не завжди виконується батьками належним чином у нашій країні. Проблема несплати аліментів є досить гострою, бо сотні тисяч дітей не отримують підтримки з боку батьків. Ухилення від обов'язку утримувати дитину або неналежне його виконання призводить до необхідності примусового стягнення аліментів. З огляду на це, є потреба проаналізувати чинне законодавство та внесені зміни станом на сьогоднішній день .

Аналізуючи Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів» від 7 грудня 2017 року, можна помітити кілька неприємних обмежень для боржників по аліментах. Наприклад, якщо заборгованість через несплату аліментів більше шести місяців, неплатник тимчасово позбавляється права керувати транспортним засобом, обмежується у праві користування вогнепальною мисливською та пневматичною зброєю, також встановлюється тимчасове обмеження у праві виїзду за кордон. Звичайно, є виключення для тих, хто заробляє на життя чи проходить строкову військову службу тощо [5].

Не можна не сказати, що з прийняттям нового закону були внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме зазначена нова стаття, що передбачає залучення осіб до суспільно корисних робіт. Суспільно корисні роботи – це новий вид адміністративного стягнення, що полягає у виконанні правопорушником оплачуваних робіт. У випадку, що стосується боржника по аліментах, можуть бути призначені такі роботи на строк від 120 до 240 годин. Це є позитивним нововведенням.

В Україні дуже часто після розлучення батьків, діти залишаються з матір'ю, й аліменти має сплачувати батько. Для стягнення аліментів навіть не має значення, чи розірваний між подружжям шлюб чи ні. Більшість тих аліментів, як свідчить практика, дітям не вистачає або чоловіки взагалі ухиляються від їх сплати. А стаття 202 Сімейного кодексу зазначає підстави виникнення обов'язку повнолітніх дочки, сина утримувати батьків. Це не справедливо! На нашу думку, дана норма не повинна застосовуватися, в чинному законодавстві до батьків, які ухиляються від сплати аліментів всіма можливими способами (приховування доходів, не з'явлення до виконавчих служб тощо). А на дітей, тим часом, законодавством покладається обов'язок утримувати їх.

Ми вважаємо, що можна було б звільнити дітей від аліментних зобов'язань перед батьками, які не надавали їм підтримку, й не сплачували аліменти, незважаючи на рішення суду. Завдяки таким змінам можливе було б зменшення порушення конституційних норм, що відображені в сімейному кодексі та несправедливості стосовно дітей, які змушені сплачувати аліменти на батьків, що не позбавлені батьківських прав.

Таким чином, законодавство України закріплює обов'язок батьків утримувати сою дитину до досягнення нею повноліття (або до завершення навчання). Матеріальні кошти є надзвичайно важливими для життєдіяльності дитини в сучасному світі. Тому з метою забезпечення нормального життєвого рівня дітей законодавством передбачений інститут утримання дітей батьками. На жаль, батьки відмовляються від виконання такого важливого обов'язку.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
3. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. — 200 с.
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів» від 07.12. 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017.

МОДИФІКАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Сізова К. Л.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research deals with modification of future journalists training taking into account the changes in the regional labor market. The complex of new competencies and skills of journalist at the regional level is considered.

Вимоги до кваліфікації фахівців змінюються під впливом соціально-економічних, політичних, культурних та інших перетворень. Сьогодні у розвинених країнах панує концепція неперервної освіти, яка дозволяє постійно підвищувати кваліфікацію, набуваючи необхідних компетентностей, без яких неможлива повноцінна професійна реалізація. Це повною мірою стосується й професії журналіста. Невипадково у 2011 р. Україна долучилася до світового досвіду розробки професійних стандартів – у межах програми «Сучасна освіта» стартував проект з розробки сучасних «паспортів професій». Партнерами проекту виступили Британська Рада, МОН України, Конфедерація роботодавців України та аналітичний центр «БЕСТ». «Паспорти професій», як стверджують його розробники, допомагають усунути наявний нині дисбаланс на ринку праці між попитом і пропозицією фахівців, коли знання та навички випускників не відповідають вимогам роботодавця. У них чітко прописано, що повинен знати і вміти фахівець, аби роботодавець був готовий приймати його на роботу, а в самого фахівця при цьому була гідна зарплата та можливості для кар'єрного зростання [1, с. 4]. Аналіз паспорта професії «Журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації» свідчить про те, що до традиційних фахових компетентностей розробники стандарту додали володіння сучасним мультимедійним устаткуванням та програмами та вміння користуватися соціальними мережами тощо [1, с. 6]. Однак, досвід підготовки фахівців у галузі журналістики на регіональному рівні дозволяє стверджувати, що це далеко не єдиний пункт, який має бути скоригований у підготовці майбутніх працівників медіа.

Реалії регіонального ринку праці сьогодні такі, що традиційні ЗМІ майже не розвиваються. Це пов'язано передусім з процесом роздержавлення та монетизації державних

і комунальних ЗМІ, внаслідок якого багато з них припиняють своє існування. Також через економічні причини згорається діяльність друкованих ЗМІ. Регіональне телебачення і радіомовлення у зв'язку перебувають у кризовому стані. Традиційні регіональні ЗМІ не потребують молодих дипломованих фахівців, вони ледве утримують існуючі творчі колективи. Натомість на регіональному рівні активно розвиваються різноманітні інтернет-проекти: портали новин, тематичні портали, сайти політичних партій, громадських об'єднань, підприємств тощо. Бурхливий політичний процес потребує фахівців із зв'язків з громадськістю, прес-секретарів тощо.

Це спричинює необхідність коригування змісту підготовки майбутніх журналістів. Сучасні фахівці цієї галузі повинні мати навички розробки стратегії позиціонування і просування об'єкта в інформаційному просторі, роботи з цільовою аудиторією, інформаційного таргетування, вміння створювати різноманітний інформаційний контент (і текстовий, і візуальний) для веб-ресурсів різних типів. Поряд з вміннями написання журналістських матеріалів різних жанрів, вони повинні мати навички копірайтингу. Така підготовка дозволить задовольнити ринок праці і забезпечити успішне працевлаштування випускників.

Література

1. Паспорт професії «Журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/zhurnalist_multimediynih_vidan.pdf

ТЕРМІНОЛЕКСИКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Фадєєва О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The system-structural approach to the study of this sublanguage gave the opportunity to highlight the specific systemic properties of the term and terminology, which are characteristic for the systematic organization of the sublanguage; to establish the regularities under which the interaction and subordination of the system elements occurs; to define the principles according to which separate terms are combined in certain groups.

Серед проблем, що постійно перебувають у центрі уваги лінгвістів, є, насамперед, проблеми, пов'язані з найбільш рухомими, динамічними мовними явищами, які відображають поступальний рух та розвиток суспільства. Саме до таких належать дослідження, присвячені вивченню функціонування мови у науковій сфері спілкування, закономірностей становлення та розвитку термінологічних систем, що обслуговують певну галузь людської діяльності. Досягнення у галузі матеріальної і духовної культури, які полягають у пізнанні явищ природи і організації високорозвиненої промисловості й економіки, викликали потребу в утворенні термінологічних систем. Звідси майже 50% лексичних неологізмів у мові – терміни.

Значення терміну і загальномовне значення слова – це категорії лінгвістики. Стосовно них мовознавство розглядає значення слів тільки до певної межі. Орієнтуючись на таке тлумачення значення слова, в осмисленні значення терміну варто базуватись на тому, що семантичні кордони терміну обмежені дефініцією, а його зміст розкривається в процесі розвитку форм наукового поняття. На сучасному етапі термінологія у широкому розумінні розглядається як лексична система – складова сучасної літературної мови, що утворена з найменувань. За термін сучасні мовознавці приймають будь-яку повнозначну частину мови або словосполучення, що виражає спеціальне поняття, має точну дефініцію, виконує функції знакової систематизації, наукової комунікації, гносеологічну та евристичну функції, характеризується точністю, стислістю та легкістю творення похідних термінів.

У сучасній лінгвістиці немає однозначного розуміння теоретико-лінгвістичної інтерпретації терміну. Поширеною є точка зору на термінологію як на чітко окреслену підсистему всередині загальної лексичної системи мови. Ізольований характер таких терміносистем дозволяє розглядати термін як "особливе" слово зі своїми специфічними властивостями, котрі відрізняють його від загальноживаного слова. До таких властивостей відносять, перш за все, його здатність виражати наукове поняття, а також його тенденцію до чіткості семантичних кордонів однозначності, відсутності емоційного забарвлення.

Серед великої кількості різноманітних уявлень про термінологію як систему приймаються зазвичай ті, які постулюють системність об'єкта: термінологія є системною, тому що точно виражає систему понять певної галузі знань. Репрезентація системи як об'єктивної реальності пов'язана з поняттями структури і цілісності. Структура – певна множина елементів, пов'язаних між собою багатовимірними зв'язками, що функціонують як єдиний цілісний організм, якому притаманні інтегральні властивості, де виділяються основи, котрі ієрархічно пов'язані одні з одними. Таке розуміння системи і системного підходу передбачає розгляд термінології не тільки як цілісного системного утворення, але і вивчення її на рівні окремих елементів (частин) цього цілого. Всебічний розгляд об'єкта дослідження вимагає виділення специфічних якостей термінів і терміносистеми, які характерні саме для системної організації, виділення інтегральних властивостей термінів і терміносистеми та виявлення закономірностей, які притаманні взаємодії і підпорядкованості елементів системи, виділення принципів, за якими об'єднуються окремі терміни в сукупності і виявлення законів функціонування їх у системі.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Федоренко С. А., Ельченко М. Я.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Indicated the relevance of the issue for the Study of the future qualified workers of the service sphere in the vocational schools; defined the difference between the concepts of "professional ability" and "professional qualities"; presented Classification and stages of professional abilities.

У сучасній системі освіти України підготовка кваліфікованих робітників зазнає кардинальних перетворень. Передусім це пов'язане зі змінами, що відбуваються в економіці держави. З початку 2000-их років швидкими темпами почала розвиватися сфера обслуговування, і, як наслідок, постали нові вимоги до кваліфікованих робітників різних професій в ній, а це, в свою чергу, спричинило необхідність у підготовці фахівців нової формації.

Виходячи з розуміння багатофункціональності професії працівника сфери обслуговування, важливою складовою у підготовці кваліфікованих робітників є процес формування професійних здібностей. У науково-педагогічній літературі, окрім поняття «професійні здібності», зустрічається й поняття «професійні якості». Професійні здібності – це комплекс якостей особистості, який формується впродовж усього життя людини у процесі її професійної діяльності та забезпечує високий рівень трудових операцій (І. Жорова). В «Енциклопедії освіти» здібності визначаються як індивідуально-психологічні якості особистості, які є передумовою успішного виконання нею певної діяльності.

Працівники сфери обслуговування повністю або частково виконують послуги в присутності клієнта, замовника і несуть відповідальність як за якість, строки виконання, так і культуру обслуговування (закрійники, кравці, перукарі, офіціанти та ін.). Жорова І. виділяє шість груп професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування, що формуються у процесі навчально-пізнавальної діяльності під час

професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки, зокрема: перцептивні (лінійний окомір, тактильно-кінестезійна чутливість); атенційні (концентрація та стійкість уваги, переключення уваги); мнемічні (пам'ять на кольоровий матеріал, пам'ять на конкретно-образний та схематичний матеріал); мисленнєві (логічне та творче мислення), психомоторні (координація рухів рук) та комунікативні здібності.

Процес формування професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників розглядається науковцями як поетапне та динамічне входження в професію та специфіку діяльності (А.Маркова, В. Шадріков, Л. Гудієва). Формування професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування відбувається в три етапи: первинної професіоналізації (отримання базових технологічних знань, оволодіння основами виконання простих технологічних операцій); професійної досконалості (формування фундаментальних знань, удосконалення практичних умінь та навичок); професійної реалізації (реалізація творчого потенціалу особистості в процесі професійної діяльності) (І. Жорова).

Серед професійних якостей, притаманних висококваліфікованому робітнику сфери обслуговування, визначними є компетентність (професійна, соціально-комунікативна, компетентність самоуправління); здатність до адаптації (психофізіологічної, професійної, соціально-психологічної); здатність до професійної взаємодії (Л. Зельман).

Основне завдання робітника сфери обслуговування – це якісне надання послуг, тому, крім професійних аспектів, значна увага приділяється формуванню особистих якостей робітника, а саме: пунктуальності, тактовності, дисциплінованості, працелюбності, ініціативності, чесності, порядності тощо.

Таким чином, формування професійних здібностей сприятиме вдосконаленню конкурентоспроможності майбутніх робітників сфери обслуговування на ринку праці.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО СЕБЕ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Федоренко С. А., Іванкова В. Б.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In today's condition so development of Ukraine, the priority ask is to create in the younger generation a constructive, coherent installation to trust itself, which will promote the development to youth and social progress. One of the ways of solving this problem is to study the manifestations of becoming a confidence in themselves as a social setting, manifested in self-perception, self-worth and self-affirmation in various spheres of life.

У сучасних умовах трансформації українського суспільства підсилюється проблема здатності молоді довіряти саме собі в різних сферах життя. Деструктивність самоцінності у юнацькому віці негативно впливає на здатність управляти власним життям, стає причиною життєвих невдач. Надзвичайно актуальним є проблема визначення психологічної сутності найважливішої цінності для людини – цінності її власного «Я».

У зарубіжній психологічній літературі довіра до себе досліджується як складова психічного розвитку, базисна динамічна установка (Д. Віннікотт, Е. Еріксон, Е. Фромм, К. Хорні, К. Юнг), як властивість особистості, процес становлення якої нерозривно пов'язаний із набуттям нею зрілості (Ф. Перлз, Е. Шостром). У вітчизняній психології проблема довіри до себе вивчалась побіжно, зокрема у працях, присвячених загальнотеоретичним проблемам спілкування та міжособистісним взаєминам (К.О. Абульханова-Славська, О.О. Бодальов, О.О. Леонтьєв, А.В. Петровський).

Вивчення різних психологічних концепцій розвитку самоцінності дає можливість стверджувати, що самоцінність як унікальна цілісна система являє собою не лише

задалегідь задану, а й відкриту можливість для самореалізації. Головне в розвитку самоцінності особистості – не залежність від її минулого, а спрямованість у майбутнє, до вільної реалізації своїх потенцій, особливо творчих задатків і здібностей, до зміцнення віри в себе й прагнення до ідеального «Я».

Більшість дослідників вважають самоцінність структурним компонентом довіри до себе. На думку Т. П. Скрипкиної, першої дослідниці цього феномену, важливе значення в структурі довіри до себе має когнітивний компонент – переживання, пов'язані з можливостями людини; афективний компонент – емоції, які ініціюють активність людини та поведінковий компонент, який актуалізує усі утворення, пов'язані з оцінкою і контролем ситуації [1, с. 101].

Українська дослідниця Просандєєва Л. Є. провела констатувальний експеримент серед старшокласників м. Києва. З'ясувалося, що найбільш поширеними типами самоцінності виявилися пізнавальна самоцінність (20,80 %) та професійно спрямована самоцінність (19,70 %). Юнаки із пізнавальною самоцінністю характеризуються високим рівнем ціннісно-смыслового та емоційно-ціннісного ставлення до себе, юнаки здатні нести відповідальність за себе, свої вчинки у будь-якій ситуації [2].

Результати дослідження вказують на те, що в ранньому юнацькому віці спостерігається в основному позитивна оцінка власного «Я». Особистість юнака вже осмислює ціннісне «Я» з позиції вибору (професійного, морального, особистісного) і здатна здійснити перехід до дорослості та підвищити власну значущість. Відбувається оригінальний, індивідуальний пошук власного «Я» у світі.

Література

1. Скрипкина Т.П. Доверие к себе как условие развития личности / Т. П. Скрипкина// Вопросы психологии. 2002. – № 1. – С. 95–103.
2. Просандєєва Л. Є. Психологічні аспекти розвитку самоцінності особистості в юнацькому віці / Л. Є. Просандєєва // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки. – 2015. – Вип. 126. – С. 138–142.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЕВНЕНОСТІ У СОБІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Коваль Ю. В., Федоренко С. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Confidence is the main goal in modern society, which is set out in the State National Program «Education of Ukraine of the XXI century», the decree of the president of Ukraine «On the national doctrine of education development», and the laws of Ukraine «On education».

В умовах сучасного суспільства важливим питанням постає виховання відповідальної, впевненої в собі особистості, здатної досягати визначених цілей та самостійного прийняття рішень.

Для юнацького віку впевненість в собі є особливо важливою якістю, адже саме у цей період життя в особистості формується професійне та особистісне самовизначення, тобто закладаються базові засади життєвої позиції.

Феномен впевненості відображається у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених (А. Лазарус, А. Сальтер, В. Джеймс, В. Ромек, І. Булах, І. Толкунова, Л. Божович, М. Мішечкіна, Н. Дяченко, О. Головіна, Р. Лейнг, С. Ставицька, Ю. Приходькота інші).

Сутністю впевненості у собі є стабільне позитивне ставлення особистості до власних навичок, умінь, здібностей, досягнень, можливостей тощо. Вітчизняні психологи виділяють особистісну та ситуативну впевненість (В. Висоцький, Є. Ейдман, І. Вайнер, М. Мішечкіна). Особистісна впевненість є вродженою якістю людини, ситуативна – проявляється лише в окремих видах діяльності.

Поява праць зарубіжних авторів із зазначеної проблематики останнім часом активізувала інтерес до неї вітчизняних дослідників. Так, С. Мельничук вивчає впевненість у юнацтва віком від 16 до 22 років. Аналіз отриманих даних за методикою С. Рейтаса «Впевненість у собі» свідчить про те, що результати більшості досліджуваних відповідають шкалам «середні значення впевненості» і «впевнені у собі». Скоріше невпевненими, ніж впевненими в собі можна вважати 7% досліджуваних, для яких характерні висока тривожність, слабо розвинена здатність адекватно виражати власні емоції. За методикою С. Рейтаса занадто впевнених студентів було виявлено лише 8 осіб; дуже невпевнених у собі серед досліджуваних не виявлено [1]. Попри те, що більшість опитаних вважають себе достатньо впевненими, фактично ж – близько половини опитаних (47%) виявляють бажання підвищити свій рівень впевненості.

Гендерні особливості в розподілі досліджуваних полягають у тому, що високий та низький рівень впевненості властивий для юнаків, а надмірний та низький – для дівчат. Зокрема, високий рівень впевненості у собі виявлено у 17,53% хлопців, тобто вдвічі більше ніж у дівчат (7,95%) [1]. Виходячи з цього можна стверджувати, що у хлопців впевненість в собі більше розкривається у мотиваційно-цільовому компоненті; це пояснюється тим, що вони більш рішучі, ініціативні, відповідальні. У дівчат – краще розвинений когнітивний компонент впевненості, водночас їм властивий низький рівень розвитку емоційно-оцінного компонента, який супроводжується високою тривожністю, низькою самооцінкою, безпідставними страхами, сором'язливістю.

Аналіз поняття «впевненість у собі» показав, що зазначений феномен пов'язаний зі специфічним ставленням людини до свого внутрішнього світу, до інших людей та ситуацій. Впевненість у собі є базовою властивістю особистості та основою соціальної компетентності.

Література

1. Мельничук С. К. Психологічна характеристика видів впевненості в собі у юнацькому віці / С. К. Мельничук // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Том 11. – Вип. 9. – К.: Фенікс, 2014. – С. 563–574.

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Цимбал О. С., Заболотній І. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In the context of recent events taking place in our country, the level of corruption plays an important role. Today, the situation with the counteraction to corruption in Ukraine is unfavorable, but in practice, representatives of the business community estimate the situation even worse.

В розрізі останніх подій, що відбуваються в нашій країні, неабияку роль має рівень корупції, який впливає як на державний та підприємницький сектори економіки, так і на населення всієї країни загалом. Зрушення в цьому напрямку вже відбуваються, але вони настільки поступові і екстенсивні, що майже непомітні для сучасних підприємців.

Корупцію можна визначити як діяльність осіб, уповноважених на виконання державних функцій, яка спрямована на використання наданих їм повноважень для неправомірного одержання матеріальних благ, послуг, пільг чи інших переваг, тобто з метою особистого збагачення [1].

Основними явищами, які мають характер корупційної злочинності є грошові хабарі, подарунки, примушування до обов'язкових платежів, продаж майна або сприяння у продажі державного чи комунального майна за заниженими цінами. Для подолання даних явищ було створено антикорупційне законодавство.

На сьогоднішній день ситуація, пов'язана з протидією корупції в Україні є несприятливою. За даними Transparency International, Україна посідає 130 місце в рейтингу

країн світу за індексом корумпованості та майже останнє місце серед країн Європи та Центральної Азії. Однак слід зазначити, що починаючи з 2013 року індекс почав поступово зростати [3].

Створення єдиного державного реєстру декларацій у серпні 2016 року було найперспективнішою дією влади у боротьбі з корупцією. У системі було зареєстровано більше 114 тисяч декларацій. Але на перевірку всіх даних потрібно дуже багато часу, що спричинює необхідність заснування нових інститутів для боротьби з корупцією.

Важливим кроком в напрямку протидії корупції стане створення Вищого антикорупційного суду України. Проект Закону щодо цього суду [2] вже ухвалений Верховною Радою в першому читанні, але має незадовільну оцінку МВФ, Світового Банку та ЄС через послаблення ролі Громадської ради міжнародних експертів, надмірно розширену юрисдикцію та нереалістичні вимоги до кандидатів.

Отже, проаналізувавши стан антикорупційної діяльності в Україні, ми пропонуємо такі методи боротьби з корупцією, як: належна компенсація; більш суворе покарання; внесення поправок до проекту Закону про Вищий антикорупційний суд, погоджених з основними донорами нашої держави; затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій; розробка типової антикорупційної програми юридичної особи; заміна персоналу в судах, податкових, митних та інших проблемних органах; належне виконання чинного законодавства; покращення існуючого законодавства.

Література

1. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та допов. – К. : Т-во «Знання», КОО ; Л. : вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.
2. Проект Закону про Вищий антикорупційний суд [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63218
3. CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2017 [Електронний ресурс] // Transparency International. – Режим доступу: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Чрділелі Т. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The paper focuses on structural, semantic and pragmatic characteristics of Anglophone scientific discourse that are determined by the necessity to solve some scientific problems and to develop scientific knowledge. The scientific discourse is also considered to be an ideal speech event. Its main specific features are linear structuring, depersonalization, using Passive Voice constructions.

Глобалізація наукового простору визначає необхідність вивчення лінгвопрагматичних особливостей англомовного наукового дискурсу. Цей тип дискурсу завжди привертав увагу лінгвістів, але наразі врахування його специфічних ознак є актуальним і для науковців інших галузей, які подають свої доробки до публікації у міжнародних виданнях.

Науковий дискурс має місце в інституційній сфері, яка охоплює відношення, що складаються в процесі вирішення наукових завдань, він виникає на основі та з приводу певного виду діяльності, пов'язаного з встановленням нового наукового знання. Саме це визначає лексичні, граматичні та стилістичні вимоги до текстів наукового реєстру. Окрім того, науковий дискурс відповідає принципам «ідеальної мовленнєвої ситуації» за

Ю. Хабермасом, бо він залучає досить велику кількість комунікантів, які мають рівність шансів щодо висловлення думок, критики, свободи самовираження [1, с. 230].

Науковий дискурс є відносно регламентованим, йому властиві ознаки компресії, чіткого структурування (лінеарності), завдяки чому полегшується сприйняття інформаційного потоку адресатом [1]. Саме орієнтацією на адресата, полегшенням декодування інформації й зумовлюється етикетна функція засобів вираження лінеарності в науковому тексті. Дискурсивними маркерами лінеарності виступають лексичні одиниці, які номінують послідовність, додаткову інформацію, уточнення та самовиправлення, перефразування та пояснення, підсумовування, компресію тощо: *first, next, moreover, or rather, in other words, we conclude by, briefly*.

Англомовній науковій прозі властиве значне використання пасивних конструкцій. Це пояснюється тим, що при описі механізму, процесу, структури увага концентрується на них самих, а не на суб'єкті дії. Пітер Рос коментує вимоги до використання пасивного стану в англомовних наукових працях наступним чином [2]: попередня робота в цій же області подається в активному стані, якщо це робота самого автора, якщо ж це робота іншого автора, то вона подається в пасивному стані, бо протиставляється роботі автора; якщо в роботі автор говорить про свої майбутні дослідження, то він також використовує пасивний стан.

До засобів, які забезпечують об'єктивність викладу в науковому тексті відносяться, окрім пасивних конструкцій, також засоби деперсоналізації. Підкреслюючи свою безпристрасність, вчені, як правило, акцентують увагу читача на дії та об'єкті дії, ставлячи на задній план своє авторське «я». Розглядаючи вираження особистого «я» авторів наукових текстів, можна відмітити наявність двох тенденцій: з одного боку для автора наукового викладу важливо показати значимість свого особистого внеску в науку, з іншого боку знаходяться правила наукового дискурсу, які примушують його «сховати» особисте «я» за точними фактами, суворими доказами. Однак англомовні автори наукових досліджень в реченнях, написаних від першої особи, можуть використовувати особові займенники як в однині так і в множині. При цьому, коли вони мають на увазі себе, то використовують займенник першої особи однини, а говорячи «we», вони мають на увазі саме групу осіб.

Література

1. Ільченко О. М. Етикет англомовного наукового дискурсу / О. М. Ільченко. – К.: Політехніка, 2002. – 280 с.
2. Ross P. Basic technical writing / Ross P. – Cambridge, 1999 – 321p.

ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Чрділелі Т. В., Виноградна А. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Actual value of the researching is determined due to the considerable value of the English language status worldwide for the international cooperation and interaction. Therefore to develop the skills of business presentation holding becomes one of the most important translator's tasks. Such components and criteria of the business presentation as information volume and accuracy, and presentation structure are analysed, with underlining the features of business discourse texts.

Досліджуючи переклад в аспекті міжкультурної комунікації постає необхідність розглянути особливості ділового дискурсу та бізнес-презентації як одного з його жанрів. Цим самим обумовлюється актуальність перекладацької розвідки бізнес-презентації, яка співвідноситься із проблематикою ділового дискурсу, що в свою чергу забезпечує міжмовну та міжкультурну комунікацію, в якій перекладач займає проміжну ланку посередника між сторонами переговорів в умовах глобалізації ділової активності.

Бізнес-презентація посідає окреме місце в ділових стосунках, тому що вона дає можливість представити плани, проекти, товари, послуги або ж результати роботи компанії на міжнародному рівні. Бізнес-презентація – це підготовлене професійно спрямоване монологічне висловлювання, об'єднане конкретним завданням і ситуативними умовами, яке базується на результатах аналітичного дослідження певної проблеми у сфері ділової активності, має чітке логіко-композиційне оформлення і націлене на ефективне інформування, мотивування або переконання певної аудиторії з урахуванням її основних культурологічних та соціально-демографічних характеристик.

Кожна бізнес-презентація має такі основні складові: структуру, зміст, спосіб подачі, мовні засоби, певну термінологію, клішовані фрази. Структура англійської бізнес-презентації обов'язково повинна включати такі частини: вступ, визначення проблеми, мету презентації, основну частину, висновки. Дж. А. де Віто відзначає, що проведення англійської бізнес-презентації передбачає чітко окреслені етапи, фази та регламентовані правила, що можна дослідити практично в кожній презентації ділової тематики: *Opening; Plan; Main body; Summary/feedback; Closing*.

Можна стверджувати, що у бізнес-презентації у межах ділового дискурсу домінують фрази-кліше. Посилаючись на думку В. І. Карасика, фрази-кліше аналізуються як дискурсивні формули, які застосовуються у відповідності до певної ситуації спілкування у бізнес-середовищі. Текстам бізнес-презентацій притаманні такі фрази-кліше: 1) звернення до аудиторії; 2) оголошення інформації та мети; 3) вираження своєї думки; 4) вираження незгоди чи сумніву; 5) висловлення протилежної точки зору; 6) запит про співпрацю та враження від презентації; 6) узагальнення думки.

Специфіка бізнес-презентації полягає ще й у використанні термінології. Необхідно відзначити, що термінологія бізнес-презентації буде залежати від тематики та професійної сфери, в якій представлена бізнес-презентація. Слід зауважити, що за тематичною спрямованістю у текстах бізнес-презентацій вживаються економічні та фінансові терміни, які передають фахову інформацію й у такий спосіб реалізується репрезентативна функція бізнес-презентації.

Безсумнівним є те, що успішне проведення бізнес-презентації безпосередньо залежить від якості перекладу, тому під час підготовки до проведення бізнес-презентації перекладачеві слід не лише розширювати власний вокабуляр та удосконалювати лінгвістичну та мовну компетенції, але й розвивати фахові професійні навички. Таким чином, на подальшому етапі слід встановити основні стратегії перекладу, які допоможуть зберегти всі комунікативні риси текстів бізнес-презентацій, їх специфічні мовно-прагматичні особливості в мові перекладу.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «АМЕРИКАНСЬКИЙ ІНДИВІДУАЛІЗМ»

Чрділелі Т. В., Семіошко Г. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Individualism is one of the concepts that causes a lot of controversies due to its ambiguity nowadays. This is especially true of Western individualism, which has gained its apogee in the United States. In this work an attempt is made to analyze the concept of «American individualism» through the language and culture of the nation. The concept is most vividly nominated through proverbs and sayings.

Індивідуалізм є одним із понять, які через свою неоднозначність викликають у наші дні багато суперечок. Особливо це стосується західного індивідуалізму, який набув свого апогею у США. Прибічники однієї точки зору наділяють американський індивідуалізм негативними рисами та звинувачують у егоїзмі, прибічники іншої вважають його найкращим проявом

сучасного суспільства, єдиною можливістю на самостійність та самореалізацію. І хоча проводилося багато досліджень у цій галузі, однозначних висновків не існує. У цій роботі робиться спроба проаналізувати концепт «Американський індивідуалізм» через мову і культуру нації.

Швидкі темпи глобалізації сучасного світу і можливості міжмовних комунікацій спонукають людство до вивчення іноземних мов. Але мова і культура завжди існують у діалозі, і для повноцінного вивчення мови потрібне пізнання культури, національного характеру та світогляду народу, який нею розмовляє [1]. Прислів'я та ідіоми, як культурна спадщина етносу, найкраще підкреслюють його цінності та пріоритети. А концепт – «поняття, занурене в культуру» (за Н.Д. Арутюновою і В.М. Телісю) – розкриває через мову національні особливості. Тому для більш глибокого розуміння американської нації доцільно розглянути, на прикладі прислів'їв та ідіом, ключовий концепт американського суспільства – індивідуалізм.

Згідно словника «Cambridge Dictionary» індивідуалізм визначається як принцип, згідно якого одна людина важливіша за групу, і люди повинні працювати і володіти речами задля власної користі [2]. Але американський індивідуалізм, як визначають фахівці, має свої додаткові історично сформовані ідеали, серед яких важливе місце посідає «американська мрія». Тож американський індивідуалізм характеризується насупними якостями: віра кожного американця у свою унікальність, яка знаходить відображення у виразах: *Stick out like a sore thumb* (Бути не таким як усі); віра у власні сили: *Blow your own horn*. (Труби у власний ріг); самостійність: *Find your feet* (Встати на власні ноги, здобути самостійність); вміння ставити свої цілі та інтереси вище за інтереси оточуючих: *Love your friend, but look after yourself* (Люби свого друга, але приділяй увагу собі); орієнтація на успіх: *Every thing is going to be alright!* (Все буде добре!); *Fortune favors the bold!* (Фортуна сприяє сміливому!); орієнтація на гроші, на добробут: *A man without money is no man at all* (Людина без грошей, - взагалі не людина); культ «self-made man» – «людини, яка створила себе сама» та «американської мрії»: *God helps those who help themselves* (Бог допомагає тим, хто допомагає собі сам)

Кожна нація унікальна і має свою неповторну національно-етнічну свідомість. Через мову і культуру можна багато дізнатися про цінний досвід минулих століть, про сучасні пріоритети та ідеали народу. Так, концепт «американський індивідуалізм», як виявилось, акцентує увагу на індивідуальних досягненнях, прагненню до успіху і підкреслює індивідуальну відповідальність за вчинки, що характеризує американців як націю цілеспрямованих і орієнтованих на успіх індивідів.

Література

1 Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакин. – Київ: «Академія», 2012. – 288 с.

2 Cambridge Dictionary [Електронний ресурс] / – Режим доступу до ресурсу: <https://dictionary.cambridge.org/ru/>.

ЛІНГВІСТИЧНІ БАР'ЄРИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Шабуніна В. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The reasons that hinder global intercultural communication are identified, the main linguistic barriers of globalization are named and characterized, and the special role of education in human adaptation to the natural and sociocultural environment is noted.

Сучасна епоха вирізняється інтенсифікацією процесів глобалізації, становленням єдиної світової економічної, фінансової та інформаційної системи, зникненням соціокультурних бар'єрів, що традиційно розділяли держави й народи. Глобалізація зумовлена об'єктивними й суб'єктивними факторами, що мають природне, технологічне, соціально-політичне й духовне підґрунтя. Можна стверджувати, що в наш час закладаються підвалини мегасуспільства, в якому, завдяки глобалізаційним процесам, сформуються гармонійні соціальні, економічні й екологічні зв'язки й відносини.

На шляху до стійкого суспільного розвитку особливої значущості набувають інформаційні й комунікативні складові, що сприяють отриманню та поширенню нових наукових, технологічних, економічних, екологічних та інших знань, передаванню наступним поколінням гуманістичних цінностей. У суспільстві відбуваються динамічні соціальні зрушення, ускладнюються соціально-економічні та культурні зв'язки, частішають випадки зіткнення різних думок, інтересів, загострюються конфлікти.

Очевидно, передумовою та супутнім фактором глобалізації є мова спілкування, у ширшому розумінні – глобальна свідомість. Мова є культурним кодом кожної нації, визначає специфічну картину світу, закріплену в концептах. У процесі соціалізації разом із мовою присвоюється й культурна матриця, яка визначає модель поведінки людини. Мова об'єднує народ, націю. Більш давній народ має багату, самобутню мову, яскраву національну культуру, чітку національну самосвідомість. Мова є невід'ємною частиною не лише культури, але й людського мислення. У кожного народу семіотична природа мислення має національну специфіку.

Глобалізаційні зміни загострюють необхідність комунікації відмінних свідомостей, способів мислення. Сьогодні лінгвістичні бар'єри стають на шляху процесів глобалізації, унеможливають ефективну міжкультурну комунікацію. Найпоширеніші з них такі:

1. Мовний бар'єр (фонетичний, семантичний, стилістичний), пов'язаний з недостатнім знанням мови іншого народу, яка необхідна для передавання змісту певного висловлювання.

2. Мовленнєвий бар'єр, що полягає в неможливості адекватного передавання змісту за допомогою відповідних фонетичних, лексичних, граматичних і стилістичних прийомів іноземною мовою.

3. Паралінгвістичні засоби спілкування, які можуть бути хибно витлумачені іншою культурою, порушивши смисл комунікації.

4. Бар'єр розуміння, зумовлений різними національними мовними картинами світу.

5. Порушення антиципації, що полягає в уповільненні чи відсутності процесу передбачення, прогнозування змісту іншомовного висловлювання.

6. Технічний обмін інформацією, що відбувається внаслідок ускладненості іншомовної комунікації. У такому випадку відсутній обмін смислами.

7. Конвергентні процеси в мовній картині світу.

Щоб стати глобальною спільнотою, людству необхідна докорінна зміна світогляду, сформованих культур, ціннісних настанов. У зв'язку з цим особливого значення набуває освіта, завдяки якій засвоюються систематизовані знання, уміння й навички, необхідні для пристосування людини до природного й соціокультурного середовища, подальшого розвитку різних сфер її діяльності. Від того, який тип людини сформує суспільство, буде залежати вирішення глобалізаційних проблем.

ФУНКЦІОНАЛЬНА АДАПТАЦІЯ САДИБИ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО НА ПОЛТАВЩИНІ

Губарь В. М.

Президент Благодійного Фонду В.І. Вернадського, м. Полтава

Губарь Т. В.

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

The article deals with the relevance of the restoration of the historical homestead of V. I. Vernadskyi on the Butova Mountain near the village Yaresky of Shyshaky district of Poltava region. Different conceptual approaches to the restoration and functional adaptation of the historical homestead for the creation of a multifunctional complex on its basis have been analyzed.

Функціональна адаптація історичних об'єктів є основою їх збереження і раціонального використання в сучасних умовах розвитку української державності. Дії, пов'язані з утилітарним освоєнням об'єктів минувшини, визначаються поняттями –пристосування, реабілітація, музеєфікація. До цього часу одночасного трактування терміну «пристосування» не існує. Загальновідомо, що «реабілітація означає значно ширше коло пам'ятко-охоронних заходів, а музеєфікація – навпаки, звужений діапазон дій, спрямованих лише на забезпечення комфортної доступності до об'єктів культурної спадщини» [1, 239].

Двадцятирічний досвід проектування історичних садиб Полтавщини дає нам підстави стверджувати про недоцільність їх пристосування до сучасних вимог та нерентабельність музеєфікації. В чотирьох проектах, розроблених фахівцями Благодійного Фонду В.І. Вернадського в 1994, 2000, 2003 та 2011 рр., які презентують різні підходи до відновлення історичної садиби вченого, чітко прослідковується еволюція розвитку концепції переходу від окремого музейного об'єкту до багатоцільового комплексу, від пристосування до музеєфікації та наступної реабілітації [2, 25-29].

Всі функціональні процеси комплексу розмежовані як у просторі, так і в часі, та адаптовані до прогнозованих соціально-економічних умов розвитку регіону. Зокрема, функціональна адаптація об'єкта **першої черги** передбачає поєднання різних функціональних процесів в одному об'ємі будівлі на початковому етапі розвитку комплексу: розташування на першому поверсі кімнати-музею В.І. Вернадського та міні-готелю на 25 місць; обладнання в цокольному поверсі кухні-їдальні на 25 посадочних місць, підсобних та службових приміщень.

Об'єкти **другої та третьої** черг розгортаються після завершення «реставраційної реконструкції» будівлі-дачі вченого та її повної музеєфікації [3, 15].

У 2011 році після відсторонення Благодійного фонду від участі в підготовці до 150-річного ювілею академіка В.І. Вернадського (лист Полтавської ОДА №01-20/260 від 17.03. 2011 р.), події розвивалися за сценарієм, описаним пізніше в статті «Закулісні ігри навколо імені Вернадського» (газета «Нова година» №36(154)(11.09. – 17.09. 2013 р.). 19 січня 2012 року на робочій нараді у Голови облради Івана Момота за участю віце-президента НАН України академіка Анатолія Загородного була розглянута ескізна пропозиція відновлення будівлі-дачі Вернадських, розроблена співробітниками СПКБ Полтавського НТУ імені Юрія Кондратюка, яка спиралася на проектні розробки 1994 року дипломантки Іщенко Ж.І. (керівник доц. Губарь В.М.). В наступному робочому проекті, виконаному тими ж авторами в ПП «Приведений С.А.» розробники всупереч Постанові Верховної Ради від 07.02. 2002 р. №3069-III відмовилися від ідеї відновлення історичної садиби та створення на її основі меморіального музею вченого. Замість цього вони запроєктували на суміжній з садибою вченого території культурно-просвітницький центр із суперечливою назвою «Будинок-музей-садиба В.І. Вернадського». Ця новобудова по суті та по змісту не має нічого спільного із історичною садибою вченого, крім назви та пропозиції щодо створення меморіалу на місці колишніх розкопок фундаментів дачі (так звана консервація), яка в даному випадку не доцільна. Подібний прийом доречний стосовно значущих історичних об'єктів, де матеріальні рештки самі мають меморіальний зміст, наприклад, руїни Брестської фортеці, Грецького Акрополя і т.і., де консервація забезпечує реабілітацію соціально-значимих об'єктів.

Як показала практика, проблема адаптації актуальна як для існуючих пам'яток архітектури, так і для історичних об'єктів, що відновлюється. При цьому доцільно застосовувати наукові методи реставраційної реконструкції, які дозволять запобігти викривленню історичної правди та некоректним концептуальним рішенням, продиктованим виключно кон'юнктурними міркуваннями виконавців.

Література

1. Прибега Л.В. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект. – Монографія. – К.: Мистецтво. 2009. – 304 с., іл.
2. Губарь В.М. Научно-историческая достоверность реставрационной рекомпозиции дачи Вернадских на Полтавщине // Теорія і практика матеріально-художньої культури. – Збірник матеріалів, 26 квітня 2013 р. – Харків: ХДАДМ, 2013. – 104 с.
3. Губарь В.М., Губарь Т.В. До питання визначення структури центрів регіональної рекреаційної системи // Екологія плюс, 2015. - №3(48).

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК МІЖГАЛУЗЕВИЙ ІНСТИТУТ В СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Шоколова К. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The questions of the legislative regulation of the commercial secret were considered, it is marked, that the commercial secret is an inter-branch institute. A question is raised about passing of the unified legislative act that would decide problem issues related to the commercial secret.

В наш час забезпечення охорони права власності на інформаційні ресурси спричинене розвитком в Україні ринкових відносин та конкурентною боротьбою між суб'єктами господарювання різних форм власності.

Актуальність цієї статті обумовлюється: 1) відсутністю єдиного механізму, який визначав би значення змісту комерційної таємниці (далі – КТ); 2) відсутністю законодавчого акта для практичного застосування цього механізму.

Регулювання відносин щодо використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності регулюється главою 16 ГК. Безпосередньо ст. 162 цього кодексу передбачає, що володілець комерційної організації має право на захист такої інформації, якщо вона не відома третім особам і вони не мають доступу до неї.

ЦК визначає перелік майнових прав, що пов'язаний з правом інтелектуальної власності; передбачає цивільно-правову відповідальність. Але він не встановлює правовий режим договору КТ, відсутній порядок віднесення інформації до КТ.

За КЗпП дисциплінарна відповідальність не передбачає правових наслідків щодо обов'язків, які стосуються КТ.

За адміністративним законодавством склади правопорушень, які передбачені ст. 163-3 КУпАП (Порушення порядку провадження господарської діяльності), потрібно вважати адміністративним проступком з формальним складом, оскільки вони не мають ознак настання матеріальних наслідків санкції.

Аналізуючи ККУ, а особливо санкції ст. 231 та 232 можна сказати, що законодавець не визначає питання про «наявність істотної шкоди» у розмірі кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а зводить все до суб'єктивізму при кваліфікації злочинів.

Викладене дає підставу констатувати, що комерційна таємниця є міжгалузевим інститутом до складу якого входять норми господарського, адміністративного, кримінального, цивільного та інших галузей права. Але відсутність спеціального НПА, який регулював би відносини, що виникають із приводу КТ, породжують проблемні питання у правозастосовній діяльності.

НЕСКОЛЬКО АКТУАЛЬНЫХ ВОПРОСОВ НАУЧНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ИДЕЙ В.И. ВЕРНАДСКОГО КАК ПОСТАНОВОЧНЫХ ДЛЯ КОНФЕРЕНЦИЙ ЕГО ИМЕНИ

Игнатенко А. А.

Кременчугский краеведческий музей

Three groups of questions are considered in the context of the teachings of Vernadsky V.I. about the noosphere: sociogenesis, noogenesis, the principle of transition to scientific thinking and from it - into social engineering. The need to overcome in the history and life of such socio-political phenomena as aggressive relations of nationalism between close ethnic relatives and the same aggressive nature is a confrontation between superethnoses and cultural civilizations of the emerging multipolar world. This will allow on the basis of ideas about property, social psychology and morality to contribute to the solution of the task of the formation of a social state in conjunction with the social economy, to harmonize social relations in that sustainable develops, whose name is the noosphere of Vernadsky V.I.

В контексте учения Вернадского В.И. о ноосфере актуальным представляется рассмотрение трех групп вопросов, предлагаемых к активному обсуждению, ибо являются насущными уже в текущем настоящем и служат разрешению задачи надвигающегося будущего – строить сознательно и разумно форму социогенеза, получившую в документах ООН имя устойчивого, или хроноцелостного управляемого развития. Упомянутые три группы вопросов группируются вокруг трёх мыслей академика В.И. Вернадского, высказанных им в разное время, но объединённых одной проблемой, развиваемой им как задача человека – ноогенез.

1) Вернадский В.И. предлагал измерять ход истории сменой поколений, которая, коррелируя с циклами активности Солнца и, в частности, с составляющим единицу измерения истории – календарным годом – циклом смены его магнитных полюсов, представляет собой в той же истории циклы активной жизнедеятельности поколений, физическим содержанием которой является превращение произведенной этими же поколениями свободной энергии в общественно полезную или, наоборот, вредную (ЗВ войны) работу. Так, составляя циклы экономической конъюнктуры Кондратьева Н.Д. или циклы смены технологических укладов Глазьева С.Ю., демонстрируется в жизни и истории инверсия социальной психологии вкупе с инерцией социальной рефлексии, иными словами контркультурный эффект нарушения устойчивого поступательного характера развития разрывом связи поколений. Таким образом с очевидностью свидетельствуется необходимость преодоления помехи в той же задаче устойчивого развития. Примерами же начала такого купирования упомянутого естественного феномена-помехи служат мегапроекты Моисеева Н.Н. и Ларуша Л., находящие своё выражение в рассчитанных на реализацию несколькими поколениями – чтоб «не было вражды у встречающих поколений» (Вяземский П.А.) – трансконтинентальных проектах освоения Ледовитого океана с организацией постоянно действующего Северного морского пути и расширенного возрождения «шёлкового пути» – «Один пояс – один путь».

2) Вернадский В.И. считал необходимым характеризовать состояние пространства, строимого жизнью вместе со временем, симметрией. Другой формой состояния пространства является самодвижение, что формирует диссимметрию, к которой принадлежит и энантиоморфность. Ее физико-геометрическое содержание пора уже распространить и на характеристики таких негативных, требующих преодоления в истории и жизни социально-политических феноменов как агрессивные отношения национализма между близкими этническими родственниками и такого же агрессивного характера конфронтацию между суперэтносомами и культурными цивилизациями формирующегося многополярного мира. Последняя, приобретая в XX в. форму идеолого-ценностного противостояния, к сожалению, возрождается в международных отношениях, и при этом преднамеренно, преодоление чего с

очевидністю просматрюється в необхідності об'єднання етносів і культурних цивілізацій в більш масштабне і непременно їх охоплююче одне системне ціле, яким і являється не зводиме лише к економічеській глобалізації єдинення челоуечества як необхідне умовне ноосфери.

3) Вернадський В.І., формирюя своє ученне о біосфері, концепцію склааючого її живого рещества і єго біохімічеської енергії, рзвивая вгляд Подолінського С.А. об отношенні труда к рзрешенню енергії, висказал мьсль о трієдінстві труда, капітала і творчествa в ракурсе фізических (енергетических) о ннх рредстваленій, которе оаказалось імманентно присущим челоуеку своєм ррством. После же формироваія Вернадським В.І. вглядa на жнзнь як фізического рпрнціпа, доплнення таких общнх характерістнк Універсума как матерія і енергія, это трієдінство должно ннне, с утвержденнем в научном мррвоозрешеннн і мьшленнн системного вглядa, методов аксіоматического і концептуального аналнза, рргностического моделірроваія (60-е годь ХХ в.), рредстваленій фрактальності і синергетнк, выяवलшей універсальную законмерность обрзоваія структур (ізоморфность), открьтнє алгорнтмов самоорганізації і єволюції сложных систем (70-е годь ХХ в.), докaзательствa логнк трієдінности (90-е годь ХХ в.), і должно ннне ррссматриваться в логнк трієдінности, чєго лншено оно її формироваія – ррелігія. Поэтому должно поїти далєе рпрнціпа только лншь філософського конструірроваія Універсума – ррєрїти, как ррєдлагал учитель Вернадського В.І. Менделєєв Д.І. ещє на зарє ХХ в., в научное мьшленне і з него – в соціальную інженерію. І здесь, ізмєня (с опорой на фізическое содержанне) рредстваленнє о собствєнности, соціальної психології і нравствєнности, содействуя задаче становленнєя соціального государства в совокупности с соціальною економікою, слєдует гармонізіровать соціальные отношеннєя в том устійчнвом – постоянно сознательно і рразумно ррзвиваемом в реформірроваії текущей і так ізжнвающей себя формы соціогенеза – ррзвнтія, імя которому – ноосфера Вернадського В.І.

Примечанне. Із-за большого об'єма матеріал публікуются отдельной брошюрой как ррлорженне к Сборннку матеріалов конференції.

THE USE OF COMPUTER TECHNOLOGIES ON PRACTICAL LESSONS OF PHYSICAL CHEMISTRY

Shcherbak Maryna Oleksiivna
Zaporozhye state medical university

To date, informatization has affected almost all spheres of human life. Information technologies open a new page in the development of society. Informatization in the field of education plays an especially important role, since it is the basis of social, psychological, general cultural and professional foundations for society informatization. In addition, informatization of education is a key condition for the formation of not just a carrier of knowledge, but a creative person who can apply the acquired knowledge and skills, work with information resources for successful activity in any sphere of public life.

In the conditions of informatization of education it is impossible to imagine the study of physical chemistry without the use of information technology. Solving typical settlement tasks at physical chemistry lessons is one of the priority directions of disciplin mastering. Tasks solving helps the student to consolidate the gained knowledge, to apply it in practice. This also carries out the function of inter-subject connections' realization. However, working on some tasks in chemical kinetics, thermodynamics, and other sections of physical chemistry requires volumetric calculations and, as a consequence, a lot of time. That is why, from our point of view, the use of Excel spreadsheets for this purpose becomes relevant and convenient, since this program has a number of computing advantages, and both teachers and students are confident users of the PC (including the widespread use of the Microsoft Office suite).

Using the educational process of spreadsheets Excel allows you to organize work with databases, enter mathematical formulas, use the built-in functions, present data in graphical form, perform graphic interpretation of calculations, including didactic tasks. This is especially important in the professional training of a future specialist, when professional methodological knowledge begins to form in the process of special disciplines mastering. In addition, solving tasks using Excel spreadsheets helps to in-depth study of the theoretical foundations of physical chemistry, to integrate chemical and mathematical knowledge, to form information culture, and also provides great opportunities for the implementation of interdisciplinary relationships (physical chemistry, computer science, mathematics). It is also important to note that informatization at the Physical and Colloidal Chemistry Department significantly simplifies the educational process and makes it possible to save time at practical classes.

An example of information technology practical use at physical chemistry classes is the use of analytical and graphical methods in working on the task based on data of reactants concentration changes in time. The employees of the department had analyzed tasks, which can be solved using Excel spreadsheets. Such classes should be carried out in computer class and should be aimed at solving tasks with students in small groups. This contributes the intensification of cognitive and research activities of students, as in working on such tasks, it is necessary not only add numerical data to the formula, but formulate the problem and find a way to solve it. In addition, in the process of this student's activity, we see deepening of theoretical foundations of chemical knowledge.

In the presence of appropriate methodological aids, a large number of tasks can be solved independently outside the audience with further discussion of obtained results in classroom. This will lead to not only rapid mastery of the Excel application working skills, but also to the formation of information culture.

The education informatization at the Physical and Colloidal Chemistry Department significantly influences the content, methods and organizational forms of teaching and management of educational and cognitive activities, leads to changes in the activities of both students and teachers. Thus, the use of Excel spreadsheets in the process of studying physical chemistry performs motivational, educational and developmental functions, contributing to the effective process of forming methodological skills of a future specialist.

В. І. ВЕРНАДСЬКИЙ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТАВРІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Виноградова В. Є.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

The article discusses the role of V. Vernadsky in the formation of the Tauride University. His contribution to the development of the university as a rector is analyzed. V. Vernadsky's views on the development of the university education in the 20's of the 20th century are also considered.

Сьогодні Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського знаходиться у стадії становлення та розвитку, як і у 20-х роках ХХ століття. За наказом міністра освіти і науки С. Квіта від 31 грудня 2015 року, до завершення анексії Автономної Республіки Крим, тимчасово окупованої внаслідок збройної агресії Російської Федерації, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, проводить свою діяльність згідно з наявною ліцензією на освітню діяльність та сертифікатами про акредитацію у м. Києві. Зараз він відроджується і має у складі чотири інститути: гуманітарний, філології та журналістики, управління, економіки та природокористування, а також інститут муніципального управління та міського господарства.

Історія Таврійського університету починається від Постанови Кримського Крайового Уряду № 23 від 3 вересня 1918 року "Про заснування Таврійського університету". У Сімферополі було створено класичний університет як філія Університету імені Святого Володимира в Києві. Згодом В.І Вернадський став ректором університету і працював над його розвитком та розбудовою. Він писав, що «майбутнє народу у вихованні та освіті його дітей, без університету це ... неможливо». Вже до осені 1918 року Таврійський університет був повністю укомплектований викладачами вищої кваліфікації. 14 жовтня відбулося урочисте відкриття Таврійського університету в Сімферополі. У своїй першій промові перед студентами 18 жовтня В.І. Вернадський сказав: «Я скликав вас тут, відновлюючи старовинний, тисячолітній університетський звичай. На початку навчального року вільно обраний ректор вільного автономного університету звертається безпосередньо до студентства з вільним словом...Переді мною як ректором постають важкі задачі, пов'язані з особливостями моменту, який переживається, й з особливостями Таврійського університету, як єдиного вільного університету». В.І. Вернадський розгорнув широку діяльність з організації постачання університету посібниками, літературою, оснащенням. Володимир Іванович звертався до науковців, друзів з Європи з проханням надіслати в університет наукову літературу. Також він запрошував із закордону відомих професорів для викладання. Потрібно відмітити, що у 1918 році першими факультетами університету були наступні п'ять: історико-філологічний, фізико-математичний, юридичний, медичний та агрономічний. Академік В. І. Вернадський, зазначав, що тоді Таврійський університет "представляв собою один з найсильніших наукових осередків у країні".

У 1921 році виникло питання про реорганізацію університету і В.І. Вернадський разом з професорами університету звернувся до влади з листом «Про збереження Таврійського університету». У листі він зазначив: «будь-яка реорганізація університету має проводитись обережно, щоби не зруйнувати те, що створено з великими складнощами та зусиллями і що є великим скарбом, який вельми необхідний народу. Знищити легко, відтворити важко».

Таврійський університет проіснував два з половиною роки і в січні 1921 був перейменований в Кримський університет імені М. В. Фрунзе.

Отже, питання збереження та розвитку вищої університетської освіти в Україні залишається актуальним і сьогодні.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ЗМІНУ КІЛЬКОСТІ ПИЛКУ АМБРОЗІЇ У ПОВІТРІ ЗАПОРІЖЖЯ

Малєєва Г. Ю., Приходько О. Б.

Запорізький державний медичний університет

Ragweed pollen is the most common reason of the seasonal allergies in the population. Developing of modern methods can help to predict the high content of pollen in the air. Through monitoring, were accumulated data which allows us to find properties of pollen grains distribution in the air of Zaporozhye according to the days of pollination and weather conditions. The amount of ambrosia pollen grains in particular days can significantly differ from the average indicators under the impact of weather changes and there are no reliable correlation between the level of pollen and the intensity of particular factors.

За останні п'ятдесят років сезонна алергія на пилок анемофільних рослин у ряді розвинених країн перетворилась із незначної проблеми у велику загрозу для населення. Така тенденція й надалі буде зберігатись, адже, як показали світові епідеміологічні дослідження, на зростання кількості алергічних захворювань впливає насамперед урбанізація, підвищення заможності громадян та забруднення оточуючого середовища. На сьогодні, саме сезонний алергічний риніт вже вразив понад 20 % населення Європи.

Серед анемофільних рослин, здатних викликати сезонну алергію, чи не найперше місце за своєю алергенністю посідає пилок амброзії. Так, навіть дуже низька концентрація пилку цієї рослини у повітрі (5-10 пилкових зерен у метрі кубічному атмосферного повітря) інколи може призводити до появи риніту, кон'юктивіту чи кропивниці у пацієнтів із сенсibiliзацією, а концентрація 10-20 зерен у м³ повітря обов'язково призведе до появи алергічних реакцій у таких людей. Для покращення ситуації дуже важливо не тільки проводити контроль розповсюдження амброзії у різних регіонах, але й розробляти заходи профілактики, що дозволять попередити населення про можливий ризик виникнення полінозу. На сьогоднішній день, дієвим методом для оповіщення людей із проявами сезонної алергії є система алергопрогнозів, що функціонує у багатьох країнах Америки та Європи. В Україні також існують смс-сервіси та електронні розсилки таких прогнозів. Однак, для точності інформування важливим є не лише визначення термінів цвітіння амброзії, але й дослідження взаємозв'язку між метеорологічними чинниками та зміною кількості пилку цієї рослини в атмосферному повітрі.

З 2006 р було накопичено матеріал, який дозволив нам виявити деякі закономірності розподілу пилку амброзії в атмосферному повітрі м. Запоріжжя по днях палінації в залежності від метеоумов, що може слугувати базою для розробки основних методів прогнозування кількості пилку у повітрі. Моніторинг здійснювали за допомогою волюметричної пастки, прототипом якої була пастка Хірста. Отримані щоденні зразки фарбують та аналізують під світловим мікроскопом зі збільшенням х400. Результати спостережень оброблялися за допомогою пакету «STATISTICA 10 StatSoftInc.» та «Excel». В розрахунках використовували також дані архіву погоди метеостанції WMO 34601.

Ми розглядали окремо вплив на зміну кількості пилку амброзії в атмосферному повітрі м. Запоріжжя таких метеорологічних чинників як: відносна вологість, атмосферний тиск, опади, температура та вітер. Ми встановили, що кількість пилку амброзії в конкретні дні може значно відрізнятися від середніх показників під дією різних факторів погоди, при цьому достовірної кореляції між рівнем пилку та інтенсивністю окремих факторів не було виявлено. Саме тому ми дійшли висновку, що жоден показник метеоумов не корелює з кількістю пилку в атмосфері, а вирішальне значення має саме зміна погодних умов. Запропонований підхід дозволяє відійти від суб'єктивного аналізу аероалергенної ситуації та розраховувати більш точний та достовірний алергопрогноз на основі прогнозу погоди.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШКІДЛИВИХ ЧИННИКІВ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇХ ДІЇ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ЗУБНИХ ПРОТЕЗІВ

Малик С. С., Ренецький М. Т., Луценко Б. О., Тимошук О. І.
Кременчуцький медичний коледж імені В. І. Литвиненка

The article motivates the relevance of the issues of labor protection of dental technicians and students who acquire the specified profession. The safety, health of all participants in the educational process, and the provision of occupational safety since the moment of educational and professional training of students of specialty 221 "Dentistry" of the specialization "Orthopedic Dentistry" are the primary tasks of the educational institution.

В умовах ринкової економіки зростають вимоги до професійної підготовки медичних працівників, котрі поряд із фаховими компетенціями мають володіти вміннями надійно та безпечно працювати. Про охорону праці зубного техника слід дбати з моменту освітньо-професійної підготовки студентів спеціальності 221 «Стоматологія» спеціалізації «Стоматологія ортопедична». Техніка безпеки, як частина охорони праці в галузі22 «Охорона здоров'я», передбачає навчання та інструктаж працівників зуботехнічних лабораторій, студентів з питань безпеки праці, з підтримання безпечного технічного стану зуботехнічного обладнання, оснащення його захисними і запобіжними приладами; використання індивідуальних засобів захисту (халати, маски, щити, окуляри, рукавички) від впливу небезпечних і шкідливих факторів зуботехнічного виробництва. У процесі навчання дані охоронні заходи реалізуються першочергово (наказ по коледжу «Про підсумки атестації робочих місць за умовами праці» від 19.06.2013р. № 25; заміри проводяться щоп'ять років).

Технологічний процес в основних приміщеннях зуботехнічних лабораторій коледжу включає роботи з термічної обробки гільз для коронок, плавлення воску, лиття, сушку деталей протезів перед спаюванням, відбілювання металевих протезів у розчинах кислот, шліфування зубних протезів та ін. У результаті студент на практичних заняттях і зубний техник піддаються впливу пилу гіпсу, карборунду, пластмас і металів, що утворюється при обробці протезів з нержавіючої сталі, легкоплавких металів, а також парів свинцю, які виділяються під час виробництва заготовок протезів.

Для виготовлення базисів зубних протезів застосовують пластмаси гарячого затвердіння на основі акрилових сополімерів типу порошок-рідина. Протези з акрилових пластмас мають підвищену міцність, еластичність, а своїм кольором і напівпрозорістю добре гармонують з м'якими тканинами порожнини рота. Основою в даній сполуці є метилметакрилат, який є сильно діючою речовиною. Окрім того, на робочому місці під час шліфовки протеза на корундовому камені та обробці металевого протеза з'являється ширококутний шум, який становить 83–84 дБ, що перевищує допустимі рівні звукового тиску. Вібрація на поверхні пластмасового протеза, у місцях контакту його з руками при обробці на шліфувальному крузі, перевищує допустимі значення віброшвидкості на 2 дБ в октаві 63 Гц. Тому під час інструктажу на робочому місці необхідно показати безпечні методи і прийоми роботи з шліфувальними машинами (двигунами), бормашинами, електричними нагрівальними приладами (плити, електрошпателі) робота із палим автоматом. В основній лабораторії робоче місце зубного техника (зуботехнічний стіл), де він виконує основну роботу з виготовлення протезів та апаратів, обладнане засобами безпеки (місцева вентиляція) та пам'ятками з основ техніки безпеки..

Зубні техніки, як і студенти на навчальних практиках працюють у зуботехнічних лабораторіях, що мають ряд виробничих приміщень, які призначені для виконання певних етапів виготовлення протезів та апаратів. Основні приміщення: основна або заготівельна; полімеризаційна; паяльна; гіпсувальна; полірувальна; ливарна; лабораторія металокераміки або сучасних методів виготовлення зубних протезів.

Усі приміщення кабінетів і зуботехнічних лабораторій мають штучне освітлення. Світловий коефіцієнт (відношення заскленої поверхні вікон до площі підлоги) складає 1:4. Полірувальні приміщення зуботехнічної лабораторії мають і місцеве освітлення у вигляді світильників на кожному робочому місці зубного техника в основних і полірувальних приміщеннях. Світильники загального і місцевого освітлення мають відповідну захисну арматуру, яка запобігає осліплювальній дії ламп.

Отже, сучасний стан охорони праці в Україні можна охарактеризувати як такий, що викликає ряд питань. Створення безпечних умов праці – це невід'ємна частина соціально-економічного розвитку держави, складова державної політики, національної безпеки та державного будівництва, адже сьогоднішній студент — конкурентноспроможний працівник завтра.

ЕКОЛОГО-ГІГІЄНИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ НАСЕЛЕННЯ ТЕХНОГЕННО НАВАНТАЖЕНИХ ТЕРИТОРІЙ

Мартиненко Д. А.,

Донецький національний медичний університет, м. Кропивницький

Козловська Т. Ф.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article reveals the environmental and hygienic approach to establish the probability of the diseases of the population that dwell on the territories with a significant industrial load with the help of risks methodology. It has been identified the main air pollutants in Kremenchuk, which are associated with the industrial load: the oil refinery enterprises, thermal power plant, carbon black plant, enterprises of mechanical engineering and the food industry. The risks for the health of the population, in terms of the types of toxic effects of pollutants, have been ranked.

Оцінка ризику впливу чинників довкілля на здоров'я населення є складовою соціально-гігієнічного моніторингу, що дозволяє визначити чинники ризику для здоров'я населення, що мешкає у промислово розвинутих містах, до яких належить і місто Кременчук. На етапі оцінки експозиції найбільша невизначеність пов'язана з недостатністю даних про концентрацію низки забруднювальних речовин в об'єктах навколишнього середовища і даних про шляхи розповсюдження експозиції. Встановлено такі пріоритетні забруднювачі навколишнього середовища: завислі речовини (сума твердих), сполуки Цинку, Ніколу, Феруму, Силіцію, двооксид Сульфур, бензен і його похідні, бенз(а)пірен, двооксид Нітрогену, формальдегід, фенол, хлороформ, сполуки Мангану тощо.

Серед канцерогенів, присутніх в атмосфері міста, основного внеску у формування ризику виникнення онкологічної захворюваності додають ароматичні вуглеводи. Проведено оцінку ступенів ризику для здоров'я населення у зв'язку з впливом пріоритетних забруднюючих речовин. З'ясовано, що основна частка багато середовищної токсичної дії забруднювальних речовин (за результатами біокінетичного моделювання) у всіх розглянутих районах міста Кременчука пов'язана з надходженням до організму з компонентів навколишнього природного середовища. Не менш важливим чинником формування ризику виникнення захворювань є забруднення питної води та харчових продуктів.

Застосування методології оцінки ризиків дозволило проранжувати ризики для здоров'я населення за ступенем пріоритетності та за медико-соціальною значущістю у порядку їх зменшення:

перший ранг – ризик підвищеної смертності від забруднення атмосфери пиловими викидами, а також формування неканцерогенного ризику;

другий – ризик затримки психічного розвитку дітей і передчасної смертності серед дорослих;

третій – ризик смертності від забруднення атмосфери двооксидом Сульфур, а також канцерогенний ризик від інгаляційного впливу бензену та його похідних;

четвертий – канцерогенний ризик багато середовищного впливу бенз(а)пірену;

п'ятий – ризик токсичного впливу двооксиду Нітрогену;

шостий – ризик токсичного впливу сполук кольорових металів на організм дітей;

сьомий – канцерогенний ризик від впливу формальдегіду, хлороформу для здоров'я дітей;

восьмий – ризики токсичного впливу окремо сполук Цинку, Мангану, Ванадію.

Отже, отримані результати оцінки ризику для здоров'я населення міста Кременчука дозволили встановити пріоритетні забруднювальні речовини і несприятливі ефекти з боку різних систем організму як дорослих, так і дітей з метою вибору найбільш ефективні заходів для зниження рівнів забруднення компонентів навколишнього природного середовища та можливості прогнозування захворюваності на промислово навантажених територіях.

PLASMODIUM VIVAX – ЗБУДНИК ГЛОБАЛЬНОЇ МАЛЯРІЇ

Павліченко В. І., Приходько О. Б., Ємець Т. І., Малєєва Г. Ю.
Запорізький державний медичний університет

Pl. vivax has the largest area and poses a threat to 40% of the planet's population among the five human malaria pathogens. It annually leads to the appearance of 132-391 million new cases of malaria, which can have serious clinical implications. On the need to develop a strategy to fight with Pl. vivax was also proclaimed in 2015 at the 68th session of the World Health Assembly.

Малярію у людини спричиняють п'ять видів плазмодіїв: *Pl. falciparum* (збудник тропічної малярії), *Pl. vivax* (збудник триденної малярії), *Pl. ovale* (збудник овале малярії), *Pl. malariae* (збудник чотириденної малярії) та *Pl. knowlesi* (збудник щоденної малярії). Серед них *Pl. falciparum* викликає найважчі клінічні наслідки та у більшості випадків призводить до смерті, особливо у країнах Африки, де 493 000 осіб померло у 1980 р., 1 613 000 – у 2004 р. та 1 133 000 – у 2010 р.

У зв'язку з цим, головна увага міжнародної спільноти науковців, чиновників МОЗ, політиків та фінансистів була спрямована на дослідження, контроль, ліквідацію та профілактику тропічної малярії, ігноруючи при цьому триденну форму, вважаючи її «доброякісною» та яка не призводить до таких важких наслідків, як тропічна.

Наразі, *Pl. vivax* займає найбільший ареал, на якому він становить загрозу майже для 40% населення планети, щорічно призводячи до появи від 132 до 391 млн. нових випадків малярії. Це обумовлено його унікальними біологічними та епідеміологічними особливостями, але дослідження яких значно обмежено численними труднощами. Насамперед: 1) низькою щільністю збудника, через що його важко виявити, діагностувати, та своєчасно призначити лікування; 2) відсутністю чітких параметрів тяжкості перебігу хвороби, яка досить часто носить безсимптомний характер, чим обумовлює недооцінку захворюваності та смертності; 3) наявністю непересічних, незаразних, неідентифікуючих латентних стадій – гіпнозоїтів (брадизоїтів та тахізоїтів), що викликають різні форми рецидивів; 4) відсутністю системи культивування збудника *in vitro* та інше.

Це далеко не повний перелік існування важливих прогалин у знаннях біології *Pl. vivax*, які протягом багатьох років формували уявлення, що він викликає відносно легкий перебіг хвороби.

Однак, ряд досліджень, проведених у різних ендемічних з малярії регіонах (Індія, Індонезія, Нова Гвінея, Бразилія, Перу), свідчать про недооцінку його впливу на організм людини. Встановлено, що у хворих на *vivax*-малярію виникає гострий респіраторний дистрес-синдром (60,5–76,0%), анемія (13,9%), неврологічні ускладнення (25,6%), розрив селезінки та інші прояви хвороби, що становлять загрозу життю.

В Україні епідемію малярії, до її повної ліквідації у 1956 р., теж викликав здебільшого *Pl. vivax* (95,1%), призводячи до 1901,7 випадків захворюваності на 10000 населення (1934 р.) та до 14,3% смертності (1944-1945 рр.).

У 2016 р. були опубліковані порівняльні дослідження 265 геномів збудника триденної малярії, отриманих з клінічних ізолятів з 11 країн Старого та Нового Світу, які показали його значну генетичну різноманітність та завдяки цій особливості довели можливість безперервної адаптації на такій величезній території до регіональних популяцій людини, місцевих видів і популяцій переносників.

Виходячи з цього, у 2015 р., на 68-ій сесії Всесвітньої Асамблеї охорони здоров'я, була відмічена необхідність розробки стратегії боротьби зі збудником *vivax*-малярії, який порівнянно з *Pl. falciparum* вивчений значно менше і викликає певні проблеми.

ВИЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ ПАТОГЕННИХ МІКРООРГАНІЗМІВ ТА ЯЄЦЬ ГЕЛЬМІНТІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕНИХ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБ СТІЧНОЇ ВОДИ

Ротай Т. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The current problem of the present is an increase in the incidence rate caused by poor-quality drinking water. In our opinion, this can be avoided by improving the biological treatment of waste water from organic contaminants with the use of active sludge, which allows obtaining purified water of higher quality.

Актуальною проблемою сьогодення є збільшення рівня захворюваності спричиненої неякісною питною водою. На нашу думку цього можливо уникнути, шляхом вдосконалення біологічної очистки стічних вод від органічних забруднень із застосуванням активного мулу, що дозволяє отримати очищену воду більш високої якості.

Методи санітарно-мікробіологічного дослідження води зводяться до визначення загальної кількості мікроорганізмів та наявності яєць гельмінтів, які здатні викликати інфекційні захворювання у людини (сальмонельоз, холера, лептоспіроз, шигельоз, ентеровірусні інфекції) та різні види гельмінтозів.

Оскільки останнім часом постійно збільшуються кількість і концентрація стоків, що скидаються в міську каналізацію, та процес очищення здійснюється на застарілому обладнанні, екологічна безпека водних об'єктів дуже низька. Для підвищення ефективності біологічного очищення стічних вод застосовують різні методи, такі як конструкційні та технологічні зміни в очисних спорудах, іммобілізація активного мулу на завантажувальних матеріалах, різноманітний вплив на активний мул, що спричинює руйнування клітин біомаси і, тим самим, дозволяє інтенсифікувати процеси життєдіяльності мікроорганізмів мулу.

В активному мулі, окрім найпростіших, переважають мікроорганізми, які розщеплюють клітковину – анаероби, сіркобактерії, нітрифікатори та азотфіксатори. Наявність у воді великої кількості мікроорганізмів, що представляють різні фізіологічні групи, обумовлює досить складні взаємодії між ними. В результаті це призводить до самоочищення водою.

Найбільша кількість патогенних мікроорганізмів, що потрапляють у стічні води, виявляється в полісапробних зонах, потім вони поступово відмирають в мезосапробних і практично не виявляється в олігосапробних зонах. У процесах очищення стічних вод від мікроорганізмів беруть участь бактеріофаги, хижі бактерії (наприклад *Bdellovibrio*), найпростіші, черви (круглі, малощетинкові), ракоподібні, молюски, личинки комах і т.д. Не можна недооцінювати і роль абіотичних факторів (бактерицидну дію прямих сонячних променів, температуру, рН і т.д.).

Зі стічними водами потрапляють мешканці кишечника людини і тварин, включаючи представників нормальної, умовно-патогенної флори і патогенів (збудники кишкових інфекцій, ієрсиніозів, лептоспірозів, віруси гепатитів А та Е, поліомієліту та ін.). Хоча патогенні бактерії не пристосовані до існування у воді, але багато з них можуть досить тривалий час зберігатися в ній.

При проведенні мікробіологічного дослідження проб стічної води патогенних мікроорганізмів та яєць гельмінтів виявлено не було. Саме ці критерії свідчать про високу ефективність очистки стічної води активним мулом. Застосування в біотехнологічних процесах активного мулу відкриває нові можливості біологічної очистки стічної води та підвищує рівень екологічної безпеки водних екосистем, забезпечує високу якість життя людині.

НАТУРАЛІСТИЧНІ ПОШУКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО НА ПОЛТАВЩИНІ

Самордов В. М.,

Полтавська державна аграрна академія

Кизим С. Л.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

Biographical facts about V. I. Vernadskyi's life that proved his close connection to Poltava Region are given. Here he showed himself as naturalist of a widest range: soil scientist, ecologist, geologist, mineralogist, archaeological and also organizer of the Poltava Nature Lovers Society.

Справжня дослідницька робота привела В. І. Вернадського на Полтавщину завдяки діяльності засновника наукового ґрунтознавства В. В. Докучаєва. Полтавці багато чим зобов'язані міцній дружбі цих двох геніїв науки. Цьому в значній мірі сприяла спільна робота по обстеженню ґрунтів Полтавської губернії в 1890 р. Своїми дослідженнями В. І. Вернадський блискуче підтвердив наукові погляди свого вчителя. Він підготував опис та склав карту ґрунтів Кременчуцького повіту, зібрав унікальну колекцію зразків ґрунтів та гірських порід, показав себе різнобічним дослідником з широким колом наукових інтересів. Його увагу привернув не тільки описовий бік справи. В. І. Вернадський намагався зробити самостійні теоретичні узагальнення одержаних даних щодо походження солонців. Дослідивши зразки дрібнозернистого червоного залізняку Кременчуцької каменоломні, вчений довів існування магнітної аномалії поблизу Кременчука. Про це написав статтю, опубліковану у полтавському журналі «Хуторянин» (1897) Це була справжня піонерська розвідка. Як талановитий геолог В. І. Вернадський проявив себе при дослідженні Висачківського пагорбу на Лубенщині (1901) та кварцової руди з часточками золота на Хорольщині (1902). На Кременчуччині В. І. Вернадський показав себе також як археолог, працюючи влітку 1891 р. Його захоплення археологією проявилось і на Лубенщині під час обстеження Гінцівської пізньопалеолітичної стоянки (1915). Цікавою була творча співпраця В. І. Вернадського з Полтавською сільськогосподарською дослідною станцією. Вперше він побував там восени 1890 р. для з'ясування потужності та хімізму ґрунтів. Згодом, у 1916 та 1918 рр., ознайомився з роботами ентомологів станції, напрацювання яких включив до книги про живу речовину. Найвидатніше місце у царині екології займає перебування В. І. Вернадського на Шишаччині. Саме тут, на Бутовій горі, на своїй улюбленій дачі, натураліст обмірковував свої роботи з проблеми живої речовини у літні місяці з 1914 по 1917 рр. Тут, під Шишаками, В. І. Вернадський опрацював дев'ять розділів книги «Жива речовина». Високі організаторські здібності дозволили вченому створити у Полтаві Товариство любителів природи (1918). Таким чином, для вченого був притаманний комплексний підхід до вивчення природи Полтавщини, При цьому він проявив себе як ґрунтознавець, еколог, геолог, мінералог та археолог.

ВИКОРИСТАННЯ РОЗЧИНУ ЧАЙНОГО ГРИБА ЯК БІОСТИМУЛЯТОРА РОСТУ РОСЛИН НА ПРИКЛАДІ МОРОЗОСТІЙКОГО СОРТУ ТОМАТІВ

Дуднік О. В., Шендрик В. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The use of biofertilizer in the cultivation of plants is appropriate and effective. The biotechnology of creating an enzymatic drink based on the tea mushroom has a waste in the form of a tea solution. Tea liquid consists of nutrients. These nutrients are an excellent fertilizer for plants. After all, plants use nutrients for growth. Experimental studies

were carried out that confirmed the effectiveness and feasibility of using tea solution as biofertilizer and growth stimulator.

Використання біодобрих при вирощуванні сільськогосподарських культур є доречним, адже перші є збагаченими на речовини органічного походження. Ефективність застосування добрив біологічного походження має і практичну доцільність – отримання більш продуктивного врожаю. Спираючись на твердження В. І. Вернадського, що рослини є невід’ємною складовою гармонійного існування не тільки людини як окремого об’єкта, а й також біосфери, можна бути впевненим, що пошук нових покращених варіантів біологічних добрив є актуальною науково-практичною проблемою.

Реалізація біотехнології створення ферментативного напою на основі чайного гриба (*Medusomyces gisevii*) залишає шлам виробництва у вигляді чайного розчину. Ферментований напій на основі чайного гриба має корисні якості завдяки вираженим метаболічним властивостям відновлення та нормалізації процесів у мембранах клітин. *Medusomyces gisevii* не засвоює вітаміни, ароматичні й дубильні речовини чаю, проте розвиток й розмноження без них неможливе. Чайна рідина, в якій міститься недоброджений цукор, двооксид вуглецю, таніни, вітаміни групи В і вітамін С, органічні кислоти (молочна, глюконова, койева тощо), ферменти, ароматичні речовини, є чудовим добривом для рослин, адже останні використовують поживні речовини для онтогенетичного розвитку.

З метою покращення біотехнології створення ферментативного напою на основі чайного гриба та впровадження безвідходного виробництва були проведені експериментальні дослідження використання чайного розчину як біостимулятора росту та біодобрива.

Модельним організмом була обрана чиста селекційна лінія морозостійкого сорту томатів (*Solanumlycopersicum*). Дослідження проводились за двома напрямками: використання розчину чайного гриба для набухання насіння перед висаджуванням; застосування розчину чайного гриба різних концентрацій для поливу сформованих проростків, починаючи з II фази органогенезу.

За *першою лінією* експерименту був отриманий позитивний результат – експериментальні насінини почали проростати раніше ніж контроль (для експерименту було використано по 100 насінин). Експериментальні насінини формувались більш кремезними і саме у них першими почали формуватися справжні листки, що є свідченням більш інтенсивного проходження органогенезу. У *другій лінії* експерименту за мету було поставлено дослідження можливості застосування концентрованого чайного розчину як біодобрива. Для вирішення поставленої задачі проростки поливались концентрованим чайним розчином, у результаті чого загинули всі 100 %. Зі зменшенням концентрації послідовно у співвідношеннях 1:1, 1:2, 1:5, 1:10 відсоток загиблих рослин зменшувався, і вже за концентрації 1:5 становив 5 %. Отже, експериментально доведено, що використання концентрованого та відстоюного розчину чайного гриба має згубну дію на онтогенетичний розвиток рослини. Це можна пояснити тим, що зі збільшенням терміну перебування полісимбіотичної культури чайного гриба у культуральній рідині, збільшується кількість оцтової кислоти, яку продукують бактерії роду *Acetobacter*, а отже збільшуються показники кислотності. При тривалому відстоюванні (30–60 діб) ферментованої чайної рідини кислотність починає підвищуватись – рН змінювалось з 5,0–6,0 до 3,0–3,2.

Таким чином, під час проведення експерименту було встановлено ефективність використання свіже отриманого чайного розчину в якості біостимулятора росту рослин.

БІОТЕХНОЛОГІЯ ОТРИМАННЯ СИРУ З CO₂-ЕКСТРАКТОМ ЛАВАНДИ

**Шкарбан А. І., студент., Никифорова О. О. ст. викл., Новохатько О. В., к.х.н., доц.
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського**

The biotechnology of cheese with lavender is a novelty in the cheese industry. The utility of this cheese is doubled through the content of essential oil of lavender flowers, which gives the cheese a rich flavor and unusual floral taste.

Біотехнологія є стійким напрямком для розвитку харчової промисловості в розвинутих країнах світу. За даними Міжнародної молочної асоціації (IDF) Україна має значні обсяги споживання сиру. Частка цього продукту в раціоні середньостатистичного українця на 2017 р. складає 12 % від загального раціону. Це високий показник конкурентоспроможності галузі і тому є актуальним підґрунтям для створення інноваційних продуктів з залученням біотехнологічних методик – створення твердого сиру із CO₂-екстрактом лаванди.

Досліджено біотехнологічну методику створення сиру з CO₂-екстрактом лаванди.

Суцвіття *Lavándula angustifólia* слугує сировиною для створення CO₂-екстракту. CO₂-екстракт – це концентрат власних речовин, що належать рослині, без вмісту сторонніх домішок, розчинників і води, отриманий із застосуванням в якості розчинника CO₂. Екстракт лаванди широколистої являє собою напівпрозору рідину коричневого кольору, можливий легкий зеленуватий відтінок. Має сильний пряний запах і пряно-терпкий смак, який зацікавить шанувальників сиру.

Біологічна активність екстрактів лаванди визначається наявністю в них складних ефірів L-ліналоола, сполук терпенового ряду, кумарину та герніарину, а також досить широко спектру ненасичених жирних кислот. CO₂-екстракт лаванди має бактерицидну, антисептичну, спазмолітичну, антисклеротичну, антитоксичну, протизапальну, антиоксидантну, знеболювальну, гіпотензивну, заспокійливу дію. Є м'яким імуномодулятором і радіопротектором. Володіючи седативним і антидепресивними властивостями, надає виражений вплив на емоційний фон. Споживання сиру з екстрактом цієї рослини має такі переваги:

- потужна антиоксидантна дія на організм людини та його вживання здатне збалансувати рівень цукру в крові і заспокоїти нервову систему;
- рекомендується всім, хто намагається контролювати масу тіла і апетит;
- суцвіття володіє м'якими діуретичними властивостями, що досить важливо для людей з розладами серцево-судинної системи, нирок та печінки.

Говорячи про біотехнологічний аспект, слід зазначити, що основою біотехнології процесу у виготовленні сиру є внесення бактеріальної закваски до молока: молочнокислі бактерії родини *Lactobacillales* обов'язково повинні знаходитись у сирі. Їх роль полягає в тому, що вони в результаті життєдіяльності виділяють ферменти, які разом з сичужним ферментом розщеплюють всі компоненти молока, утворюючи речовину котра при взаємодії з CO₂-екстрактом лаванди надає специфічних якостей сиру. Завдяки зміні активної кислотності створюються умови, сприятливі для прояву дії сичужного ферменту і синерезису утвореного згустку. В подальшій обробці згустку, нагріванні, формуванні та пресуванні отримують готовий продукт – сир з приємним бузковим відтінком.

На основі проаналізованих даних можна зробити висновок, що отримання сиру з CO₂-екстрактом лаванди – інновація в сирній індустрії. Корисність цього сиру подвоюється через вміст активних біокомпонентів лаванди, які надають сиру насичений аромат і незвичайний квітковий смак. Володіючи широким спектром дії отриманий продукт має не тільки харчову, а й фармакологічну цінність.

ТЕСТУВАННЯ ВПЛИВУ ДОБРИВА НА РОСТОВІ ПРОЦЕСИ БІООБ'ЄКТІВ**Мазницька О. В., Пасенко А. В., Золотоволос Т. М.****Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського**

Proceeding from the experimental data the product of neutralization of spent mother liquors of caprolactam production by the sludge of water treatment of the thermal power plant in concentrations optimal for reaction of the medium of the soil substrate, leads to strengthening of growth processes in plants

Одним із шляхів підвищення родючості деградованих ґрунтів є використання нетрадиційних ґрунтових меліорантів, отриманих на основі промислових відходів. Обмежуючим фактором їх застосування яких є токсичність вихідних відходів. У роботі проведена оцінка можливої токсичності нетрадиційного добрива-меліоранту – продукту сумісної утилізації відходів Кременчуцької теплоелектроцентралі (шламу хімоводоочищення) та рідкого побічного продукту виробництва капролактаму Черкаського ПАТ «Азот» по реакції тест-організмів – вищих рослин. Для визначення токсичності продукту нейтралізації проводили біотестування за методом «Ростової тест». В якості біотестоб'єктів при тестуванні використовували як культурні рослини (жито посівне *Secale cereale*) так і бур'яни (пальчатка кровоспиняюча *Digitaria ischaemum Schreb.*, мишій сизий *Setaria glauca L.* та війник наземний *Calamagrostis epigeios (L.) Roth*). Відбір проб ґрунту здійснювався у Козельщинському районі Полтавської області на територіях з умовами ґрунтоутворення, що сприяють формуванню кислих ґрунтів. Проби ґрунтів з орного шару глибиною 0,25 – 0,30 см відбиралися відповідно до ДСТУ 4287:2004 «Якість ґрунту. Відбирання проб». Об'єднана проба кожного ґрунту складалася з 5-ти точкових проб. Відібрані проби ґрунтів висушували за кімнатної температури з отриманням повітряно-сухого ґрунту і визначали його гідролітичну кислотність. За результатами попереднього аналізу було встановлено, що гідролітична кислотність проб ґрунтів перебуває в межах 3,53 – 5,3 мг-екв/100 г ґрунту. Відповідно до цих даних досліджувані ґрунти потребують першочергової хімічної меліорації незалежно від зони географічного розташування. Для проведення біотестування ґрунту були закладені досліди, в яких використовували насіння наступних тест-культур: жито посівне *Secale cereale*, пальчатка кровоспиняюча *Digitaria ischaemum Schreb.*, мишій сизий *Setaria glauca L.* та війник наземний *Calamagrostis epigeios (L.) Roth*. В пластикові ємності на 200 см³ вносили по 100 г зразків повітряно-сухого ґрунту, висівали в кожен ємність 15 пророслих насінин тест-культури, зволожували до 70 % від насичення (20 см³ рідини на 100 г зразка) дистильованою водою, частково замінюючи її розведеним продуктом нейтралізації. Кількість доданого Нітрогену становила від 20 до 460 мг N на 1 кг ґрунту з кроком 20 мг/кг. За контроль брали ґрунт, зволожений тільки дистильованою водою. Проростки утримували 14 діб в наступних умовах: щоденно протягом 14-ти годин підтримувалось постійне освітлення; температура повітря в термостаті становила $t = 25\text{ }^{\circ}\text{C}$. Через 14 днів рослини було звільнено з ґрунту і виміряні довжини надземної і підземної частин. За результатами статистичної обробки отриманих даних встановлено, що внесення продукту нейтралізації відпрацьованих маточних розчинів виробництва капролактаму на Черкаському ПАТ «Азот» шламом водоочищення ТЕЦ в концентраціях (у перерахунку на Нітроген) від 50 до 350 мг/кг ґрунту призводить до посилення ростових процесів. Максимум розміру надземної частини постерігається при концентрації внесеного Нітрогену 160 – 200 мг/кг ґрунту. Довжина кореневої системи зі збільшенням концентрації внесеного Нітрогену монотонно зменшується внаслідок того, що лімітуючі елементи живлення (Нітроген і Сульфур) стають більш доступними для рослин. Таким чином, у роботі підтверджена можливість використання продукту сумісної нейтралізації відпрацьованих маточних розчинів виробництва капролактаму на Черкаському ПАТ «Азот» та шламу хімоводоочищення Кременчуцької ТЕЦ в якості добрива-меліоранта кислих ґрунтів.

ПЕРСПЕКТИВИ УТИЛІЗАЦІЇ АКТИВНОГО МУЛУ В ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ ЕНЕРГОНОСІЇВ

Пасенко А. В., Никифорова О. О., Карлик О. І., Пасенко Д. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

One of the most promising ways to utilize active sludge is its use as raw material for energy. In the paper, the use of active sludge as a substrate in methanogenesis technology for biogas production is proposed.

Насьогоднігостропостаютьекологічніпроблемиякглобальноїенергетичноїкризи, такіпитаньщодоекологічнобезпечноїпереробкиїутилізаціїпромисловихтапобутовихвідходів. Вирішуватипроблему дефіциту енергоресурсів можна, використовуючи органічні відходи як сировину для добування альтернативних джерел енергії.

Активний мул – це складний консорціум із різноманітних мікроорганізмів від найпростіших інфузорій до рачків та червів. Він застосовується у біологічному очищенні стічних вод як комунального так і промислового секторів. Проте, накопичення відходів очисних станцій, а саме надлишкового активного мулу, є важливою проблемою, що вимагає пошуку безпечного з екологічної точки зору технологічного рішення.

Існує ряд способів утилізації активного мулу: скидання у водойми, спалювання, захоронення у ґрунті, знешкодження, використання в якості органічних добрив, як добавки при приготуванні компостів. Одним з найбільш перспективних шляхів утилізації активного мулу є його застосування як сировинного матеріалу для отримання енергоносіїв.

У роботі запропоновано використання активного мулу в якості субстрату в технології метаногенезу при отриманні біогазу. В процесі метаногенезу органічні речовини біомаси активного мулу розкладаються і перетворюються на біогаз, який може містити до 85 % CH₄. Гази утворюються, в основному, при розкладенні білків, жирів і вуглеводів, що складають основну частину органічної речовини (80–85 %). Найбільша кількість біогазу, що виділяється, утворюється за рахунок розкладу жирів 60–65 %, інші – 35–40 % припадають приблизно порівну на долю вуглеводів і білків. В цілому, вихід біогазу при зброджуванні активного мулу складає 6,1 м³/м³, для суміші осаду первинних відстійників і активного мулу – 11,5–13,2 м³/м³. Перебіг процесу метаногенезу залежить від хімічного складу відходів, температурного режиму метаногенезу, дози завантаження мулу в метантенк, вологості мулу.

Утворений біогаз можна використовувати в якості палива. Кількість біогазу, що виділяється, достатньо не тільки для компенсації енергетичних витрат на анаеробне розкладення, але й для використання у супутніх технологічних операціях на очисних станціях. Біогаз може бути трансформованим в електричну енергію з к.к.д 33 %, у теплову – з к.к.д 50 %. Після видалення з біогазу CO₂ і H₂S отриманий «чистий» метан можна використовувати у двигунах внутрішнього згоряння або у дизельних двигунах.

Взагалі, у світі технологія метаногенезу дуже затребувана. Наприклад, у Китаї та Індії для утилізації відходів домашнього господарства експлуатуються декілька мільйонів біогазових установок відносно нескладної конструкції об'ємом 8–10 м³ кожна, декілька десятків тисяч установок з реакторами більшого об'єму і декількох десятків мільйонів печей і водонагрівачів на біогазі. У розвинених країнах збудовано безліч великих біогазових установок для очищення стоків промислових підприємств, переробці відходів ферм, міського твердого сміття.

Таким чином, розглянута біотехнологія утилізації надлишкового активного мулу міських очисних станцій та промислових об'єктів є перспективним напрямком подальшого розвитку біоенергетики за умов ресурсо- та енергозбереження. Рекомендована технологія дозволяє отримувати біогаз як енергоносіїв, виробляти добриво з залишкового дігестату і, в цілому, вирішує проблему щодо ліквідації накопичення надлишкового активного мулу як промислового відходу у навколишньому середовищі.

ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ПИВА З ДОДАВАННЯМ ЕФІРНОЇ ОЛІЇ ШАВЛІЇ

*Наухатько Д. П., студ., Сакун О. А., к.т.н., старш. викладач
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського*

The chemical glass of beer with the addition of essential oil of saliva is described. The basic requirements for beer, in particular taste and smell, are considered. The influence of beer with the addition of essential oils on the human body has been analyzed.

У зв'язку з високим рівнем вживання спирту населенням за рік, з метою обмеження споживання «важких» алкогольних напоїв таких як горілка, абсент, коньяк та інших, запропоновано створити пиво з ефірною олією шавлії.

Ефірні олії шавлії екстрагуються в пиво в процесі бродіння цукру – перетворення його в спирт. У пивоварінні використовують в основному листя мускатної шавлії - гіркі і запашні. Вони ж підсилюють п'янки властивості напою, добре впливають на піностійкість і повноту смаку. У технології пивоваріння використовують суцвіття жіночих рослин, звані хмельовими шишками. Більшість екстрактивних речовин присутні в пиві у вигляді колоїдних розчинів. Окремі компоненти – білки, поліфеноли, декстрини та пентозами – виявляють у розчинах властивості ліофільних солей.

Пиво містить леткі продукти (метаболіти) спиртового зброджування та незброджені екстрактивні речовини. Дійсний ступінь збродження світлого пива повинен бути не меншим від 50 %. Стандартна якість не встановлює безпосередніх вимог щодо ступеня збродження пива та вмісту екстракту. Однак, якщо він визначає мінімальний вміст спирту, то тим самим обмежує мінімальний ступінь зброджування пива, і, як наслідок, максимальний вміст залишкового екстракту.

Пиво повинно мати смак та аромат чистий, завершений, повний та свіжий. Сторонні присмаки, неприємна гіркота, висока кислотність та недостатнє насичення вуглекислим газом порушують смак пива. Повноту смаку, визначають основні фактори, утому числі екстрактивність суслу, а саме: чим вона вище, тим більше повнота смаку. У світлого пива з додаванням ефірної олії шавлії повинна домінувати тонка хмельова гіркота, водночас смак екстрактивних речовин має бути майже непомітним. Певна гіркота не повинна бути сильно вираженою, а головне – різкою.

Пиво, з точки зору фізіологів, являє собою один з найбільш збалансованих напоїв, оскільки позитивно впливає на обмін речовин і є важливим джерелом вітамінів. Пиво, містить вітаміни групи В, РР, що сприяють обміну речовин. Пиво добре вгамовує спрагу, що пояснюється змістом мінеральних речовин і вуглекислоти, що розширює капілярні судини слизової оболонки органів травлення, сприяє більш швидкому надходженню рідини в кров.

Пиво виводить з організму канцерогенні речовини і знижує ризик захворіти на рак. Дослідження японських учених показали, що регулярне вживання пива здатне знизити ризик захворювання в 2-3 рази.

У пиві є відносно невелика кількість натрію, який позитивно впливає на тиск. Цинк, що міститься в пиві, важливий для людського організму з точки зору утворення інсуліну, а з іншого боку, він допомагає чинити опір організму проти шкірних захворювань. Фтор перешкоджає утворенню карієсу, кальцій і магній (у співвідношенні 1: 3) – утворенню жовчних і ниркових каменів. Відзначено позитивний вплив напою на відновлення слизової оболонки при таких захворюваннях як гастрит, дуоденіт і виразкова хвороба.

Важливе значення має сальвін - досить сильний природний антибіотик, ефективний проти бактерій стафілокока і стрептокока.

Внаслідок хімічного складу пиво з ефірною олією шавлії – тонізуючий, дезинфікуючий і загальнозміцнюючий напій. Розумні дози прийому пива дають антистресовий ефект, підсилюють кровообіг, знижують ризик серцевих захворювань.

ОСОБЛИВОСТІ БІОТЕХНОЛОГІЇ ОДЕРЖАННЯ ЧЕРВОГО ВИНА З ТАНИНАМИ

Леценко А. С., студ., Сақун О. А., к.т.н., старш. викладач

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The main chemical composition of the grape is described, a comparative analysis of the content of vitamins in red and white wine has been carried out. The characteristic of the biochemistry of the process of fermentation of grape must is given, the main components of the process of winemaking are considered. The changes of wine caused by the addition of tannins are analyzed.

У шкірці виноградної ягоди зосереджені ароматичні речовини у вигляді різноманітних ефірних олій і складних ефірів, барвні речовини, поліфеноли у вигляді дубильних сполук, які, в основному, представлені танінами: ос-катехіном, 1-галокатехіном, 1-епікатехінгалатон і другими речовинами. У греблях і насінні переважають дубильні речовини. Крім того, в насінні зосереджена значна частина жирів і смоляних сполук.

Склад м'якоти дуже складний, і вона в технологічному відношенні має найбільший інтерес, так як речовини, які знаходяться в ній майже повністю переходять у вино. Основною частиною м'якоти є вуглеводи. Вони представлені глюкозою, фруктозою і слідами сахарози. Друге місце по значенню належить винній та яблучній кислотам.

Усі вітаміни, що присутні у вині, надходять з винограду. У процесі ферментації значна частина їх акумулюється дріжджами. Тому молоде вино істотно збіднене вітамінами. У міру витримання вина й автолізу дріжджових клітин вітаміни поступово вивільнюються і знову надходять у вино.

У червоних винах приблизно у 2 рази більше вітамінів, ніж у білих, оскільки тверді частинки ягід збагачують суслу вітамінами В2, В5 та В6, а також біофлавоноїдами, які захищають від руйнування увесь комплекс вітамінів.

Для червоних вин в бродінні застосовують виноград з шкіркою, яка надає майбутньому вину колір. Після отримання суслу відбувається мимовільне нагрівання даної маси, яке призводить до зникнення солодкого смаку. Саме цей процес виготовлення вина і називають алкогольною ферментацією (бродінням). Під час бродіння мезги необхідно підтримувати її оптимальну температуру в межах +28 ... 32 ° С. Тривалість бродіння становить 3–8 діб. За цей час частина антоціанів сорбується на її частинках і клітинах дріжджів, окислюється в присутності о-діфенолоксідази, взаємодіє з білками, конденсується, випадає в осад і виводиться з середовища. Зміна забарвлення вина може відбуватися в результаті взаємодії антоціанів з енотаніном.

Основними антоціанами винограду є моноглікозиди мальвідіна (понад 50 %), пеонідіна, дельфінідіна, петунідіна, в меншій кількості – ціанідіна. Склад антоціанів залежить від сорту винограду і умов його зростання, а різноманітність зміни забарвлення пояснюється особливостями будови антоціанів, утворенням комплексів з іонами К (пурпурно-червоне), Mg, Ca (синє), Ni і Cu (біле), значенням рН середовища.

Барвники розчиняються за допомогою спирту, який утворюється за рахунок перетворення цукру. Процес екстрагування підтримується теплом бродіння. Таніну потрібно більше часу для того, щоб вимиватися з шкірки. Середній вміст таніну в шкірці від 0,15 до 4,23 %. у гребнях – 0,22 ... 2,5 % і в насінні – 0,31 ... 5,56 %. Зі збільшенням концентрації таніну колір стає інтенсивнішим і переходить від малинового чи світло-рубінового в темно-рубіновий. Важливою властивістю антоціанів є знебарвлення їх сірчистою кислотою, що спостерігається перш за все при сульфитації суслу – це явище має оборотний характер, забарвлення відновлюється за рахунок зв'язування SO₂ ацетальдегідом.

Виноградні вина, насамперед, червоні, характеризуються бактерицидними, антирадикальними, антистресовими, антиоксидантними властивостями. Танін посилює еластичність судин, сприяє покращенню кровообігу.

АКТИВНИЙ МУЛ ЯК СИРОВИНА В БІОТЕХНОЛОГІЇ

Пасенко А. В., Пісьменнікова Т. С., Никифорова О. О., Дужонкова Д. Г.
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Active sludge is an amphoteric colloidal system, which remains after wastewater treatment needs to be utilized. Biomass of active sludge is a valuable raw material for biotechnological production, due to the high content of proteins, lipids and other valuable compounds.

Надлишковий активний мул є відходом процесу очищення стічних вод. Розробка раціональних шляхів щодо утилізації надлишкового активного мулу – один із актуальних прикладних напрямків розвитку сучасної екологічної біотехнології. У структурі сировинно-енергетичної ресурсної бази осади стічних вод, у тому числі надлишковий активний мул, визначається як цінна сировина, джерело органічних сполук. Клітини організмів активного мулу протягом життя накопичують складні високомолекулярні органічні речовини. Екстракція цих речовин з подальшим їх використанням – це значний крок щодо розширення сировинної бази промислового та енергетичного секторів, наприклад, для отримання альтернативної енергії (біогазу) або природних полімерів. Тому актуальним є розробка технологій з використанням залишкового активного мулу як цінної сировини в біотехнології. Метаболічна активність активного мулу зумовлена спроможністю мікроорганізмів (*Azotobacter*, *Bacillus*, *Bacterium*, *Pseudomonas* та ін.) активно використовувати для живлення різноманітні органічні речовини субстрату, що забезпечує їх швидкий ріст і накопичення біомаси. Приріст біомаси прямо пропорціональний певній питомій швидкості окислення субстрату. У складі клітин мікроорганізмів активного мулу в процесі анаболізму синтезуються і функціонують різні групи органічних речовин, серед яких фосфоліпіди є важливою основою надлишкового активного мулу як субстрату для отримання цінних промислових матеріалів, а саме полімерів. Синтетичні полімери, як правило, отримують з невідновлюваних джерел: нафти і газу. Їх виробництво вимагає величезної кількості викопного палива, а промислові викиди, що утворюються у значних обсягах, завдають непоправної шкоди атмосфері Землі.

Інноваційним та перспективним напрямком утилізації активного мулу є екстракція ліпідів з клітин біомаси надлишкового активного мулу з подальшим використанням отриманих фосфоліпідів для виготовлення полігідроксіалканоатів, так званого біопластику. Біопластик має ряд переваг перед синтетичним пластиком: по-перше, він отримується з поновлюваних джерел біомаси, тобто з біомаси активного мулу, та є екологічно чистим, а по-друге піддається швидкій біодеградації у природному середовищі (протягом 1 року), коли на розклад звичайного біопластику необхідні десятки років. У роботі рекомендований метод екстракції ліпідів, що здійснюється руйнуванням клітинної оболонки під дією СВЧ випромінювання. Екстракція ліпідів з біомаси ускладнюється наявністю міцної оболонки у клітин мікроорганізмів. Крім того, на вихід продукту – ліпідної фракції суттєвий вплив має вибір екстрагента. Рекомендовано використовувати для екстракції співвідношення сумішей хлороформ-метанол-вода. За розрахунками в середньому для виготовлення у промислових масштабах 500 кг біопластику необхідно 800 кг ліпідів. Це робить виробництво біопластику з біомаси активного мулу економічно вигідним у порівнянні зі звичайним пластиком (300 дм³ нафти = 1 т пластику). Використання активного мулу як сировини у біотехнології виробництва біопластику має наступні переваги: по-перше, надає можливість отримання якісних високомолекулярних полімерів у результаті переробки залишкового активного мулу; по-друге, організація виробництва біопластику з ліпідів клітин мулу та отримання біогазу із залишкової біомаси вирішує проблему утилізації осадів стічних вод; по-третє, зменшення обсягів накопичення відходів міського комунального сектору знижує навантаження на довкілля. На основі вищезазначеного можна стверджувати, що активний мул є цінною сировиною біологічних технологій.

ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕРОБКИ СУБСТРАТНОЇ СУМІШІ БІОМАСИ ЦІАНОБАКТЕРІЙ ТА АКТИВНОГО МУЛУ

Дігтяр С., Черноморець А.

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Камарад Л.*

Віденський університет природних ресурсів і наук про життя

*The degree of acuteness of environmental problems faced by modern humans, in particular in the situation with pollution of the hydrosphere, makes it necessary to seek effective and economical ways of solving this problem. Studies have shown that the bulk of the excess biomass in the flowering spots occurs in the form of cyanobacteria *Microcystis aeruginosa*, and can be subjected to bioconversion with the subsequent acquisition of a number of valuable target products (biogas, organic-mineral fertilizers, secondary metabolites of cyanobacteria). To substantially increase the volume and quality of a gas mixture obtained from biomass hydrobionts, it helps to add to it a certain number of other traditional substrates, including active sludge.*

Ступінь гостроти екологічних проблем, з якими стикається сучасна людина, зокрема у ситуації із забрудненням гідросфери, змушує шукати ефективні та економічні шляхи її вирішення. Особливо актуальним є питання зростання рівня сапробності природних водойм у наслідок швидкого розвитку біомаси певних видів гідробіонтів та їх подальшого відмирання. Подібне явище відоме як «цвітіння» води останніми десятиліттями охопило значні площі в межах каскаду дніпровських водосховищ, де набуло сезонного характеру.

У свою чергу органічна речовина, що утворюється за даних умов, при раціональному її використанні може мати певне господарське значення. Дослідження довели, що домінуючим видом, що утворює надлишкову біомасу у плямах цвітіння є ціанобактерія *Microcystis aeruginosa*, яку можна біоконвертувати з подальшим отриманням ряду цінних цільових продуктів.

Так співвідношення Карбону і Нітрогену в органічному субстраті дозволяє успішно використовувати його у біотехнологічному процесі отримання метану та інших супутніх речовин, які також можуть знайти своє корисне застосування. Серед таких побічних продуктів метаногенезу можна відзначити як ряд вторинних метаболітів (альготоксини, пігменти групи фікобілінів тощо), так і сам відпрацьований органічний субстрат (дигестат), що є перспективним органо-мінеральним добривом і може бути використаний у сільському та лісовому господарстві.

Суттєво підвищити об'єми та якість газової суміші, отримуваної з біомаси гідробіонтів, допомагає додавання до неї певної кількості інших традиційних субстратів, зокрема активного мулу. Це дозволяє з більшою ефективністю контролювати процес біометаногенезу, доводячи співвідношення Карбону і Нітрогену до оптимальних показників (1 до 20), а також утилізувати відходи, що утворюються на водоочисних спорудах населених пунктів.

Можливості застосування ціанобактерій для отримання біогазу в умовах Кременчуцького водосховища з площею водяного дзеркала 2250 км² можна оцінити за допомогою наступних цифр: при зборі сестону у плямах «цвітіння» в кількості до 50 кг/м³ із об'єму 828 млн. м³ води мілководь (глибина до 2 м; 18,4% площі водойми) його біомаса складе $4,14 \times 10^7$ т за вегетаційний період. Піддавши цю біомасу ферментації в процесі метанового «бродіння», можна отримати до 28,98 млн. м³ біогазу (≈ 18.837 млн. м³ метану), що еквівалентно 20 тис. т нафти чи 17 тис. т дизельного палива.

РОЗРОБКА ПРОЕКТУ БІОТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕРОБКИ ОРГАНІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ЦІАНОБАКТЕРІЙ НА МЕТАН

Дігтяр С., Гузь А.

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Майкснер К.*

Віденський університет природних ресурсів і наук про життя

One of the problems that today is facing the population of a large part of Ukraine is the excessive "blooming" of water in the cascade of the Dnipro reservoirs. One of the promising directions for the development and organization of environmental measures that will significantly reduce environmental risks in the Dnieper water area may be the improvement of existing technologies for the collection and processing of organic matter, which involves the use of concentrated biomass hydrobionts as a substrate for biogas production during methane fermentation.

Однією з проблем, що на сьогоднішній день досить гостро постає перед населенням значної частини України, є надмірне «цвітіння» води у каскаді дніпровських водосховищ. Це явище викликане масовим розмноженням ціанобактерій, або як їх традиційно називають синьо-зелених водоростей. Стрімке продукування первинної органічної речовини цих організмів здатних до фотосинтезу, що набуло сезонного характеру, зумовлено встановленням оптимального температурного режиму для них на численних мілководних ділянках водосховищ та високим вмістом біогенних елементів в оточуючому середовищі. В процесі життєдіяльності водоростей та після їх відмирання і розкладу до водойми надходять хімічні сполуки, що несуть загрозу довкіллю і здоров'ю людини.

Одним із перспективних напрямків для розробки і організації природоохоронних заходів, які дозволять суттєво знизити екологічні ризики в акваторії Дніпра, може бути вдосконалення існуючих технологій збору та переробки органічної речовини, що передбачає використання концентрованої біомаси гідробіонтів як субстрату для отримання біогазу під час метанового бродіння. В основу пропонованого способу покладено розробку методу очищення поверхневих вод дніпровських водосховищ від синьо-зелених водоростей шляхом збору та використання їх концентрованої біомаси як субстрату для отримання біопалива II генерації, добрива та інших цільових продуктів за біотехнологією метанового бродіння.

Крім екологічного та енергозберігаючого ефекту даного способу доречно також зазначити його відносну економічність та широкі межі регулювання розміру капіталовкладень на початкових етапах впровадження біотехнології. Однією з переваг запропонованої технології є простота будови конструкцій для збору водоростей, що дає змогу впроваджувати дану біотехнологію навіть у межах невеликих приватних господарств.

Бродіння субстрату відбувається у водонепроникних цистернах з бічним отвором, через який подається субстрат, що ферментується. Система обладнання передбачає наявність над цистернами циліндричного контейнера для збирання біогазу (газгольдера). Нависаючи над сумішшю, що ферментується, у вигляді купола, контейнер перешкоджає проникненню всередину повітря, оскільки процес повинен відбуватися в анаеробних умовах. У газовому куполі знаходиться трубка для відводу біогазу.

Пропонований спосіб отримання біогазу із синьо-зелених водоростей (ціанобактерій) відрізняється типом використаного субстрату (їх біомаси, до 90 % якої в умовах середнього Дніпра припадає на вид *Microcystis aeruginosa*) і кількісним складом біогазу. Технічним результатом є отримання суміші газів – понад 700 мл із 1 дм³ концентрованої біомаси субстрату протягом тижня при оптимальній температурі 30 °С – з кількісно-якісним складом отриманого продукту: метан (≈ 65 %), двооксид вуглецю (≈ 30 %), сірководень (≈ 1 %), інші гази (≈ 4 %). Наразі названий спосіб захищений деклараційними патентами.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ МЕТАНОГЕНЕЗУ З ФІТОМАСИ ГІДРОБІОНТІВ

Ченчевой В. В., Козловська Т. Ф., Дігтяр С. В., Никифоров В. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The mathematical modeling of the process of methanogenesis for the biomass substrate of blue-green algae and the mixture of biomass substrate of blue-green algae and active sludge of treatment plants with the application of the experiment planning method is carried out. It is shown that the selected pair of factors - pH and temperature - are most influential for optimizing the process of methanogenesis from phytomass hydrobionts. This is displayed with Pareto cards. The corresponding mathematical models are obtained. The efficiency of the model is confirmed by the high determination coefficient R^2 , which is equal to 94.78% for the substrate blue-green algae and 93.79% for the mixture of blue-green algae substrate and active sludge.

З метою дослідження та оптимізації процесу метаногенезу з біомаси синьо-зелених водоростей виконано планування експерименту, яке дозволяє варіювати різні чинники і отримувати кількісні оцінки ефектів їх взаємодії. Для цього використовували метод центрального композиційного рототабельного планування повного факторного експерименту ПФЕ-2² із зірковими точками.

Основними чинниками, що впливають на швидкість утворення біогазу були обрані: t – температура процесу, °C; pH – водневий показник. Границі варіювання чинників були обрані на підставі проведених досліджень і аналізу літературних даних щодо можливості утворення біогазу із синьо-зелених водоростей. При проведенні центрального композиційного рототабельного планування критерієм оцінки впливу обраних чинників була біомаса субстрату синьо-зелених водоростей і суміш біомаси синьо-зелених водоростей і активного мулу очисних споруд Кременчука.

У результаті статистичної обробки експериментальних даних отримані рівняння регресії, що адекватно описують залежність досліджуваної функції відгуку від обраних чинників. Вплив кожного з варійованих чинників графічно відображено у вигляді стандартизованих карт Парето.

Стандартизована карта Парето дозволила встановити значущі чинники на величину утворення біогазу із субстрату синьо-зелених водоростей та субстрату суміші синьо-зелених водоростей і активного мулу очисних споруд. Перетин стандартизованих ефектів вертикальною лінією становить 95%-ву довірчу ймовірність і означає, що вплив чинників на функцію відгуку статистично значимий.

Вплив чинників за ступенем значущості розподілився утакому порядку: найбільший ефект на утворення біогазу в процесі метаногенезу із застосуванням біомаси синьо-зелених водоростей надає pH середовища, причому знак «плюс» на карті Парето вказує на збільшення біомаси водоростей при збільшенні відповідного чинника, і об'єму утвореного біогазу. Такий же самий ефект спостерігається і для суміші субстрату синьо-зелених водоростей і активного мулу очисних споруд – найбільш істотно впливає pH середовища. Найістотніше з парних взаємодій діє на швидкість утворення біогазу парний ефект pH і температури. Усі вони мають статистично значущі ефекти, на що вказує перетин стовпців вертикальною лінією, що становить 95%-ий тест для визначення значущості.

Працездатність моделі підтверджується високим коефіцієнтом детермінації R^2 , що дорівнює 94,78% для субстрату синьо-зелених водоростей та 93,79% для суміші субстрату синьо-зелених водоростей і активного мулу.

Отже, коливання pH середовища супроводжується змінами утвореного об'єму біогазу для обох розглянутих варіантів. Особливо помітно це проявляється при високих значеннях температури, коли режим метаногенезу змінюється з мезофільного на термофільний.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ КОМПОСТУВАННЯ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ

Святенко А. І., Олефіренко А. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The problem of handling household waste in Ukraine has become one of the most vital, as a large amount of domestic waste has been accumulated in the country. The most promising of the ways of processing organic waste is their composting. The basic laws of the technology for the processing of organic waste by fermentation biologicheskoy, which is based on managing the development of aerobic bacteria and other organisms.

Проблема відходів в Україні є однією з життєво важливих у зв'язку з накопиченням на території країни великої кількості побутових відходів, які здійснюють негативний вплив на навколишнє середовище. Накопичена маса відходів погіршує якість життя людей і виключає зі сфери природокористування в першу чергу орні землі.

Серед способів утилізації органічних відходів останнім часом добре зарекомендували себе методи біотехнологічної переробки, а саме компостування. Найпоширенішими способами реалізації вищевказаного процесу є застосування компостних куп та спеціальних реакторів. Принцип їх дії ґрунтується на використанні різноманітних мікроорганізмів. У процесі компостування беруть участь більше 2000 видів бактерій і не менш 50 видів грибів. Найбільш вагомий внесок у перетворення суміші субстратів дають представники мікрофлори (бактерії, актиноміцети, гриби, дріжджі, водорості); мікрофауни (найпростіші); макрофауни (багатоніжки, кліщі, хробаки, мурашки, павуки, жуки).

Процес компостування органічних відходів налічує чотири фази: лаг-фаза, мезофільна, термофільна, визрівання компосту. Кожній з цих фаз властиві свої співтовариства мікроорганізмів. При інтенсивному розвитку мікроорганізмів тепло, яке вони виробляють під час окиснення органічних речовин на початку процесу, змушує компост сильно нагріватися. При підвищенні температури компостної суміші до 40 °С, мезофільні мікроорганізми припиняють свою діяльність і поступаються місцем термофільним мікроорганізмам. При подальшому збільшенні температури до 55 °С, більшість мікроорганізмів, які являють собою небезпеку для здоров'я людини і рослин гинуть. Таким чином відбувається знезараження компосту. Для регулювання температури компосту використовується аерація і перемішування компостної маси, для того щоб утримати температуру компосту на необхідному рівні.

В ході практичних досліджень процесу компостування встановлено, що велике значення для забезпечення ефективності вищевказаного процесу має ступінь подрібнення вихідних речовин. Тому в технологічну схему процесу компостування необхідно включати подрібнювальне обладнання, наприклад, дробарку ударної дії типу КМД-2200Т. Крім того, ефективність біотехнологічного процесу компостування визначається низкою умов, до яких належать: склад і властивості відходів, умови перемішування, співвідношення кількостей органічних речовин і наявних мікроорганізмів, температура і активна реакція середовища, наявність біогенних елементів, співвідношення Карбону і Нітрогену. Найсприятливіше для інтенсивного протікання мікробіологічних процесів компостування відходів співвідношення між Карбоном і Нітрогеном перебуває у межах від 20 до 30. Також встановлено, що надлишковий вміст органічних речовин у компостній суміші з незначним вмістом Нітрогену уповільнює її розклад.

Слід зауважити, що готові компости повинні мати дрібногрудкувату сипку структуру з розмірами часток не більше 60 мм. Його вологість складає 60 – 70 %, реакція середовища – слаболужна або нейтральна, вміст органічної речовини – не менше 50 %, що робить компост корисним для сільськогосподарських рослин.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ АНАЕРОБНО-АЕРОБНИХ ПРОЦЕСІВ БІОЛОГІЧНОГО ОЧИЩЕННЯ СТІЧНИХ ВОД

Святенко А. І., Ключ А. І.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Effective treatment of sewage from pollution contributes to the improvement of the ecological situation. Problems that arise during the realization of the anaerobic-aerobic process of biological sewage treatment are considered. Among the advantages, it should be noted a significant reduction in electricity consumption. The disadvantage of the method is the deterioration of the sedimentation properties of the activated sludge in comparison with the traditional aerobic process.

Сьогодні у зв'язку із погіршенням якості води у відкритих водоймах гостро стоїть проблема зменшення навантаження на водний басейн. У значній мірі цю проблему можна вирішити за рахунок підвищення ефективності роботи очисних споруд промислових та комунальних підприємств, що скидають недостатньо очищені води у водойми. Найважливішою вимогою до експлуатації споруд з очищення стічних вод є висока ефективність їх роботи.

Режим роботи аеротенка визначається значеннями технологічних та конструкційних параметрів: його об'ємом, значенням коефіцієнта рециркуляції мулу, концентрацією розчиненого кисню, дозою активного мулу, інтенсивністю аерації та ін.

В технології біологічного очищення стоків анаеробна стадія має важливе значення. При цьому суміш активного мулу і стічних вод перемішується механічною мішалкою без подавання аераційного повітря у присутності органічних речовин, необхідних для життєдіяльності бактерій. В таких умовах відбувається денітрифікація, коли нітрогенні сполуки відновлюються до молекулярного Нітрогену та з рідкої фази видаляються в атмосферне повітря. Час стадії анаеробного очищення не повинен перевищувати 7 – 8 годин. Статистичні дані, отримані на очисних спорудах м. Кременчука, свідчать, що в такому випадку ступінь очищення стічних вод від нітрогенних сполук змінюється в межах 78 – 82%, а економія електроенергії складає 25 – 30 %.

Після завершення анаеробного періоду очищення у другу половину аеротенка подають аераційне повітря протягом визначеного часу. В практиці біологічного очищення стічних вод відбувається зміння концентрації органічних забруднень (за БСК_п) на вході в очисні споруди. Тому співвідношення органічних забруднень і активного мулу змінюється в широких межах і навантаження на активний мул може коливатись від 214 до 541 мг БСК_п/г·добу. Дані експлуатації досліджуваних очисних споруд показали, що ступінь очищення за органічними сполуками (за БСК_п) дорівнювала 95,1 – 98,2 %. Високі значення ступеня очищення за БСК_п свідчать про наявність у складі мікроорганізмів активного мулу прокаріотів, які є факультативними анаеробами та при наявності кисню переходять на звичайне дихання.

Результати обробки експериментальних даних свідчать про те, що значення мулового індексу дорівнюють 190 – 205 см³/г, що у 2 рази перевищує встановлені технологічні нормативи. Відомо, що чим менше значення мулового індексу, тим ефективніше здійснюється розділення мулу і очищеної води у вторинних відстійниках. Причиною незадовільних седиментаційних властивостей активного мулу є послідовна зміна умов проведення процесу, коли анаеробна стадія змінюється аеробною і навпаки.

Таким чином, за результатами проведених робіт можна зробити висновок, що основною проблемою анаеробно-аеробного очищення є незадовільні седиментаційні властивості активного мулу, що позначається на зменшення швидкості його осадження, погіршенні умов процесу ущільнення та зневоднення надлишкового активного мулу.

**ДОСЛІДЖЕННЯ АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА ЯКІСТЬ ВОДИ
БІОГІДРОЦЕНОЗІВ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО РАЙОНУ****Козловська Т. Ф., Саламатін Д. М.****Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського**

In the water of drinking sources of a number of settlements of the Kremenchug agro-industrial territorial complex, the excess of the marginally admissible concentrations of petroleum products, phenols and chlorides was found 3-5 times. The results of water biotesting in accordance with the standard give grounds for prohibiting its use for drinking needs.

За даними попередніх досліджень у Кременчуцькому аграрно-промисловому територіальному комплексі виявлено, що одним з основних джерел шкідливого впливу та забруднення навколишнього середовища є ставок-випаровувач, який знаходиться у підпорядкуванні ЗАТ «Укртатнафта». Площа цього ставка становить 360 га, а вміст нафтопродуктів, фенолів і хлоридів у воді сягає 3-5 ГДК. Внаслідок фільтраційних втрат з ставка-випаровувача під ним утворилась зона забруднення ґрунтових вод, близьких за складом до промислових стоків: рН води складає 6,2-8,0 протягом останніх 10-15 років; підвищена мінералізація – 2600-4000 мг/л; жорсткість – 9-16 мг-екв/л; вміст нафтопродуктів – 3,5-330 мг/л; фенолів – 0,05-40,0 мг/л. Довготривале накопичення хімічних токсичних речовин у ґрунтових водах з їх наступним виходом на поверхню внаслідок підтоплення зумовлює погіршення якості питної води у колодязях населених пунктів, розташованих навколо ставка-випаровувача.

Також встановлено, що за санітарно-геохімічними показниками вода у колодязях селищ Крамаренки, Степівка, Остапці, Бондарі, Василенки непридатна для питного користування, оскільки перевищення її мінералізації у 1,1-3,5 рази порівняно з допустимим, вміст хлоридів перевищує ГДК у 1,8-5,0 разів; нафтопродуктів – у 1,1-3,0 рази. Вода у колодязях с. Запсілля не може бути використана для господарсько-питних цілей внаслідок перевищення вмісту нафтопродуктів у 1,1-2,5 рази над ГДК. За органолептичними показниками вода у названих населених пунктах має сірий або сіро-жовтий колір, прозорість 12-20 см, запах нафти, фенолу та пірокатехинів. З метою виявлення різниці в якості вод закритих та відкритих водойм було досліджено гостру токсичність шляхом систематичного пробовідбору з наступним біотестуванням із використанням стандартних тест-об'єктів нижчих ракоподібних *Ceriodaphnia affinis*. Гостра летальна токсичність води визначалася згідно з Національним стандартом України «Якість води» (ISO 6341:1996, MOD) ДСТУ 4173:2003. Проведення біотестування дозволяє визначити можливість використання води для господарсько-побутових та питних потреб у різні періоди року та у різних несприятливих екологічних умовах.

У воді, відібраній із джерел досліджених населених пунктів виживання тест-об'єктів коливається у межах 60-100 %. Це свідчить про відсутність гострої токсичності, оскільки при її наявності виживаність повинна бути меншою за 50 %. Найбільша кількість тест-об'єктів загинула у пробах точки відбору с. Колгоспна гора. У пробах, відібраних у селах Кияшки та Дмитрівна, виживаність зменшується від 90 до 70 % залежно від глибини джерела. Таким чином, гостру токсичну тестованої води на модельні організми ракоподібних не виявлено, але в усіх випадках вода спричинює хронічний токсичний вплив на тест-об'єкт, що зумовлено із присутністю в ній токсикантів у низьких концентраціях. Таким чином, вода у селах Кузьменки, Кияшки, Дмитрівна, Колгоспна гора, Базалуки, Комінтерн, Єристівка, Солонці та Солониці не може бути рекомендована для споживання. Такий екологічний стан потребує на спеціальні природоохоронні заходи, спрямовані на водозабезпечення населення цих селякською питною водою, оскільки забруднюючі речовини, які знаходяться у поверхневих та підземних водах з часом накопичуються у продуктах харчування рослинного походження та можуть мігрувати по трофічній мережі у організм людини, викликаючи захворювання різноманітної етіології, або підсилюючи хронічні захворювання за різноманітними нозологічними групами.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ БІОДЕСТРУКЦІЇ БІТУМУ

Никифоров Володимир (Україна)

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Дагмара Самешова (Словаччина)

Зволеньський технічний університет

Three experimental lines were studied to study and create optimal conditions for the biodegradation of bitumen samples taken from the oil shale storage facilities in the vicinity of Zvolen (Slovakia). The results of previous studies indicate that the recommended doses of Ecopadin biopreparation do not provide a degree of biodestruction declared by its manufacturer.

Сучасні технології нафтовидобутку і транспортування нафти і продуктів її переробки призводять до значного числа аварій, у результаті яких до водних і наземних екосистем потрапляє велика кількість різних вуглеводнів. Ці ксенобіотики чинять негативну дію на усі компоненти біогео(гідро)ценозу і нині вважаються основними забруднювачами навколишнього середовища. Особливе навантаження при цьому чиниться на едафотоп, що проявляється в уповільненні процесу мінералізації, порушенні балансу ґрунтових ферментів, зменшенні дихальної активності і здатності до самоочищення, а так само в зниженні життєдіяльності організмів ґрунтового біоценозу.

Використання біологічних засобів ліквідації нафтових забруднень ґрунту часто є єдиним можливим способом відновлення екологічного балансу між продукцією і деструкцією органічної речовини, який зумовлює формування клімакських біогеоценозів. Біодеградація нафти у природному середовищі забезпечується мікроорганізмами, тому важливо, щоб їх чисельність була високою. Внесення додаткових кількостей ефективних мікроорганізмів-деструкторів вуглеводнів, здатних використовувати широке коло нафтопарафінів як енергетичний субстрат, дозволяє прискорити їх біодеградацію або біоконверсію.

Раніше вважалося, що мікроорганізми, здатні розкласти і використовувати вуглеводні нафти і нафтопродуктів, зустрічаються тільки там, де розташовані нафтопромисли, нафтосховища або нафтопроводи, проте згідно з сучасними даними, мікроорганізми-нафтодеструктори дуже поширені в природі і можуть бути виділені з будь-якого ґрунту, осадових порід, морської і річкової води.

Тому метою роботи було передбачено дослідження процесів біодеструкції бітуму як продукту нафтопереробки з використанням препарату «Еконадін», визначення видового складу нафтоокиснюючих мікроорганізмів, які беруть участь у деградації вуглеводневовмісної речовини. А також розробка природоохоронних заходів, спрямованих на відновлення порушених едафотопів, запобігання утворенню, а також на ліквідацію нафтових забруднень.

Бітум є складною сумішшю високомолекулярних вуглеводнів нафти і їх гетеропохідних, що містять кисень, сірку, азот і метали (ванадій, залізо, нікель та ін.). Елементарний склад бітумів такий (мас. %): вуглецю 80–85; водню 8,0–11,5; кисню 0,2–4,0; сірки 0,5–7,0; азоту 0,2–0,5. У середньому бітум складається з насичених (22–32,8 %), моноароматичних (10,3–10,8 %), диароматичних (4,6–5,3 %), поліароматичних (28,6 %) вуглеводнів, а також органічних кислот (16,5 %) і нейтральних нітрогеновмісних сполук (1,6 %). Здебільшого фракція бітуму містить речовини із вмістом атомів Карбону C₂₀–C₄₀. Таким чином, середня молекулярна маса бітуму складає 328,17 г/моль.

ЕКОЛОГО-ГІГІЄНИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ НАСЕЛЕННЯ ТЕХНОГЕННО НАВАНТАЖЕНИХ ТЕРИТОРІЙ

Мартиненко Д. А.

Донецький національний медичний університет, м. Кропивницький

Козловська Т. Ф.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article reveals the environmental and hygienic approach to establish the probability of the diseases of the population that dwell on the territories with a significant industrial load with the help of risks methodology. It has been identified the main air pollutants in Kremenchuk, which are associated with the industrial load: the oil refinery enterprises, the thermal power plant, carbon black plant, enterprises of mechanical engineering and the food industry. The risks for the health of the population, in terms of the types of toxic effects of pollutants, have been ranked.

Оцінка ризику впливу чинників довкілля на здоров'я населення є складовою соціально-гігієнічного моніторингу, що дозволяє визначити чинники ризику для здоров'я населення, що мешкає у промислово розвинутих містах, до яких належить і місто Кременчук. На етапі оцінки експозиції найбільша невизначеність пов'язана з недостатністю даних про концентрації низької забруднювальних речовин в об'єктах навколишнього середовища і даних про шляхи розповсюдження експозиції. Встановлено такі пріоритетні забруднювачі навколишнього середовища: завислі речовини (сума твердих), сполуки Цинку, Нікелу, Феруму, Силіцію, двооксид Сульфур, бензен і його похідні, бенз(а)пірен, двооксид Нітрогену, формальдегід, фенол, хлороформ, сполуки Мангану тощо.

Серед канцерогенів, присутніх в атмосфері міста, основною внеску у формування ризику виникнення онкологічної захворюваності додають ароматичні вуглеводи. Проведено оцінку ступенів ризику для здоров'я населення у зв'язку з впливом пріоритетних забруднювачих речовин. З'ясовано, що основна частка багатовисхідної токсичної дії забруднювальних речовин (за результатами біокінетичного моделювання) у всіх розглянутих районах міста Кременчука пов'язана з надходженням до організму компонентів навколишнього природного середовища. Не менш важливим чинником формування ризику виникнення захворювань є забруднення питної води та харчових продуктів.

Застосування методології оцінки ризиків дозволило проранжувати ризики для здоров'я населення за ступенем пріоритетності та за медико-соціальною значущістю у порядку їх зменшення:

перший ранг – ризик підвищеної смертності від забруднення атмосфери пиловими викидами, а також формування неканцерогенного ризику;

другий – ризик затримки психічного розвитку дітей і передчасної смертності серед дорослих;

третій – ризик смертності від забруднення атмосфери двооксидом Сульфур, а також канцерогенний ризик від інгаляційного впливу бензену та його похідних;

четвертий – канцерогенний ризик багатовисхідного впливу бенз(а)пірену;

п'ятий – ризик токсичного впливу двооксиду Нітрогену;

шостий – ризик токсичного впливу сполук кольорових металів на організм дітей;

сьомий – канцерогенний ризик від впливу формальдегіду, хлороформу для здоров'я дітей;

восьмий – ризики токсичного впливу окремо сполук Цинку, Мангану, Ванадію.

Отже, отримані результати оцінки ризику для здоров'я населення міста Кременчука дозволили встановити пріоритетні забруднювальні речовини і несприятливі ефекти з боку різних систем організму як дорослих, так і дітей з метою вибору найбільш ефективних заходів для зниження рівнів забруднення компонентів навколишнього природного середовища та можливості прогнозування захворюваності на промислово навантажених територіях.

АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Шмандій В. М., Ризас Т. Є.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

On the basis of anthropocentric approach, the state of ecological safety is assessed. According to the results of the monitoring of the formation and manifestations of environmental hazards it is established that its structure is determined by natural features, a significant transformation of landscapes, the presence of large artificially created objects of the hydrosphere. It is established that the ratio of consumed and "produced" oxygen differs considerably in different zones. The proposed system of technical and organizational decisions to reduce the impact of manifestations of environmental hazards. When technogenic earthquakes justified the improvement of the positional characteristics of its sources

На основі антропоцентричного підходу (переважно вивчається вплив саме на людину) оцінено стан екологічної безпеки у Полтавській області. Акцентувалася увага на забрудненні атмосферного повітря, якості питної води, утворення відходів, рівні здоров'я населення в районах та містах області.

За результатами моніторингу формування, розвитку і проявів екологічної небезпеки встановлено, що її структура в просторово-часовому континуумі специфічна і визначається природними особливостями, істотною трансформацією ландшафтів, наявністю великих штучно створених об'єктів гідросфери, розміщенням потужних різнопрофільних господарських комплексів. Це обумовлює «сусідство» складових небезпеки різного генезису, має місце несприятливе позиціонування джерел небезпеки. Просторове зонування екологічної небезпеки проведено на основі позиційних особливостей її формування - за територіальною ознакою виділяємо 5 промислово-житлових зон, що відрізняються різноманітністю складових екологічної небезпеки. Проаналізовано зміну в часі реального рівня екологічної небезпеки, пов'язаної з забрудненням атмосферного повітря. У порівнянні з 1990 р. обсяг викидів скоротився майже втричі, що, природно, призвело до зниження рівня екологічної небезпеки.

За кількісними характеристиками викидів оксидів вуглецю, азоту і сірки від промислових джерел та транспорту визначено кількість атмосферного кисню, що витрачається на створення цих сполук. По площинних характеристикам зелених насаджень розраховано кількість кисню, що «генерується» в процесах фотосинтезу – 130 тис. т/рік. Встановлено, що співвідношення споживаного і «виробленого» кисню помітно відрізняється в різних зонах. Запропонована система технічних та організаційних рішень щодо зниження впливу проявів екологічної небезпеки.

При техногенних землетрусах з використанням закономірностей проявів екологічної небезпеки обґрунтована доцільність поліпшення позиційних характеристик її джерел, а саме штучна зміна параметрів середовища з метою обмеження зони поширення механічних хвиль до небезпечних об'єктів. Кращі умови біологічної очистки повітря спостерігаються в центральній зоні. Цілеспрямоване озеленення територій сприяє «гасінню» позиційності небезпеки. Антропоцентричний аспект реалізації наведених заходів полягає у забезпечуванні умов безпеки та комфортності життєдіяльності людей в житлових і виробничих приміщеннях, знижується психологічний вплив.

**ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФОНОВОГО ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО
ВИПРОМІНЮВАННЯ В УМОВАХ ЦІЛОДОВОГО ВПЛИВУ**

Бахарєв В. С., Маренич А. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

A study was conducted to determine the level of background electromagnetic pollution (EMP) of atmospheric air on an example of the city of Kremenchuk. A step-by-step algorithm for conducting EMP level studies has been developed. According to the results of the conducted research, it was established that exceeding the established norms of the background EMP are not observed in both living quarters and open space. The inadmissibility of conducting monitoring on the state of the EMP of atmospheric air within urban systems is determined.

На прикладі техногенно навантаженої урбосистеми м. Кременчук проведено дослідження із визначення рівня фонового електромагнітного забруднення атмосферного повітря. Зокрема, запропоновано:

1. Визначити у якості групи мешканців на яких нівельовано дію промислових та мобільних джерел електромагнітного випромінювання (ЕМВ) – дітей у віці до 3-ох років. Особи з цієї групи населення мають переважну локалізацію у чітко визначених місцях протягом доби. На цих особин безпосередньо не здійснюється вплив промислових і мобільних джерел високочастотних ЕМВ.

2. За результатами опитування (сімей, де є діти у віці до 3-ох років) встановлено, що переважним місцем локалізації визначеної групи на відкритому просторі є парки та сквери.

3. Встановлено, що переважаючими джерелами у визначених місцях добової локалізації осіб визначеної групи є джерела високочастотних ЕМВ, а саме: *outdoor* – станції громадського WiFi покриття та базові станції мобільного зв'язку; *indoor* – джерела ЕМВ побутового призначення (WiFiроутери, мобільні точки зв'язку тощо).

Для встановлення зон найбільшої щільності визначених джерел ЕМВ у місцях переважної локалізації (парки, сквери) у м. Кременчук використано можливості програми OpenSignal для андроїд-пристроїв, програма у вільному доступі.

Визначення чисельних значень густини потоку енергії (ГПЕ) у мкВт/см² здійснено шляхом прямих інструментальних вимірювань із приладом АТТ-2592, вимірювачем електромагнітного фону, принцип роботи якого заснований на ізотропному методі вимірювань.

Вимірювання ГПЕ проведено в житлових приміщеннях від побутового WiFiроутеру (із урахуванням сигналів роутерів у сусідських приміщеннях) стандарту 802.11n зі швидкістю потоку до 300 Мбіт/с та частотою сигналу до 5 ГГц.

На відкритому повітрі вимірювання проведено у скверах і парках центральної частини міста (найбільша щільність джерел ЕМВ). Територію вказаних дослідних майданчиків було розбито на комірки розміром 20x20 м. Вимірювання ГПЕ проводились у центрі уявних комірок сітки.

За результатами проведених досліджень встановлено, що перевищення встановлених на час проведення досліджень норм ГПЕ на рівні 10 мкВт/см² у житлових приміщеннях не спостерігаються.

У місцях переважної локалізації осіб визначеної групи на відкритому просторі одержані середньоарифметичні значення ГПЕ відмінні від «0» у визначених комірках не перевищували 1 мкВт/см².

На цій основі визначено недоцільність проведення режимних моніторингових спостережень за станом електромагнітного забруднення (ЕМЗ) атмосферного повітря в межах урбосистем. Між тим технічні засоби муніципальної системи моніторингу мають бути оснащені приладами для проведення оперативних спостережень за рівнями фонового ЕМЗ для оперативного реагування на звернення громадян.

ІННОВАЦІЙНІ КОМПЛЕКСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЧИЩЕННЯ ПОБУТОВИХ СТОКІВ ТА ІНФІЛЬТРАТІВ СМІТТЄЗВАЛИЩ

*Мальований М., Жук В., Муха О., Серета А., Соловій Х.
Національний університет «Львівська політехніка»*

Complex technologies for wastewater purification with the use of biological processes were studied. Pretreatment of landfill infiltrates is proposed to conduct in aerobic lagoon, and tertiary treatment – on city sewage purification structures. Part of municipal wastewater flow is suggested to use as a source of nutrition elements for microalgae cultivation.

Досліджуються комплексні багатостадійні технології очищення стічних вод та інфільтратів сміттєзвалищ із використанням біологічних процесів.

Розглянуті методологічні основи досягнення екологічної безпеки сміттєзвалищ в умовах переходу на сучасні технології утилізації твердого побутового сміття в Україні. Приведені дані моніторингу забруднень гідросфери в зоні впливу сміттєзвалища на прикладі Гридовицького звалища. Показано, що вирішення проблеми впровадження інноваційних технологій управління відходами можливе лише за умови комплексного підходу. Запропоновано попереднє очищення інфільтрату Грибовицького сміттєзвалища здійснювати в аерованій лагуні, а доочищення - на каналізаційних очисних спорудах Львова. В лабораторних умовах досліджено аеробну стадію (в статичних та динамічних умовах). В статичних умовах досліджено кінетику зміни концентрації $\text{NH}_4\text{-N}$, рН, ХСК та розчиненого кисню в процесі аеробного очищення інфільтрату, а також залежність цієї кінетики від витрати повітря аерації та добавки активного мулу. В динамічних умовах встановлено оптимальний час затримки фільтрату в аерованій лагуні, залежність зміни відносної концентрації амонійного азоту в інфільтраті для температур реалізації процесу, додавання в систему насадкових тіл для іммобілізації на них біоценозу, кінетику зміни відносної концентрації амонійного азоту в інфільтраті від періодичності аерації. Досліджено особливості розвитку біоценозу аерованої лагуни. Проведений аналіз технологічних особливостей реалізації стадії попереднього очищення інфільтратів сміттєзвалищ в аерованій лагуні.

На основі проведених досліджень на пілотній установці, що імітує роботу Львівських каналізаційних очисних споруд, встановлено мінімально допустиму ступінь розведення інфільтратів міськими стоками з ціллю забезпечення ефективної роботи цих очисних споруд. Для очищення інфільтратів на міських каналізаційних очисних спорудах (КОС) у динамічному режимі підтверджена стабільність показників очищення в часі. Систематичного статистично значимого зростання концентрацій в активованому мулі жодного із важких металів в процесі очищення суміші інфільтрату та побутових стоків не спостерігалось. Елементний аналіз відпрацьованого активного мулу після його біорозкладу підтвердив можливість його використання як добрив для рекультивації порушених земель. В результаті узагальнення даних досліджень запропонована загальна стратегія двостадійного очищення інфільтратів сміттєзвалищ.

Досліджується технологія часткового очищення потоку муніципальних стічних вод із використанням їх як джерела елементів живлення для культивування мікроводоростей. У цьому випадку вдається досягнути очищення стічних вод до нормованих показників забруднень. Одночасно нарощена біомаса мікроводоростей використовується для отримання енергоносіїв (біогазу, біодизеля чи біоетанолу). Отримані органічні відходи можуть бути використані як біоорганічне добриво.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОТРИМАННЯ СТАЛИХ БІОПАЛИВ ІЗ ВОДОРОСТЕЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЯК ДЖЕРЕЛА БІОМАСИ МУНІЦИПАЛЬНИХ СТІЧНИХ ВОД ТА ДИМОВИХ ГАЗІВ

Христина Соловій, Мирослав Мальований, Володимир Жук, Орест Муха
Національний університет «Львівська політехніка»

Володимир Никифоров

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The research was conducted on technologies for obtaining biofuels from algae with using municipal wastewater and fuel gases as biomass sources. The evaluation of new technological decisions implementation was carried out. The most perspective is an application of special sources for biomass immobilization and using hydrodynamic cavitation at the stage of biomass preparation before extracting lipids from it.

Перспективним напрямком розвитку відновлювальних джерел енергії є технології отримання сталих біопалив із поєднанням природних та техногенних компонентів. Нами проводяться дослідження, направлені на розробку нових удосконалених технологій отримання сталих біопалив (біодизеля, біоетанолу та біогазу) зі спеціально культивованих водоростей із використанням як джерела біомаси попередньо очищених муніципальних стічних вод та димових газів. Впровадження результатів досліджень дозволить удосконалити технології отримання біопалив із використанням ефекту перехресного взаємодоповнення. Окрім отримання біопалива удосконалені технології дозволять ефективно утилізувати біогенні елементи із попередньо очищених муніципальних стічних вод (джерело азоту та фосфору), а також частково утилізувати димові гази від промислових об'єктів (джерело вуглецю).

Для удосконалення технологій отримання біопалива із водоростей планується дослідження таких інноваційних рішень: застосування спеціальних носіїв для закріплення біомаси; використання гідродинамічної кавітації на стадії підготовки біомаси перед екстрагуванням із неї ліпідів; нові технологічні рішення в процесах отримання біопалива із водоростей. Як носії для інактивації та розвитку біомаси планується дослідження як відомих технологічних рішень які використовуються у технологіях аеробних процесів очищення каналізаційних очисних споруд для розвитку біомаси активного мулу, так і нових інноваційних пропозицій, які дозволяють забезпечити максимальну поверхню масообміну. Ефективність використання гідродинамічної кавітації для збільшення ступеня вилучення із біомаси водоростей ліпідів підтверджена нами у попередніх дослідженнях отримання енергоносіїв із ціанобактерій, що неконтрольовано розвиваються на акваторіях штучних водосховищ Дніпровського каскаду. Для цих об'єктів після обробки у кавітаційному полі вдалось збільшити кількість екстрагованих ліпідів у 3,2 рази, кількість синтезованого біогазу – в 1,4 рази. Очікується досягнення значної ефективності використання біомаси і у досліджуваному варіанті.

Основними напрямками досліджень є встановлення оптимальних умов реалізації технології отримання сталих біопалив із використанням ефекту перехресного взаємодоповнення. Сутністю ефекту є вирощування водоростей на біомасу, доочищення стічних вод на муніципальних каналізаційних очисних спорудах та часткової утилізації димових газів від промисловості. Буде проводитись також верифікація теоретичних моделей та результатів лабораторних експериментів на пілотній установці комплексної технології отримання біопалива із водоростей, апробація в натурних умовах удосконалених технологій кондиціонування біомаси та виробництва із неї біопалива.

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УМОВАХ ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Харламова О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The peculiarities of emergence and spread of ecological danger are revealed. The model of the analysis of formation of ecological danger under the influence of natural and man-made factors is proposed. The scientific prerequisites of the monitoring of ecological danger states are substantiated. A systematic approach to the analysis of the functioning of ecological danger in the conditions of natural and human influence is realized

Ми вважаємо, що налізуючи стан екологічної небезпеки доцільно враховувати не лише функціональні характеристики об'єктів, а також їх позиційні властивості. Ступінь небезпеки в значній мірі визначається несприятливим розміщенням її джерел щодо об'єктів та споруд різного призначення. Доцільним є врахування взаємного розташування зон розподілу небезпеки та територій з різним ступенем схильності до впливу її проявів. Так, рівень екологічної небезпеки буде незначним, якщо, наприклад, джерела забруднення атмосферного повітря знаходяться на досить значній відстані від селитебних зон, які оточені лісопарковими зонами. З іншого боку, коли кар'єр з вибуховим способом експлуатації розташовується достатньо близько від потужної гідротехнічної споруди і геологічне середовище має будову, що сприяє поширенню сейсмохвиль, рівень небезпеки буде надзвичайно високим. Таким чином, враховується не тільки просторове розміщення джерел небезпеки щодо різноманітних об'єктів, але і характеристики середовища, в якому небезпека поширюється.

Запропонована модель аналізу формування екологічної небезпеки під впливом природно-техногенних чинників. Основною стадією формування екологічної небезпеки є трансформація речовини та енергії в технологічних процесах господарської діяльності. Усі відходи можна вважати забруднювачами, оскільки деякі з них взагалі невластиві природному середовищу, а решта збільшує вміст речовини і енергії в компонентах довкілля. Ці забруднювачі частково уловлюються і збираються (тобто ізолюються від природного середовища), решта безпосередньо надходить до атмосферного повітря, у водний басейн, в ґрунти.

Обґрунтовано наукові передумови проведення моніторингу станів екологічної небезпеки. Ми розглядаємо екологічну небезпеку у просторово-часовому континуумі. Короткочасна дія може бути відносно безпечною, а тривала – небезпечною; зміни в локальних масштабах – майже нешкідливими, а в глобальних – фатальними. Як приклад можна розглядати алгоритм моніторингу небезпеки за дії техногенних землетрусів. Реалізовано системний підхід до аналізу функціонування екологічної небезпеки в умовах природно-антропогенного впливу. Встановлено діапазони функціонування небезпеки. Акцентована увага на діапазоні несприятливої небезпеки. Здійснена структуризація впливу джерел екологічної небезпеки на об'єкти довкілля та людей. Особливістю екологічної небезпеки є те, що в порівнянні з іншими видами небезпеки вона носить прихований невідчутний характер. Ймовірно тому екологічна небезпека не сприймається належним чином широким колом різнопрофільних фахівців. Слід зазначити, що у новому (2016 р.) переліку спеціальностей вищої школи екологічна безпека відсутня. Це свідчить про недостатній рівень формування екологічного мислення та культури, про нестачу висококваліфікованих фахівців в галузі управління екологічною безпекою.

РОЛЬ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЗВАЛИЩ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ НА ДОВКІЛЛЯ В УПРАВЛІННІ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

**Сагдєєва О.А., Крусір Г.В.,
Одеська національна академія харчових технологій**

The work is devoted to the solution of the actual scientific and practical task, which consists in developing methodological approaches to the comprehensive assessment and prediction of the MSW landfill's impact on environment. The result of the work is to increase the level of MSW landfill's ecological safety by introducing a developed set of technical and technological measures for environmental safety management, based on the performed assessment and prediction.

Поводження з відходами досі залишається однією із пріоритетних сфер управління екологічною безпекою в двох основних аспектах: охорона довкілля та збереження ресурсного потенціалу. Оцінку та прогнозування рівнів екологічної небезпеки звалищ ТПВ варто реалізовувати із застосуванням методів індексної оцінки екологічної небезпеки, що надасть змогу класифікувати місця складування ТПВ з урахуванням комплексності їх впливу на компоненти довкілля.

Викладено методологію теоретичних та експериментальних досліджень, метою яких є розробка техніко-технологічних заходів з управління екологічною безпекою звалищ ТПВ на основі детального вивчення принципів формування екологічної небезпеки. Враховуючи, що джерела негативного впливу, екологічні аспекти звалищ, об'єкти довкілля, на які вони впливають, становлять єдину взаємопов'язану систему предметів і явищ у природно-техногенному середовищі, представлено механізм формування екологічної небезпеки звалищ ТПВ, з використанням якого методом структурно-логічного аналізу визначено загальну концепцію оцінки рівня екологічної небезпеки звалища ТПВ, згідно якої ідентифікація джерел негативного впливу звалищ на об'єкти довкілля має бути здійснена на основі аналізу всіх технологічних процесів та їх класифікації згідно ступеня впливу. Ідентифікація та оцінка екологічних аспектів реалізується з використанням експертного методу. Встановлено, що ідентифікація джерел негативного впливу звалищ ТПВ на компоненти довкілля базується на аналізі всіх фізико-хімічних та біохімічних процесів повного життєвого циклу звалища.

Розроблено систему комплексних показників, що характеризують ймовірність виникнення і ступінь екологічної небезпеки звалищ ТПВ. Отримані значення індексів небезпеки дозволяють віднести підприємства до IV групи небезпеки, до якої належать об'єкти, що є екологічно небезпечними при нормальному та аварійному режимах роботи.

Розроблено алгоритм управління екологічною безпекою звалищ ТПВ. Встановлено, що значимим з точки зору формування екологічної небезпеки об'єктом управління є морфологічний склад відходів, які здатні до метаногенезу та є основним джерелом утворення парникових газів і виникнення аварійної ситуації. Управління ґрунтується на дослідженні особливостей формування небезпеки, використанні способів зниження інтенсивності негативного впливу і забезпеченні її допустимого рівня.

Досліджено повну еквівалентну емісію парникових газів та визначено обсяги метаноутворення на території звалища, оцінено ступінь зниження цих обсягів через впровадження комплексної системи компостування органічної частини ТПВ з внесенням мікробіологічних або мінеральних добавок. Експериментальні дані дослідження дозволяють зробити висновок, що дозрівання компосту в термофільних умовах завершується швидше, ніж в мезофільних, тривалість дозрівання компосту при внесенні мінеральної добавки прискорюється в 2,2 рази за термофільних умов та в 1,4 рази – за мезофільних, тривалість дозрівання компосту при внесенні мікробіологічної добавки прискорюється в 3,3 рази за термофільних умов та в 2,1 рази – за мезофільних.

Із застосуванням методів кореляційно-регресійного аналізу проведено прогнозну оцінку ефективності застосування розроблених засобів і способів управління екологічною безпекою шляхом побудови моделей, що описують залежність найбільш ймовірного стану навколишнього середовища від функціонування звалищ ТПВ.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКОЛОГО-ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ, ЩО СКЛАЛАСЬ У РАЙОНІ ПІВНІЧНОГО ПРОМИСЛОВОГО ВУЗЛА МІСТА КРЕМЕНЧУК

Корцова О. Л.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

An ecologically-expert evaluation of the situation in the district of the Northern industrial complex of the city of Kremenchuk, which includes powerful enterprises of the first-class hazardous enterprises, is held. A set of recommendations aimed at identifying and predicting the expected impact on the environment and ensuring the regulatory environment is developed.

Місто Кременчук є техногенно навантаженою урбосистемою, потужні промислові об'єкти якої спричиняють значний негативний вплив на компоненти довкілля, у тому числі – за рахунок викидів забруднюючих речовин. До Кременчуцької міської ради та її виконавчого комітету з 2016 року надходять численні скарги стосовно різкого погіршення якості атмосферного повітря в районі впливу підприємств північного промислового вузла, зокрема ПАТ «Укртатнафта», ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (надалі ПрАТ «КЗТВ»), промивально-пропарювальної станції ВП «Вагонне депо Кременчук», філії Кременчуцька ТЕЦ ПАТ «Полтаваобленерго». На підставі ґрунтового аналізу представлених на експертизу матеріалів, встановлено:

1. Усі проби повітря відібрані в районі впливу підприємств Північного промислового вузла містять речовини, які мають специфічний запах характерний для різних хімічних речовин (ПАВ та інші вуглеводні), та підтверджують їх присутність в викидах усіх підприємств. Однак, вони не вказані в дозволах на викиди деяких підприємств. Єдиним об'єктом, викиди якого можна віддиференціювати є ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» для якого індикатором викидів є вуглеводні антраценового ряду. У Кременчуцького заводу технічного вуглецю в дозволі на викиди враховано ці речовини в повному переліку. Відносно високі концентрації ванадію, виявлені у пробах атмосферного повітря, снігу та ґрунті найбільш ймовірно є наслідками викидів підприємств північного промислового вузла. В дозволах на викиди двох підприємств враховано викиди ванадію, а саме Кременчуцької ТЕЦ (при її роботі на мазуті) та ПАТ «Укртатнафта» (нагрівання нафти, нагрівання мазуту, нагрівання газо-сировинної суміші). Крім того, ванадій може міститись у кам'яновугільній смолі, яка використовується на Кременчуцькому заводі технічного вуглецю. Рекомендовано провести уточнення та за необхідності внести зміни до переліку речовин, які викидаються стаціонарними джерелами підприємств Північного промвузла міста.

2. Оскільки дослідження проводилися лише в санітарно-захисних зонах підприємств та опрацьовувалася інформація, надана самими підприємствами рекомендовано провести дослідження з доступом відповідних організацій до конкретних промислових підприємств для додаткового поглибленого вивчення виробництв та джерел викидів з метою встановлення внеску забруднення кожного підприємства Північного промвузла.

3. Загалом, результати наукової еколого-експертної оцінки проекту «Екологічна ситуація, що склалась у районі Північного промвузла м. Кременчука, до якого належать потужні підприємства-забруднювачі (ПАТ «Укртатнафта», філія Кременчуцька ТЕЦ ПАТ «Полтаваобленерго», ПАТ «КЗТВ», промивально-пропарювальна станція ВП «Вагонне депо Кременчук» та ін.)» свідчать про повноту матеріалів, що обґрунтовують вплив вищезазначених промислових об'єктів на стан забруднення атмосферного повітря міста Кременчука, в цілому достатній обсяг результатів моніторингових спостережень за якістю атмосферного повітря, а також ґрунтовність і ефективність запропонованих рекомендацій, спрямованих на мінімізацію та запобігання потенційно можливих негативних наслідків впливу на навколишнє природне середовище.

**СТАН АНТРОПОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ СКЛАДОВИХ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
У ПРОМИСЛОВИХ ЦЕНТРАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ****Знайко В. Ю.****Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського**

The state of ecological safety in the Poltava region is assessed on the basis of anthropocentric approach, which suggests that the impact of environmental safety factors on the person is mainly studied. The emphasis was placed on the assessment of anthropogenic load on atmospheric air and the quality of drinking water. The mathematical estimation of the level of emissions and discharges of pollutants is carried out. There are four groups and four levels of security identified. We note that in some regions of the oblast there are both positive and negative trends.

У ході дослідження оцінено стан екологічної безпеки у Полтавській області на основі антропоцентричного підходу, який передбачає, що переважно вивчається вплив чинників екологічної безпеки саме на людину. Акцентувалася увага на оцінці антропогенного навантаження на атмосферне повітря та якості питної води. Такий підхід зумовлений тим, що у Полтавській області максимальної шкоди завдають саме викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, а вода має суттєве значення для економіки, сільського господарства й промисловості. Питна вода становить тільки 2,5% від загальної кількості.

Проведена математична оцінка рівня викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення за районами Полтавської області, встановлено чотири групи безпеки. При цьому значення математичного очікування M лежить в інтервалі від 0,726 до 1,954. Перша група – високий рівень (M нижче 0,726) є характерним для таких районів – Семенівський, Полтавський, Кременчуцький. Щодо рівня викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення Полтавської області маємо три групи безпеки. При цьому математичне очікування знаходиться в інтервалі від 1,755 до 2,045. Перша група – високий рівень (M нижче 1,755) мають Чорнухинський, Семенівський, Кобеляцький райони. Аналіз результатів споживання свіжої води в області показав, що визначено чотири рівні безпеки (математичне очікування лежить в межах від 1,09 до 1,87). Зокрема перший рівень – високий (M менше 1,09) спостерігається в таких районах, як Лубенський, Чорнухинський, Козельщинський. У результаті аналізу обсягу оборотної та послідовно використаної води виявлено чотири рівні безпеки. Математичне очікування знаходиться в інтервалі від 0,1 до 13,3. Перший – високий рівень (M більше 13,3) спостерігається в таких районах Глобинський, Гадяцький, другий – середній рівень ($M=6,7-13,3$) має місце у Котелевському та Лохвицькому районах, третій – низький рівень ($M=0,1-6,7$) - Шишацький, Машівський, Кобеляцький райони; четвертий – мінімальний рівень (M нижче 0,01) - Великобагачанський, Гребінківський, Козельщанський райони.

Отже, за результатами дослідження антропогенного навантаження на атмосферне повітря та якості питної води у Полтавській області можемо констатувати, що виявлено чотири групи та чотири рівні безпеки, і відмічаємо, що в деяких районах області мають місце як позитивні так і негативні тенденції.

МОНІТОРИНГ ВПЛИВУ ОБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ НА СТАН ДОВКІЛЛЯ У КРЕМЕНЧУЦЬКОМУ ПРОМИСЛОВОМУ РЕГІОНІ*Шмандій В. М., Колібська І.С.**Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського*

The state of ecological safety on the influence on atmospheric air, quality of drinking water, formation of wastes, the level of health of the population in the districts and cities of the Poltava region, in particular Kremenchuk, is analyzed. The dynamics of the formation and distribution of ecological safety is analyzed. Installed that the presence of large reservoirs leads to the transfer of pollutants to different parts of the region and beyond.

Ми вивчали стан екологічної безпеки по впливу на атмосферне повітря, якості питної води, утворення відходів, рівня здоров'я населення в районах і містах Полтавської області, зокрема міста Кременчука. На території Кременчуцького промислового регіону (КПР) встановлений мінімальний рівень екологічної безпеки по більшості показників. Нами проведено моніторинг формування, розвитку і проявів екологічної небезпеки у досліджуваному регіоні, що характеризується специфічними особливостями регіоналізації, просторової та часової структуризації екологічної небезпеки.

Зародження екологічної небезпеки під впливом техногенних чинників у КПР відноситься до заснування м. Кременчука більше 450 років тому. Динаміка розвитку небезпеки, а також підвищення її рівня пов'язано з процесами формування і розвитку КПР. Кустарні майстерні і цехи перетворилися на потужні індустриальні підприємства, в першу чергу такі як автомобільний, вагонобудівний, нафтопереробний заводи, завод дорожніх машин. З'явилися різні види транспорту. Таким чином, зародилася екологічна небезпека, яка формується, в основному, хімічними (забруднення шкідливими речовинами компонентів довкілля) та фізичними (в основному техногенні землетруси) чинниками.

Створення Кременчуцької ГЕС і одного з найбільших в Європі штучного водоймища, введення в експлуатацію значної кількості кар'єрів привели до істотного збільшення ступеня екологічної небезпеки, пов'язаної з трансформацією ландшафтів. Будівництво поблизу кар'єрів об'єктів різного призначення посилює несприятливу позиційність джерел небезпеки, що супроводжуються техногенними землетрусами. Створено один з найбільших в Європі нафтопереробний завод. Були споруджені об'єкти нафтохімічної галузі та теплоенергетики, що стали потужними джерелами формування екологічної небезпеки

Високі темпи економічного розвитку сприяли виникненню і істотного розширення мереж різних видів транспорту (залізничного, автомобільного, річкового, трубопровідного). Зокрема, споруджена розгалужена мережа магістральних газопроводів, нафтопроводів і нафтопродуктопроводів з системою перекачувальних станцій і резервуарних парків. Вони стали джерелами екологічної небезпеки при аваріях і поривах трубопроводів. В теперішній час ці споруди практично не використовуються, тобто джерела небезпеки припинили своє існування. Значні обсяги будівельних робіт визначили створення потужної будівельної індустрії, об'єкти якої розташовані по всій території КПР. Вказані чинники сприяли розширенню просторової структуризації небезпеки і несприятливого «сусідства» її складових.

Значна кількість джерел викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря та метеорологічні особливості регіону сприяли формуванню підвищених концентрацій забруднювачів. Присутність великих відкритих водойм зумовлює перенесення забруднювачів в різні частини даного регіону і за його межі. Геологічні і гідрогеологічні характеристики КПР, аналіз яких наведено вище, обумовлюють міграцію шкідливих речовин трофічними ланцюгами.

ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ

Даценко Л. Є., Гусаренко К. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The attention is concentrated on the problems of the modern environmental education. The specific characteristics of legal regulation of environmental dynamics in education and upbringing are examined. The regulations of environmental legislation and judicial decisions are analyzed in the scope of their obligatoriness while implementing new educational subjects.

Античні мудреці високо цінили матеріальну і духовну роль природи в житті людини. Так, Піфагор підкреслював унікальність природи, її божественну роль та закликав до її збереження. Геракліт вважав, що велика мудрість полягає в тому, щоб прислуховуватись до природи і діяти узгоджено з нею, а грецький мудрець Демокрит підкреслював, що розуму навчає не час, а належне виховання і природа. Видатний вчений В. І. Вернадський пояснював виникнення культури проявами самої природи та космосу.

Одними з першопричин екологічних проблем України є: недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства, відсутність розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку, що породжує недотримання природоохоронного законодавства громадянами. Тому правова культура взагалі й екологічна зокрема залежить від багатьох чинників, серед яких одним із провідних є екологічна освіта якій належить чільне місце серед складових екологічного правопорядку та екологічної безпеки держави. З іншого боку, питання екологічної безпеки та екологічної освіти знаходять своє відображення у значній кількості нормативних актів,

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням у галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі у дошкільних дитячих закладах, у системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Як зазначено в статті 6 Закону України «Про освіту» засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; а відповідно до ст. 54 цього ж закону педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані: виховувати у здобувачів освіти повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України та навколишнього природного середовища.

У ст. 23 Закону України «Про дошкільну освіту» ставляться вимоги до змісту дошкільної освіти та його реалізації, а освітня програма має містити елементи природоодолітного світогляду, розвитку позитивного емоційно-ціннісного ставлення до довкілля.

Серед основних напрямків позашкільної освіти, яка може здійснюватися у позашкільних навчальних закладах, згідно зі ст. 15 Закону України «Про позашкільну освіту» визначено еколого-натуралістичний, що передбачає оволодіння вихованцями, учнями і слухачами знаннями про навколишнє середовище, формування екологічної культури особистості, здобуття знань і набуття досвіду розв'язання екологічних проблем, залучення до практичної природоохоронної роботи та інших біологічних напрямів, формування знань, навичок у таких галузях сільського господарства: квітництві, лісівництві, садівництві, грибовництві, бджільництві.

Відповідно до вимог ст. 26 Закону України «Про вищу освіту» основними завданнями закладу вищої освіти є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей,

соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах.

Таким чином усі названі закони України, що регламентують освітянську діяльність, закріплюють необхідність провадження екологічної освіти та її нерозривний зв'язок з екологічним вихованням.

Екологічна освіта і виховання передбачені в більшості природоохоронних галузевих законів та кодексів:

– Водний кодекс України в комплексі із заходами організаційного, правового, економічного і виховного впливу сприяє формуванню водно-екологічного правопорядку і забезпеченню екологічної безпеки населення України, а також більш ефективному, науково обґрунтованому використанню вод та їх охороні від забруднення, засмічення та вичерпання;

– Лісовим кодексом України у ст. 6 передбачені корисні властивості лісів, серед яких сприяння оздоровленню населення та його естетичному вихованню;

– Кодексом України про надра у ст. 59 передбачається охорона ділянок надр, що мають особливу наукову або культурну цінність. Рідкісні геологічні відслонення, мінералогічні утворення, палеонтологічні об'єкти та інші ділянки надр, які становлять особливу наукову або культурну цінність, можуть бути оголошені у встановленому законодавством порядку об'єктами природно-заповідного фонду;

– Закон України «Про рослинний світ» у ст. 15 передбачає використання природних рослинних ресурсів з природоохоронною, рекреаційною, оздоровчою, культурно-освітньою та виховною метою в порядку загального використання;

– Законом України «Про тваринний світ» у ст. 20 передбачається використання об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях;

– Законом України «Про природно-заповідний фонд України» наголошується, що території та об'єкти природно-заповідного фонду з додержанням вимог, встановлених законодавством України, можуть використовуватися в освітньо-виховних цілях.

Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» у статті 6 прямо вказано, що виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання громадян; передбачає формування високого рівня екологоетичної свідомості та культури громадян.

Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року у пункті 4.9 передбачають, що розроблення методологічних основ та запровадження безперервної екологічної освіти сприятимуть успішній реалізації національної екологічної політики. Такі її складові, як екологічна освіта для сталого розвитку, програма екологічної освіти в рамках державних освітніх програм для дошкільних навчальних закладів, для загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, програми післядипломної освіти та курсової перепідготовки фахівців, є критерієм успішності реалізації Стратегії. Випереджаючими темпами має розвиватися всеохоплююча екологічна просвіта та виховання підростаючого покоління шляхом підтримки діяльності позашкільних закладів освіти, еколого-натуралістичних центрів та природничих секцій центрів дітей та юнацтва. Необхідно налагодити виробництво виховних та соціальних природоохоронних програм на телебаченні, забезпечити підготовку публікацій, видання спеціальних інформаційних випусків, буклетів, бюлетенів.

Концепція екологічної освіти України затверджена Рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 року є важливим регламентуючим державним документом, у якому зазначені стратегічні напрямки й тактичні завдання розвитку екологічної освіти всіх верств населення – від дитинства до старості – з метою формування екологічної культури і свідомості громадян, звичок і фундаментальних екологічних знань.

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ АВТОЗАВОДСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА КРЕМЕНЧУКА ЗА АСИМЕТРІЮ ЛИСТЯ БЕРЕЗИ ПОВИСЛОЇ *BETULA PENDULA L.*

Горбель С. І., Ткаченко К. Д.

Кременчуцький навчально-виховний комплекс

«Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – ліцей №30» імені Н. М. Шевченко

Increasing the intensity of the impact of anthropogenic loading on the urban ecosystem requires an ecological assessment of all its components, primarily atmospheric air. It can provide methods of bioindication, especially those based on the morphogenetic approach, which is based on intraindividual variability of morphological structures, namely, the degree of manifestation of fluctuation asymmetry.

Підвищення інтенсивності впливу антропогенного навантаження на урбоєкосистеми потребує екологічної оцінки усіх її складових, насамперед, атмосферного повітря. Це можуть забезпечити методи біоіндикації, особливо ті, що базуються на морфогенетичному підході, який засновано на внутрішньоіндивідуальній мінливості морфологічних структур, а саме, ступені прояву флуктуаційної асиметрії.

Відхилення в білатеральній симетрії може бути показником забруднення атмосферного повітря. Тож оптимальним біоіндикатором, для експрес - оцінки якості атмосферного повітря за флуктуаційною симетрією стала *Betula pendula L.*

Експрес - оцінку забруднення атмосферного повітря міста проводили використовуючи методики О. П. Мелехової та О. І. Єгорової (2007). Збирали по 10 листків берези повислої *Betula pendula L.* з 10 дерев, так щоб на кожній дослідній ділянці загальна кількість листків становила 100. Весь відібраний матеріал аналізували в Кременчуцькому навчально-виховному комплексі №30 протягом 3 діб.

Ступінь асиметрії організму визначали за п'ятибальною шкалою (О. П. Мелехова та О. І. Єгорова, 2007), у якій 1 бал (до 0,055) – чисте повітря, 2 бали (0,055-0,060) – відносно чисте повітря, 3 бали (0,060-0,065) – забруднене повітря, 4 бали (0,065-0,070) – сильно забруднене повітря, а 5 балів (більше 0,070) – надто сильно забруднене повітря.

Місцем відбору проб стали Парк Миру, проспект Свободи, територія Кременчуцького навчально-виховного комплексу №30, вулиця Київська та провулок Героїв Бреста.

У ході проведеного дослідження встановлено, що атмосферне повітря території парку Миру (один бал, коефіцієнт асиметрії 0,48), Кременчуцького навчально-виховного комплексу №30 (один бал, коефіцієнт асиметрії 0, 50) можна характеризувати як чисте. Повітря провулку Героїв Бреста характеризується як відносно чисте (два бали, коефіцієнт асиметрії 0,59).

Джерелом надходження забруднюючих речовин в атмосферу в нашому випадку здебільшого є викиди автотранспорту. Забруднення атмосферного повітря навколо автодоріг відбувається внаслідок викидів вихлопних газів транспорту при згоранні моторного палива. Проспект Свободи та вул. Київська – крупні транспортні артерії, тому саме тут спостерігається найвищий коефіцієнт асиметрії. Сильно забруднене повітря визначено на вул. Київській (4 бали, коефіцієнт забруднення 0,66) та на проспекті Свободи (4 бали, коефіцієнт забруднення 0,69). Тож вихлопні гази автотранспорту можуть спричинити досить сильне забруднення атмосферного повітря, що підтверджує ситуація, яка склалася в Автозаводському районі м. Кременчука, а проведення екологічної оцінки повітря за асиметрією листя берези повислої *Betula pendula L.* є досить перспективним напрямком досліджень прикладної екології урбоєкосистем.

НОВІ РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ СМЕРЧІВ У ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ

Ващенко В. М., Лоза Є. А., Кордуба І. Б., Патлашенко Ж. І.
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління

The thesis is analyzed in the territory of Ukraine and other European countries and it is shown that the ecological danger of tornadoes is underestimated. It was revealed that the distribution of tornadoes in the territory of Ukraine is approximately homogeneous. Based on the analysis of satellite images, 9 characteristic vials of forest tornadoes of the class EF1-EF3 in the north of the Kyiv region and in the west of the Chernihiv region were found.

Не зважаючи на те, що у Європі, і, зокрема, в Україні, смерчі виникають не так часто, як у США і, зазвичай, мають меншу руйнівну потужність, небезпека смерчів, особливо класів F2 – F3 і вище за шкалою Фудзіти–Пірсона є недооціненою. При цьому смерчі можуть спричинити екологічну небезпеку та призводять до економічних втрат унаслідок масштабних руйнувань об'єктів критичної інфраструктури та екологічно-небезпечних промислових об'єктів, до травмування і навіть смерті людей.

За останні 200 років три найсмертельніші смерчі, які були зареєстровані у Європі: біля м. Монвіль (Франція) у серпні 1845 р. (щонайменше 70 смертельних випадків), біля м. Іваново (Росія) у червні 1984 р. (69 смертельних випадків) та у муніципалітеті Орія (Італія) у вересні 1897 р. (55 смертельних випадків). Загалом, з 1950 по 2015 роки включно смерчі стали причиною 316 смертельних випадків, призвели до руйнувань, оцінених у 1 млрд. євро, а 4462 людей отримали поранення. Не зважаючи на це, лише 8 європейських країн проводять регулярні спостереження та прогноз смерчів. Згідно даних європейського каталогу European Severe Weather Database, поблизу кордону України з Польщею за останні 100 років відбулося два смерчі, потужністю F4-F5: 20 липня 1931 року поблизу м. Люблін (Польща) та 20 травня 1960 року поблизу с. Ніборз (Польща).

У даній роботі проведено детальний аналіз смерчонебезпеки на території України та прилеглих територій інших країн на основі бази даних записів про 2108 випадків реєстрації смерчів у діапазоні від 21 до 65 градусів східної довготи та від 44 до 57 градусів північної широти за період часу від 1807 року до 2018 року на основі каталогів European Severe Weather Database, Tornado-Map.de та інших доступних джерел.

В результаті проведеного аналізу виявлено відсутність так званих "центрів смерчоутворення" чи інших локальних територій із суттєво підвищеною смерчонебезпекою. Це означає, що смерчі виникають на значних площах із квазіоднорідним географічним розподілом ймовірності. У цілому, особливості смерчоутворення можна пояснити наявністю локальних кліматичних структур, локальними особливостями підстилаючої поверхні та місцевими, переважно аерологічними та гідрометеорологічними умовами.

На основі експрес-аналізу космічних знімків високої роздільної здатності Landsat 8, Sentinel 2 та інших космічних платформ за період з 1986 по 2016 рр., а також каталогів Global Forest Watch на територіях північної частини Київської області та західної частини Чернігівської області було виявлено 9 неврахованих у національних та європейських базах даних смерчів потужністю EF1–EF3 на основі пошуку характерних структур виваленого смерчем лісу, зокрема й у районах розташування екологічно-небезпечних техногенних об'єктів.

Таким чином, на території України кількісна статистична ймовірність виникнення смерчів, як і їх впливу на екологічно-небезпечні об'єкти із можливими катастрофічними наслідками, є суттєво занижена, зокрема, через малу кількість спостережувальних пунктів та низьку залученість суспільства щодо спостережень та повідомлень фактів про смерчі.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-БЕЗПЕЧНИХ АСПЕКТІВ
В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЖЕЖНИХ КОМАНД****Босак П. В.***Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

In our time, the problem of researching environmentally safe aspects in the activities of fire brigades is one of the main tasks and is becoming more and more relevant. The state and environment of the environment, which ensures ecological balance and guarantees the protection of the environment: the atmosphere, biosphere, lithosphere, hydrosphere, cosmosphere, species composition of animal and plant life, natural resources, preservation of health and life of people is environmental safety.

Забезпечення безпеки громадян – одне з надважливих завдань держави і органів влади. Тому створення загонів цивільної безпеки, муніципальної варті або поліції, пожежних команд на території громад є актуальним на сьогодні. Стан забезпечення пожежної безпеки населених пунктів та об'єктів різних форм власності знаходиться в прямому зв'язку з соціально-економічними життям. З кожним роком збільшуються матеріальні збитки від пожеж, які все частіше загрожують життю і здоров'ю людей. Метою даних структур є запобігання виникненню пожеж та їх гасіння, ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій та небезпечних подій, ефективна робота з організації та забезпечення пожежної безпеки на відповідній території.

Визначення екологічної безпеки у статті Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» трактується наступним чином: «Це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, що гарантується здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних екологічних, політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів».

Екологічна безпека являє собою соціоприродну та наукову реальність; є об'єктом дослідження різних наук (природничих, соціальних, юридичних та ін.), оскільки охоплює складний комплекс взаємозв'язків людини з навколишнім природним середовищем. Це такий стан та умови навколишнього природного середовища, при якому співіснування природи і людини не шкодить, а сприяє забезпеченню екологічної рівноваги, попереджає виникненню небезпек для здоров'я людей та гарантує захист навколишнього середовища.

Вирізняються такі принципи, що забезпечують пріоритет екологічних вимог перед іншими. До них належать: пріоритетність вимог екологічної безпеки; обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів; гарантування екологічно безпечного середовища для життя та здоров'я людей. Відмінною рисою цих принципів від інших є забезпечення підтримання екологічної рівноваги на території України. В контексті євроінтеграційних процесів, задля забезпечення екологічної безпеки, необхідним вбачається досягнення оптимального балансу між шкідливими для навколишнього середовища наслідками, що в будь-якому випадку виникають під впливом антропогенної діяльності, посиленої науково-технічним розвитком суспільства і потенційними можливостями природних ресурсів до самовідновлення. Пожежна команда відіграє важливу роль у забезпеченні пожежної безпеки. Пожежно-рятувальні підрозділи добровільної пожежної команди можуть оперативніше виявляти та ліквідувати пожежі у лісі. Функціонування добровільних підрозділів сприяє попередженню лісових пожеж.

Отже, здійснивши аналіз правових основ забезпечення екологічної безпеки в Україні, слід відзначити, що принаймні на принциповому, декларативному рівні дана категорія дістала чіткого відображення в основних нормативних актах. Разом з тим, сама практична площина, подальші негативні тенденції у вітчизняній галузі екології змушують стверджувати про необхідність подальшого удосконалення відповідної діяльності та прийняття давно авансованого Закону України «Про екологічну безпеку».

ПОЕТАПНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО РИЗИКУ

Орел С. М., Іващенко О. В

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

A tiered approach to environmental risk assessment is proposed. The essence of the approach is the consistent use of deterministic and probabilistic quantities. This approach allows for risk manager to save resources to solve the environmental problems.

Рівень складності оцінки ризику повинен відповідати поставленій задачі. Головною рисою поетапного підходу є багатократна повторна оцінка ризику на кожному етапі з метою визначення достатності інформації для прийняття природоохоронного рішення.

Етап 1. На першому етапі порівнюються визначене значення ризику з допустимим, яке або перевищує або не перевищує значення допустимого ризику. При цьому мінливість розрахункової моделі можна оцінити шляхом використання середніх величин або їх верхніх 95% довірчих меж. Необізнаність оцінюється шляхом використання різних довірчих меж певних точкових значень. Розрахунки значення ризику за рівняннями моделі з підстановкою різних значень вихідних величин дають значення ризику експозиції. В залежності від задач дослідження, оцінка ризику може мати два результати: 1) інформації достатньо для прийняття природоохоронного рішення; 2) інформації недостатньо. Якщо інформації достатньо - менеджер ризику припиняє розрахунки і завершує оцінку ризику на першому етапі. Рішення відповідно може мати два виходи: 1) потреби у природоохоронних заходах немає; 2) є потреба у природоохоронних заходах. У першому випадку визначене значення ризику не виходить за допустиме, наприклад $Re < 10^{-6}$. У другому випадку - значно перевищує допустиме, $Re > 10^{-3}$. Інформації для прийняття рішення недостатньо, коли значення ризику знаходиться в межах між допустимим і недопустимим, скажімо $Re = 10^{-4} \dots 10^{-6}$ і невизначеність його висока. В цьому випадку менеджер ризику повинен визначитися з проведенням додаткових досліджень та/або переходу на наступний етап для зменшення невизначеності.

Етап 2. На другому етапі з метою зменшення невизначеності проводиться імітаційне випробування моделі. Зазвичай другий етап характеризується оцінкою мінливості ризику за допомогою одновимірного методу Монте-Карло. За допомогою другого етапу оцінки ризику можна отримати відповіді на наступні питання: 1) чи знаходиться значення допустимого ризику у діапазоні прийнятних значень розподілу ризику?; 2) яка величина довірчого інтервалу при певній імовірності (50, 90, 95, 99)% для середнього значення ризику? При цьому слід запобігати сумісного використання імовірнісних розподілів мінливості і необізнаності для отримання розподілу ризику. Аналогічно першому етапу, після проведення другого етапу з'являються два результати. Можна вважати, що інформації для прийняття рішення недостатньо, якщо: 1) середнє значення ризику близько розташоване до максимально допустимого значення, встановленого природоохоронними органами, а довірчий інтервал значень ризику широкий і перекриває допустиме значення; 2) невизначеність у оцінці ризику залежить від мінливості та необізнаності параметрів; 3) результати детермінованої оцінки ризику на першому етапі значно відрізняються від імовірнісної оцінки ризику. В цьому випадку варто перейти до третього етапу оцінки ризику.

Етап 3. На третьому етапі шляхом використання двовимірного методу Монте-Карло будуються розподіли ризику у довірчих межах, тобто здійснюється відповідь на запитання: чи шукане значення ризику попадає у прийнятний діапазон на розподілі ризику з прийнятним рівнем невизначеності? Як правило, відповідь на таке питання задовольняє більшості вимог дослідника, що проводить оцінку ризику.

ВІЙСЬКОВА ЗАГРОЗА ЕКОЛОГІЇ УКРАЇНИ

Тищенко О. С., Мележик В. С., Янченко С. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The influence of the military conflict in Eastern Ukraine on the increase of environmental and man-made threats is analyzed. The contemporary threats to the national security of Ukraine in the field of environmental and manmade security which are strengthened as a result of military actions on the territory of antiterrorist operation are determined.

З давніх-давен людство веде війни за територію, багатства, владу та інші блага. Не можливо точно сказати, що на нашій планеті буде панувати одвічний мир. На думку науковців, машини, обладнання, інші пристрої та винаходи, абсолютно безпечні для нас, в них на перший погляд, не має жодної загрози. Технології, на жаль, і нині використовують у воєнних цілях, спричиняючи загрозу забруднення навколишнього середовища. Воєнні дії на сьогодні мають й інші країни, до числа яких, віднедавна входить Україна.

Внаслідок російської агресії, зараз на сході України, не що інакше – як екологічна катастрофа! Наслідки, якої залишаться нам та нашим нащадкам, на багато-багато років: затоплені шахти (порушення ратифікованого Україною «Протоколу про заборону застосування мін на суші, а також встановлення їх щоб перешкодити подоланню, вод, прибережних вод та річок») утилізація боєприпасів шляхом підриву, пожежі та вибухи на заводах та складах з хімічними речовинами, будівель. Все вище викладене, стає загрозою, не лише для України, а і для всієї світової спільноти, адже тут завдається шкода об'єктам міжнародно-правової допомоги, таким як: внутрішні води, флора і фауна, атмосферне повітря. Через порушення доктрин міжнародного права та угод, які ратифікувала Україна, ми вважаємо, що держава Україна мусить звернутися до Гаазького трибуналу з окремим позовом про порушення ведення війни та й наслідком екологічною катастрофою.

Російська сторона порушує безліч протоколів та Конвенцій ратифікованих Україною, однак однією з найважливіших для України, «Конвенція про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище».

Попередні результати якісно-кількісної оцінки екологічних наслідків бойових дій у зоні АТО свідчать, що саме вони мають ключову змістовну складову, яка при ознайомленні з нею усіх зацікавлених сторін несе достатній стимулятивний потенціал на шляху розв'язання конфлікту, як і жах, який охоплює світову спільноту перед третьою світовою та глобальною ядерною війною.

Виходячи з того, що воєнна діяльність у дедалі більших масштабах впливає на навколишнє середовище, підсилюючи екологічну кризу в системі "людина-суспільство-природне середовище", актуальними з наукової й практичної точок зору є питання систематизації напрямків розвитку воєнної екології і виділення серед них нових підходів до постановок науково-практичних проблем, вирішити які на існуючій понятійній основі прикладної екології вже неможливо.

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬК

Тищенко О. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

To research of legal nature of ecological safety is devoted, basic approaches and looks of scientists are lighted up on the concept of ecological safety, its signs, author determination of ecological safety are offered.

У сфері національної безпеки держави важливе місце належить екологічній безпеці. Конституцією України визначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави. Держава гарантує кожному право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Активна діяльність Збройних Сил України сьогодні зумовлюється значним техногенним впливом на навколишнє середовище. Експлуатація озброєння і техніки, комунальних споруд військових містечок, проведення військових тренувань і навчань повинні здійснюватися в умовах суворого дотримання норм природоохоронного законодавства України.

Важливими елементами в системі управління Збройними Силами України повинно стати створення системи екологічного управління відповідно до вимог міжнародного законодавства, впровадження екологічного мислення у керівників під час прийняття управлінських рішень та організації повсякденної діяльності військ. Кожний командир, начальник, військовослужбовець та службовець Збройних Сил України, як громадянин держави, повинен у своїй діяльності докладати максимум зусиль для збереження природних багатств України.

Екологічні проблеми, які накопичувалися на військових об'єктах десятиліттями, нелегко вирішити за порівняно невеликий термін. Але гармонія активної діяльності людини й екологічно безпечного стану навколишнього середовища повинна стати головною ідеєю життя для майбутніх поколінь. Реформування ЗС України в сучасних економічних умовах буде здійснюватись за критерієм, який вимагає досягнення максимальних показників боєздатності для заданого рівня фінансування, матеріально-технічного забезпечення й екологічної безпеки.

На сьогодні у Збройних Силах України приділяють значну увагу вирішенню проблем природоохоронної діяльності, але на сьогодні ще немає науково-методичних розробок, які давали б повне уявлення про принципи і підходи, які використовують у збройних силах провідних країн світу стосовно з'ясування впливу збройних сил на довкілля.

Література

1. Шматько В.Г. Екологія і організація природоохоронної діяльності : навч. посібн. [для студ. ВНЗ] / В.Г. Шматько, Ю.В. Нікітін. – К. : Вид-во КНТ, 2006. – 304 с.

2. Про затвердження Положення про організацію екологічної безпеки в Міністерстві оборони України та Збройних силах України: від 10.08.2015 р., № 396. – Офіц. вид. – К. : Вид-во М-ва оборони України, 2015. – 16 с. – (Нормативний документ Міноборони України. Наказ).

ЗБІЛЬШЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ЗА КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ

Дорожкіна Г. М., Зелений В. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The method was proposed by the deterministic linear model of the best option for the expansion production of asphalt mixing plants, taking into account consumer orders and the results of competitive intelligence. The sequence is considered of compilation by economic forecast of production for the corresponding volume.

В умовах сучасного етапу розвитку економіки внаслідок розширення географії бізнесу, збільшення кількості господарюючих суб'єктів, в тому числі з виробництва дорожніх машин, децентралізації комерційної діяльності, розвитку інформаційних технологій, інформаційних систем актуального значення набуває аналіз і прогнозування стану конкурентного середовища підприємства. Інформація стосовно зовнішнього середовища найчастіше представлена у вигляді відповідних інформаційних ресурсів, аналіз яких і виступає основною задачею моніторингу. Процес збору, аналізу і використання інформації стосовно ресурсів, слабких сторін конкурентів і їх намірів, здійснення моніторингу конкурентного середовища отримав назву конкурентної розвідки. Головна мета конкурентної розвідки в галузі виробництва асфальтозмішувальних установок це збір відомостей, які можуть забезпечити підприємству вирішальні конкурентні переваги. За допомогою конкурентної розвідки вирішуються наступні категорії задач: розробка стратегічних, стосовно нарощування потужностей, і тактичних рішень та дій, аналіз проблеми і забезпечення її своєчасного попередження, отримання даних щодо основних суб'єктів даного сектору ринку та вивчення їх досвіду.

Відділ маркетингу збирає дані стосовно збуту продукції, які необхідно приймати до уваги при обґрунтуванні кінцевого рішення. Керівникові підприємства необхідно упевнитися, що економічний аналіз проблеми враховує невизначеність тієї частини загального збуту асфальтозмішувальних установок, які в перспективі будуть забезпечуватися фірмою. Інформаційними ресурсами в контексті моніторингу конкурентної розвідки виступають: дані інформаційних систем управління; знання і досвід діяльності персоналу підприємства; знання стосовно підприємства у партнерів, споживачів та інших контрагентів організації у зовнішньому середовищі, що обумовлені брендом, іміджем, прихильністю до торгової марки, тривалими схемами взаємодії.

При оптимізації управлінського рішення стосовно збільшення виробничих потужностей в умовах невизначеності вибрали цільовою функцією математичне очікування економічного критерію ефективності. Прибуток, що отримує підприємство в результаті прийняття того або іншого рішення, залежить від того, яка питома частка ринку збуту асфальтозмішувальних установок буде контролюватися в наступні періоди. На основі літературних джерел нами опрацьовані особливості конкурентної розвідки в галузі виробництва дорожньої техніки: програми конкурентної розвідки найчастіше виконуються відділами маркетингу, планування, дослідження і розробок; більшість спеціалістів витрачають менше половини свого робочого часу по вирішенню задач пов'язаних з розвідувальною інформацією; роль розвідувальних програм в організації визначаються потребами підприємства, які нерідко пов'язані з недостатньою віддачею активів; програми конкурентної розвідки запускаються часто не з метою профілактики, а за безпосереднього виникнення проблем в бізнесі; для підвищення ролі конкурентної розвідки на підприємстві удосконалена адміністративна структуру управління з її виконання. Рушійною силою еволюції конкурентної розвідки повинно виступати збільшення доходів, що обумовлене впровадженням нових розробок, реалізацією конкурентної стратегії на ринку асфальтозмішувальних установок та позитивним ефектом партнерства підприємств.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Почтовюк А. Б., Алексєєнко А. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Enterprise's readiness and capability to innovation development is largely characterized by their perception of innovation. The main tool of research innovation can be to build a model such as system of elements innovative development. There are component models of innovative development: diversification, sustainable development, export-oriented and breakthrough.

Впровадження новітніх технологій у всі сфери життєдіяльності, розвиток економіки, знань як гаранта прогресивного руху суспільства та реалізації концепції стійкого розвитку вимагає подальшої інноватизації соціально-економічних процесів як на національному, так і на регіональному рівні. Одним із вирішальних факторів сталого розвитку та забезпечення темпів економічного зростання регіону в довгостроковій перспективі є наявність розвиненої соціально-економічної та інноваційної інфраструктури.

Інвестиційно-інноваційна діяльність – це рушійний фактор розвитку будь-якого економічного процесу. Інвестиції у поєднанні з інноваціями дають мультиплікативний ефект, не лише збільшуючи кількість робочих місць і обсяги виробленої продукції, а й знижуючи вартість одиниці продукції, покращуючи її якість, підвищуючи рентабельність виробництва, умови праці та її продуктивність. Тому питання створення сприятливих умов розвитку бізнес-клімату в місті Кременчуці залишається одним з найактуальніших. Інноваційна економіка міста характеризуватиметься готовністю суб'єктів господарювання до конкуренції, пошуку й освоєння нових ринків.

Інвестування в розвиток промисловості може стати пріоритетним напрямком економічної політики як держави, так і її регіонів. Необхідно спрямувати певний регіон на отримання ефективного результату діяльності промислового комплексу й забезпечити значне підвищення його результативності, що й зробить його надійним джерелом поповнення державного бюджету та значних валютних надходжень. Для стабілізації положення щодо залучення нових інвестицій необхідно: обрати інноваційну модель розвитку; оновити матеріально-технічну базу провідних підприємств; модернізувати виробництво; збільшити обсяги випуску конкурентоздатної продукції й оновити асортимент; активізувати роботу підприємств та місцевої влади щодо залучення іноземних інвестицій й кредитів в інноваційні проекти; продовжувати протекціоністську політику щодо вітчизняного товаровиробника; відновити традиційні й освоювати нові зовнішні ринки збуту, зокрема, створити за кордоном постійно діючі представництва окремих областей, підприємств, регіонів.

Цілеспрямована та злагоджена політика керівництва міста Кременчука призведе до поступового припливу як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій, в тому числі й до розвитку місцевих підприємств. Місто розвиватиметься як самодостатня суспільно-територіальна система, зберігаючи свій статус потужного промислового центру. При цьому варіанті розвитку, чисельність зайнятих зростатиме. Спеціалізація міста залишиться незмінною, у структурі економіки домінуватиме машинобудування, структура якого має зазнати значної диверсифікації, для якої вже багато чого робиться самими підприємствами. Важливою складовою цього варіанту розвитку може стати диверсифікація структури виробництва міста та розширення його спеціалізації. Доцільним у цьому відношенні є створення у місті Кременчуці сучасних виробництв точного машинобудування (виготовлення обчислювальної техніки, приладів контролю технологічних процесів, засобів зв'язку, побутових приладів). Важливим напрямом впровадження інноваційного варіанту розвитку економіки міста має стати переорієнтація експорту та просування продукції місцевих товаровиробників на нові зовнішні ринки. У результаті місто буде забезпечене новими робочими місцями. Одним із напрямів досягнення такого результату може стати створення технопарку, що реалізує повний інноваційний цикл промислового виробництва та потребуватиме проведення наукових досліджень, розробки дослідних зразків і впровадження їх у виробництво.

КЛАСТЕРИ ЯК ПРОВІДНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ АПК ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ

Brazhnikova T. M.

Slovak Republic, Banská Bystrica Matej Bel University

Лусич В.В., Нікіменко Ю. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The expediency of creating a cluster as a leading way of development of agroindustrial complex in the Poltava region was determined. The forms of state support for the creation of clusters are disclosed. The creation of an agro-industrial cluster in the Poltava region was proposed based on the positive effects of their production.

В умовах стрімкого розвитку промисловості проблема розвитку агропромислового комплексу набувають особливої актуальності, адже він становить основну частину конкурентоспроможних підприємств певного регіону. Одним із шляхів оптимального розвитку галузі АПК являється процес кластеризації, що в Україні ще не є поширеним через недостатню державну підтримку.

Серед вітчизняних та закордонних науковців, у працях яких розглядається зазначена проблематика слід виділити: М. Портера, Д. Рассела, Є. Лазарева, Н. Мікула та ін.

Кластери відіграють значну роль у підвищенні конкурентоспроможності підприємств, адже спільна взаємодія з іншими суб'єктами господарювання приводить до збільшення обсягів отриманих прибутків. При створенні кластерів можуть виникнути проблеми через: недосконалу законодавчу базу, обмежені інвестиційні ресурси та ін.

З метою прискорення процесу утворень кластерів, необхідно здійснювати цінову політику підтримки розвитку кластерів, що виражається у багатьох формах державної підтримки, зокрема інвестиційної діяльності, спрямованої на створення і розвиток кластерів для підвищення конкурентоспроможності підприємств на агропромисловому ринку, адже створення агропромислових кластерів сприятиме збільшенню ефективності виробництва та розвитку інтеграційно-коопераційних процесів АПК.

Створення і розвиток кластерів в агропромисловому комплексі (АПК) можливе лише за функціонування таких умов, як: наявність інформаційного, інвестиційного та інноваційного забезпечення і збалансування економічних інтересів учасників кластера.

Процес створення агропромислового кластеру доцільно здійснити на основі взаємної співпраці ТОВ «Лубенського молочного заводу», ТОВ «Глобинського м'ясокомбінату» та ТОВ «Хорольського заводу дитячого харчування», що в майбутньому призведе до отримання багатьох позитивних ефектів:

- збільшення кількості робочих місць внаслідок поділу праці;
- підвищення конкурентоспроможності підприємств на основі створення тісних зв'язків з постачальниками, фермерськими господарствами та іншими суб'єктами господарювання;
- розширення виробництва товарної продукції в результаті спеціалізації;
- розширення групи товарного асортименту тощо.

Результатом діяльності аграрних підприємств на базі кластерних угруповань надалі може стати: збільшення обсягів виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами, стабілізація цін на продукцію та зменшення впливу таких стримуючих сільськогосподарську діяльність чинників, як фінансові обмеження, нестача матеріалів та устаткування.

Отже, процес створення кластерів в Полтавському регіоні в майбутньому сприятиме зростанню продуктивності та конкурентоспроможності підприємств. Доцільність державної підтримки у сфері створення агропромислових кластерів підтверджується тим, що вкладення з боку держави позитивно вплинуть на подальший розвиток як аграрної галузі, так і економіки Полтавського регіону.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТАЛУРГІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Різніченко Л. В., Орлова К. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Competitiveness is the decisive factor of stability and commercial success in the market economy. This concept is increasingly becoming the subject of research and analysis of specialists, economists, and scientists. The article is devoted to the problem of searching for new methods for improving enterprises activities of the Ukrainian metallurgical complex in the context of world integration processes and tougher competition.

Загальним для підприємств всіх галузей промисловості виступає прагнення до постійного розвитку, високої конкурентоспроможності та ефективного функціонування в економічно нестабільних умовах ринкового середовища. Металургійна галузь відіграє важливу роль у формуванні макроекономічних показників економіки України, тому забезпечення її високої конкурентоспроможності в умовах жорсткої конкуренції на міжнародних ринках й визначає актуальність дослідження.

Мета дослідження полягає в формуванні комплексного підходу щодо дослідження проблем, пов'язаних з розробкою конкретних напрямків підвищення конкурентного потенціалу підприємств металургійної галузі на прикладі ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат». В основу комплексного підходу покладено аналіз впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на формування інструментів механізму управління конкурентоспроможністю металургійного підприємства.

Серед досліджених факторів недостатньої конкурентоздатності головними є висока енергоємність та трудомісткість металургійного виробництва. Так, на підприємствах України витрати всіх видів енергії майже на 20-30% вищі, ніж у США, Німеччині, Японії. Основна причина цього явища – структурна недосконалість. Для забезпечення економії енергетичних ресурсів також необхідно розробити програму щодо стимулювання переробки вторинної сировини. Основним завданням вітчизняних компаній металургійної галузі є збереження своїх позицій на традиційних ринках, де вони реалізують власну продукцію, бо деякі країни Азії, Близького Сходу та Латинської Америки активно нарощують темпи власного виробництва та активно вступають в конкурентну боротьбу. Інструментом може слугувати підвищення конкурентоспроможності продукції за забезпечення її конкурентних переваг. Так, для умов функціонування ПрАТ «Полтавський ГЗК», необхідно: знижувати собівартість продукції за рахунок зростання власної ресурсної бази; підвищувати ефективність виробництва шляхом запровадження інноваційних, ощадливих та енергоємних виробничих технологій. Також однією з основ сталої конкурентної позиції є грамотна організація логістичної діяльності. Чим вона ефективніше, тим менше витрат, а отже нижча вартість продукції та вища її конкурентоздатність.

Основна частка вантажоперевезень Полтавського ГЗК припадає на залізничний транспорт. Деякі металургійні підприємства, які спробували доставляти товар на експорт морем, дійшли висновку, що це більш економічно. Тому, ще одним напрямом підвищення конкурентоспроможності має стати зниження залежності від залізничної монополії.

Для того щоб бути гідним конкурентом на світовому ринку металургії вітчизняним підприємствам необхідно сконцентрувати увагу на комплексному характері пошуку рішень вирішення проблем, що гальмують його розвиток. Для цього слід використовувати бенчмаркінг, що надає можливість порівнювати свої показники в ключових сферах діяльності з показниками конкурентів.

Впровадження перерахованих рекомендацій призведе до підвищення конкурентоспроможності на тлі підприємств-аналогів, забезпечить удосконалення технологічних процесів виконання робіт, підвищення прозорості управління процесами в організації, стабільний збут продукції та гарантує її високу якість, завоює прихильність споживачів.

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Сакун Л. М., Настусенко Л. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Analyzes the current state, problems and perspectives of innovative development of machine building of Ukraine. The financial support of innovation activity of enterprises of Ukraine for the period of 2010-2016 was investigated. The factors hindering the innovative development of the enterprises of the machine-building industry are considered.

Серед усіх напрямів інноваційного розвитку одне з пріоритетних місць в економічно розвинутих країнах належить машинобудівній галузі. Так, в Рамковій програмі досліджень та інновацій HORIZON 2020, яка розрахована на 2014–2020 рр., основними завданнями є розширення інновацій у робототехніці, лазерній та фотонній технологіях, а також збільшення капітальних вкладень у створення промислового обладнання до 9 % у 2020 р. (із 6 % у 2014 році). Окрім того, заплановано знизити енергетичні витрати виробництва на 30 %, на 20 % зменшити кількість відходів виробництва й споживання виробничих матеріалів. Для реалізації вказаних цілей значну увагу та фінансування отримають виробництво наноматеріалів і впровадження нанотехнологій, технології надшвидкого виготовлення виробів (RapidPrototyping, 3D Printing).

Із рейтингу двадцяти найбільш інноваційних компаній України лише два підприємства відносяться до машинобудування (ДП «ВО «Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова» та ПАТ «Турбоатом»), що вказує на низьку активність галузі. Наведені дані свідчать, що Україні необхідно перейняти світовий досвід, щоб відновити свої позиції одного з лідерів машинобудівної галузі.

Пріоритетними напрямами інноваційної діяльності в галузі вітчизняного машинобудування залишаються освоєння нових технологій розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки; розвиток навігаційних систем різного призначення.

Оскільки на інноваційний розвиток підприємств машинобудівної галузі впливає багато стримуючих факторів, необхідним завданням є визначення дієвих заходів активізації даного процесу.

1. Розробка оптимальної стратегії фінансування інноваційної діяльності та пошук додаткових джерел фінансування: використання методу прискореної амортизації, створення фондів розвитку, емісія цінних паперів і розміщення їх на вторинному ринку, продаж власних акцій, спонсорські кошти, асигнування, інвестиційний лізинг, інвестиційний селенг, кошти акціонерів-пайовиків, інвестиційні та інноваційні кредити, венчурний капітал.

2. Організаційні перетворення на підприємствах: реінжиніринг бізнес-процесів, створення дієвої та ефективної організаційної структури управління, впровадження на підприємствах відділу інноваційного розвитку (модернізації та розвитку).

3. Оновлення матеріально-технічної бази як резерв акумулювання коштів для реалізації інноваційних проектів, проведення комплексного аналізу відтворення основних засобів, які відповідали б сучасності.

4. Створення на законодавчому рівні економічного механізму стимулювання підприємств щодо впровадження ресурсозберігаючих та екологічних технологій за допомогою застосування податкових, страхових та кредитних пільгових режимів.

5. Розробка дієвої маркетингової політики щодо інновацій та пошуку замовників на інноваційну продукцію: пошук нових методів обслуговування, оформлення виробів, створення рекламних компаній, заходи брендингу.

6. Державна підтримка інноваційної діяльності: сприяння попиту на вітчизняну машинобудівну продукцію через державні замовлення; створення раціональної податкової системи; достатня оцінка вартості основних засобів; встановлення дієвих норм амортизації; здійснення інвестиційних проектів інноваційного розвитку.

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Хоменко Л. М., Велькін Б. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

It is represented the main prospects of development of taxing within social enterprise. Also some aspects of an essential role of social enterprise in Ukraine's economic situation as well as activity towards improvement of that sector were mentioned. Successful examples of implementation of social enterprise in Ukraine were shown.

Соціальне підприємництво – це бізнес, метою якого є вирішення соціальних проблем. Прибутки соціального підприємства спрямовуються на подальший розвиток бізнесу, благодійну діяльність чи на вирішення гострих суспільних проблем.

Соціальне підприємництво – порівняно новий вид підприємницької діяльності, що швидко набирає популярність в Україні, одне з істотних джерел фінансування громадських організацій і благодійних фондів. Незважаючи на важке економічне становище України, сфера соціального підприємництва в Україні набуває швидких обертів і стає перспективною діяльністю. Цьому сприяє ряд чинників. Власне, чи не найголовнішим фактором розвитку цієї сфери є складна економічна ситуація в державі, що спонукає суспільство ставати більш активним і шукати інноваційні підходи до вирішення своїх проблем. Щодо економічних наслідків, соціальне підприємництво підвищує сукупну економічну ефективність, бо залучає ті ресурси, які до цього були непридатні, насамперед, вразливі групи населення, відходи виробництва і життєдіяльності. Багато переваг цього виду діяльності існує і в плані законодавства. Так, є можливість обрати для соціального підприємства найбільш оптимальну організаційно-правову форму (ОПФ), як з погляду бізнес-моделі, так і з особливостей оподаткування. Соціальне підприємництво допоможе зробити людей, які мало задіяні в традиційному бізнесу більш фінансово незалежними і впевненими у собі, відповідно покращити продуктивність їхньої праці. В останній час спостерігається зростання інтересу міжнародних донорів, організацій, фондів (Schwab Foundation for Social Entrepreneurship (Швейцарія), Skoll Foundation (США), Ashoka Foundation (Індія)) до розвитку соціального підприємництва. Вони готові фінансувати цей вид діяльності та навчати представників українських громадських організацій і бізнесу, як ставати соціальними підприємцями.

Другим чинником можна виділити поширення історій успіху соціального підприємництва (платформа «Тепле Місто», соціальна пекарня «Горіховий дім», Львівська міська громадська організація «Туристсько-спортивний клуб «Манівці», піцерія «Pizza Veterano», благодійний магазин «Ласка» (Laska Charity Store) та інші). Класичним прикладом розвитку соціального підприємства з пільговим оподаткуванням у місті Кременчук є Кременчуцьке учбово-виробниче підприємство УТОС (Українське товариство сліпих). За останні роки підприємством освоєні наступні види продукції: причепи для автомобілів; картонна тара; електричні розетки, цоколь для люмінесцентних ламп; комплектуючі для автомобілів КраЗ; засоби індивідуального захисту. Нині колектив налічує 132 людини, серед яких більше 100 працівників – інваліди по зору.

Третім чинником є використання потенціалу соціального підприємництва для розвитку місцевих громад. Децентралізація на місцях підвищує рівень вимог до соціальних ініціатив. У місцевих громадах стає більше питань, як реформувати і компенсувати нестачу соціальної роботи. Вже зараз бачимо приклади, як бібліотеки – комунальні підприємства, можуть трансформуватися в соціальні підприємства, стаючи центрами освіти дорослих. І четвертим чинником стає увага держави до соціального підприємництва. З боку профільного Міністерства економічного розвитку і торгівлі очікується чітке формулювання самого терміну соціального підприємництва в українському контексті.

Таким чином, доцільно створювати сприятливі умови для розвитку соціального підприємництва: залучати іноземних інвесторів, проводити культурні заходи для покращення зацікавленості громади і, врешті-решт, зробити цю діяльність рушійною силою для покращення добробуту населення, підвищення зайнятості і економічного зростання.

СКЛАДАННЯ БЮДЖЕТУ СТВОРЕННЯ НОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Хоменко Л. М., Бутенко А. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The sequence is based by preparation of the plans and development of a new model asphalt mixing plant on three aspects: orientation towards perspective, evaluation of the elements of the organization according to the role and tasks, personalization of the participation of the managerial staff. The connection is considered between the program budget and the substantiation of strategic decisions for the implementation of structural software development and production facilities.

За своїм характером системний аналіз є науковим процесом, з позицій якого здійснюється: систематичне дослідження і взаємне порівняння альтернативних дій, що приводять до досягнення бажаних цілей; порівняння альтернатив на основі вартості ресурсів, що витрачаються, і вигод по кожній із альтернатив; врахування і детальний аналіз невизначеності в прийнятті рішень. Системний підхід до проектування асфальтозмішувальних установок повинен розповсюджуватися на організацію управління підготовкою створення і освоєння нової продукції на підприємстві. Поставлена і практично вирішена задача в АТ «Кредмаш» стосовно створення системи управління розробками, яка дозволяє попереджувати втрати часу і матеріальних ресурсів за рахунок узгодження по строкам і технічним результатам дій співвиконавців робіт. За їх допомогою створена нова для вітчизняних умов форма цільового управління розробкою складних технічних систем – система управління проектом. Мета управління проектом полягає в попередженні втрати ресурсів і часу за рахунок підтримання пропорційності між відповідними елементами робіт на протязі всього циклу розробки аж до впровадження системи технічних засобів в серійне виробництво. За визначенням спеціалістів класичної школи управління, проект – це комплекс заходів по досягненню єдиної мети стосовно створення технічної системи з заданими характеристиками в межах визначених строків і вартості робіт.

Спеціалісти з питань створення техніки і технології майбутнього визначають, що планування – це невід’ємна функція управління на усіх рівнях організації. Президент приділяє значну увагу розробці перспективних планів створення і освоєння нової продукції для акціонерного товариства в цілому, а керівник навіть самого нижчого рівня управлінської структури повинен займатися розробкою відповідних планів для своєї організаційної ланки. В умовах розбудови ринкових відносин і загострення конкуренції на ринку машино технічної продукції виникає питання доцільності приділення такої великої уваги плануванню стосовно створення нової продукції на всіх рівнях, якщо майбутнє завжди пов’язане з ризиком, змінами і невизначеністю. Майбутнє, дійсно, рідко можна передбачити повністю. Непередбачувані явища завжди будуть зумовлювати відхилення від найбільш ретельно розроблених планів особливо з підготовки створення і освоєння нової продукції. Складання бюджету підготовки створення і освоєння нової продукції конкретизує процес фінансових ресурсів підприємства. Бюджет враховує потребу фінансового забезпечення на усіх фазах операційного менеджменту на конкретний період часу. Тривалість інтервалів планування визначається перш за все специфічними потребами даної галузі народного господарства та промисловості, потребами ринку збуту (автошляхової техніки), наявністю ресурсів, тривалістю періоду розробки в життєвому циклі асфальтозмішувальної установки і стратегічними задачами підприємства. На наше глибоке переконання, при обґрунтуванні планового періоду доцільно конкретизувати сферу щодо його застосування: загальне перспективне планування роботи підприємства, планування для однієї із функціональних областей, для окремого елемента перспективного планування (наприклад, надходження ресурсів). В методичному підході період планування повинен базуватися на економічних проєкціях, що враховують загальні тенденції, а не циклічні коливання економіки. Перспективне планування тісно пов’язане з використанням системного аналізу, який можна застосовувати для обґрунтування окремих рішень без детальної ув’язки з загальним планом на майбутнє.

ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ВОЛОСЬКОГО ГОРІХУ

Мельничук Б. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Лисич В. В., Нікітенко Ю. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article analyzed the dynamics of the production of walnuts in the world. It is expected that in the current marketing year about 55 thousand tons of nuts will be exported from Ukraine. According to the results of 2016, Ukraine exported 27 thousand tons of peanuts for a total of \$ 65 million. In general, Ukraine produces about 110 thousand tons of nuts, that is, the same amount as all the EU countries, taken together.

Розгляд ринку потрібно почати з динаміки споживання. За період від 2012 до 2017 року споживання зросло на 34%, з 1582811т. до 2123814т.. Для прикладу світове споживання цукру за досліджуваний період виросло на 4%, кукурудзи на 17%. На основі наведених даних можна впевнено сказати, ринок демонструє вражаючі темпи росту споживання, що створює великий попит на ринку. Інша частина бізнесу, яка представляє інтерес для комерційних виробників є деревина волоського горіха, також в промисловості використовується горіхова шкарлупа. Подрібнену шкарлупу, в залежності від ступеня подрібнення, використовують в косметичці, абразивній чистці та в хімічній промисловості. Також залишки (шкарлупа і тіло горіху) перероблюються на брикети та використовується на ТЕС та в домогосподарствах. Починаючи з 23 вересня 2017 року “базова митна вартість” волоського горіха в шкаралупі за кілограм виросла з 1.8\$ до 3.5\$. Очищений волоський горіх в свою чергу виріс з 5.4\$ до 6.5\$. Ставка розмитнення при цьому залишається незмінною і становить 43% від одної з двох вартостей: “вартості товару” чи “базової митної вартості”.

Тобто: припустимо, з України експортується волоський горіх в шкаралупі за ціною 1.55\$/кг CIF до Туреччини.

З 23 вересня 2017 імпортне мито складає: $3.5\$ (\text{базова митна вартість}) * 43\% = 1.5\$$, тобто вартість горіха з урахуванням розмитнення становитиме в Туреччині: $1.55\$ + 1.5\$ = 3.05\$/\text{кг}$.

До 23 вересня 2017 імпортне мито на цю партію складе: $1.8\$ (\text{базова митна вартість}) * 43\% = 0.77\$$, тобто вартість розмитнення виросла майже вдвічі. Отже загальна вартість партії буде $2.32\$/\text{кг} (1.55\$ + 1.8\$ * 43\%)$.

Аналогічні зміни, але менш кардинальні стосуються і горіха очищеного, де “базова митна вартість” зросла з 5.4\$ до 6.5\$. Це має досить великий вплив на вітчизняний ринок грецького горіху, так як 80% українського волоського горіха в шкаралупі експортується в Туреччину. Відповідно, такий різкий ріст імпортного мита в Туреччині матиме вплив на попит турецьких покупців та, відповідно, на ціну неочищеного горіху в українського виробництва.

На фоні описаних вище подій, більш перспективним є європейський напрям експорту. В Німеччину імпортується близько 21% грецького горіху. Тобто Німеччина є провідним імпортером горіхів в ЄС і одним з найбільших імпортерів в світі. Загалом обсяг імпорту зріс за останні роки, але досі не досягнув піку який був у 2011 році. Реекспорт (в валюті) з Німеччини збільшився майже в два рази з 2009 року, при збільшенні на 18% кількості (в тонах) що вказує на тенденцію до збільшення цін. Великий розрив між виробництвом та споживанням забезпечує прекрасні можливості для українських експортерів.

Україна має сприятливі природні умови для вирощування грецьких горіхів. За показниками виробництва (115 тис. тон) вона посідає перше місце в Європі та п'яте серед усіх країн світу. Особливим динамізмом відзначається розвиток експорту. Реалізація горіхів на зовнішніх ринках забезпечує Україні 80,5% грошових надходжень від експорту плодів, ягід і винограду.

ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИРОБНИЦТВА

Хоменко М. М., Вахрушев А. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The directions of intensive development are considered by new asphalt mixing plants at the expense of growth of labor productivity, saving material, energy and labor resources. The reduction of the cycle is proposed duration and rationalization of the organization for the production process in time (specialization, rhythm, continuity, direct accuracy, parallelism, automaticity) and space.

Зростання потреб зумовлює виникнення протиріччя між метою процесу виробництва і відсутністю технічних засобів для її досягнення або між метою і недостатньо повною можливістю її досягнення з допомогою наявних технічних засобів. Для усунення цього протиріччя в першу чергу виникає необхідність в створенні принципово нової техніки, а в другому – здійснення модернізації існуючої техніки. Так, при виробництві нових асфальтозмішувальних установок підвищення рівня спеціалізації, ритмічності, безперервності виробничого процесу зумовлює необхідність механізації й автоматизації не тільки основних технологічних операцій, але і допоміжних, транспортних і контрольних.

У підсистемі «технічна підготовка виробництва» закладається відповідний рівень якості машин. При цьому на неї впливають такі фактори обмеження, як загальний рівень розвитку науки і техніки, що звужує можливість рішення конкретної науково-технічної задачі забезпечення відповідного техніко-економічного рівня моделі асфальтозмішувальної установки із заданим упередженням. Підсистема «виробництво» забезпечує реалізацію технічних рішень, що обґрунтовані на стадії технічної підготовки виробництва, в умовах функціонування конкретного підприємства. Ступінь реалізації закладеного в модель рівня якості залежить від багатьох організаційно-технічних факторів, що характеризують конкретне підприємство, в нашому випадку АТ «Кредмаш». Обидві підсистеми тісно пов'язані загальною метою їх функціонування і зумовлюють створення нової моделі машини, що за своїм техніко-економічним рівнем відповідає вимогам сфери експлуатації. Для аналізу і розробки прогнозу розвитку машин доцільно обґрунтувати темпи і тенденції кількісних і якісних змін не окремих їх параметрів, а всієї їх сукупності – системи. Важливо вибрати таку узагальнену характеристику, яка повністю ідентифікує сукупність суттєвих параметрів машини, їх кількісні та якісні зміни. Така узагальнена характеристика повинна виражати якість машини.

Покращення техніко-економічного рівня машини виражаються в інтенсивних кількісних змінах сукупності технічних і економічних параметрів показників якості. Такі зміни виражаються в переході від однієї моделі машини до другої в рамках одного типорозміру, так і до моделі машини, що базується на новій технічній основі. Узагальнена характеристика для оцінки техніко-економічного рівня машин різного типу одного функціонального призначення повинна бути універсальною. Збільшення рівня повинно відповідати зростанню економічної ефективності виробництва, тобто відбивати кінцевий результат підвищення техніко-економічного рівня машини. Кількісна оцінка рівня якості необхідна для управління організаційним процесом підготовки, створення і освоєння нової продукції, прогнозуванням, плануванням, нормуванням, контролем. Загальний підхід до кількісної оцінки рівня якості продукції полягає у визначенні одиничного показника. На основі одиничних показників визначається комплексний, який характеризує рівень якості відповідної моделі машини по відношенню до моделі-аналогу, тобто кращої машини вітчизняного або закордонного виробництва. Основна перевага такого методу оцінки якості зумовлена значною простотою його використання в багатьох галузях промисловості. З метою удосконалення узагальненої характеристики, що виражає техніко-економічний рівень машини, нами системно розглянуто недоліки кількісної оцінки рівня якості нової продукції. По закладеній в методиці оцінці недолік компенсується за рахунок співставлення параметрів проектної моделі з параметрами перспективного зразка.

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СТИМУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Семеніхіна В. В., Ільченко А. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Почтовюк О. А.

Wroclaw University of Economics

The state policy in the foreign-economic sphere should be aimed at creating favorable conditions for sustainable business development based on the improvement of forms and methods of support that ensure an increase in the pace of development, activation of production, innovation and investment activity of economic entities and, as a consequence, the growth of the efficiency of the national economy.

Вихід на міжнародні ринки і розширення торгових відносин з зарубіжними країнами диктується різними потребами підприємства та причинами їхнього виникнення. Загалом вони такі: розвиток внутрішнього ринку (насичення ринку товарами; підсилення тиску конкурентів), при якому вигідно вкладати капітали за кордоном; активність зарубіжного конкурента та його успіхи на внутрішньому ринку примушують шукати власні можливості; подолання залежності від внутрішнього ринку і "розсіювання" ризику шляхом завоювання іноземних ринків [1].

Серед ключових факторів без чого неможливий вихід підприємств на зовнішні ринки респондентами визначається: наявність покупців; наявність конструкторської документації та відповідних сертифікатів; своєчасне повернення ПДВ у повному обсязі; наявність надійного бізнес-партнера; механізми державної підтримки експорту; програми гарантування позик для експортерів; розбудова бізнес-інфраструктури; програмування місцевих виробників. Основні проблеми реалізації ЗЕД підприємств це – високий рівень конкуренції та низький рівень інноваційної привабливості. Респондентами було визначено основні фактори, без яких неможливий вихід на зовнішній ринок: наявність покупців, наявність надійного бізнес-партнера, механізми державної підтримки вітчизняних підприємств та ін.

На питання, що має робити місцева влада для покращення бізнес-клімату з виходу на зовнішні ринки, респонденти пропонували: підвищення ролі органів місцевого самоврядування у сфері експорту та залучення іноземних делегацій. 100% опитаних має чіткий опис того, хто є покупцем їхнього підприємства. 57% респондентів відпрацьовували можливості адаптації продукту до конкретного ринку з метою покращення переговорних позицій з партнером, 29% – робили це частково. Разом з тим 14% експортерів цього не робили. 43% знайомі лише частково, 43% незнайомі повністю з програмами, проектами та можливостями, що пропонуються різними організаціями у сфері експортного супроводу. 29% знайомі повністю, 29% – лише частково, 43% незнайомі повністю з усіма двосторонніми та багатосторонніми угодами, преференційними схемами, які можуть бути використанні як переваги в експорті їхніх товарів [2].

Місцеві органи влади мають у своєму розпорядженні переважно інституційні важелі впливу на зовнішньоекономічну діяльність міста, серед яких правові, прогнозні та програмні, фінансово-економічні, організаційно-економічні, науково-освітні інструменти. Подальшого розвитку потребують обґрунтування механізму реалізації зовнішньоекономічної політики на місцевому рівні в умовах зростаючої глобалізації економічних процесів та побудова моделі стратегічного моніторингу розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Література

1. Дахно І. І Регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахно. – К. : ЦУЛ, 2009. – 472с.
2. Єрмакова О.А. Зовнішньоекономічна діяльність регіону: навч. посіб./ О. А.Єрмакова, Ю. Г. Козак . – Одеса: Фенікс, 2013. – 332 с.

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МІСТА

Цимбал О. С., Рубан Б.В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Development of investment activity is one of the major factors of economic development of countries. This is especially true of industrial centers of the country. Investment attractiveness of the city can be characterized as the attractiveness of the city in terms of investing in comparison with other objects of investment.

Розвиток інвестиційної діяльності один із найбільших чинників економічного розвитку розвинутої країни. Особливо це твердження вірне для промислових центрів та розвинутих регіонів, адже саме вони вкладають вагомий внесок у ВВП держави і виступають головними постачальниками ресурсів, товарів та послуг, як на внутрішньодержавний, так і на міжнародний ринок. Концентруючи увагу на такому факторі як інвестиційна привабливість, мають на увазі узагальнюючу характеристику переваг і недоліків інвестування окремих об'єктів чи напрямів із позиції конкретного інвестора [1]. Виходячи з цього, інвестиційну привабливість міста можна охарактеризувати як привабливість територіальної одиниці з точки зору вкладення певних ресурсів, порівняно з іншими об'єктами інвестування, що надає можливість потенційному інвестору оцінити сприятливість інвестиційного клімату, який є головним чинником соціально-економічного розвитку. Отже, тільки у співпраці органів влади центрального та місцевого рівнів, місцевого самоврядування та виробничих структур усіх форм власності можливо досягти ефективних результатів.

Інвестиційна політика міста в значній мірі залежить від створення ефективної системи мобілізації інвестиційних ресурсів та управління ними. Місто Кременчук належить до інвестиційно-привабливих міст України завдячуючи великому промислому і культурному потенціалу. Найбільш інвестиційно-привабливими у місті є такі види економічної діяльності як виробництво продуктів нафтопереробки, харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів.

Не дивлячись на складний фінансовий стан, воєнні дії на сході країни, останніми роками капітальні інвестиції, освоєні кременчуцькими підприємствами, мають тенденцію до збільшення (табл. 1).

Таблиця 1 – Освоєні капітальні інвестиції у місті Кременчук

<i>Рік</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
<i>Капітальні інвестиції, млн. грн.</i>	<i>965,6</i>	<i>754,2</i>	<i>576,7</i>	<i>1146,7</i>	<i>1046,0</i>

Порівняно з іншими містами Полтавського регіону, місто Кременчук займає третю позицію за всіма показниками (табл. 2).

Таблиця 2 – Капітальні інвестиції по містах Полтавського регіону

<i>Місто</i>	<i>тис. грн.</i>	<i>% до загального обсягу</i>	<i>на одну особу, грн.</i>
Полтава	2 258274	23,0	7896,9
Горішні Плавні	1805826	18,4	32883,4
Кременчук	1046032	9,6	4259,8
Лубни	112 489	1,1	2 437,9

Реалізація основних напрямів програми економічного та соціального розвитку міста Кременчука повинна створити умови для процесу концентрації інвестиційних ресурсів підприємств і фінансового сектора, їх подальше спрямування на реалізацію довгострокових

та капіталомістких проектів. Головною метою інвестиційної політики має стати активізація індивідуальної діяльності на території міста, зміцнення інвестиційного потенціалу та збільшення обсягів інвестицій в реальний сектор економіки шляхом підвищення ефективності їх використання для досягнення стабільного соціально-економічного розвитку. Необхідно також створити економічні механізми стимулювання процесів нагромадження й ефективного використання інвестиційних ресурсів.

Література

1. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та допов. – К. : Т-во «Знання», 2002. – 566 с.

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Буряк Є. В., Скриль Ю. Л.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Nowadays the characteristics of personnel policy enterprise's formation, which work in the international markets, led to the necessities of searching for some efficient management arrangements. Such arrangements include not only the scientifically approaches, but modern international specification, which provides constant governance of commercial representations in different countries including sociocultural and legislative peculiarities of national market.

Вітчизняні підприємства, що здійснюють свою зовнішньоекономічну діяльність в умовах полікультурного середовища змушені все більше уваги приділяти питанням пошуку ефективних механізмів здійснення кадрової політики. За таких обставин, головна концепція побудови дієвої системи управління полягає в концентрації кваліфікованих кадрів, які забезпечують масштабність розвитку їх підприємств в різних країнах та досягнення високої результативності діяльності за рахунок своєчасного, професійного виконання стратегічних планів розвитку виробничо-господарських відносин.

В системі менеджменту сьогодні відбуваються істотні зміни пов'язані з реалізацією глобального підходу в кадрові політиці організацій. Як відповідь, виникає потреба передбачати оптимізацію результату як для кожної окремої ланки, так і для організації в цілому.

Проте, міжнародний характер діяльності підприємств породжує низку специфічних особливостей в системі управління персоналом, які не спостерігаються у фірмах, які діють в національних межах. Головним завданням формування кадрової політики підприємств, що зорієнтовані у своїй роботі на зовнішні ринки полягає в оптимальному поєднанні можливостей трудових ресурсів, враховуючи: територіальні особливості; національну орієнтацію; потребу у розвитку соціально відповідального партнерства.

Наявність цих та інших особливостей менеджменту персоналу та управлінські проблеми, які виникають у відповідь, вимагають створення в організації єдиної кадрової політики, що відіграє виключно важливу роль та забезпечує тісні контакти між головним підприємством та його представництвами з різних країн.

Багаторівнева структура корпоративної культури підприємств в умовах здійснення зовнішньоекономічної діяльності визначає наявність двохярусної структури управлінських кадрів – на рівні торгових представництв та на рівні головного підприємства, кожній з яких притаманні певні функції. Формування кадрової політики в колективі здійснюється на основі етноцентричного, поліцентричного, регіоцентричного та геоцентричного підходів.

Ці особливості ділової і соціальної культури різних країн формують певні відмінності в якості робочої сили з точки зору її підготовки, здатності сприймати пропоновані зміни, інноваційні рішення та формувати різні мотиваційні установки працівників. Відповідно,

завдання менеджерів зовнішньоекономічних представництв полягає в тому, щоб зрозуміти ці відмінності і врахувати їх у своїй практичній діяльності.

Виходячи з того, що підприємства України з кожним роком розширюють свою діяльність за рахунок зовнішніх споживачів, постає потреба звернути увагу ще й на те, що при формуванні кадрової політики дуже важливим є врахування такого суттєвого фактору, як національна приналежність персоналу.

Таким чином, формування кадрової політики підприємств за умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності має здійснюватись не лише на наукових принципах управління, але і врахувати сучасну міжнародну специфіку, що забезпечує стале керівництво торговими представництвами в різних країнах з урахуванням соціокультурних та законодавчих особливостей національного ринку.

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ ГРЕЙДІВ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Мажаренко К. П., Яремка О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

With expansion of business, increase of quantity of personnel of enterprise become less guided. In this connection actual is a problem of creation of the carefully thought out system of indemnifications, that will allow to explain employees on the achievement of the best results. One of most modern such systems there is the system of grading. Advantages and possibilities of the use of grad are certain, attention is concentrated on expediency of their application for domestic enterprises.

На сьогоднішній день з розширенням бізнесу, зростанням чисельності персоналу, відкриттям філій в інших регіонах підприємства стають менш керованими. Виникає проблема об'єктивної оплати праці персоналу. В таких умовах необхідна продумана система компенсацій, яка дозволить мотивувати співробітників на досягнення найкращих результатів.

Однією з найсучасніших є система грейдування, яка найкращим чином структурує розміри винагород працівникам, обґрунтовує справедливість виплат та дозволяє планувати кар'єрне зростання.

Грейдинг (система грейдів) – це система проведення оцінки та ранжування посад, в результаті чого посади розподіляють по групах, або за грейдами, у відповідності до їх цінності для підприємства з метою створення найефективнішої системи мотивування персоналу.

Для українських роботодавців грейдова система праці стає все важливішою, адже в умовах постійно зростаючої конкуренції керівники підприємств починають усе краще розуміти важливість мотивації (матеріальної та нематеріальної) свого основного ресурсу – персоналу та приділяти цьому питанню більше уваги.

Під терміном "грейдинг" мається на увазі саме оцінка посад чи посадових позицій, однак в практиці управління персоналом можливо побачити застосування цього терміна для двох різних підходів.

Перший підхід: коли відбувається оцінка та ранжування по грейдах посад і не має значення який саме робітник обіймає посаду. Грейд посади залежатиме від цінності та важливості цієї посади для підприємства.

Другий підхід: коли відбувається оцінка та розподіл по грейдам робітників персонально. В даному підході враховуватимуться і цінність роботи, що виконується, і цінність самого робітника, що залежатиме від рівня його досвіду, майстерності, професійності, кваліфікації.

Система грейдів передбачає більш широку лінійку критеріїв, які включають такі показники оцінки посади, як: управління, комунікації, відповідальність, складність роботи, самостійність, ціна помилки та інші.

За грейдингової системи робітники розуміють, за що саме вони отримують свою заробітну плату та що їм потрібно робити, щоб піти вище по кар'єрній сходинці або для «горизонтального» кар'єрного розвитку (просування по щаблях майстерності в рамках однієї посади за рахунок ускладнення завдань, розширення кола відповідальності і повноважень) – що призводить до зміни грейду і пов'язаного з ним рівня оплати праці, і це великий плюс для будь-якого робітника.

Головною перевагою системи грейдування є переведення нематеріального показника «цінність роботи співробітника» в грошовий еквівалент. У свою чергу для підприємств застосування цієї системи є доцільним для оптимізації витрат на персонал, вдосконалення оргструктури і штатного розкладу, ефективності праці.

ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

Ведєніна Ю. Ю., Шкодїнова І. О., Шевченко А. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остраградського

Theoretical bases of motivation and stimulation of labour are expounded in the article. Leaning against the world theory and practice of motivation of labour, some methods of motivation of personnel of the developed countries are analysed and also recommendations about improvement of activity of personnel at the domestic enterprises are developed.

Мотивація персоналу та її трансформації в умовах сучасної світової економіки ґрунтуються на необхідності пошуків нових мотиваційних механізмів, чинників та напрямків мотиваційного стимулювання задля підвищення соціально-економічної ефективності трудової діяльності. Тому питання мотивації потребують переосмислення традиційних концепцій, подальшого аналізу, а також розробки сучасних методик формування й реалізації мотиваційних моделей.

На сьогодні українська модель мотивації персоналу обмежуються фінансовими та економічними стимулами, тоді як нематеріальний бік мотивування не удосконалюється взагалі. В умовах, які склались в Україні, мотиваційний механізм базується на прагненні задовольнити первинні потреби працівників лише за допомогою економічних методів. Тому при формуванні систем мотивації персоналу на підприємствах, особливо великих, виникає необхідність використовувати вже накопичений світовою практикою досвід, який повинен стати не лише основою для побудови власних вискоєфективних систем мотивації персоналу, а й прикладом для наслідування та орієнтиром у динаміці розвитку.

Сучасні науковці виділяють декілька моделей мотивації персоналу в розрізі закордонного досвіду. У японській моделі зростання продуктивності праці на пряму залежить від зростання рівня життя населення, в тому числі заробітної плати. Таким чином, використання такої системи дає можливість зростання заробітної плати шляхом підвищення кваліфікації та трудовим внеском працівника, посилюючи тим самим мотивацію персоналу, яка прямо впливає на результати роботи. Американська ж модель мотивації персоналу ґрунтується на всебічному заохоченні підприємницької активності, тобто підвищення заробітної плати залежить не стільки від виробітку, скільки від числа освоєних професій і зростання кваліфікації. А у центрі німецької моделі – знаходиться гармонійне поєднання стимулювання праці та соціальних гарантій. При зростанні продуктивності праці та індивідуальних досягнень працівникам виплачуються бонуси.

Дослідивши найвідоміші іноземні моделі мотивації персоналу, можна знайти як схожі,

так і відмінні риси. Для України повністю скопіювати будь-яку модель мотивації неможливо, адже треба враховувати як ментальні особливості та національні традиції, так і економічний та політичний стан країни, тому доцільніше запозичити лише деякі її елементи.

Поєднання американської та японської моделей дозволить створити сприятливі умови для успішного функціонування українських підприємств. Слід перейняти такі ознаки американської моделі мотивації праці: заробітна плата на пряму залежить від кваліфікації робітника та його активної участі у розвитку підприємства. Водночас у японській моделі краще звернути увагу на виховання колективізму та використання ротатії кадрів.

Отже, на сучасному етапі розвитку механізму мотивації персоналу потрібно зосередити увагу на органічному поєднанні матеріальних та нематеріальних мотивуючих елементів, які б комплексно окреслили її оптимальну систему та корпоративну культуру. До того ж досвід європейських країн та можливість його впровадження на вітчизняних підприємствах стане запорукою позитивних зрушень у вітчизняній теорії мотивації персоналу.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Мажаренко К. П., Ткач О. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Development of foreign economic activity of Ukraine is the important factor of the permanent economy growing, improvement of competition environment and effective stimulation of national commodity producers. The analysis of the modern state of the external shipping of Ukraine, commodity structure of export and import testifies to the present defects. The row of events offers with the aim of increase of efficiency of foreign trade activity.

У сучасних умовах господарювання зовнішньоторговельна діяльність залишається головним фактором сталого економічного зростання країни, покращення конкурентного середовища та ефективного стимулювання національних товаровиробників.

Проблеми удосконалення зовнішньоторговельної діяльності особливо загострилися зараз, в період глибокої фінансово-економічної кризи, в якій опинилась українська економіка внаслідок дії як зовнішніх факторів, пов'язаних з воєнною агресією Росії, так і з наявністю низки внутрішніх факторів, що гальмують проведення радикальних економічних реформ, спрямованих на підвищення ефективності економіки.

Задля успішної інтеграції України до європейського економічного рівня необхідно, щоб продукція вітчизняних підприємств була конкурентоспроможною на ринках ЄС, тобто відповідала усім вимогам європейського ринку за показниками якості, безпеки та ціни.

За статистичними даними у 2017р. експорт товарів до країн ЄС становив 17534,5 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2016р. на 29,9% (на 4038,2 млн. дол.), імпорт – 20795,8 млн. дол. та збільшився на 21,3% (на 3655,0 млн. дол.). Негативне сальдо становило 3261,3 млн. дол. (у 2016р. також негативне – 3644,5 млн. дол.).

У загальному обсязі зовнішньоторговельних операцій у 2017р. частка країн ЄС порівняно з 2016р. склала в експорті 40,5%, в імпорті – 41,9% (за 2016р. відповідно 37,1% і 43,7%), тобто частка експорту зросла проти зменшення частки імпорту.

Найбільші обсяги експорту до країн ЄС склали продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості – 32,2% від загального обсягу експорту, недорогочінні метали та вироби з них – 21,4%, у т.ч. чорні метали та вироби з них – 20,2%, механічні та електричні машини – 14,2%.

Але в цілому в Україні за результатами проведеного аналізу обсягів зовнішньоторговельних операцій у 2017р. порівняно із 2016р. експорт збільшився на 16,0%, а імпорт – на 23,3%. Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу склало 2625,4 млн.

дол. (у 2016р. позитивне – 541,6 млн. дол.), що свідчить про структурні зміни в зовнішній торгівлі товарами і недостатнє покриття імпорту експортом.

Аналізуючи тенденції розвитку зовнішньоторговельної діяльності в Україні можна виділити основні заходи, які дозволять підвищити ефективність зовнішньої торгівлі:

- диверсифікація експорту (забезпечення значного розширення асортименту експортної продукції);

- диверсифікація імпорту (здійснення імпортозамінюючих виробництв);

- удосконалення системи захисту і підтримки національного виробника (вдосконалення митно-тарифного регулювання, здійснення ефективних податкових регуляторів).

Таким чином, розвиток зовнішньої торгівлі в Україні залишається на недостатньому рівні. В цих умовах, необхідно посилити конкурентні позиції української продукції на ринках ЄС та інших країн світу. Для швидкого здійснення економічних реформ, важливо слідкувати за євроінтеграційними процесами, що також сприятиме покращенню модернізації економіки та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробника.

УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ НАБОРОМ РИНКОВИХ СЕГМЕНТІВ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЇХ ВІДПОВІДНОСТІ ПРІОРИТЕТАМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сухомлин Л. В., Нефедович В. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The paper analyzes the strategy of the enterprise on the basis of the allocation of economic zones. Management problems in decision-making are defined. Stages of the process of assessment and management of strategic economic zones are proposed with taking into account the priorities of the enterprise development.

Тенденцією сучасного економічного розвитку більшості промислових підприємств є диверсифікація діяльності, тобто робота в різних сегментах ринку або стратегічних зонах господарювання. Такий підхід до управління дозволяє підприємству ефективно організовувати фінансові потоки, зменшувати рівень ризику, підвищувати стабільність функціонування в умовах посилення конкуренції. Разом з цим, розподіл ресурсів між різними СЗГ призводить не тільки до позитивного результату. Можливе зниження ефективності функціонування диверсифікаційної структури в результаті ускладнення системи управління різнопрофільним підприємством та відсутністю достатніх фінансових ресурсів для забезпечення всебічного розвитку всіх СЗГ підприємства. Значуща проблема при цьому – досягнення стратегічної єдності підприємства. В значній мірі подібна єдність обумовлена синергетичним ефектом, який сприяє зменшенню ентропії та підвищенню сукупних результатів діяльності промислового підприємства. В зв'язку з цим урахування даного ефекту є важливим елементом механізму формування стратегії підприємства, від якого залежить прийняття важливих управлінських рішень в процесі досягнення стратегічних цілей. Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю удосконалення механізму стратегічної сегментації на прикладі ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» на основі забезпечення збалансованого розвитку напрямків його діяльності, що виражається в досягненні синергізму, а також недостатнього розвитку інструментарію його оцінки для практики виокремлення стратегічних зон господарювання. Процес виділення та оцінки СХГ на практиці представляє собою складну для менеджерів задачу: по-перше, є необхідність зміни бачення середовища як на сферу зародження нових потреб, привабливих для будь-якого конкурента; по-друге, опис саме СЗГ доцільно здійснювати через параметри, серед яких: перспективи зростання в даній СЗГ (потенціальні темпи зростання пов'язані з фазами життєвого циклу попиту); перспективи рентабельності, які залежать від перспективам

очікуваного прибутку та рівня витрат; очікуваний рівень нестабільності зовнішнього середовища, при якому перспективи втрачають визначеність і можуть змінюватись; головні фактори успішної конкуренції на майбутнє, що відображають техніко-економічну політику конкурентів, можливість досягнення бажаного рівня конкурентоспроможності продукції. При виділенні зон стратегічних ресурсів проблема полягає в розширенні стратегічної перспективи ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» таким чином, щоб поряд з ринковими перспективами можливе також урахування і доступу до ресурсів, що є особливо актуальним в умовах сучасної економічної нестабільності. Щодо виділення груп впливу на формування стратегії, то тут слід відзначити вплив законодавчих рамок, соціальний тиск, втручання в прийняття рішень та дій зі сторони груп, не причетних до процесу управління як в самій організації, так і поза неї. Число дій обмежень до діяльності підприємства в тій чи іншій формі збільшилось. Концепція СЗГ, стратегічних ресурсів та груп стратегічного впливу можуть бути корисними для такої переорієнтації, оскільки допомагають зводити складні задачі до простих. Є очевидним, що вибір стратегічних зон господарювання безпосередньо пов'язаний з місією виробничої системи, наприклад, в якості СЗГ можуть виступати галузі виробництва, групи підприємств різних галузей виробництва, призначених для комплексного задоволення потреб ринку засобами виробництва. Практична значущість результатів дослідження- сприяння підвищенню ефективності стратегії діяльності вітчизняних промислових підприємств в умовах зростання конкуренції.

ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ

Труніна І. М., Сосновська Ю. Р.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

A special place in the general economic system of society belongs to the service sector, which includes restaurant enterprises. Today they are in the competitive market and are constantly fighting against competitors. To keep leading positions, they must always make changes both in quantitative and qualitative work. There are many factors that affect the competitiveness of restaurants, including the territory, the image and design of the institution, the innovative approach, the range of dishes, seasonality, etc.

Особливе місце в загальній економічній системі суспільства належить сфері обслуговування, до якої відносяться і підприємства ресторанного господарства. Для того, щоб розвиватися та успішно триматися на конкурентному ринку сучасному ресторанному підприємству потрібно максимізувати свій дохід від реалізації продукції та послуг, а в подальшому й прибуток, як кінцевий фінансовий результат. Так як підприємство знаходиться у рамках конкурентного ринку та постійно веде боротьбу з конкурентами, то для утримання лідируючих позицій потрібно завжди проводити зміни як кількісного, так і якісного характеру роботи.

Існує багато факторів, які впливають на конкурентоспроможність закладу ресторанного господарства. Функціонування підприємства біля важливих транспортних вузлів, бізнес – центрів та місць постійного скупчення людей забезпечує більшу імовірність приваблення клієнтів. Екологічно чиста ділянка, на якій відсутні фабрики, заводи, підприємства, які забруднюють навколишнє середовище є запорукою успіху та власного іміджу закладу.

Одними з найбільш оцінюваних серед споживачів є імідж та дизайн ресторанного підприємства, при цьому враховуються не лише фізіологія, але й потреба безпеки, самовираження та відповідне оточення. Цим часто пояснюється вибір саме відомих розкритих реторанних мереж – знайомий торговий зал, стиль та оформлення інтер'єру, зовнішній образ персоналу та фірмової символіки, різноманіття та оформлення страв тощо.

Важливими є і репутація та відповідність торгових приміщень санітарно-гігієнічним вимогам. Невід'ємною частиною іміджу закладу є інноваційний підхід – використання електронних меню(iPad), QR-кодів, теплан-інновацій, систем знижок, платіжних пристроїв розміщених біля столиків, біометричних зчитувачів інформації.

Найголовнішим фактором конкурентоспроможності серед ресторанних закладів є асортимент страв. Його оцінюють за критеріями видів харчування, широти послуг та їх унікальності. Підприємство, яке спеціалізується на широкому асортименті страв та напоїв більш актуальне в різні пори року.

Сезонність – фактор, якому приділяють особливу увагу вчені в своїх дослідженнях. Об'єми продажів, кількість відвідувачів та попит залежить від пори року. Особливо, якщо підприємство вузькоспеціалізоване. На практиці можна спостерігати застої в роботі підприємств в той період, коли люди адаптуються до різких змін погоди (похолодання, морози, спека).

Кожне підприємство ресторанної сфери повинне відповідати чітким критеріям, таким як економічність, відповідність, розвиненість системи цінкових знижок, середній чек, рівень сервісу, наявність живої музики, техніка обслуговування, дотримання правил етикету тощо.

Слід зауважити, що мета надання послуг ресторану й умова його успішності – це якісне обслуговування клієнтів. Тому для підвищення ефективності роботи підприємства потрібно враховувати всі фактори, які є джерелом як нових можливостей, так і серйозних загроз на шляху становлення підприємства на конкурентному ринку.

СТОУНТЕРАПІЯ – НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЛІКУВАННЯ КАМІННЯМ

Залуніна О. М., Дружиніна В. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The stone is an ideal thermo tool for massage. Contrast compresses are not accompanied by massage movements. Metal and glass objects for massage change the temperature too quickly. Wooden sticks are difficult to disinfect. Polyethylene cry packs are not convenient for performing complex massage movements, are not durable, are not convenient for disinfection, are made of synthetic materials.

Стоун-терапія – це особливий вид масажу, унікальна оздоровча процедура, яка у всьому світі практично не має аналогів. Сьогодні цей метод релаксації і оздоровлення організму є вельми популярним серед жителів великих міст і мегаполісів, його ефективність визнана більшістю фахівців і тих простих людей, які вже випробували його вплив на собі особисто.

Історія появи такої дивовижної терапії почалася задовго до того, як сформувалося сучасне суспільство, адже ще в Месопотамії використовували великі гарячі камені для лікування багатьох недуг. Про корисні властивості самих звичайних каменів знали ще древні індіанці і римляни, лікувальні властивості яких високо цінувалися і використовували в ті часи. Американські корінні жителі були переконані в тому, що камені - це не просто природні породи, це справжні вартові світу, які пам'ятають все, що відбувалося в ньому ще до появи людства на Землі.

Унікальні методики масажу каменями були не просто народжені як геніальні ідеї окремих особистостей (наприклад, пані Sonia Alexandra, засновниці і президента компанії TH.Stone, ексклюзивним дистриб'ютором навчального методу якої є Школа MegaSPA), які використовували власні знання та інтуїцію, а й засновані на величезному практичному і теоретичному досвіді. І, при всій повазі до мудрості предків, мова йде не стільки про досвід, що йде з глибини століть, скільки про сучасних дослідженнях професіоналів - фахівців з фізіотерапії, гідротерапії і рефлексології. Сучасні методики стоун-терапії, можуть зовні

нагадувати ритуал індіанців Арізони або ченців Тибету, проте їх «внутрішня» медична начинка була складена колективом лікарів, що мають за плечима величезний досвід практичної роботи в своїх областях.

Під дією гарячих каменів видалається зайва рідина з організму, здійснюється локальне розширення судин, що сприяє виведенню шлаків і токсинів з організму. Стоун-терапія дає передбачувані результати, які визначаються індивідуальними показаннями і залежать від характеру захворювання. Цей метод чудово знімає м'язове і психологічне напруження, стреси, втота, покращує лімфодренаж, підвищує місцевий і загальний імунітет. При правильному застосуванні лікування каменями має виражений седативний або тонізуючий, протизапальний, покращує баланс вегетативної нервової системи, кровообіг і іннервацію.

Під час сеансу такого масажу використовують певну кількість каменів. Професійні масажисти зазвичай використовують 54 гарячих каменів з чорних порід (зазвичай вулканічного походження), які дуже довго зберігають тепло. Для холодної терапії використовують білі камені, зазвичай це прохолодні шматки білого мармуру, гладкі і тесані рівно настільки, щоб вони не зсковзували зі спини і інших частин тіла під час процедур.

У настільки прекрасного і потужного знаряддя боротьби з багатьма недугами, все-таки існує свій список протипоказань. У нього входять вагітні жінки, люди, які мають шкірні захворювання. Пов'язаний цей пункт зі специфікою процедури: постійні температурні зміни ведуть до змін вологості шкіри, що може викликати побічні ефекти, особливо у людей, які страждають на псоріаз, екзему тощо.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АПІТЕРАПІЇ

Ліхоносова Г. С., Лазаренко А. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The number of tourists increases every year. People are eager to travel and get well. Improvement makes a significant contribution to the country's income. Therefore, there are more and more centers where you can rest. Popularity beats the treatment of bees. All bee products are used in the treatment. Bee products may be used both for medicinal purposes and for cosmetic purposes.

Апітерапія – це спосіб лікування хвороб за допомогою продуктів бджільництва. Лікування бджолами дуже корисне. В її лікуванні включають різні продукти бджолиного походження, тобто бджолина отрута, прополіс, віск, мед, маточне молочко. Вона зміцнює імунітет, покращує серцево-судинну систему та опіоно-рухову, сприяє стан шкіри, покращує емоційний стан та багато інших.

Звісно ж апітерапія має протипоказання, перш за все це алергія на будь який компонент цього лікування, при проблемах з нирками та печінкою, інфекційні захворювання, психічні відхилення.

Розвиток апітерапії почався з середини ХХ ст.. Найбільш популярними країнами в її розвитку вважалась Франція, Румунія, Латвія. На даний час, серед європейських країн найбільшим виробником меду є Україна, а в світі вона займає 5 місце після Китаю, Індії, Аргентини, США.

В лікуванні апітерапією поширеним є сон на вуликах. Будуються невеликі хатинки з лежанками, під ними сталять вулики. Коли людина спить на цих лежанках вона оздоровлюється за рахунок мікробірації які створюють бджоли. Найбільш ефективним лікуванням вважать бджоловжалювання. Воно сконцентроване на те що в певні тригерні точки спеціалісти підносять бджіл щоб вона впустила жало. Так як воно містить багато корисних елементів це позитивно впливає на людину.

З одного боку, укуси бджіл корисні, з іншого - аж ніяк не безневинні. Крім болю вони

можуть викликати алергічну реакцію. Близько 2% людей мають алергію на бджолину отруту. Якщо доза його значна, справа може дійти до асфіксії, ураження внутрішніх органів тощо. Так що при деяких захворюваннях (туберкульозі, діабеті, хворобах нирок, печінки, підшлункової залози, підвищеної чутливості до бджолиної отрути тощо) апітерапія протипоказана.

Також, бджолині продукти можуть використовуватись у виготовленні різних кремів, настоянок, мазів. Популярності набирає використання меду для масажів. Це вже відноситься більш до косметичних процедур. Вже після першої процедури можливо відчуті значні зміни. Головною вважається покращення стану шкіри. Вона стає ніжна та приємна на дотик, більш еластична.

Бджолина отрута при всіх його чудові властивості - все-таки отрута, і самолікування тут недоречно. Сьогодні вже розроблені спеціальні схеми і таблиці, підібрані дози, визначені зони для бджолиних укусів відповідно до захворювання і віком пацієнта. Починають сеанси, як правило, з постановки всього однієї-двох бджіл, поступово кількість бджіл збільшують до трьох десятків за один раз.

Отже, апітерапія має свої позитивні та негативні сторони, але при правильному підході можливо покращити стан пацієнта. Бджолині продукти можливо використовувати в досить різних напрямках та виготовлювати з них різні препарати. Що стосується розвитку апітерапії на території України, то в даний період це дуже актуальна тема. Кількість бажаючих зростає з кожним роком так як і місця де можливо використати цей ресурс.

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Ліхонцова Г. С., Фроликов Є. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article deals with the question of the relationship of environmental risks and environmental management at the enterprises of hotel industry. It describes the basic sciences that deal with the definition of environmental risks for businesses hotel industry. It analyzes the practical implementation of the principles of environmental management activities of enterprises hospitality industry.

Використання зелених технологій та інших екологічно чистих практик набирає обертів у всьому світі. Підприємства, виробництва, фермерські господарства намагаються скоротити свій екологічний слід. Екологічний менеджмент – це тип управління, принципово орієнтований на формування та розвиток екологічного виробництва й екологічної культури життєдіяльності людини. Це тип управління, побудований на соціально-економічному й соціально-психологічному мотивуванні гармонії взаємин людини із природою. Підприємства в усьому світі, а також їхні клієнти, акціонери або зацікавлені сторони все більше усвідомлюють необхідність управління навколишнім середовищем, соціально відповідального виробництва та транспортування продуктів. Впроваджуються програми фінансової допомоги, які допомагають зробити бізнес більш екологічним і енергоефективним.

Не є винятком у цьому процесі і туристична індустрія, зокрема, готельна справа. Перш за все це стосується практики енергоефективності та зеленого будівництва при новому будівництві та реконструкції будівель. Ці зелені будівлі зменшують негативний вплив на навколишнє середовище, підвищують продуктивність праці та покращують якість повітря у приміщеннях для створення більш здорових робочих місць та місць відпочинку. Крім того, ці будівлі більш ресурсоефективні та використовують менше води та енергії. З метою зменшення викидів вуглецю, у таких будівлях встановлюються масиви сонячних

батареї. Практично кожен такий сонячний масив будується на існуючих конструкціях, в основному гаражах паркування, дахах тощо.

Басейни в таких готелях очищаються методом ультрафіолетової очистки, який вбиває бактерії та віруси, що часто викликають розлади шлунку, шкіри та дихання. Небезпечна ультрафіолетова система зменшує кількість хімічних речовин, які зазвичай потрібні приблизно на 50%, і є тією ж технологією, яка використовується для дезінфекції питної води.

Подібним же чином, постільна білизна в готелях очищується за допомогою озонної системи прасування, що підтримує інноваційну та безпечну практику зеленого очищення.

Крім того, забезпечується переробка матеріалів, що використовуються для забезпечення нормального функціонування готелів (рекламні проспекти, брошури, конверти, періодичні видання, різні вироби з пластику, включаючи пляшки тощо). Також утилізації з подальшою переробкою підлягає застаріла офісна техніка та електроніка. У якості транспорту для трансферу до готелів використовуються електричні транспортні засоби.

Таким чином, зростаючі екологічні проблеми враховуються при прийнятті нових технологічних рішень. Ключовими системами управління є гарантії фізичної безпеки, які також відповідають новим стандартам для екологічно чистих рішень.

ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЯ: ЗАСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Різниченко Н. С., Крошка О. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The therapeutic effect of human communication with dolphins is described. The possibility of using dolphin therapy in Ukraine is shown. It is emphasized that dolphin therapy is an alternative, unconventional method of psychotherapy, where the communication between man and dolphin is at the center of the psychotherapeutic process.

Дельфінотерапія – новий напрямок реабілітації, що працює в Україні не більше 5 років. Відомими на всю країну стали центри дельфінотерапії, які знаходяться в Одесі, Бердянські, Харкові, Хмельнику. Але особливу увагу хочеться звернути на дельфінарії «Оскар», який знаходиться у м. Трускавець.

Дельфінотерапія є альтернативним, нетрадиційним методом психотерапії, де в центрі психотерапевтичного процесу перебуває спілкування людини й дельфіна. Це спеціально організований процес, що відбувається під наглядом ряду фахівців: лікаря, ветеринара, тренера, психолога (психотерапевта, дефектолога, педагога). У психотерапії беруть участь спеціально навчені тварини, які мають «хороший характер».

Даний вид терапії, так само, як будь-яка терапія з використанням тварин, - собак або коней - допомагає саме вивести дитину на контакт, добитися від нього усвідомленої реакції на зовнішні впливи, мотивувати її на участь у взаємодії з будь-ким - спочатку з твариною, потім з іншими людьми.

Оскільки при взаємодії з тваринами досягнений ефект підкріплюється вираженими позитивними емоціями дитини, він добре закріплюється. Плюс важливо, що взаємодія відбувається з рясним тілесним «кінестетичним» компонентом - задіюються ті сенсорні зони мозку, які в повсякденному житті наших міських дітей беруть участь дуже мало, а це додатковий стимул до розвитку.

Дослідники вважають, що спілкування з дельфінами приносить не лише естетичну насолоду, а й медичну користь: емоції, які при цьому відчуває людина, загоюють душевні рани й нормалізують психічний стан. За деякими припущеннями, таким сприятливим чином діють ультразвукові хвилі, які виходять від дельфінів. Дельфінотерапія поділяється на два напрямки:

1. Вільна взаємодія із твариною з мінімальною участю фахівців. У даному напрямку клієнт (пацієнт) сам вибудовує свої відносини з дельфіном, вибирає способи взаємодії в

рамках припустимих можливостей. Роль фахівців обмежується забезпеченням безпеки клієнтів і дельфінів.

2. Спеціально організоване спілкування. Спілкування із твариною здійснюється через фахівця, де спілкування з фахівцем для клієнта несе психотерапевтичне значення, а спілкування з дельфіном виступає як середовище.

Сьогодні на узбережжі теплих морів в різних країнах є багато дельфінаріїв, що пропонують дельфінотерапію як метод реабілітації. Сюди звертається велика кількість людей з дітьми, у яких є посттравматичні стресові розлади, затримки психічного та мовного розвитку, аутизм, синдром Дауна, синдром дефіциту уваги і гіперактивності, дитячий церебральний параліч, захворювання опорно-рухового апарату, інші неврологічні захворювання. Протипоказана дельфінотерапія тим, у кого є епілепсія, онкологія, інфекційні захворювання шкіри, хвороби серця.

Дельфінотерапія в Україні це - не медична процедура, це психокоректувальний метод. Немає ніяких норм і ліцензій, затверджених Міністерством охорони здоров'я України, з приводу спілкування дельфінів і дітей, що мають ті чи інші неврологічні захворювання.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РАВЛИКІВ В РЕКРЕАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Різниченко Н. С., Мироненко А. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The authors provide historical information on the introduction of cohort therapy in the world and its expediency in Ukraine. Details are given for the procedure of cohort therapy. There are some types of snails that can be applied in therapeutic measures. The substances contained in the saliva of the snail are described, which possess antioxidant, regenerating and antibacterial actions.

Равликотерапія — масаж обличчя чи інших ділянок тіла за допомогою равликів. Для цієї мети використовується велика африканська Ахатина Фуліка, що досягає 15–20 см завдовжки. В естетичній медицині використовуються лікувальні властивості секрету равликів.

Вперше про лікування равликами згадували ще в античні часи. Було проведено безліч наукових досліджень, які довели ефективність використання равликів в народній і традиційній медицині. Равлики можуть допомогти у боротьбі з багатьма захворюваннями, такими як запалення шкіри і т.д.

Чилійські заводчики равликів одного разу помітили, що якщо часто тримати вихованців в руках, то шкіра на долонях стає гладкою і шовковистою, а дрібні порізи і ранки швидко гояться. Коли про це дізналися косметологи, вони вирішили перевірити благотворну дію слизу молюсків прямо в салонах краси.

Для корисних процедур можна використовувати ахатин і виноградних равликів. Так як перші з них більше за розміром, швидше пересуваються і не впадають в сплячку, то для масажу вони підходять краще.

Равликів вважають унікальними із-за властивостей слизу, яку вони використовують для відновлення своєї раковини. Слиз молюсків стали широко використовувати в косметології, адже користь, яку вона приносить шкірі, складно переоцінити. У складі багатьох косметичних засобів міститься слиз молюсків. Ця речовина володіє антиоксидантними, регенеруючими і антибактеріальними діями. Слиз молюсків чудово бореться з розтяжками і шрамами. Також її можна використовувати при лікуванні бородавок, опіків, акне, вікових змін шкіри і шкірних виразок, вугрових висипань, пігментних плям, рубців, видаленні веснянок. Перед та після кожної процедури Ахатинів ретельно промивають теплою водою. Оскільки равлики мають здатність дуже швидко відновлювати свій епітелій, це унеможливує перенесення хвороб від одного пацієнта до іншого.

Ахатини повільно перекочувалися, виконуючи масаж, одночасно проводячи легкий пілінг - слизової радулою воду або молоко разом з омертвілими клітинами шкіри. У процесі пересування равлика, шкіра зволожується і загоюється виділяється моллюском слизом, необхідної для його легкого пересування-ковзання.

В слизу равликів міститься багато компонентів, наявність яких пояснює лікувальні властивості моллюсків, - еластин, колаген, алантоїн і гліколева кислота, а також вітамінів, А, С і Е. Першими про це дізналися власники Чилійської ферми, які займалися розведенням равликів. Шкіра на руках тих самих власників була ніжною і гладкою, як у немовляти. Вони почали помічати, що пошкодження і подряпини заживають набагато швидше, ніж у людей, які не контактують з моллюсками.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ У МІСТІ КРЕМЕНЧУК

Загорянська О. Л., Соколова В. О., Рухля О. С

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The national-cultural revival in Ukraine, accompanied by the growing interest of the educated part of the population in the language of its people, its history, cultural heritage, has led to the emergence of tourism as a form and method of knowledge of our own land. Our work deals with the particulars of Kremenchug excursion tourism, because our city has a rich tourist potential, which unfortunately is not developed yet. Excursion is an important way to study the history of our native land. Also it is a method to involve the youth in studying the historical and cultural heritage that the previous generations left us, so this topic is very relevant.

Національно-культурне відродження в Україні, що супроводжувалось зростанням інтересу освіченої частини населення до мови свого народу, його історії, культурної спадщини тощо, сприяло появі туризму як форми та способу пізнання свого краю. У зв'язку з цим, стає необхідним висвітлити особливості екскурсійного туризму у місті Кременчук.

Екскурсія є важливим засобом вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення, насамперед, учнів, студентів, молоді до пізнання історико-культурної спадщини, яку залишили нам попередні покоління.

Питаннями розвитку екскурсійної справи України займалося немало дослідників, а саме: Р.А. Дьякова («История экскурсионного дела»), В. Дворніченко «Развитие туризма (1917-1983)», Л.М. Логінова і Ю.В. Рухлова «История развития туристско-экскурсионного дела», В.К. Федорченко і О.М. Костюкова «История екскурсійної діяльності в Україні», однак дана проблема потребує подальшого дослідження.

Необхідно виявити вплив екскурсійної діяльності на соціально-культурний розвиток Кременчука, зростання в місті зацікавленості в туризмі.

Екскурсія (від лат. *excursio* — прогулянка, поїздка, похід) – колективне відвідування музею, пам'ятного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою.

В контексті сервісного забезпечення турпродукту екскурсія покликана задовольнити духовні, естетичні, інформаційні потреби людини, реалізуючи пізнавальну функцію туризму: розширення кругозору, організації культурного дозвілля, відпочинку, спілкування. Екскурсії сприяють поширенню наукових знань і є важливим засобом патріотичного виховання, вивчення історії країни або місцевості, героїчного минулого її народу, традицій, розвитку культури та мистецтва. Екскурсії як ефективна форма навчання використовуються в педагогічному процесі. Їх педагогічними завданнями є побудова екскурсії на основі максимальної активності і самостійної розумової діяльності екскурсантів, формування у них навичок самостійного спостереження і аналізу візуальної інформації та зорових вражень. Таким чином, екскурсії виконують освітню і виховну функції.

Кожна екскурсія має свої особливості в методиці проведення і організації обслуговування.

В Кременчуці знаходиться багато цікавих пам'яток, тому при проведенні екскурсій треба приділяти цьому особливу увагу. Особу увагу до себе приваблює розташована на березі Дніпра ріка, яку називають "Гранітний репер". Репер – це геодезичний знак, який допомагав визначити в ріці рівень підняття води. На скалі відображені роки, свідчать про рівень надводних. В Кременчуці також знаходиться ряд культурних заведень: музей Макаренка, історико-краєзнавчий музей, міська галерея та галерея Н. Юзефович.

Тому, Кременчук є перспективним містом у розвитку екскурсійного туризму. При проведенні екскурсій у Кременчуці треба приділяти увагу історичним пам'яткам, як середовищу вивчення історії країни та місцевості рідного краю.

ЗНАЧЕННЯ ПАЛАЦОВО-САДИБНИХ КОМПЛЕКСІВ В ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИХ ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТАХ

Загорянська О. Л., Русова Д. Р., Мовчан А. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

This publication is devoted to the study of the meaning and role of palace-estate complexes as an important component of the tourism industry in Ukraine.

Туристичний потенціал України базується на різноманітті та красі природи, унікальності історико-культурної спадщини і включає величезну кількість об'єктів, що мають історичну, культурну, архітектурну значущість, а також пам'ятних місць, пов'язаних з іменами видатних діячів світової історії і культури. Наявність унікальних історичних об'єктів сприяє успішному розвитку туризму. Інтерес до історичних подій, історичним постатям та історичними об'єктами – найсильніший спонукальний туристичний мотив. Тому значення і збереження палацово-садибних комплексів в туризмі та підвищення його привабливості на національному та міжнародному рівнях є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку і становлення туристичної галузі країни.

Різнобічний аналіз садибного будівництва та садово-паркового мистецтва України вперше здійснили І.Д. Родічкін та О.І. Родічкіна у науковому ілюстрованому виданні «Старовинні мастки України». Окремі аспекти досліджень палацово-паркових комплексів розглянуто у працях вітчизняних і зарубіжних учених: Д.С. Ліхачова, В.А. Горохова, Л.І. Рубцова. Історичні етапи розвитку садово-паркового мистецтва України, архітектурні та ландшафтні аспекти деяких збережених палацово-паркових комплексів Хмельниччини розглянув у своїй монографії І.О. Косаревський. Ретельне дослідження палацово-паркових комплексів Поділля і Волині здійснив О.М. Пажимський та О.Л. Михайлишин.

Найбільша кількість замків, палаців, садиб, фортець та оборонних монастирів збереглася до нашого часу на заході України (за підрахунками різних експертів приблизно 90% всіх замків і палаців держави) – на Львівщині, Івано-Франківщині, Тернопільщині, Волині, Закарпатті та Хмельниччині.

Найбурхливішого розвитку палацово-садибне будівництво в Україні набуло у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Його обумовлювало все зростаюче тяготіння українського, а також польського й російського шляхетства, яке мало маєток в Україні, до презентабельності. Звідси витікало прагнення до зведення в дворянських садибах цього періоду цілих палацових комплексів і створення великих просторових парків. Багаті вельможі зводили справжні перлини палацово-паркового мистецтва в Умані та Білій Церкві, Батурині та Ляличах, Сокиринцях та Качанівці.

У культурно-історичній спадщині особливе місце займають старовинні садиби – складні комплекси супідрядних архітектурних і природних елементів. Вони включають

житлові, службові, господарські та промислові споруди, сади і парки, водні системи, а також малі архітектурні форми, каплиці, об'єднані логікою планувального побудови і створені відповідно до стильових вимогами певної епохи. Садиби формувалися в руслі розвитку загальноєвропейської культури з урахуванням історичних, економічних і природних умов, місцевих традицій. Чимале значення мали також спосіб життя, естетичні смаки їх власників. Історія виникнення садиб йде в глибоку старовину.

Отже, історико-архітектурні екскурсії розвивають художній смак, збагачують духовний світ, виховують повагу до праці і почуття гордості за народних умільців, що створили архітектурні пам'ятки минулого. Пам'ятки архітектури та містобудування є не тільки об'єктами архітектурно-містобудівних тематичних екскурсій, але і є пам'яткою міста. Вони включаються в маршрути оглядових, історичних, літературних і інших екскурсій.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Загорянська О. Л., Кривонос Н. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

To date, excursion has actively participated in the comprehensive study of world Ukrainianity. At the same time, excursion and tourism services as part of the total tourist and recreational product is poorly developed, although it is a rather attractive type of service. For the effective development of the excursion it is expedient to make changes in the management structure of tourism in Ukraine and to create in each region a committee on the development of excursion.

На сьогоднішній день екскурсознавство активно долучилось до всебічного вивчення значення України, як явища історичного, політичного, соціального, культурного, загальнонаціонального. Екскурсія є важливим засобом вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення, насамперед, учнів, молоді до пізнання історико-культурної спадщини, яку залишили нам попередні покоління.

Активність екскурсійних потоків прямо залежить від економічного добробуту й соціально-політичної ситуації, тому згідно з даними офіційної статистики у 2016 році кількість екскурсантів скоротилася до найнижчого показника за останні роки [1], хоча наразі свій загальний економічний стан більшість організацій, які надають екскурсійні послуги, оцінюють як задовільний, але перспективи зростання бачать лише 13,3% з цих підприємств, а для значної частини існує загроза банкрутства. В той же час, екскурсійно-туристське обслуговування розвинене слабо, хоча і є досить привабливим видом послуг. У більшості випадків це пов'язано з тим, що після руйнування системи організації екскурсійної роботи, що існувала раніше, не було запропоновано нових форм і методик їх проведення, різко знизилася професійна підготовка персоналу, зайнятого в підготовці і проведенні екскурсій.

Для ефективного розвитку екскурсійної справи доцільно внести зміни в структуру управління сферою туризму в Україні і створити у кожному регіоні комітет з розвитку екскурсійної справи. Представляє великий інтерес і екскурсійна програма у Полтавській області міста Кременчука, яке багате на надзвичайні історичні події які в ньому трапилися, а також на історико-культурні пам'ятки. Екскурсійну програму розроблено Кременчуцьким національним університетом імені Михайла Остроградського, яка має назву «Історична спадщина Кременчука», що передбачає якнайповніше висвітлення історико-культурного потенціалу міста під час проведення екскурсії. З цією метою представлено детальний перелік історико-культурних пам'яток міста які увійшли до програми проведення екскурсії по місту Кременчуку: бульвар «Олександра Сергійовича Пушкіна», Стелла до 400 річчя міста, пам'ятник «Жертвам сталінських репресій 1933-1937 років», пам'ятний знак «Героям Небесної Сотні», музей або «Будинок Володарського», будинок Державного банку, стела

«Перший день після війни», пам'ятник «Борцям за Владу Рад», пам'ятник Успенському собору, пам'ятник «Жертвам Чорнобиля», пам'ятник «Щука з Кременчука» та скеля «Гранітний репер» («Гранітний реєстр»), сквер імені Олега Бабаєва. Таким чином, якщо попит на розроблену університетом екскурсійну програму буде достатньо високим, у результаті університет матиме можливість укласти договір з органами влади щоб офіційним чином проводити екскурсійну діяльність, що сприятливо вплине на економічне становище міста та на розвиток внутрішнього туризму в області.

Література

1. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2016» / Державний комітет статистики України / за ред. І.М. Жук. – К. : Держаналітінформ, 2016. – 239 с.

АДАПТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Рижак А. І., Загорянська О. Л.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In this paper, innovations are considered and their adaptation in excursion activities is proposed. Being one of the main services, is included in the tourist product, the excursion carries out educational and educational functions, and excursion activities play a huge role in the education of the population.

Організована екскурсійна діяльність повинна здійснюватися кваліфікованими працівниками, що знають вимоги, які пред'являються до технології створення екскурсійних послуг та обслуговування екскурсантів, і заціпати найширші верстви населення.

Дослідженню інноваційних процесів в різних сферах економіки присвячено велику кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Останнім часом вийшла низка публікацій з проблемі використання інновацій в туризмі, авторами яких є: Ф. Е. Поклонский, А. І. Амоша, М. М. Туріянська, В. С. Новиков, М. М. Малахова, Д. С. Ушаков, В. А. Молчанова, А. В. Механік. Однак питання використання інноваційних технологій екскурсійної діяльності все ще вимагають подальшого дослідження.

Інновації в екскурсійній діяльності (табл. 1) сприяють успішному просуванню екскурсійних послуг на туристському ринку, дають перевагу одній екскурсії над іншою. Важлива роль при цьому відводиться як підготовці екскурсоводів, так і якісній розробці самої екскурсії, освоєння методики і техніки її проведення.

Таблиця 1 – Інновації в екскурсійній діяльності

Типи інновацій	Типи інновацій в екскурсійній діяльності	Приклади
Упровадження нової продукції з новими властивостями	Інновації екскурсійного продукту – впровадження в екскурсійну діяльність нового і удосконалення існуючого продукту (екскурсії).	Розробка нових екскурсійних маршрутів, пропозиція нових послуг (роздатковий матеріал, пам'ятні сувеніри).
Використання нової сировини	Інновації в технології розробки і проведення екскурсії – використання нового виду екскурсійної діяльності	Екскурсії з майстер-класами, костюмовані екскурсії, екскурсії з ігровими елементами, прийом театралізації і анімації, екскурсії-пробіжки, екскурсії на велосипедах і сігвях, квест-екскурсії, віртуальні екскурсії і показ 3D-об'єктів.
Використання нової техніки, технологічних процесів	Впровадження нової або істотно поліпшеної техніки і технології обслуговування екскурсантів, просування і реалізації послуг.	Радіогід, аудіогід, автоматичний GPS-екскурсовод на одній мові. ОР-код, мобільні путівники і довідники, онлайн-сервіси, на яких розміщені мобільні путівники і довідники.

Зміни в організації виробництва	Персональні інновації (зовнішній вигляд, стиль екскурсовода).	Наприклад, на кожен тематичну екскурсію обирати певний стиль для екскурсоводів.
Поява нових ринків збуту	Обслуговування нових груп екскурсантів (виділених за різними ознаками).	Вихід на нові географічні ринки, розробка спеціальних екскурсій і послуг для окремих груп споживачів (наприклад, для людей з обмеженими можливостями) тощо.

Таким чином, в даний час існує достатня кількість інновацій, які можна застосовувати в екскурсійній діяльності. Будучи однією з основних послуг, входить до туристичного продукту, екскурсія виконує пізнавальні та виховні функції, а екскурсійна діяльність відіграє величезну роль в сфері освіти населення. Крім того, екскурсія може бути як складовою частиною туру, так і самостійною послугою. Тому екскурсійна діяльність завжди буде потрібна.

ПОРІВНЯННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

Герасимчук В. В., Липченко О. Е.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In the formation of personality higher education plays an important role. In obtaining higher education, a person absorbs a huge amount of information, acquires new skills, expands the boundaries of the worldview. The future of each country largely depends on the level of education of its citizens, which is what we considered in this article.

Отримання вищої освіти, як в Україні, так і за кордоном – дуже важливий і відповідальний крок у житті кожної людини. У формуванні особистості вища освіта відіграє велику роль. Систему вищої освіти США характеризує великий ступінь децентралізації. Кожен штат має власну систему вищої освіти, що відрізняється своїми особливостями. У вищій школі США також запроваджені й інші форми навчання – «навчання на базі досвіду», «університет без стін», кооперована освіта та ін. Найбільш популярними є старі приватні північно-східні університети.

В Україні здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії/доктор мистецтва.

Систему вищої освіти Німеччини можна схематично показати так: початкова школа (4 роки) – середня школа (8-річне реальне училище або 9-річна гімназія) – вища школа (університети, педагогічний ВНЗ, вища школа мистецтв або вищий технічний навчальний заклад).

Системи вищої освіти України, США та Німеччини мають подібні і відмінні риси. У табл. 1 представлено порівняльну характеристику освіти цих країн.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика освіти України, США та Німеччини

Формування системи вищої освіти	США	Україна	Німеччина
Органи управління	Освітня рада, члени якої обираються населенням чи призначаються губернатором на строк від 2 до 6 років	Міністерство освіти і науки України, Управління освіти і науки обласних державних адміністрацій, адміністрації вищих навчальних закладів, органи студентського самоврядування	Федеральне та земельні міністерства освіти і науки, Спілка ректорів ВНЗ

Структура освітньої системи	Бінарна	Бінарна	Бінарна
Типи вищих навчальних закладів	Університети, коледжі, спеціалізовані інститути	Університети, академії, інститути, консерваторії, коледжі, технікуми	Університети, вищі фахові школи, вищі школи (коледжі) мистецтв і музики
Документи про освіту, кваліфікації, ступені, термін навчання	Присуджується ступінь бакалавра за 4 роки навчання, студенти, які вже мають ступінь бакалавра, повинні вчитися ще два роки, що отримати ступінь магістра	Диплом молодшого спеціаліста – неповна вища освіта – 2-3 роки, диплом бакалавра – базова вища освіта – 3-4, диплом спеціаліста – повна вища освіта роки – 1-3 роки	Диплом спеціаліста, в університетах – магістра 3 – 5 років

Отже, завдяки вищій освіті можна сформувати потенціал індивіда, який підвищує можливість вирішувати життєві проблеми, а також якісно поліпшувати компетенції громадянина.

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Ищенко С. В., Ткач Т. П.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

To export - it is important to develop national nationalism of the territory. In the daily business of economics, the decal of submissions to the interpretation of the term "export potential", alle zhoden z them not e vicherpnim i vrahovue lishe pevnu sledovu zagalnoy sutnosti terminu. On the basis of the written summaries of the authors, the authorities imposed a viznachennya term "export potential of the agro-industrial complex."

Значення експорту як важливого елементу розвитку національного господарства країни, джерела валютних надходжень для забезпечення потреб економіки важко переоцінити. Формування та розвиток експортного потенціалу як національної економіки в цілому, так і окремих її складових, визначає масштаби та ефективність участі країни у світовому поділі праці, траєкторію подальших якісних та кількісних змін у зовнішній торгівлі України. З урахуванням зазначеного важливим є визначення сутності та місця експортного потенціалу агропромислового комплексу в розвитку національної економіки.

Термін «потенціал» (від латинського "potentia" - сила, міць) трактується як наявні в економічного суб'єкта ресурси з оптимальною структурою та вміння їх раціонально використовувати для досягнення визначених цілей.

Експортний потенціал на думку деяких науковців є складовою економічного потенціалу, яка характеризує можливості економічної системи певного рівня (країни, регіону чи окремого підприємства) інтегруватись у світовий економічний простір.

Експортний потенціал також трактується як складову економічного потенціалу, підкреслюючи таку його рису, як динамічність. Експортний потенціал регіону автори при цьому характеризують як комплексний показник, що враховує ресурсні характеристики регіону і визначає перспективи його позиціонування на зовнішніх товарних ринках.

Деякі автори під експортним потенціалом країни розуміють можливий обсяг виробництва товарів та послуг, які можуть бути реалізовані за її межами з максимальною вигодою. При цьому автори окремо підкреслюють тісний зв'язок між експортним потенціалом та конкурентоспроможністю продукції, призначеної для реалізації на світовому ринку.

Наведені визначення ілюструють основні сформовані підходи до трактування сутності експортного потенціалу: ресурсний (експортний потенціал як сукупність ресурсів), результативний (експортний потенціал як можливий обсяг виробництва продукції, яка може бути потенційно реалізована на зовнішніх ринках) та системний (експортний потенціал як система внутрішніх елементів та зовнішніх умов, що сукупно створюють можливості реалізації продукції за межами країни).

Крім зазначених вище підходів до тлумачення сутності експортного потенціалу у науковій літературі зустрічаються ще такі:

- ринковий підхід (експортний потенціал як наявність конкурентних переваг експортної продукції);
- цільовий підхід (експортний потенціал як здатність досягати встановлених цілей присутності на зовнішньому ринку);
- функціональний підхід (експортний потенціал як здатність економічного суб'єкта виконувати функції задоволення попиту на зовнішніх ринках);
- адаптаційний підхід (експортний потенціал як здатність пристосовуватись до змінних умов функціонування на зовнішніх ринках) [12].

З урахуванням проведених теоретичних досліджень та вивчення думок науковців пропонуємо під експортним потенціалом агропромислового комплексу розуміти сукупність ресурсних характеристик та умов ведення зовнішньоекономічної діяльності, що визначають обсяг виробництва та рівень конкурентоспроможності продукції АПК, яка може бути потенційно реалізована на зовнішніх ринках, у відповідності до цілей розвитку національної економіки.

Сучасні дослідження свідчать, що ступінь формування і реалізації експортного потенціалу національних економік в значній мірі визначають перспективи їх подальшого розвитку. Від оптимальності співвідношення між рівнями диверсифікації та спеціалізації експортної діяльності залежить стійкість та збалансованість економічної системи держави. Висока питома вага в українському експорті продукції агропромислового комплексу зумовлює необхідність розробки і впровадження сучасних ефективних механізмів формування і реалізації експортного потенціалу АПК з урахуванням як внутрішніх можливостей національної економіки, так і мінливих чинників зовнішнього середовища на основі принципів адаптивності та цілеспрямованості.

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Нємикіна К. О.

Науковий керівник – Гришко Н.Є.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The current state of Ukraine's economy is characterized by a low index of economic complexity. The analysis of innovative activity of machine-building enterprises of Ukraine is conducted. It was revealed that the investigated enterprises carry out innovative activity, mainly for own funds. Problems with the financing of innovation and low investment activity hamper the development of the leading industry of the country.

Сучасний стан економіки України характеризується низьким індексом економічної складності (ІЕС). Для зміни ситуації необхідно виробництво інноваційної продукції, що матиме вищу собівартість і, відповідно, буде змінюватись ІЕС. Інноваційні процеси на сучасних підприємствах відбуваються повільно, що спричинено дефіцитом фінансової допомоги державних і місцевих бюджетів, а також недостатньої інвестиційної діяльності (рис. 1).

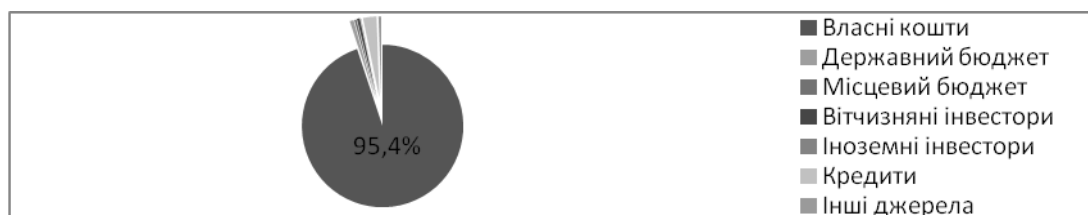

Рис. 1 Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2016 р. (тис. грн.)
(розраховано автором)

Провідною галуззю економіки України є машинобудівна промисловість. Центром зосередження найбільших машинобудівних підприємств є Полтавський регіон. До найбільших машинобудівних підприємств відносять ПрАТ "АвтоКрАЗ", ПрАТ "Кременчуцький колісний завод", ПАТ "Полтавський автоагрегатний завод", ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» та ін.

ПрАТ "АвтоКрАЗ" у 2016 році ввів новий стандарт ISO/TS 16949:2009. Наявність такого стандарту на підприємстві надає йому можливість брати участь у тендерах та заключати договори з більшістю світових автомобільних компаній.

Розширенням асортиментного ряду у 2016 р. відзначився ПрАТ "Кременчуцький колісний завод". Було впроваджено близько 25 нових виробів (колес та ободів). Також було модернізовано механізацію лінії для виготовлення деяких видів ободів та ін. Відбулась заміна зношеного обладнання, було виготовлено оснащення для впровадження нового виду розбірного колеса.

ПАТ "Полтавський автоагрегатний завод" у 2016 р. розпочав дослідно-конструкторські роботи по таким напрямкам як "SystemABS", модернізація осушувача повітря, регулююча і захисна апаратура на тиск 1 МПа.

Щодо ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», то науково-дослідні роботи підприємство здійснює відповідно до "Плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та контролю за його виконанням". План містить дослідження таких напрямків, як: вантажне машинобудування, вагони метро, ескалаторобудування, загальне машинобудування та інші технологічні досліді.

Отже, можна зробити висновок, що машинобудівна промисловість в Україні має потенціал до розвитку. Для цього необхідно:

- створити програму підтримки галузі на державному та місцевих рівнях;
- заохочувати вітчизняних та іноземних інвесторів;
- надання банками кредитів на особливих умовах для підприємств, що планують вкладати отримані кошти у впровадження інновацій.

ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кабатова Ю. О.

Науковий керівник – Іщенко С.В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Scientific and technological progress has led to the fact that humankind causes significant damage to the environment. Ukraine is also no exception. One of the ways to overcome the negative effects of human exposure to the environment is the introduction of compulsory environmental insurance.

За останній час науково-технічний прогрес людства разом з його позитивними властивостями привів до величезного числа техногенних катастроф, у тому числі Чорнобильської катастрофи, що сталася в 1986 році. Збитки, що викликані промисловими та

побутовими відходами, посідають серед екологічних проблем першу позицію. Ці ситуації негативним чином впливають на життєдіяльність людини, навколишню флору і фауну та завдають значних втрат різних видів ресурсів.

Проте, вирішення проблем, пов'язаних зі шкідливим виробництвом, можливе при використанні екологічного менеджменту, орієнтованого на розробку захисних заходів, одним з яких є екологічне страхування.

Нажаль, в Україні питання екологічного страхування ще знаходиться на зародковому рівні, хоча й існує проект Закону України “Про екологічне страхування” (від 22 червня 2001 р.), що може проводитися в обов'язковій і добровільній формах. Проте існує ряд проблем, які заважають втілити цей закон: по-перше, критично низький рівень фахівців, які б володіли навиками розрахунку рівня ризикованості екологічно небезпечних об'єктів, а також мали змогу розраховувати тарифи, по-друге, відсутні страхові компанії, які б могли належним чином забезпечити захист з цього питання. Але головним чинником є неможливість створення стійкого фінансово-могутнього страховика, через низький рівень платоспроможності страхувальників.

У зв'язку з цим постає завдання розроблення концепції страхування екологічних ризиків в Україні як сукупності положень, що у повному обсязі відобразять теоретико-методологічні підходи до створення механізму регулювання взаємовідносин у сфері природокористування, що забезпечує компенсацію еко-збитків, збереження і відтворення природних ресурсів, а також безперервність відтворювального процесу.

У зазначених проблем є два шляхи вирішення :

1) затвердження закону про обов'язкове екологічне страхування, яке буде регулюватися не на добровільній основі що забезпечить доступ до виміру ступеня забруднення на підприємствах та можливість їх порівняння з гранично допустимими нормами;

2) створення бази статистичних відомостей про забруднення довкілля, яке дасть можливість страховим компаніям грамотно давати оцінку можливості збитків і формувати відповідний страховий тариф завдяки встановленню датчиків виміру забруднення на кожному виробничому підприємстві.

Рішення цих проблем дозволить значно оптимізувати діяльність підприємств і поліпшити стан довкілля. Передусім, це виражатиметься в істотній економії грошових коштів не лише організації, а також бюджетних коштів, спрямованих на покриття природоохоронних заходів.

У зв'язку з прозорим доступом до вимірювання та контролю викидів токсичних речовин та можливістю їх регулювати, зросте екологічна ефективність діяльності підприємства, внаслідок чого спостерігатиметься зниження негативної дії на довкілля. У подальшій перспективі вирішиться завдання щодо зниження рівня захворюваності людей унаслідок мінімізації викиду шкідливих елементів і надання нормальних умов для життя майбутніх поколінь.

Отже, за умов поточного економічного стану в Україні розвиток страхування відповідальності за заподіяну шкоду навколишньому середовищу може стати рушійним важелем гарантії еко-безпеки країни, а також суттєвим механізмом впливу на суб'єкти господарювання, що матиме на меті контроль за обсягами промислового забруднення та зниженням його рівня.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Шевчук Ю. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The study briefly outlined the need to study the prerequisites for implementing an effective investment policy at Ukrainian enterprises. The main factors determining the preconditions of this process are highlighted. The paper reveals the influence of each of the above factors in order to form the basis for the development of theoretical and practical recommendations for increasing the success of investment policy implementation in the context of European integration.

Сьогодні внаслідок стрімкого розвитку глобалізаційних тенденцій у світі вітчизняні підприємства опинилися у ситуації, що позначилася неефективністю обраної ними інвестиційної політики. За таких обставин на перший план має вийти ґрунтовний аналіз причин, які призвели до цього, та пошук перспективних шляхів вирішення даної проблеми.

Окреслене питання досить широко висвітлено у роботах вітчизняних науковців, таких як: М. В. Чорна, І. М. Крейдич, Т. Ю. Коритько, Д. І. Голубєв; та зарубіжних вчених, зокрема: Дж. Кейнса, Л. Койка, Дж. Долана та ін. Однак сьогодні гостро постає необхідність у дослідженні передумов успішної реалізації підприємствами інвестиційної політики у контексті сучасного стану та з урахуванням специфіки української економіки.

За результатами аналізу діяльності вітчизняних підприємств було визначено основні чинники, які за нинішніх умов істотно нівелюють позитивний ефект від реалізації інвестиційної політики. Докладніше слід зупинитися на наведених нижче факторах.

Безумовно, головним із них залишається значний рівень зносу основних засобів. Такі основні фонди не можуть забезпечувати виробництво конкурентоспроможної продукції. Як наслідок, макроекономічні показники залишаються невисокими [1]. За таких обставин неможливою є і реалізація інвестиційної політики в рамках концепції сталого розвитку, що передбачає впровадження екологоорієнтованих інновацій та ресурсозберігаючих технологій.

Наступним фактором слід виділити відсутність державної підтримки національного виробника. З огляду на це, підприємства змушені функціонувати за умов недостатності фінансових ресурсів і постійного пошуку надійних вітчизняних та іноземних ринків збуту.

Відтік перспективних кадрів у останні роки істотно погіршив перспективи розвитку національної економіки [2]. Низький інтелектуальний потенціал вітчизняних підприємств значно обмежує можливості експорту власної продукції та не дає можливості орієнтувати виробничий процес з виробництва сировини на виробництво кінцевої продукції.

Недостатньо розвинена інфраструктура внутрішнього ринку, зокрема, призводить до зайвих втрат матеріальних та фінансових ресурсів. Дану проблему слід вирішувати комплексно та враховувати передовий досвід іноземних країн.

Також до найбільш важливих чинників слід віднести і підвищення цін на енергоносії. Масштабність даного фактора не дозволяє залишити його поза увагою. Розв'язання даної проблеми слід починати, зокрема, із коригування державної політики в галузі енергетики.

Отже, врахування наведених вище факторів, які визначають передумови успішної реалізації інвестиційної політики на вітчизняних підприємствах, дозволить вирішити ряд глобальних проблем у національній економіці, забезпечить її структурно-інноваційну перебудову та підвищить її конкурентоспроможність у світі.

Література

1. Голубєв Д. І. Етапи розробки інвестиційної політики підприємства. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2014/23.pdf.

2. Коритько Т. Ю. Процес формування інвестиційної політики підприємства / Т. Ю. Коритько, О. М. Крук // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2016. – № 3 (39). – С. 86–90.

АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ПОЛТАВЩИНИ

Висікан Ю. О.

Науковий керівник: Гришко Н.Є.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Research on ecological problems is necessary for industrial regions, especially for Poltava region, which is one of the most developed. On the basis of the analysis of statistical information, were investigated ecological problems of the region, were identified the main components and sources of pollution and clarified ways of improvement of the ecological situation in the region.

Забруднення атмосферного повітря це одна із найважливіших проблем сьогодення як в Україні, так і в усьому світі. У країнах з розвинуеною економікою та високим рівнем якості життя вже проводиться боротьба за можливість вільно дихати: проводиться державна політика щодо посилення контролю над промисловими викидами, підвищення самосвідомості підприємців та впровадження концепції постіндустріального суспільства. Для України, з основним забруднювачем повітря промисловістю, є дуже важливим також прийняти жорсткі міри для встановлення балансу викидів у атмосферне повітря. Полтавський регіон є одним з основних промислових регіонів України і забезпечує приблизно 10% від загально-державного обсягу реалізованої промислової продукції. У регіоні діють понад 1200 промислових підприємств, найбільша частка яких належить паливно-енергетичному комплексу, гірничодобувній промисловості та машинобудуванню. Забруднення атмосферного повітря цього регіону є прогресуючим явищем і з кожним роком це становище посилюється.

Однією з найбільш небезпечних забруднюючих речовин атмосферного повітря є діоксид вуглецю, який більше відомий як вуглекислий газ. Переважну більшість обсягів викидів даної сполуки серед промислових виробництв здійснюють теплоелектростанції, підприємства металургії, хімічної промисловості та інші виробництва, які активно спалюють викопне паливо. У Полтавському регіоні це ПАТ «Укртрансгаз», ПАТ «Укртатнафта», Кременчуцька ТЕЦ та Полтавський ГЗК. За останні роки (2012-2016 рр) (рис.1) атмосферне повітря було забруднено 22,2 млн. т. діоксиду вуглецю. [1]

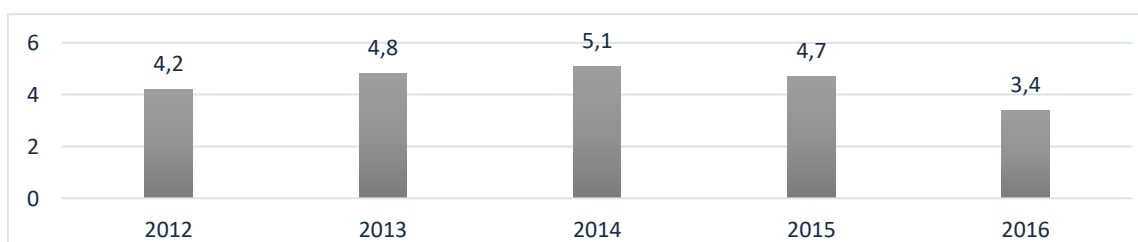

Рисунок 1 "Викиди діоксиду вуглець в атмосферне повітря, млн. т"

Спостерігається динаміка до зменшення обсягів шкідливих промислових викидів, проте це зумовлено зменшенням обсягів виробництва у важкій промисловості. Устаткування сучасних підприємств залишається морально та фізично застарілим і є одним із чинників викидів великих обсягів діоксиду вуглецю в атмосферне повітря. При гарантованому виконанні природоохоронних заходів та впровадженні сучасних технологій очищення на підприємствах важкої промисловості відбудеться зменшення викидів небезпечних сполук.

Література

1. Головне управління статистики в Полтавській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pl.ukrstat.gov.ua/>

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПАТ «КВБЗ»

Мороз О. В., Пащевська А. Р.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article considers the factors of the external microenterprise of an industrial enterprise. There search of uncontrolled factors of external macroenvironment and controlled – microenvironment was conducted.

Успішна діяльність промислового підприємства залежить не тільки від досконалості його внутрішнього середовища, а й від зовнішніх, щодо організації, сил. Вони прямо чи опосередковано впливають на її діяльність, ускладнюючи її чи відкриваючи перед нею нові можливості. Тому необхідний всебічний і ретельний аналіз характеру впливу зовнішніх сил на організацію, що дасть змогу приймати такі управлінські рішення, які поліпшуватимуть конкурентні позиції організації, забезпечуватимуть її ефективне функціонування та розвиток.

Крюківський вагонобудівний завод (КВБЗ) – одне з найбільших і найстаріших машинобудівних підприємств в Україні, що спеціалізується на виробництві транспортних засобів, у першу чергу залізничного рухомого складу.

Основними факторами мікросередовища, що впливають на діяльність ПАТ «КВБЗ» є: споживачі, конкуренти, постачальники, контактні аудиторії, а макросередовища – політико-правовий фактор, економічний, науково-технічний, демографічний.

ПАТ «КВБЗ» співпрацює із замовниками та споживачами за трьома напрямками: ринок України, ринок країн СНД та Балтії та ринок дальнього зарубіжжя. Щодо конкурентів, то в області вантажного вагонобудування ПАТ «КВБЗ» має 50 підприємств-конкурентів, що знаходяться на території країн СНД. Наступним чинником мікросередовища є постачальники. Підприємствами-постачальниками, які постачають основні матеріали та комплектуючі вироби і займають більше 10% у загальному обсягу постачань для підприємства є: «ІТОСНУ Corporation» (Японія) – комплектуючі для модернізації вагонів метро (40,99 %); ТОВ «Метінвест-СМЦ» – листовий та сортовий прокат (9,15 %). «Метінвест» – один з найбільших у СНД виробників залізородної сировини і сталі. Основними акціонерами групи «Метінвест» є група «СКМ» (71,24 %), що належить Р. Ахметову. Основною холдинговою компанією Групи «Метінвест» є компанія «Metinvest V.V.» (zareєстрована в Нідерландах, де створені сприятливі умови для офшорного бізнесу). Імпортнопоставки для ПАТ «КВБЗ» призводять до зростання сукупних матеріальних витрат і до збільшення інших операційних витрат при знеціненні української гривні.

Контактними аудиторіями, які проявляють реальний чи потенційний інтерес до діяльності підприємства та впливають на її здатність досягати поставлених цілей, є: Міністерство інфраструктури України, «Укрзалізниця», Міністерство економіки та розвитку, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, Міністерство іноземних справ, міжурядові робочі групи, ЗМІ.

В результаті оцінки зовнішнього середовища промислового підприємства, було встановлено, що найсуттєвішими факторами, що впливають на діяльність підприємства є: нестабільна економічна ситуація в країні, військові та політичні конфлікти з Росією; політика проведення тендерних закупівель без урахування інтересів вітчизняного виробника[1].

Таким чином, на діяльність ПАТ «КВБЗ» мають значний вплив як фактори мікро- так і макросередовища. Саме тому підприємству необхідно мобілізувати всі можливості на те, щоб мінімізувати вплив тих факторів, які можливо передбачити і бути готовими до тих, прогноз яких не можливий.

Література

1. Мороз О.В. Вплив зовнішнього середовища на формування комплексу маркетингу промислового підприємства / О. В. Мороз, І. С. Проценко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 20. – С. 322-338.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГІСТИЦІ

Мороз О. В., Флакей Т. В.

Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського

For today under the conditions of globalization, integration and internationalization of economics, innovations turn into the most important factor of the competitiveness of the country. Is presented home and foreign experience of development and implementation of innovative logistics systems. Is grounded the necessity of application of foreign innovative concepts in the home logistics systems.

На сьогоднішній день головною проблемою української логістики є застаріле обладнання та відсутність сучасних методів управління та інноваційних технологій. На даному етапі розвитку економіки ринок потребує нових технологій для задоволення потреб споживачів та ефективного використання матеріальних та часових ресурсів.

Проблеми логістичного забезпечення інноваційної діяльності розглядали українські вчені, як: Х. М. Беспалюк, С. В. Гармаш, Є. В. Крикавський. Але практична сторона впровадження інноваційних технологій в роботу підприємства залишається малодослідженою.

Розглянемо сучасні тенденції розвитку та існуючі інноваційні технології, які активно застосовуються в західних країнах або тільки набирають обертів.

1. Безпілотні літальні апарати (БПЛА)

Головними факторами, що утримують логістичні компанії від застосування БПЛА є «проблеми в повітрі» і чутливість до погодних умов [1]. Але дрони можуть бути використані в логістичному процесі всередині складських приміщень або інших закритих просторах для додаткової автоматизації деяких важливих функцій.

2. Пакувальна машина E-Jivaro

У 2015 році французька компанія «Savoie» випустила першу повністю автоматизовану пакувальну машину. Застосування даної технології має ряд переваг, які до появи E-Jivaro не можна було досягти: технологія дозволяє мінімізувати витрати на упаковку і транспортування мінімум на 25% [2]; E-Jivaro дозволяє оптимізувати транспортний обсяг при перевезенні; зниження трудовитрат, що дозволить оптимізувати роботу співробітників.

3. Віртуальний склад. 3D-Моделювання складу

Якщо все-таки підприємство вирішує автоматизувати склад – першим етапом буде впровадження WMS-системи (WarehouseManagementSystem). Система WMS, що забезпечує автоматизацію складських процесів в цілому, вибудовується з більш дрібних автоматизованих виробничих процесів, наприклад, прогнозування попиту і закупівлі товарів, оптимізація залишків, розміщення на складі, моделювання ситуації і т.д.[3].

Отже, як і кожна галузь, логістика змінюється, з'являються нові технології і бізнес-моделі. Навіть при кризовій ситуації не потрібно відмовлятися від інновацій. На сьогоднішній день на ринку помітно посилюється конкуренція, тому потрібно знайти і впровадити приховані резерви, застосовувати новітні технології та використовувати закордонний досвід для оптимізації логістичних процесів, аби досягти основної мети логістики – мінімізувати витрати.

Література

1. Інновації в складській логістиці: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.logistika-prim.ru/sites/default/files/log_0316_s22-24.
2. Упаковочні системи Jivaro на складах HallmarkCards: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.skladcom.ru/articles.aspx>.
3. Віртуальний склад «Storage 3D»: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.silentium.ru/main.php?part=storage>.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ У СВІТІ

Мороз О. В., Даценко І. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article is devoted to the issue of Internet commerce, which is becoming more and more popular among other types of trade. Of particular importance is the sale of electronics, clothing, and home-made goods. The popularity of online stores is due to the fact that this type of sales does not require additional costs.

Останнім часом Інтернет-торгівля стала невід'ємною частиною економіки будь-якої держави. Якщо ще декілька років тому люди з побоюванням ставилися до покупки товарів через Інтернет, то зараз важко знайти людину, яка хоч раз би не скористалася Інтернет-магазином. Показники кількості операцій в даній сфері ростуть неймовірно швидко, і вона робить все більший і більший вплив на світову економіку.

Найбільшим ринком електронної комерції В2С з оборотом понад 681 млрд доларів США як і раніше є Китай, за яким слідують США (438 млрд доларів США) і Великобританія (196 млрд доларів США). Австралія і Туреччина демонструють найвищі темпи зростання обороту електронної торгівлі – 40% і 31%, відповідно. А середній показник зростання електронної торгівлі по всіх регіонах становить 17% [1].

Популярність інтернет-покупок за країнами дещо відрізняється. Так, за місяць в Сполученому Королівстві приблизно 78% жителів купують хоч один товар онлайн, в Південній Кореї і в Німеччині – по 74%, в Швеції – 70%, в США – 69%, на Тайвані – 67%, в Нідерландах – 64 %, в Японії і ОАЕ – по 63%, в Таїланді – 62%, у Франції – 61%, в Новій Зеландії – 60% і т.д [1].

За даними іноземних експертів агентства eMarketer's середньостатистичний світовий користувач витрачає на онлайн-покупки 833 дол. за рік. У лідерах за витратами середнього користувача є Великобританія – 2062 дол., США – 1819 дол., Швеція – 1403 дол., Нідерланди – 1346 дол., Ірландія – 1288 дол., Німеччина і Південна Корея – по 1251 дол. Вище світового показника також результати Канади, Сінгапуру, Франції, Японії, Гонконгу, Австралії, Китаю [2].

Що стосується виду товарів, то найбільше в світі в онлайн-магазинах витрачають на одяг – 408 млрд дол. (+ 18% за 2017 рік, без урахування В2В), на електроніку – 359,4 млрд дол. (+ 12% відповідно), на іграшки, товари для дому та хобі – 341, 5 млрд дол. (+17), на меблі – 225,5 млрд дол. (+ 16%), на подорожі – 212,7 млрд дол. (+ 13%), на їжу і догляд за собою – 139,8 млрд дол. (+ 20%), на відео-ігри – 52,5 млрд дол. (+ 7%), на онлайн-музику – 11,2 млрд дол. (+ 13%) [3].

Отже, Інтернет-торгівля стає все більш і більш популярною серед інших видів торгівлі. Особливе значення приділяється продажам електроніки, одягу, товарам для дому. Популярність Інтернет-магазинів пояснюється тим, що такий вид продаж не потребує додаткових витрат на оренду приміщення, заробітну плату працівникам і т.д., що в свою чергу дозволяє продавати товари більш дешево ніж вофлайн-магазинах. Що стосується сторони споживача, то, зазвичай, в онлайн-магазинах купують люди, які бажають зберегти свій час на відвідування магазинів та пошук найкращої ціни.

Література

1. Статистика Інтернет-торгівлі в країнах світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.shopolog.ru/metodichka/analytics/statistika-internet-torgovli-v-stranakh-mira/>
2. EMarketer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.emarketer.com/>
3. Статистика: економічні показники світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ereport.ru/>

ЗНАЧЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Білик М. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In this article it is stated that the development of small business is the most common form of entrepreneurial activity for most citizens. The emergence of a significant number of firms will lead to new jobs and maintain the welfare of the population, contribute to overcoming unemployment and creating economic competition in the market.. Small business has a pronounced regional aspect, that is, it is a strategic resource for the development of the territory.

Економічний розвиток в даний час являє собою не стільки кількісне зростання, скільки якісні зміни, при цьому основним параметром успішної реалізації регіональної політики визнається вміння діяти в нових рамках більш жорсткого конкурентного оточення і соціального контролю.

Розвиток малого підприємництва відповідає загальносвітовим тенденціям щодо формування гнучкої змішаної економіки, поєднанню різних форм власності та адекватної їм моделі господарства, в якій реалізовується складний синтез конкурентного ринкового механізму і державного регулювання великого, середнього і дрібного виробництва. Пріоритетним завданням нашої держави є сприяння переходу малих підприємств в категорію середніх, а середніх – в категорію великих, оскільки саме у разі такої динаміки досягається найбільший економічний ефект.

На даний час розвиток малого підприємництва є найпоширенішою формою підприємницької діяльності для більшості громадян. Поява значної кількості фірм призведе до появи нових робочих місць і підтриманню добробуту населення, сприяє подоланню безробіття та створенню економічної конкуренції на ринку. Перевагою малих підприємств є те, що ними легше здійснювати управління в умовах нестабільного курсу національної валюти, а їх розвиток відбувається за рахунок ініціативності та ідей, основою яких є використання людського капіталу. Особливістю малого підприємництва є чутливість і вразливість до політичних та регуляторних умов, але водночас притаманні гнучкість, більша придатність до інновацій і швидкість адаптації до змін.

В результаті аналізу даних Головного управління статистики у Полтавській області можна стверджувати, що малі підприємства забезпечують зайнятість населення в межах 22-23% із всієї сукупності підприємств різних розмірів. Щодо аналізу кількості малих підприємств і зайнятих у малому підприємстві, то можна простежити між ними прямо пропорційний зв'язок. Тобто зміна чисельності діючих підприємств малого підприємництва за аналізований період вплинула на рівень зайнятості населення.

Найбільша кількість малих підприємств створена у сфері сільського, лісового та рибного господарства (2173 од.) та у сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів (2055 одиниць). Тобто можна сказати, що мале підприємництво задовольняє суттєву частину попиту на товари та послуги масового споживання, а у сільській місцевості воно практично не має альтернативи і є одним із основних джерел доходів мешканців аграрних регіонів.

Отже, мале підприємництво має яскраво виражений регіональний аспект, тобто є стратегічним ресурсом розвитку території. Тому необхідно досліджувати ключові фактори формування і розвитку малого бізнесу в окремому регіоні, в нашому випадку - в Полтавській області.

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Збиранник О. М., Івасенко Є. О., Бондаренко А. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The actuality of environmental problems in recent decades has no doubt that "Green" products are in high demand among consumers, so that companies that do not deal with the environmental problems associated with the production of their products will bear colossal losses.

Актуальність екологічних проблем в останні десятиліття не викликає ніяких сумнівів не тільки в середовищі вчених, а й у бізнесменів, політиків та населення в цілому.

Екологічний маркетинг передбачає пошук і реалізацію таких напрямків розвитку, які, поряд із задоволенням інтересів конкретних споживачів і виробників, дозволили б підтримувати і певний баланс соціально-економічних і екологічних інтересів суспільства в цілому [1, с. 125].

Таким чином, формування системи екологічного маркетингу означає, перш за все, переорієнтацію діяльності підприємств від традиційної спрямованості на еколого-економічні вимоги виробництва до орієнтації на еколого-економічні вимоги ринку.

Завдяки зростанню добробуту споживачів і під значний вплив реклами люди купують все більше товарів, без яких вони, в принципі, могли б і обійтись. Це значно погіршує стан навколишнього середовища, оскільки сировини для виробництва використовується більше, а дешеві технології виготовлення завдають відчутної шкоди. При цьому проблема знищення відходів досягає неабияких масштабів.

Крім того, екологічне ставлення до ведення бізнесу насправді є неймовірно вигідним. Якщо турбота про навколишнє середовище стає в ряд першорядних завдань підприємства, поліпшення в роботі відбуваються на всіх рівнях. Екологічні ініціативи завжди слугуватимуть плюсом при освоєнні нових ринків, укладання угод з діловими партнерами і залучення інвесторів, так як в розвинених країнах екологічний маркетинг – вже не новинка, а вагома складова глобальної економіко-екологічної системи.

«Зелена» продукція набуває великий попит серед споживачів, так що компанії, які не займатимуться вирішенням екологічних проблем, пов'язаних з виробництвом свого товару, будуть нести колосальні втрати.

Необхідно пам'ятати, що необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності, соціальної та екологічної відповідальності підприємства є розробка екологічно орієнтованої концепції маркетингу.

Література

1. Вічевич А.М. Екологічний маркетинг: навч. посібник / А.М. Вічевич, Т.В. Вайданич, І.І. Дідович, А.П. Дідович. – Л.: Афіша, 2003. – 242 с.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сокур М. І., Білик М. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In this article is considered the planning cycle in the enterprise. The given planning cycle can be recommended in the development of a strategy for sustainable innovation development of the enterprise and the economy as a whole.

Минули часи, коли фірми орієнтувалися на миттєвий прибуток і періодичні успіхи. Сьогодні кожна фірма повинна мати свій перспективний план, узгоджений і перевірений на

всіх рівнях управління. Цей план повинен визначати основний напрям діяльності, являти собою керівний документ і встановлювати етапи, виконання яких є досягненням певного прогресу на шляху до реалізації кінцевої мети. Перспективний план повинен бути актуальним, відображаючи потреби організації. З цією метою підприємство повинне орієнтуватися на цикл планування, що передбачає розробку як довгострокових, так і короткострокових планів. Казухіко Нішізава, керівник фірми «Сумімото метал індастріз», під час своєї поїздки до США зазначив, що «американські підприємці орієнтуються на короткострокові цілі, що не характерно для японців, які працюють із орієнтацією на 10 років уперед. Необхідно створювати нові підприємства, нові виробничі лінії. З погляду національної безпеки не можна допускати, щоб підприємства збанкрутували». Цей досвід керівника відомої японської фірми може бути застосований і на теренах України.

Розглянемо цикл планування на японських підприємствах (Рис.1). Цикл планування включає шість взаємозалежних рівнів:

Рисунок 1 – Піраміда планування

1. Мета обґрунтування існування фірми. Мету не можна часто змінювати, окрім випадків, коли організація ухвалює рішення щодо повної переорієнтації своєї діяльності.

2. Принципи дії є основою діяльності фірми, що визначає культуру організації. Принципи дії рідко корегуються.

3. Задачі підприємства (бізнесу), що визначають довгостроковий напрям діяльності фірми, розраховані на 10-20 років.

4. Задані параметри ефективності зазвичай виражають кількісні результати, яких організація планує досягти у встановлений період часу на виконання завдань, що стоять перед підприємством.

5. Стратегія визначає способи досягнення заданих параметрів ефективності.

6. Тактика є засобом, що забезпечує реалізацію наміченої стратегії. Зазвичай під тактикою мають на увазі конкретні короткострокові задачі, виконання яких розраховано на 1-3 роки.

Наведений цикл планування може бути рекомендований при розробці стратегії сталого інноваційного розвитку підприємства і економіки в цілому.

СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Герасимчук В. В., Флакей Т. В.

Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського

Modern forms of joint entrepreneurship activity in the world economy are investigated. Features and perspective directions of the development of joint entrepreneurship in Ukraine and in the region are defined.

Унаслідок розвитку таких явищ, як глобалізація, інтеграція, інтернаціоналізація та міжнародний поділ праці у міжнародних економічних відносинах набуває поширення спільна підприємницька діяльність, яка відбувається на усіх рівнях управління у світовій економіці. Спільна підприємницька діяльність набула поширення і використовується підприємствами та країнами в усіх сферах світового господарства.

Висвітленню особливостей ведення спільної підприємницької діяльності присвячено багато праць таких відомих вчених-економістів, як: Є. Ф. Авдокушин [1], Л. Б. Даниленко [2]. Але зміни у міжнародних економічних відносинах, особливо в умовах кризових явищ, обумовлюють актуальність детального дослідження спільного підприємництва.

Спільні підприємства як форма міжнародної економічної діяльності виникли і розвиваються в ході еволюції світогосподарських зв'язків. Пояснюється це їх перевагами в порівнянні з іншими формами виробничого співробітництва. Створюються спільні підприємства фірмами різних країн на період розробки та здійснення великих програм. Змістом виробничо-господарської зовнішньоекономічної діяльності підприємства є кооперація у сферах виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Інвестиційний клімат України "неоднорідний": не всі області однаково принагідні для інвестиційної діяльності. Через те інвестори прагнуть вкладати свої кошти у розвинені регіони. Так, наприклад, місто Кременчук належить до інвестиційно-привабливих міст України, адже має досить великий промисловий та культурний потенціал, наявні нафтопродукти, пасажирські та вантажні вагони. Структура промисловості міста представлена такими галузями, як нафтопереробна, хімічна, харчова, легка промисловості, машинобудування, металургія та оброблення металу, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів. До держав, що розмістили свої цінності в підприємствах області та нашого міста за обсягами інвестицій, можна віднести Російську Федерацію, Кіпр, Нідерланди, Швейцарію, США, Великобританію. Згідно даних Держкомстату найбільше інвестують Російська Федерація та Швейцарія [3].

Отже, спільні підприємства не ставлять на меті формування сприятливого інвестиційного клімату у макромасштабі, але переслідуючи свої власні інтереси, вони позитивно впливають на інвестиційну сферу. Хоча, як і у кожній справі, при створенні спільного підприємства виникають певні негативні моменти, як розбіжність цілей інвесторів з пріоритетами держави, розвиток монополізму в галузях тощо, але вони наближають Україну до міжнародного процесу інтеграції.

Література

1. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения: Учебник. – М: Юристъ, 2011. – 368 с.
2. Даниленко Н. Б. Развитие научного сотрудничества // Актуальные проблемы экономики. – 2014. – № 7. – с. 13-17.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Державна служба статистики України. – К. : ДП «Інформ-вид. Державної служби України», 2016. – 257 с.

МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ В АГРОПРОМИСЛОВОСТІ

Збіранник О. М., Потопольський А. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The theses contain information about the methodology for managing of innovations in agro-industry. Ukraine is known as a country with a powerful potential and huge prospects for the agriculture development, so managing of innovations in there is becoming more and more actual problem. The relationship between agro-industrial complex, innovations and management as described. The adaptive control as the most effective management system in agrosphere was proposed.

Незважаючи на наявність державної підтримки аграрних товаровиробників, ефективність сільськогосподарського виробництва залишається невисокою, що потребує зміщення пріоритетів державного регулювання на користь створення самодостатнього конкурентоспроможного інноваційного АПК України.

Необхідність переходу до інноваційного типу розвитку українського аграрного сектора очевидна не тільки через видиме відставання вітчизняного виробництва аграрного сектора від зарубіжних конкурентів, а й через зростаючий розрив між українськими товаровиробниками за техніко-технологічним і економічним показникам [1].

Враховуючи все вище сказане, аграрний сектор має потужний потенціал для впровадження інновацій, але цей процес потребує чіткого контролю, тобто вироблення методології управління. Таким чином, ми маємо три складові, що нерозривно пов'язані між собою: агропромисловий комплекс, інновації та управління ними.

Постає питання про розробку методології ефективного управління сільськогосподарською діяльністю в Україні. Оскільки управління являє собою динамічний процес і управляти необхідно переключенням агроекономіки з одного стану в інший, методологія формування системи управління повинна включати теорії еволюційної економіки, серед яких перевагу слід віддати, на нашу думку, адаптивному управлінню. Існують три загальні властивості, які в сукупності характеризують процес адаптації:

1. Робочі характеристики всієї системи знаходяться під постійним контролем в процесі управління.

2. Спостережувальна поведінка виражена у вигляді деякого показника якості або числової характеристики, які оцінюються кількісно.

3. Якщо показник якості змінився, то для того, щоб він досяг знову оптимального значення, змінюються параметри механізму управління, що призводить до зміни параметрів всієї системи.

Процес управління та адаптації проводиться на трьох рівнях (рис.1).

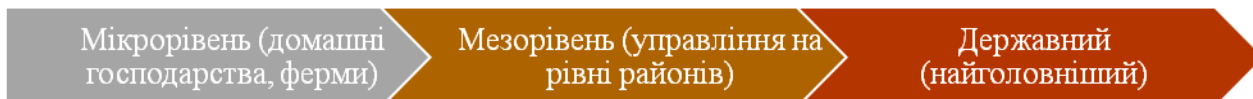

Рисунок 1 – Три рівні управління

Отже, сучасна методологія управління повинна забезпечити динамічний розвиток інноваційної агроекономіки, раціональне використання біокліматичних, земельних, трудових, матеріально-технічних та фінансових ресурсів.

Література

1. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект // Економіка України. – 2012. – №. 1. – С. 27-35.

ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ПАТ «ДЖЕЙ ТІ ІНТЕРНЕСНЛ УКРАЇНА»

Збірник О. М., Пащевська А. Р.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article considers the importance of warehousing for the enterprise. The enterprise of the tobacco industry of PJSC «JTI» was described. The organization of warehouse PJSC «JTI» is analyzed.

Сучасна ринкова стратегія розвитку економіки передбачає збалансований розвиток усіх галузей господарства – як галузей матеріального виробництва, так і їх інфраструктури. До

галузей інфраструктури складського господарства відносять такі галузі, які забезпечують зберігання та доставку продукції. Складське господарство є найважливішою частиною будь-якого підприємства, оскільки безпосередньо впливає на хід виробничих процесів. Значна кількість матеріальних цінностей проходить саме через склади, тому вони відіграють значну роль в організації підприємства.

ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна» – це підприємство, що входить до групи компаній Japa Tobacco, провідного міжнародного виробника тютюнової продукції. Підприємство виготовляє більше ніж 90 марок сигарет, три з них входять у п'ятірку найбільш популярних у світі. представлена у 120 країнах та об'єднує понад 25 тисяч працівників. Штаб-квартира компанії розташована у Женеві, Швейцарія. В Україні JTІ об'єднує 1100 працівників, у центральному офісі в Києві, регіональних офісах та на фабриці у м. Кременчук.

Складське господарство ПАТ «JTІ» має досить складну і розгалужену інфраструктуру. Організація складського господарства на ПАТ «JTІ» складається з 4-х основних етапів: виробнича лабораторія, приймання на склад, зберігання та видача зі складу (рис.1).

Рисунок 1 – Організація складського господарства Пат «JTІ»

Отже, згідно з внутрішньою інструкцією за належне приймання, зберігання, переміщення і доставку до виробництва матеріалів (тютюнової сировини) на ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Україна» відповідає уповноважена особа, завдяки чому створився налагоджений алгоритм дій, щодо приймання матеріалів на склад, зберігання тютюнової сировини та нетютюнових матеріалів та видача зі складу тютюну.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ УПАКОВКИ ТОВАРІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Герасимчук В. В., Бондаренко А. О., Івасенко Є. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article deals with the types and significance of environmental packaging in the context of the sustainable development strategy, as well as the problems of introducing environmental packaging.

Одним з найбільш актуальних питань сучасності є розвиток економіки згідно стратегії

сталого розвитку, що має на меті вирішення проблем навколишнього середовища, зменшення бідності та зниження темпу зростання населення та веде до реального економічного зростання. Одним з основоположних факторів стратегії сталого розвитку є екологічний фактор.

Мільярди різних видів упаковки щоденно попадають на смітники. Період розпаду матеріалів, з яких вони виготовлені, часто є досить великим, а їх утилізація методами спалювання може призвести до концентрації у повітрі шкідливих речовин. Токсичні речовини з упаковки можуть потрапити безпосередньо до продукту та вплинути на здоров'я людини. Навіть, якщо упаковка зроблена з натурального матеріалу, її виробництво може впливати на навколишнє середовище (наприклад, вирубаня лісів).

Саме тому екологічність на сьогодні стає однією з головних тенденцій проектування упаковки. Екологічна упаковка – це упаковка, яка використовує матеріали, склад і властивості якої не завдають шкоди людям, природі, а також товарам, для яких вона використовується. Головна властивість еко-упаковки – мінімальна шкоди, що завдається екології під час утилізації, а в ідеалі повна її відсутність.

Провідні світові бренди все частіше виготовляють тару з натуральних матеріалів, утилізація яких абсолютно безпечна для навколишнього середовища:

картонні коробки, вироблені з вторинної сировини;

заміна звичайних поліетиленових пакетів паперовими в великих торгових мережах;

еко-упаковка для продуктів харчування з паперу та біорозкладного пластиків;

застосування абсолютно незвичних матеріалів для створення упаковки – наприклад, лоток для яєць з пресованого сіна або коробка для кружки з пробкових підставок для гарячого напою;

скляна поворотна тара.

Для покупця, однак, основними показниками екологічності упаковки і продукту служать: натуральне походження матеріалу, його безпека для навколишнього середовища; зручність у використанні. Ще однією характерною рисою є мінімалізм і лаконічність в оформленні упаковки, відсутність яскравих «штучних» кольорів. Звернення дизайнера до ретро-тематики або вінтажу також викликає у покупця асоціації з натуральністю і екологічністю продукту, апелюючи до усталеній думці «раніше все було натуральне». Упаковка з біополімерів, що розкладаються в ґрунті або воді під впливом бактерій або грибків за 6 місяців, що з'явилася останнім часом, не відрізняється зазначеними характеристиками і поки не може бути «впізнаваною» покупцями; тому вдаються до спеціального маркування.

Отже, розробка та впровадження ефективної екологічної упаковки, яка б не забруднювала навколишнє середовище в процесі утилізації, на сьогодні є дуже актуальним питанням, що потребує швидшого розв'язання та органічно вписується до стратегії сталого розвитку.

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО АВТОРИНКУ

Кім У. В., Білик М. Ю.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

For today the market of cars of Ukraine occupies a significant place in the economy of the country. This is directly related to the fact that cars occupy an important place in the structure of population consumption. It is the automotive industry that provides for the solution of production and non-productive needs in the economy of the state and the population with the help of the most diverse types of transportation.

На сьогоднішній день ринок легкових автомобілів України займає вагомe місце в економіці країни. Це безпосередньо пов'язано з тим, що легкові автомобілі займають

важливе місце у структурі споживання населення. Саме галузь автотранспорту забезпечує вирішення виробничих і невиробничих потреб в економіці держави та населення за допомогою найрізноманітніших видів перевезень. Ефективне функціонування даної галузі забезпечує стабільність, позитивні зрушення економіки та розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Ситуація з пасажирськими перевезеннями та переміщенням товарів суспільного виробництва в Україні є недосконалою. Це і обумовлює актуальність даної проблеми.

Транспортні об'єкти інфраструктури є застарілими та вимагають переоснащення, а більшість взагалі – повної заміни. Адже не відповідають вимогам часу та не виконують основних функцій. В найгіршому стані перебуває автомобільний та залізничний транспорт. Так як Україна обрала шлях до Євроінтеграції, відповідно повинні відбуватися поетапні зміни у провідних галузях економіки України, зміни в законодавстві та стандартах, не кажучи вже про стан дорожнього покриття.

Забезпеченість населення України автомобілями становить лише 192 автомобілів на 1000 жителів, тоді як у країнах з високо-розвинутою ринковою економікою більше як 500. Недостатній випуск автомобілів в країні, їх поки що невисока якість та низька купівельна спроможність населення сприяють завою і з-за меж країни в середньому 200 тис. легкових автомобілів на рік, 80% з яких були у використанні і термін використання яких вичерпаний. Це значно впливає на погіршення повітряного басейну і потребуватиме значних витрат на ремонти та на переведення таких машин на новий вид моторного палива – природний газ.

Гарною новиною стало те, що з 1 січня 2018 року скасовано акциз та ПДВ на ввезення електрокарів. Завдяки цьому зростання імпорту електромобілів у першому кварталі 2018 року склало 217%. Таким чином, спостерігаються позитивні тенденції по зростанню попиту на автомобілі сегменту SUV (спортивний універсальний автомобіль) та на електрокари, ринок в цілому поступово зростає. Наприклад, ринкова частка сегмента SUV склала у 2017 році майже 53%. За півроку попит у цій ніші виріс на 12%. Активніше стали купувати електромобілі, лише за перше півріччя 2017 продажі збільшилися в три рази. Основна відмінність від країн Європи полягає у тому, що купують автомобілі, що були у використанні.

У зв'язку з поживленням ринку, популярнішим стає автокредитування. З'являються нові кредитні та лізингові програми. Споживча поведінка автовласників також змінюється. Все більше покупців укладає угоди за схемою trade-in, це свідчить про європеїзацію споживачів. Вони стають дедалі більше прагматичними при виборі авто, звертають увагу на найменші дрібниці. У 2018 році спостерігається тенденція до зростання попиту на вантажні та вантажопасажирські транспортні засоби. Темпи їх зростання випереджають ринок легкових автомобілів.

Можна зробити висновок, що зараз на українському ринку авто переважає нерівний регіональний попит, це зумовлено різною купівельною спроможністю між різними верствами населення. Здебільшого купують авто вторинного ринку (використовувані раніше). В цілому автомобільний ринок розвивається та вийшов з рецесії, що є позитивним показником.

ЕМОЦІЙНЕ НАПОВНЕННЯ В РЕКЛАМІ

Білик М. Ю., Яришева Є. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In this study, it is shown that an emotional content is increasingly becoming an extremely important problem for the psychology of advertising. Each person experiences different emotions when viewing a given advertisement. Social advertising clearly reflects the fact that emotional content is very important, because it will either increase the effect of information.

Дослідження показують, що надзвичайно важливою проблемою для психології реклами все більше стає емоційне наповнення. Кожна людина при перегляді тієї чи іншої реклами переживає різні емоції. Соціальна реклама яскраво відображає те, що емоційне наповнення є досить важливим, адже воно або посилює дію інформації, або навпаки - зведе її до нуля.

Для прикладу було обрано одну із соціальних реклам – «Українська армія – це гордість!». Ця реклама була створена на замовлення телеканалу СТБ. Головним слоганом було: «Армія – це гордість, для тих хто служить і тих – хто чекає!». Опис реклами наступний: молодий хлопець, записує відео-повідомлення, для своєї матері. В ньому він розповідає про те, що в нього з'явилося багато братів (22 побратима). Відображається процес бійцівських тренувань, навчань. Підкреслюється, що син вже виріс, та здатен захистити не тільки свою родину, а й всю країну. Дана реклама має високий ступінь емоційного порогу [1].

Для дослідження емоційного наповнення, було створено спецгрупу, яка складалась із 20 респондентів. Завданням було наступне: перерахувати емоції, і обрати три домінуючих, ті, які вони відчували при перегляді представленого ролика. Перелік емоцій: співчуття, байдужість, гордість, ревність, стурбованість, злість, зневіра, радість, турбота, подяка, надія, натхнення. Результати мають наступний вигляд: натхнення – 13, гордість – 12, подяка – 12, радість – 9, надія – 8, турбота – 6. Такі емоції як співчуття, байдужість, ревність, стурбованість, злість, зневіра не знайшли своє відображення.

Для наочного представлення результатів, було розроблено діаграму, яка показує відсоткове співвідношення.

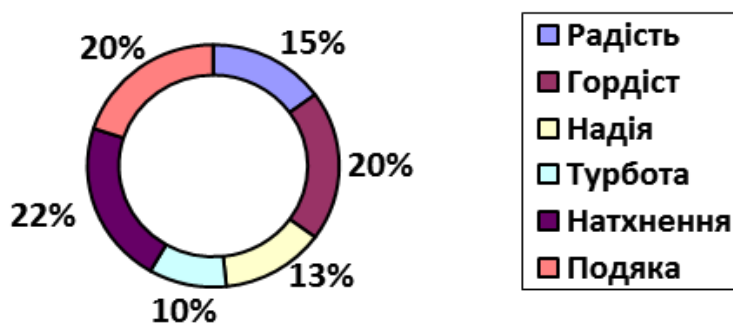

Рисунок 1 – Емоційне наповнення соціальної реклами

Отже, реклама – це інструмент впливу на свідомість та підсвідомість споживача, і те що саме він буде відчувати, може вплинути на його дії.

Література

1. Телеканал СТБ. Українська армія – це наша гордість/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stb.ua>

INTEGRATED TRANSPORT SYSTEM - THE BASIS OF TRANSPORT POLICY IN THE CZECH REPUBLIC AND THE SOUTH BOHEMIAN REGION

Lubomír Pána

Czech Technical University in Prague, Czech Republic

Integrated transport systems arise in Western Europe, particularly in Germany. The first ITS was established in Hamburg (1965), followed by Munich (1972), Stuttgart (1977), Curich (1990), Karlsruhe (1994), Dresden (1998) Today ITS occupies 2/3 of the area Germany and 80% of the population The deployment of ITS has always been reflected in both passenger and revenue growth.

The first attempt to integrate in Czechoslovakia was made in Gottwaldov (now Zlín) in 1985. The decisive changes have occurred since 1990. However, the initial situation was very poor. In particular, the poor state of rail infrastructure and vehicles was poor. After the collapse of the regional proceedings, bus transport was uncoordinated. There has been a general decline in supply and often the quality of public transport.

Gradually, the situation is improving and IDS is being implemented in Prague (1994), Ostrava (1996), Plzeň (2002), Brno (2004). Currently, preparation is at least at the stage of reflection or preparation in all regions. There are very different tendencies in implementation. The aim of ITS is to link (integrate) the different modes of transport into one. The various transport component components are interconnected in the following groups of measures: a) traffic-based (ie Spatial and time integration, direct connection, concentration of supply, timetable coordination, constraint reduction) (b) building (ie points of transshipment, joint use of stops, parking facilities); (c) technical (ie common use of lines and equipment, information systems, trainings and other multi-system arrangements); d) organizational (ie establishment of coordinator, uniform tariffs). It is important to remember that IDS has minimum criteria. Only after they have been filled can the transport system be considered an ITS. The minimum ITS is if the main measure in each group has at least one measure (it is not enough to introduce, for example, only chip cards)

ITS in the South Bohemian Region is located within 20 kilometers of České Budějovice. There are 88 bus lines, railway lines and public transport lines. The entire territory is divided into tariff zones. You need to own a photo card to subscribe to fare tickets..

The Czech Republic is approaching some of the Western European countries with the development of integrated transport systems. However, development does not have the necessary dynamics. The experience from the Czech Republic to Ukraine can be stimulated mainly by the fact that Ukraine will not only use the experience from individual regions, especially Jihočeský, but also avoid any initial mistakes we have committed in the Czech Republic. Implementation in Kremenčuk can be helped by information obtained during internships at the VŠTE in České Budějovice, not the workplace that ITS deals with.

Literature

1. Pána, L. a kol. Nástroje a aktuální problémy regionální politiky. VŠERS, Č. Budějovice, 2016, 94 s, ISBN 978-80-874772-99-6
2. www.Zastavka.net/id
3. www.idsjk.cz

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Циган Р. М., Ананченко А. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The essence of innovational potential. Description of its theoretical aspects, ways and methods of formation is given; indices evaluating innovational potential development and also conditions for its application. Analysis of statistical data and innovation activity of enterprises. The main factors that hindering the innovative activity of enterprises.

В сучасних умовах розвитку економіки одним із способів підвищення конкурентоспроможності підприємств є впровадження інновацій. Інновації є джерелом розвитку за умов активного та ефективного їх використання, а також створення сприятливого середовища для їх впровадження.

Питанню розвитку інноваційної діяльності підприємств відведено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Проблеми інноваційного розвитку досліджували: Касич А.О. [1], Куфтирьов І.Г. [2], Толочко Н.К. [3], Кравченко С.І., Кладченко І.С. [4] та інші. Різні підприємства мають різний інноваційний потенціал.

Інноваційний потенціал – це опис можливостей підприємства по досягненню цілей за рахунок реалізації інноваційних проєктів. Інноваційний потенціал підприємства може перебувати в одному із трьох можливих станів: (1) низько-розвинений – не орієнтований до адаптації змін зовнішнього середовища; (2) середньо-розвинений, що дозволяє здійснити зміни які забезпечать конкурентоспроможність бізнесу підприємства; (3) високо-розвинений який надає можливість підтримки на підприємстві інноваційно-активної позиції.

У зв'язку з цим особливого значення має набувати стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства, що дозволило б більш швидко реагувати та здійснювати своєчасні зміни за для здобуття конкурентних переваг в довгостроковому періоді. Етапом формування стратегії інноваційного розвитку є оцінка інноваційної активності підприємств.

Згідно державної служби статистики, дослідження інноваційної діяльності у промисловості України показали, що в 2016 році питома вага підприємств, що впроваджували інновації складала 16,6%. У 2014 р. кількість інноваційно активних підприємств становила 1609, у 2015 році – 824 таких підприємства, що на 48,8% менше від попереднього року. Найбільш високий рівень інноваційної активності мають підприємства металургійної, нафтохімічної та машинобудівної промисловості. Статистичний аналіз промислових підприємств показав, що основними факторами які погіршують інноваційну активність підприємств, є: низький рівень науково-технічного потенціалу, недостатня фінансова підтримка з боку держави, нестача кваліфікованих працівників.

Тому, перспективним для конкурентоспроможної діяльності є розробка стратегії збільшення інноваційної активності, яка б мобілізувала використання науково-технічного, фінансового та виробничого потенціалу підприємства.

Література

1. Касич А.О. Інноваційні активність підприємств України: динаміка, проблеми та шляхи вирішення / Касич А.О., Канунікова К.О. // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. - №22. – С.21-24.
2. Куфтирьов І.Г. Інноваційна економіка: сутність та проблеми формування І.Г.Куфтирьов. - Н. Новгород, 2004. - 154 с.
3. Інноваційна діяльність: словник-довідник / В. М. Аншик, А. В. Русецький, Н. К. Толочко; під ред. Н. К. Толочко. - Мінськ: Видавничий центр БДУ, 2006. - 176 с.
4. Кара, А.Н. Управління розвитком інноваційного потенціалу підприємства сфери послуг / О.М. Кара, Н.А. Вороніна, А.Н. Коновалова. - Тольятті: Видавничо поліграфічний центр ПВГУС, 2010. - 301 с.

СУЧАСНІ ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Вірбулевська О. В., Цимбал О. С.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

At the present stage, inflationary processes are gaining increasing weight both in the internal and external economic space of Ukraine. Over the past two years there has been a gradual increase in prices.

На сучасному етапі інфляційні процеси в Україні набувають все більшої ваги на внутрішньоєкономічному і зовнішньоєкономічному просторі нашої країни, і тому подолання інфляції є однією з найважливіших проблем сьогодення.

Інфляція як процес являє собою знецінення грошового еквіваленту внаслідок збільшення паперової грошової оборотної маси з перевищенням потреб товарообігу.

До наслідків інфляції можна віднести зниження рівня життя населення; спад виробництва внаслідок недостатнього стимулювання праці; зменшення вартості грошей, що були накопичені в доінфляційний період.

За даними Державної служби статистики України [1], за останні два роки спостерігається поступове зростання цін. Зміни споживчих цін на товари та послуги у грудні 2016 року становили 12,4%. НБУ на грудень 2017 року прогнозував [2] зменшення темпів зростання цін до 9,1%, але внаслідок недооцінення впливу підвищення мінімальної зарплати і напруження ситуації на ринку праці, яке було викликане зростанням міграції, прогнози не справдилися, і на грудень 2017 року рівень інфляції становив вже 13,7% (табл. 1).

Таблиця – Зміни споживчих цін у 2013-2017рр.
(грудень до грудня попереднього року, відсотків)

Рік	2013	2014 ¹	2015 ²	2016 ²	2017 ²
Зміни споживчих цін	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

² Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Водночас, порівнюючи темпи зростання споживчих цін з 2015 роком, можна відзначити, що темпи зростання цін зменшилися. У грудні 2015 року вони вперше після введення гривні досягли критичної позначки у 43,3% [1], внаслідок чого наша країна очолила світовий рейтинг рівня інфляції. Виходячи з причин, що викликали невідповідність зростання цін прогнозам НБУ, можна відзначити, що з одного боку, на рівень інфляції суттєво впливає відтік трудових ресурсів з нашої країни, а з іншого – інфляція сама викликає цей відтік. Отже, для того, щоб зупинити цей колообіг, потрібно зробити все можливе для підвищення рівня зайнятості населення, створивши гідні умови праці в нашій державі.

Розглянувши інфляційні процеси останніх років в Україні, можна також дійти висновку, що зростання цін на товари і послуги може бути призупинене лише за умови жорсткої монетарної політики, яка повинна, за прогнозами НБУ, зменшити рівень інфляції до 5% вже в 2020 році [3].

Література

1. Індекси споживчих цін у 1992-2017рр. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Інфляційний звіт Національного Банку України за січень 2017 року [Електронний ресурс] // Офіційне Інтернет-представництво Національного Банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43401297>
3. Інфляційний звіт Національного Банку України за січень 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document.jsessionid=9F6A7B411941601092963C3025E76CEB?id=63442010>

ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ЄДИНОГО КАЗНАЧЕЙСЬКОГО РАХУНКУ ДО ОБІГУ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Глухова В. І.

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Братишко Н. П.*

Башикирський інститут технологій і управління, філія МДУТУ(м. Мелеуз)

In the process of treasury service budgets in many countries of Europe, the Single Treasury Account (CEN) plays a major role. However, today the problem is related to the availability of funds remaining in the CEN, which should be effectively used not only to cover temporary deficits of local budgets, but also to be involved in circulation in the financial market through the issuance of government securities and the provision of loans.

Розвиток казначейської системи виконання бюджетів в Україні, як і в багатьох інших країнах, потребує вдосконалення. Управління бюджетними коштами здійснюється через Єдиний казначейський рахунок (ЄКР). Органи Державного казначейства України в цілому реалізували функцію казначейського обслуговування бюджету. Проте на сьогодні актуальною є проблема, пов'язана з наявністю залишків коштів на ЄКР. Питання управління тимчасово вільними коштами держави розглядалися у публікаціях С. Булгакової, А. Лучка, Б. Малиняка, С. Прокоф'єва, В. Саранцева та інших вчених. Однак швидкий розвиток технологій управління ліквідністю ЄКР зумовлює необхідність подальших досліджень.

Держказначейство отримує доходи нерівномірно, їх залишки лежать на казначейському рахунку. За рахунок коштів ЄКР (бюджетні позики) покриваються тимчасові дефіцити місцевих бюджетів, які виникають через касові розриви між надходженням і витрачанням фінансових ресурсів. У більшості випадків казначейство їх ніде не розміщує, вони не працюють і не приносять державі доходу. Залишки накопичуються, і лише місцеві бюджети та окремі державні установи розміщують кошти на депозитних рахунках у банках.

Позитивним є досвід залучення державних коштів ЄКР Франції для формування додаткових централізованих фінансових ресурсів. Казначейство Франції, яке здійснює касове планування та платежі за заявками бюджетних установ, та фінансова агенція "Франс Трезор" (АФТ), яка забезпечує наявність на ЄКР необхідного для здійснення платежів залишку коштів, інвестує тимчасово вільні активи або запозичує фінансові ресурси. АФТ активно діє на ринку державних цінних паперів, а також на ринках банківських кредитів і депозитів у багатьох країнах Європи. Крім цих фінансових операцій, з метою управління державним боргом і поточною ліквідністю ЄКР АФТ застосовує також синдикування, хеджування, операції РЕПО та інші. За рахунок використання коштів ЄКР Франції на фінансовому ринку суттєво поповнюється державна казна (так, наприклад, у 2010 р. додатково мобілізовано майже 145 млн. євро) [1].

Використання досвіду Франції є доцільним для багатьох країн з урахуванням особливостей функціонування їх публічних фінансів і фінансового ринку. Першочерговим у напрямі підвищення ефективності управління ліквідністю функціонування ЄКР можна вважати запровадження повноцінного касового планування з використанням сучасних інформаційних технологій, а також вдосконалення нормативно-правової бази щодо залучення коштів ЄКР до обігу на фінансовому ринку.

Література

1. Лучка А. Управління ліквідністю Єдиного казначейського рахунку: досвід Франції// Світ фінансів. – 2012.- №2. – С.175-180.

СОЦІАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ПРОЯВ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ховрак І. В., Прядко Л. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Modern companies are aware of the expediency of investing in the benefit of mankind on a scale as a country and every region. Therefore, this study contains case studies in the field of social investment in Ukraine.

За останні роки українські підприємства все частіше почали усвідомлювати доцільність здійснювати інвестиції на користь людства в масштабі не лише країни, а й кожного регіону. Прикладом для них став досвід розвинених країн, де ресурси підприємств використовуються не лише для збільшення прибутку, а й для зменшення екологічної напруги та покращення стану навколишнього середовища [1]. Однак, перехід підприємств до більш екологічного виробництва вимагає значного обсягу інвестицій та тривалого періоду їх окупності[2].Проте,

не зважаючи на зазначені чинники, низка корпорацій, таких як Оболонь, Nestlé, Nemiroff, Shell та інших, здійснюють свій вклад в більш екологічне виробництво та зменшують вплив на довкілля, реалізуючи концепцію соціального інвестування (табл. 1).

Таблиця 1– Кейси у сфері соціального інвестування в Україні

Компанія «Оболонь»	Компанія «Nestlé»	Компанія «Nemiroff»	Компанія «Shell»
Встановлено пілогазочисне обладнання високої ефективності	Введено інноваційні технології у забезпеченні водних ресурсів	Впроваджено електронний документообіг	Розроблено інноваційні технології щоб безпечно добувати енергію у важкодоступних місцях
Зменшено викиди в атмосферу	Скорочено обсяги відходів	Зменшено споживання води	Зменшено використання водних ресурсів
Знижено використання води та енергії	Співпраця з компаніями щодо повторного використання відходів	Зменшено витрати на енергоносії	Розроблено більш ефективне транспортне паливо
Використання матеріалів як вторинної сировини	Зменшено викиди вуглекислого газу	Збільшено витрати та інвестиції на охорону довкілля	Розвиваються можливості використання вітру, водню, сонця
Введено електронний документообіг	Зменшено вагу упаковки	Зменшено викиди в атмосферу	Співпраця з природоохоронними організаціями

Отже, корпорації розглядають та використовують соціальні інвестиції як прояв корпоративної соціальної відповідальності. Як свідчать дані таблиці, можна побачити, що підприємства, розташовані на території України найчастіше вводять інноваційні технології щодо зменшення впливу на навколишнє середовище. Цим самим показуючи, що соціальне інвестування в Україні має потенціал для розвитку, а підприємства Українцездатні активізувати соціальне інвестування задля розвитку соціальної системи, цим самим збільшивши конкурентоспроможність держави.

Література

1. Герасимчук Н. О. Регіональний вимір соціальних інвестицій в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: econom_2016_2_5.pdf
2. Березок Г. О. Пріоритетність соціального інвестування підприємств// Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»[Електронний ресурс]. – 2014. - №1528. – Режим доступу – <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3478>

СТАН АВІАЦІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Вірбулевська О.В., Капленко Т.С.

Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського

In the article the authors considered the role of aviation insurance for the development of the Ukrainian economy. They reviewed how aviation insurance was developing in Ukraine. The authors considered the main problems and methods of their solution.

Авіаційна галузь має стратегічно важливу роль для розвитку економіки України. Вона дає можливість підприємцям підтримувати міжнародні зв'язки з іноземними виробниками. На сучасному етапі технологічного розвитку авіаційний транспорт також розвивається, що призводить до збільшення вантажних та пасажирських перевезень, які потребують страхового захисту.

За даними Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері фінансових послуг обсяг страхових компаній у 2017 році, у порівнянні з 2016 роком зменшився на 43 компанії [2]. Згідно Закону України «Про страхування» визначено які види авіаційного страхування існують в Україні та які відносять до обов'язкових та добровільних видів страхування [1]. Розглянемо як же за 2015-2017 роки розвивалося авіаційне страхування в Україні. Для цього розглянемо дані, які наведено у таблиці [2].

Таблиця – Динаміка страхових премій та виплат авіаційного виду страхування за 2015 -2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення	
				Абсолютне	Відносне, %
Валові страхові премії, млн. грн.	449,0	501,1	542,3	93,30	20,77
Чисті страхові премії, млн. грн.	426,9	482,7	488,8	61,90	14,50
Чисті страхові виплати, млн. грн.	22,6	26,1	29,3	6,70	29,65

Як свідчать дані таблиці, протягом 2015-2017 років обсяг валових страхових премій збільшився на 93,9 млн. грн. та 20,77%, обсяг чистих страхових премій на 14,50% і обсяг чистих страхових виплат на 29,65%. Отже, ми бачимо позитивну динаміку розвитку авіаційного страхування. Це означає, що авіаційне страхування набуває розвитку в Україні. Насамперед, це спричинено збільшенню кількості приватних літаків.

Проте, існують деякі перешкоди, до яких відносять економічну нестабільність в країні, нестабільність законодавства та наявність великої кількості страховиків на ринку. В авіаційних ризиках дуже великі страхові виплати, що може призвести до того, що компанія не зможе виплатити його вчасно [3]. Тому державі необхідно зменшити кількість страховиків, які б змогли забезпечити вчасність виплат по страховим випадкам та які б мали високий рівень довіри у страхувальників Це в свою чергу забезпечить захист інтересів як страхувальників, так і страховиків.

Отже, з проведеного дослідження ми бачимо, що авіаційне страхування в Україні активно розвивається. Відбулося збільшення по всім досліджуваним показником, що є позитивною динамікою. Вирішення наявних проблем допоможе ще збільшити ці показники та покращити стан авіаційного страхування в Україні.

Література

1. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 86/98 – ВР зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/>.
3. Мезіна О. Е. Страхування авіаційних ризиків в Україні / Електронне фахове видання «Ефективна економіка». – 2013. – №3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу — <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1885>

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Крот Л. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The present article analyzes the state budget funding of social protection in Ukraine. The peculiarities of social protection funding at all levels of budget system were specified. The measures to improve the efficiency of social protection budget funding of social protection in Ukraine is suggested.

Статтею 46 Конституції України закріплено право громадян на соціальний захист, що передбачає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також через старість та в інших випадках, передбачених законом.

Соціальний захист є невід'ємною складовою політики держави, відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. В Україні бюджет (державний і місцеві) є одним з основних джерел фінансування системи соціального захисту. Розподіл видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення між державним та місцевими бюджетами регламентується статтями 87, 89–91 Бюджетного кодексу України [1].

В нашій країні соціальні видатки в державних витратах завжди займали провідне місце. Так, у 2012 р. вони становили 125306900 тис. грн., або 25,45% від загальної суми видатків, у 2016 р. – 258326138 тис. грн. або 30,91%, тобто майже 11% від ВВП. Отже, протягом 5 років видатки на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення збільшилися на 133019238 тис. грн, тобто на 67,25%. У структурі видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення домінують такі складові: соціальний захист пенсіонерів – 57,14%, допомога у вирішенні житлового питання – 13,24%. Фінансування за цими статтями зросло у порівнянні з 2012 р. [2].

Незважаючи на позитивну динаміку видатків на соціальний захист у Зведеному бюджеті, протягом 2012-2016 рр. склалася тенденція недовиконання запланованого фінансування, що є доволі негативним явищем для економіки країни. У 2014 р. спостерігалася найбільша невідповідність запланованого та фактичного фінансування – різниця дорівнювала 9,28 %, у 2016 р. – зменшилася до 0,55%.

Фінансування видатків місцевих бюджетів за державними програмами соціального захисту населення провадиться за рахунок субвенцій, передбачених державним бюджетом на відповідний рік, у межах обсягів, затверджених на зазначені цілі. Так, дотації та субвенції бюджету м. Кременчука на виконання програм соціального захисту населення з державного бюджету склали: у 2014 р. – 205468,09 тис. грн, виконання – 89,2%; у 2015 р. – 238516,13 тис. грн., виконання – 97,7%; у 2016 р. – 277317,35 тис. грн., виконання – 99,6%. [3]. Але за наявного збільшення фінансування видатків на соціальну сферу, на жаль, неможливо стверджувати про його ефективність, особливо на місцевому рівні.

Необхідно вдосконалювати законодавство в соціальній сфері, переходити від надання пільг та дотацій до адресної допомоги, скорочувати перелік неефективних соціальних виплат, зменшувати монополію держави на ринку соціальних послуг.

Література

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Державне казначейство України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>
3. Офіційний веб-портал Кременчуцької міської ради. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kremen.gov.ua/>

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Олійник Є. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

State financial control is an important factor in the implementation of Ukraine's fiscal policy and its economic development. The system of state financial control in Ukraine does not provide an adequate level of fiscal discipline at the present stage. The author defines and outlines the main problems of the current system of state financial control. The necessity and the ways of improving the state financial control are proposed.

На економічне зростання країни, формування сприятливого інвестиційного клімату, умови розвитку бізнесу, довіру до держави власних та зарубіжних громадян значною мірою впливає те, як в країні побудована система державного фінансового контролю. Слід зазначити, що протягом останніх років існують певні проблеми у системі державного фінансового контролю, які приводять до нераціональності використання коштів і майна, зниження ефективності і об'єктивності проведення державного фінансового контролю. У нашій державі для забезпечення сталого економічного розвитку особливої актуальності набуває виявлення наявних проблем, вдосконалення і реформування державного фінансового контролю.

Під державним фінансовим контролем у широкому розумінні вважають діяльність підприємств державної форми влади і управління всіх рівнів щодо виявлення та попередження помилок, зловживань, порушень та недоліків організації системи управління фінансово-господарською діяльністю фірм та державних органів, яка регламентована законодавством. Вітчизняна система державного фінансового контролю реформується до вимог Європейського союзу, що є важливою передумовою до вступу України до ЄС. Проте, необхідно зазначити, що на сьогодні існують такі проблеми вітчизняної системи державного фінансового контролю: по-перше, відсутність чіткого переліку органів, які відповідальні за здійснення державного фінансового контролю в Україні; по-друге, наявність зловживань, низька фінансова дисципліна, відповідальність учасників бюджетного процесу та невідповідне відшкодування втрачених ресурсів; по-третє, правове поле є недосконале, відсутність методології проведення державного фінансового контролю, громіздка структура системи державного фінансового контролю; по-четверте, організація відповідного рівня професійної підготовки та перепідготовки кадрів відсутня; по-п'яте, невідповідність основним принципам систем державного фінансового контролю провідних країн Європи.

Безумовно, при пошуку шляхів удосконалення державного фінансового контролю, необхідно враховувати особливості вітчизняної економіки та позитивний у цій сфері фінансових відносин зарубіжний досвід. Вважаємо за доцільне: політику держави базувати на принципі заохочування до ведення легального бізнесу та усуненні адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність підприємств; розробити та регламентувати стандарти щодо здійснення державного фінансового контролю, що сприятиме зменшенню правопорушень та зловживань; посилити законодавчо відповідальність керівників на всіх рівнях управління; провести удосконалення щодо забезпечення кадрів системи державного фінансового контролю; здійснити покращення технічного, інформаційно-аналітичного, наукового, матеріального забезпечення функціонування системи державного фінансового контролю; додержуватись міжнародних принципів фінансового контролю, вдало адаптувати систему державного фінансового контролю до міжнародних вимог. Наголосимо, для того, аби побудувати ефективну сучасну систему державного фінансового контролю, необхідно аби вона оперативно могла вирішувати нові завдання та виклики. Важливою умовою для її побудови має стати чітка взаємодія і координація зусиль усіх учасників фінансово-бюджетних відносин на всіх рівнях господарювання. Розробка цілісного механізму щодо здійснення вітчизняного державного фінансового контролю, враховуючи сучасні перетворення, є напрямом подальших досліджень.

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Онищенко О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Accounting policy of the company is very important. The approach to its compilation should be as serious as possible. This is especially important for companies that are moving to International Financial Reporting Standards. There are differences in the approach to accounting policy in Ukrainian normative base and international standards.

Найважливішим бухгалтерським документом на підприємстві є наказ про облікову політику, питання важливості якої розглядали у своїх працях Касич А.О. [1] та Онищенко О.В. [2]. Підхід до складання облікової політики повинен бути максимально ретельним, адже вона регламентує всю подальшу діяльність підприємства, особливо для тих суб'єктів господарювання, які тільки переходять на Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), внаслідок чого можуть стикнутися з різницями у підходах до її складання.

Облікова політика у вітчизняній нормативній базі та у системі міжнародних стандартів визначена не зовсім однаково. Так, відповідно до ст.1 Закону «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [3].

Відповідно до §5 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 8 «Облікова політика, зміни в бухгалтерських оцінках та помилки», облікові політики – конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності [4]. МСФЗ не регулюють власного бухгалтерського обліку, вони регламентують бухгалтерський результат – подання фінансової звітності. У межах цього регламенту вони наказують розкривати в примітках до фінансової звітності інформацію про застосовану облікову політику, а також про судження, пов'язані з такою політикою. Судження, які розкриваються, в деяких ситуаціях можуть істотно вплинути на формування облікової політики, а також вплинути на класифікацію активу, від чого залежатиме основа оцінки такого активу. У § 123 (г) МСБО 1 згадано судження керівництва про характеристику грошового потоку. Від такого судження залежатиме віднесення активу до тієї чи іншої групи за МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Таке віднесення, в свою чергу, безпосередньо пов'язано з обліковою політикою щодо того за якою вартістю оцінюватиметься актив у балансі; як відобразатимуться вартісні відхилення, що виникають.

В цілому, Міжнародні стандарти стосовно розкриття інформації про облікову політику надають підприємствам доволі високий ступінь свободи.

Література

1. Касич А.О. Еволюція наукових підходів до формування облікової політики підприємства / А. О. Касич, О. В. Онищенко // Вісник кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – Кременчук: КрНУ, 2013. – Випуск 1 (78). – С. 172–181.

2. Онищенко О.В. Формування податкової облікової політики підприємства / О. В. Онищенко // Проблеми системного підходу в економіці: Збірник наукових праць Випуск 45. – К.: НАУ, 2013. – С.61–64.

3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14.

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 (МСБО 8) «Облікова політика, зміни в бухгалтерських оцінках та помилки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/929_020.

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ: НАБЛИЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Пінчук А. О., Онищенко О. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The Statement of Financial results (The statement of comprehensive income) is one of the main forms of financial reporting. The statements of Financial results reveal information about income, revenues and expenses, profit and loss, other comprehensive income and total comprehensive income of the enterprise during the reporting period. The compilation of the Financial Results Statement according to IFRS 1 will allow enterprise to attract foreign investors to their business and have access to international capital markets

Згідно з наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73 було затверджено нові вимоги до формування фінансової звітності. Викладені вони у Національному положенні (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі - НП(С)БО 1) [1]. Дані зміни призвели до реформування системи бухгалтерського обліку.

Значних змін зазнав Звіт про фінансові результати. До його назви у дужках додатково наводиться – Звіт про сукупний дохід. Звіт містить не три розділи як було, а чотири. Була змінена структура форми в якій наведені такі види фінансових результатів – валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, прибуток від припиненої діяльності після оподаткування, чистий фінансовий результат, інший сукупний дохід до оподаткування, інший сукупний дохід після оподаткування, сукупний дохід. Відтепер підприємства зобов'язані розкривати більш детально інформацію про сукупний дохід підприємства.

Щодо дефініції «сукупного доходу», то НП(С)БО 1 подає таке визначення: «це зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками) [1]». У М(С)БО 1 наведено визначення загального сукупного доходу. Загальний сукупний дохід включає всі компоненти «прибутку або збитку» та «іншого сукупного доходу» [2]. Так як НП(С)БО 1 було створено на основі М(С)БО 1, то алгоритм розрахунку сукупного доходу ідентичний.

Щодо подання самого звіту, то за НП(С)БО 1 законодавчо встановлено єдиний *Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)* регламентована форма № 2. У свою чергу М(С)БО 1 передбачає два варіанти подачі аналога Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід): єдиний *звіт про сукупні доходи*, що включає компоненти прибутку та збитку або окремо – *звіт про прибутки та збитки* й окремо – *звіт про сукупний дохід* [2].

Таким чином, наближення бухгалтерської системи до міжнародних стандартів та зміни які відбулися у структурі Звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) надасть користувачам більшої інформативності та економічної значимості. Завдяки складанню звіту за нової форми інформація стала більш прозорою, зрозумілою та достовірною як для зовнішніх користувачів – для оцінки фінансового стану підприємства, так і для внутрішніх користувачів – для прийняття ефективних управлінських рішень.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

2. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:// <http://www.minfin.gov.ua>

РЕФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ВЛАСНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Шаповал Л. П.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article outlines the problems and causes of the non-transparent ownership structure of Ukrainian banks. The requirements for disclosure of the ownership structure of banks: owners of significant participation, key participants and ultimate key participants of the bank are substantiated.

Відповідно до міжнародних стандартів банківського регулювання в Україні розпочато процес реформування структури власності банків. Основною метою якого є визначення реальних власників банків та пов'язаних з ними осіб. Оскільки непрозорість структури власності банків та проблема пов'язаності є головною причиною не виконання нормативних вимог, виникнення кредитних ризиків та неплатоспроможності банків. Структура власності банку є непрозорою, якщо його акції прямо або опосередковано належать так званому «дискреційному трасту». Правовий режим власності дискреційних трастів передбачає розщеплення юридичної і бенефіціарної власності і не дозволяє встановити кінцевого власника істотної участі у банку. Істотна участь – це пряме/або опосередковане володіння однією особою самостійно чи спільно з іншими особами 10 і більше відсотками статутного капіталу та/або права голосу акцій, паїв юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість значного впливу на управління чи діяльність юридичної особи [2].

Протягом 2015-2016 років регулятор перевіряв структуру власності всіх банків, що дозволило розкрити реальних власників українських банків. На початку 2015 року 44% банків мали непрозору структуру власності. Після встановлення нових правил оцінки структури власності були перевірені всі банки. Шість банків було виведено з банківського ринку за непрозору структуру власності. НБУ врегулював ситуацію розпорошення власності в банку між різними фізичними особами, коли жодна з них не є власником істотної участі.

Так відповідно до вимог Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» від 02.03.2015 № 218-VIII, а також Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку, затвердженого постановою Правління НБУ від 21.05.2015 № 328 була отримана інформація про остаточних ключових учасників та власників істотної участі у банках України, яка розкриває структуру власності банків у ланцюгу володіння корпоративними правами, характер взаємозв'язків між ними та розмір участі в банку кожного з них. Отже, структура власності банків вважається прозорою, якщо вона дозволяє визначити: усіх власників істотної участі банку; усіх ключових учасників банку та всіх ключових учасників усіх юридичних осіб у ланцюгу володіння корпоративними правами банку; характер взаємозв'язків між цими особами. На початку 2016 року 85 банків в Україні було визнано прозорими, їхня частка активів становила 97,21% банківської системи. А структуру власності 29 банків, які формують 2,79% активів, було не узгоджено із вимогами прозорості. Станом на 15 лютого цього ж року у списку «дискваліфікованих» – 900 керівників українських банків і 250 власників фінустанов. На сьогодні НБУ знає власників всіх банків, що дозволяє визначити фінансову спроможність власника банку, контролювати операції з пов'язаними особами, вчасно проводити докапіталізацію банку та підвищувати відповідальність у разі неплатоспроможності банку або порушення законодавства.

Література

1. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» від 02.03.2015 № 218-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>

2. Постанова Правління Національного банку України «Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку» від 21.05.2015 № 328 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Ховрак І В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Education is one of the main prerequisites for sustainable development. Understanding the importance of the concept of education for sustainable development is gradually formed. Also it is important to develop national legislation in the field of education for sustainable development.

Сталий розвиток суспільства є результатом дотримання балансу між економічним, соціальним та екологічним розвитком в процесі взаємодії всіх суб'єктів, що відображає турботу про майбутні покоління. Однією з основних передумов сталого розвитку є побудова системи освіти, здатної врахувати в методиці викладання стратегічні пріоритети як індивідів, так і суспільства. Адже освіта підвищує духовність та забезпечує інтелектуальний розвиток.

В сучасних умовах відбувається зміна парадигми освіти в Україні, її інтеграція у світовий освітній простір та подальший розвиток. Поступово формується розуміння важливості концепції освіти для сталого розвитку, яка, переважно, розглядається в двох аспектах: філософському (як процес виховання); практичному (як систему методик викладання). Базисом для впровадження концепції освіти для сталого розвитку є міжнародне законодавство, а саме: нормативно-правові документи про розвиток екологічної освіти та освіти для сталого розвитку, а також загальні нормативно-правові акти щодо сталого розвитку, що містять положення щодо змін в освіті. Так, Global Education 2030 Agenda [1], розроблена ЮНЕСКО, є частиною глобального руху щодо боротьби з бідністю через 17 цілей сталого розвитку до 2030 року. Освіта вважається необхідною для досягнення всіх цих цілей, а тому їй присвячено ціль № 4 щодо забезпечення повноцінної та справедливої якісної освіти та сприяння навчанню протягом життя для всіх. Відповідно до зазначеного документу, освіта допомагає сформувати основні компетенції, необхідні для сталого розвитку (рис. 1).

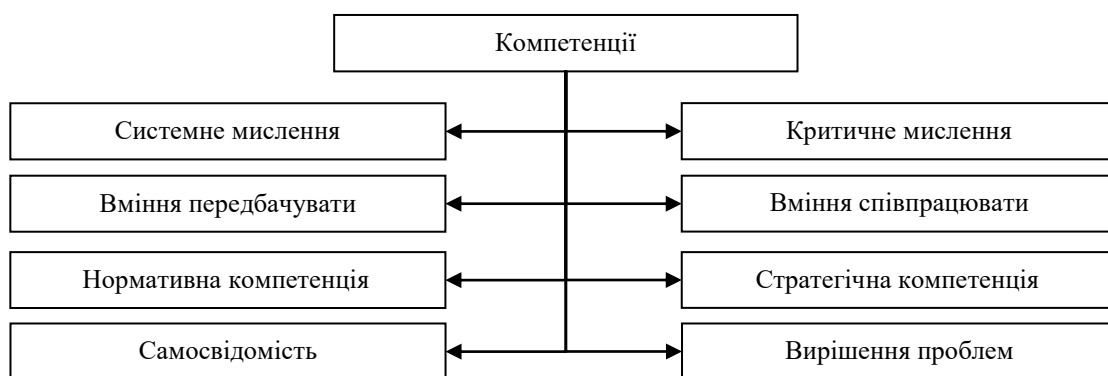

Рис. 1 Основні компетенції, необхідні для забезпечення сталого розвитку*

* складено автором на основі джерела [1, с. 10]

Тому важливим є розробка національного законодавства у сфері освіти для сталого розвитку, яке б охоплювало систему формальної та неформальної освіти, заохочувало викладачів до змін методик викладання та наповнення навчальних дисциплін, сприяло дослідженням та міжнародній співпраці у сфері освіти для сталого розвитку, формувало систему знань, навичок та компетенцій, необхідних для становлення громадян, відповідальних за майбутнє країни. В цілому, концепція освіти для сталого розвитку дозволяє створювати додаткові вартості та цінності у суспільстві; виховувати відповідальних лідерів; формувати сприятливий імідж системи освіти та країни, заснований на свідомості та відповідальності громадян; залучати соціально відповідальні інвестиції; налагоджувати взаємозв'язок між всіма зацікавленими сторонами тощо.

Література

1. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. UNESCO. – Access mode: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>.

ГЕНДЕР ТА ЗМІНА КЛІМАТУ

Пряхіна К. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Climate change is a global phenomenon, but its consequences will impact differently on women and men. As the gender aspect in climate change is not yet sufficiently investigated, measures should be taken to analyze this impact on the population of Ukraine, taking into account the age, sex and range of respondents' engagement in order to minimize this impact.

Зміни клімату, глобальні проблеми людства, збільшення кількості катаклізмів – давно стали одними з причин занепокоєння людства. Разом з тим, більшість країн розглядають дане питання з глобальної точки зору, хоча вплив проблем на представників кожної зі статей – різний. Саме тому дослідження впливу гендерних аспектів на зміну клімату України є актуальним. В сучасних умовах, життя українців піддається безлічі факторів: військові дії на Сході України, здешевлення національної валюти, впровадження багатьох реформ, які впливають на діяльність та життя кожного громадянина країни. Оскільки окрім антропогенного прямого впливу на людей існують ще і глобальні проблеми, які пов'язані зі зміною клімату – необхідно впроваджувати шляхи мінімізації даного впливу на українців для покращення умов життя населення країни.

Здійснення країною політики пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації має бути більш гендерно чутливою та враховувати наступні аспекти.

Геттоізація – останнім часом в Україні все частіше ведуться обговорення з питань гендеру, найчастіше вони стосуються якихось загальних питань: жінка в уряді, управлінні. Для того, щоб мінімізувати вплив зміни клімату на людей, необхідно сконцентруватися на даному питанні та вивчити вплив змін на представників різних статей, груп населення, та як результат міських та сільських жителів. Оскільки зміни клімату неоднаково впливають на представників різних статей, їх дієздатність, стан здоров'я, необхідно створити певні умови для урівноваження вимог до можливостей.

Концепція однаковості – не потрібно зациклюватися виключно на проблемах жінок, адже чоловіки також піддаються впливу зміни клімату. Питання зміни клімату не повинно замінювати інші нагальні проблеми, які стосуються як екологічних, так і гендерних питань. Проблему зміни клімату та її вплив необхідно розглядати в поєднанні з загальними гендерними проблемами, не виключаючи з обговорень ні чоловіків, ні жінок. Це допоможе урівноважити проблеми впливу та захисту представників обох статей від змін клімату.

Представницькі голоси – питання гендерної рівності в нашій країні дає певні результати: жінки можуть висловлювати власні думки, вносити певні пропозиції, займати керівні посади. Але в той же самий момент нерідко ці пропозиції можуть знову бути направлені на покращення умов для чоловіків, що все ж таки спричинено великою кількістю чоловіків при владі. Цей факт не дає отримувати достовірні результати при аналізі деяких питань.

Залучення громад – у сучасній Україні майже кожен проект, який стосується сільських жителів, жителів маленьких міст, проектується або ж обласною владою, що в кращому випадку, або ж є загальноукраїнським. Це провокує велику кількість проблем, з якими стикається місцева влада та жителі, при впровадженні даних проектів.

Закон синергії – як відомо, сума властивостей організованого цілого в декілька разів перевищує суму властивостей окремого елемента. Даний закон необхідно впроваджувати і для вирішення гендерних питань, в тому числі і впливу зміни клімату. Лише за умов партнерства можна досягти найбільших результатів.

Оскільки гендерний аспект при змінах клімату ще не досить досліджений, необхідно проводити заходи, метою яких буде аналіз даного впливу на населення України, враховуючи вік, стать та коло занять респондентів для того, щоб мінімізувати даний вплив.

ПРИЧИНИ БАНКРУТСТВА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Дідур С. В., Хижняк Ю. О.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The article determines the need to study the problem of bankruptcy of enterprises in modern economic conditions. Possible causes of bankruptcy of the enterprise and proposed complex of measures to prevent bankruptcy of enterprises are considered..

На сьогодні проблема банкрутства в Україні є досить актуальним питанням, оскільки значна частина українських підприємств перебуває у складному фінансовому становищі. Передумовами збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які прямують до банкрутства, є нестабільність економічного і політичного середовища в державі, недосконалість правового та податкового законодавства, що призводить у більшості випадків до ліквідації таких підприємств.

Для зміцнення фінансового стану підприємств необхідно чітко визначати причини банкрутства підприємства, які можна поділити на зовнішні та внутрішні (рис. 1).

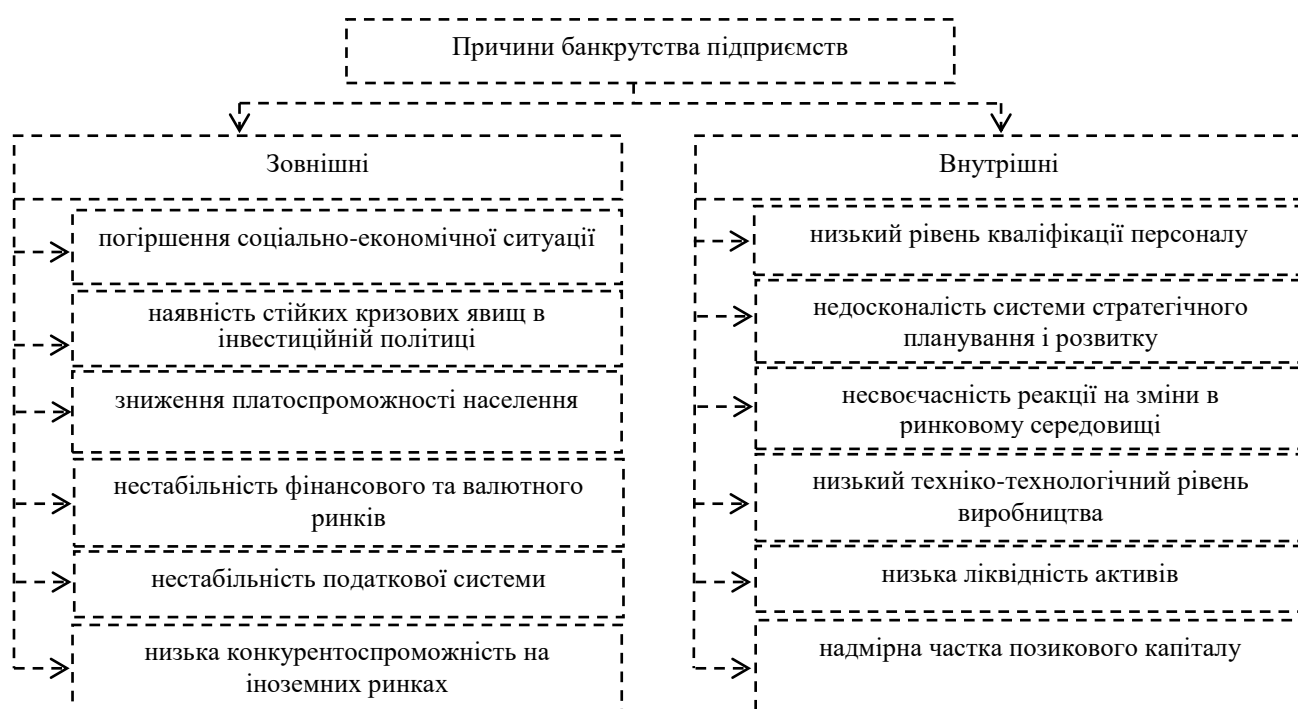

Рис. 1 Основні причини банкрутства підприємств

З метою зупинення банкрутства багатьох підприємств необхідно розробити комплекс заходів, який включає такі основні напрями: попередження банкрутства (моніторинг фінансового стану підприємства, визначення основних ендогенних та екзогенних чинників, що можуть спровокувати виникнення банкрутства і розрахунок ймовірності банкрутства на майбутній період), запобігання банкрутству (забезпечення економічної безпеки підприємства, впровадження системи контролінгу та антикризового управління підприємством) та подолання банкрутства (проведення фінансової санації, здійснення реструктуризації або реорганізації підприємства, ліквідація підприємства в разі неможливості подолання банкрутства).

Отже, для того, щоб запобігти банкрутству підприємства необхідно впровадити комплекс заходів, які створять умови для підвищення ефективності діяльності підприємства шляхом своєчасного виявлення та попередження дії можливих небезпек і загроз.

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА ОБЛІКОВІ НОВАЦІЇ В УКРАЇНІ**Ткаченко І. В.****Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського**

New requirements are examined to the record-keeping in connection with the acceptance of new legislation.

Останньою новацією для української бухгалтерії стало прийняття Закону України №2164-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (щодо удосконалення деяких положень). Основною метою дії цього Закону є забезпечення впровадження в українське законодавство норм, прийнятих у Євросоюзі та наближення діяльності суб'єктів господарювання – резидентів України до світових стандартів у сфері ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

Отже, розглянемо деякі основні зміни, які запроваджено новим законом.

По-перше, щодо уточнення термінології. Так, на законодавчому рівні «новим законом» у ст. 1 розділу I додано визначення базових понять для ведення бухгалтерського обліку, а саме це стосується доходів і витрат, визначення яких тотожні з тими, які регламентує П(С)БО 16 «Витрати» та П(С)БО 15 «Дохід». Отже, витрати – зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками); доходи – збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників); власний капітал - різниця між активами і зобов'язаннями підприємства; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – дохід, що визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у тому числі платежів від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості), наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів. Новий термін «таксономія фінансової звітності» (склад статей і показників фінансової звітності та її елементів, які підлягають розкриттю) стосується підприємств, які зобов'язані застосовувати МСФЗ і мають відтепер складати фінансову та консолідовану звітність на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами в електронному форматі.

По-друге, щодо принципів бухгалтерського обліку. Так, серед існуючих раніше принципів виключено принцип обачності, історичної (фактичної) собівартості та періодичності. Удосконалено принцип превалювання сутності над формою, згідно якого операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми.

В третє, щодо нової класифікації підприємств. Так, підприємства (крім бюджетних установ) можуть належати до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств. Але, на сьогодні така класифікація підприємств не відповідає поділу підприємств за Господарським кодексом. Тому питання щодо приведення цього факту у відповідність залишається відкритим.

В четверте, щодо нових груп підприємств для цілей бухгалтерського обліку. Так, законом запроваджено нові групи підприємств, стосовно яких підвищено вимоги щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. До таких груп належать підприємства, що становлять суспільний інтерес (емітенти цінних паперів, банки, страховики, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи та підприємства, які за своїми ознаками належать до великих підприємств) та підприємства, що здійснюють видобуток корисних копалин загальнодержавного значення.

В п'яте, щодо нових звітних документів. Так, для середніх та великих підприємств впроваджено подання «Звіт про управління», який характеризує стан та перспективи розвитку підприємства і розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності. Зокрема, для підприємств, що здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення або заготівлю деревини і при цьому належать до підприємств, які становлять суспільний інтерес, Законом передбачено подання «Звіту про платежі на користь держави». Цей звіт містить інформацію про податки, збори та інші платежі, які має сплатити підприємство згідно діючого законодавства.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ – ДЖЕРЕЛА НАПОВНЕННЯ

Ткаченко І.В., Кузьменко Н.В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Consider the structure of the state budget of Ukraine and how to fill it. Identify taxes that fill the budget. Explore future budget metrics. Specify ways to increase tax revenues. Developing ways to avoid budget deficits.

Державний бюджет України – це джерело фінансування певних галузей виробництва, соціальних програм, а також виплат заробітних плат, пенсій, стипендій, субсидій, яке здійснюється спеціальними органами влади протягом року. Тому проблема наповнення бюджету є важливою та актуальною.

На сьогодні проводяться дослідження з метою вивчення цієї проблеми з різних аспектів. Так, Пельтек М. М рекомендує будувати систему формування доходної частини бюджету держави з врахуванням усіх факторів впливу на формування доходів бюджету, їх розподілу та використання на здійснення видатків, а Чулак Н.І. наполягає, що вивчення і дослідження світового досвіду формування центрального бюджету є важливою передумовою для його удосконалення в Україні, адже практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведене дослідження дало змогу виявити низку проблемних моментів у процесі формування доходної частини Державного бюджету.

Бюджети країн формуються в залежності від форми територіального устрою держави. Бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів.

За даними Закону України про Державний бюджет України на 2018 рік прогноуються такі показники:

1. Доходи Державного бюджету – 917879366,4 тис. гривень;
2. Видатки Державного бюджету – 991699998,4 тис. гривень;
3. Повернення кредитів до Державного бюджету – 7332772,3 тис. гривень;
4. Надання кредитів з Державного бюджету – 14161520,3 тис. гривень

З цих показників видно, що сума видатків перевищує суму доходів. Це є причиною утворення дефіциту в бюджеті. У такому випадку уряд змушений шукати нові джерела фінансування, а саме залучення внутрішніх та зовнішніх позик.

Доходи бюджету – це основне джерело його наповнення. Їх класифікують за такими розділами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Прогноз доходів зведеного бюджету на 2018 рік, як очікується, становитиме 1 трлн 118,8 млрд. грн. Прогнозні показники, порівняно із затвердженими показниками 2017 року, збільшуються на 144,8 млрд. грн. або на 14,9%. Загалом прогноз надходжень на 2018 рік: податку та збору на доходи фізичних осіб - 225 млрд. 700,9 млн. грн., податку на прибуток підприємств - 80 млрд. 141,5 млн. грн., податку на додану вартість - 383 млрд. 700 млн. грн.

Прогнозні надходження ввізного мита до державного бюджету на 2018 рік розраховані та визначені в сумі 26 млрд. 253 млн. грн. Прогнозні надходження вивізного мита на 2018 рік до державного бюджету визначені в сумі 500 млн. грн.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити наступний висновок: податкові надходження є основним джерелом формування доходів бюджету. Тому особливо важливо зосередити увагу на оптимізацію податкового навантаження. Щорічно податкові надходження зростають. Для такої прогресивної тенденції варто забезпечити надійні та ефективні умови, а саме розвиток підприємництва, боротьба з «тіньовою» економікою, збільшення об'єкту оподаткування.

НЕДОЛІКИ ЧИННОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ткаченко І.В., Бараник Ю.В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The main disadvantages of the current tax system of Ukraine are considered, the key strategic objectives of the tax reform are highlighted, as well as the recommendations made to improve the current tax system of Ukraine.

На сучасному етапі однією з найбільш актуальних проблем розвитку економіки в Україні постає неефективна податкова система, адже саме вона впливає на структуру та розвиток економіки країни в цілому.

Не зважаючи на всі ті зміни й нововведення, які впроваджувалися в податковому законодавстві, що були спрямовані на вдосконалення реформування податкової системи України, залишається ціла низка значних недоліків.

По-перше, податкова система характеризується своєю нестабільністю та фіскальною спрямованістю. І платник податків, і безпосередньо працівники органів системи оподаткування повинні бути ознайомленими з надзвичайно великою кількістю нормативно-правових актів, що не виправдано ускладнює весь процес. Також негативним моментом є те, що за спеціальне користування природними ресурсами встановлене незначне податкове навантаження, в той час, як на підприємницьку діяльність – надмірний тиск з боку держави, що призводить до її згортання, підриває стимул до виробництва, спричиняє приховування доходів і відплив капіталу з країни.

По-друге, витрати на справляння податків і зборів зависокі й бувають випадки, що не завжди податкові надходження перевищують витрати на адміністрування цих податків, що покриваються коштом їх справляння. Тоді виникає питання: «Навіщо взагалі встановлювати подібні податки чи збори, що не приносять додаткового доходу до бюджету, адже головна функція податків – це формування бюджетного фонду держави?»

По-третє, ухилення від сплати податкових зобов'язань, внаслідок високого рівня податкових ставок, нерівномірного характеру податкового навантаження.

По-четверте, надто громіздка система і не виправдано ускладнені розрахунки окремих податків, це в свою чергу зумовлює деякі перешкоди безпосередньо для суб'єктів податкових правовідносин.

Хоч це і не весь перелік, але всі ці проблеми є наслідком недосконалої та неефективної чинної податкової системи, що сприяє поглибленню наявної економічної кризи.

Провівши аналіз, виникає необхідність провадження змін податкового законодавства й проведення реформ стосовно системи оподаткування, які хоча б частково усунули наявні недоліки.

Можна виділити такі основні стратегічні цілі податкової реформи:

- 1) простота й зрозумілість податкових норм для суб'єктів господарювання;
- 2) скорочення витрат на адміністрування податків і зборів;
- 3) підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу;
- 4) автоматизувати процес оподаткування, застосовуючи сучасні технології.

Таким чином, можна висунути певні рекомендації, такі як:

1. спростити організаційну структуру податкової системи;
2. переглянути обов'язкові податки та платежі й зменшити їх кількість;
3. встановити оптимальні податки, що зменшать податковий тиск на підприємницьку діяльність, а також забезпечити надходження до бюджету коштів, яких би вистачало для виконання державою своїх функцій.

ЕКОЛОГІЧНИЙ ОБЛІК У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Циган Р. М., Циган К. А.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

The study considers the place and significance of environmental accounting in the enterprise management system. The necessity of organizing the accounting of incomes and expenses directed on environmental measures as separate elements is substantiated.

У всьому цивілізованому світі компанії, що займаються виробництвом, яке може негативно впливати на зовнішнє середовище мають обов'язково ліквідувати всі наслідки своєї діяльності. Для реалізації природоохоронних заходів на підприємстві з'являються витрати, які також можуть виникати у вигляді сплачених податків і зборів.

Останнім часом у наукових працях все частіше зустрічаються матеріали присвячені екологічному обліку, різновид якого є достатньо новим для вітчизняної облікової системи.

На сучасному етапі регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності аспекти екологізації відображаються, але системність і комплексність узагальнення даних відсутня. Отже, виникає необхідність дослідження екологічних нюансів облікової системи як складової загального процесу інформатизації управління підприємством.

Традиційно в обліку основні витрати на природокористування, які здійснюються у процесі виробництва, відображаються у складі загальних поточних виробничих витрат.

До поточних витрат відносять:

- платежі за забруднення навколишнього середовища;
- витрати з оплати послуг сторонніх організацій, які здійснюють екологічний контроль;
- витрати з оплати послуг сторонніх організацій, що здійснюють збереження та утилізацію екологічно небезпечних відходів;
- поточні витрати з утримання та експлуатації основних засобів природоохоронного призначення;
- витрати зі захоронення шкідливих відходів;
- витрати на очищення стічних вод стічних вод тощо.

Такі витрати відображаються у фінансовій звітності, а саме, в балансі підприємства у складі оборотних активів.

Поточні витрати на здійснення екологізації списуються повністю на собівартість продукції. тому, на сьогодні, неможливо отримати повну узагальнену інформацію для управління природокористуванням в економіці підприємства.

На думку авторів, для ефективного управління екологізацією суб'єкта господарювання, треба відокремлювати витрати та доходи від природоохоронної діяльності.

Відсутність поглядів вчених відносно місця екологічного обліку в системі управління підприємством не дає можливості застосування та впровадження його у роботу.

Погоджуючись з Пелиньо Л.М. [1] екологічний облік треба розглядати як підсистему управлінського та здійснювати за центрами відповідальності екологічних витрат та екологічних доходів, що підвищить ефективність управління ними, та в цілому покращить фінансово-екологічний стан підприємства.

Подальші дослідження необхідно спрямовувати на розробку методичних підходів до організації обліку екологічних доходів і витрат.

Література

1. Пелиньо Л.М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення в сфері охорони довкілля / Л.М. Пелиньо // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.2. – С. 70-75.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТА ОСНОВНІ ЇЇ ЕЛЕМЕНТИ

Мирошниченко К.О., Онищенко О.В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

In the market conditions of the development of the economy, considerable attention is paid to ensuring the effective operation of enterprises of any form of ownership in terms of costs and cost of production. An important influence on the formation of the cost of production is a properly selected system of classification of costs, which justifies the inclusion of individual costs to the cost of production in the management process

Обрати необхідну систему управління собівартістю й механізму оптимізації використання ресурсів можливо лише за допомогою інформації наданою обліковою системою про склад та структуру витрат, що дозволяє оптимізувати використання витрат включених у собівартість продукції. Саме для цього Скрипник М.І. [1] було визначено елементи системи управління витратами (компетенція управлінського персоналу, системи обліку та планування, мотивація працюючих, встановлення відповідальності за витрати, класифікація витрат), за умови ефективного поєднання яких забезпечується сталий розвиток підприємства.

Систематизація інформації про склад та кількість витрат, що стосується економічної, операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства та його структурних підрозділів. Для більш ефективної роботи підприємства і підвищення його конкурентоспроможності необхідно здійснити пошук резервів, для оптимізації виробництва та зниження собівартості реалізації продукції за рахунок обрання методу калькулювання витрат, який найкраще відповідає потребам виробництва. Резерви, що дають змогу зменшити витрати підприємства умовно можна поділити на дві групи – зовнішні та внутрішні.

До внутрішніх можна віднести такі: (1) що стосуються основних засобів, а саме: оновлення та модернізація основних засобів; впровадження прогресивних технологій та поліпшення використання основних засобів, (2) що стосуються більш ефективного використання матеріальних ресурсів, це попередження та усунення браку; поліпшення умов зберігання продукції; зменшення кількості відходів виробництва.

Зовнішні резерви зниження собівартості можуть включати пошук контрагентів з найкращими умовами співробітництва й удосконалення систем постачання сировини, матеріалів та виготовленого продукту.

Планування управління витратами. На думку Орлова [2] план по собівартості продукції на підприємстві включає такі елементи: планування зниження собівартості товарної продукції; складання кошторису витрат на виробництво; складання планових калькуляцій окремих видів продукції.

Також для забезпечення розвитку підприємства необхідно правильно та ефективно розподілити обов'язки між персоналом підприємства. Мотивація працівників позитивно впливає на динаміку використання витрат. Необхідно розробити план заходів з мотивації персоналу, щодо дотримання планових показників витрат понесених підприємством. Під контролем за діяльністю підприємства і дотриманням планів розробленими для ефективного управління витратами розуміється встановлення періодичності моніторингу і аналізу витрат, а також періодичності перерахунку показників аналізу витрат. Після проведення перевірки бажано скласти звіт про результати моніторингу витрат і за необхідності або неефективності існуючих планів розробити нові. Під час впровадження системи управління витратами всі її основні елементи повинні бути взаємопов'язані між собою, саме завдяки цьому можливий розвиток виробництва та ефективна робота підприємства.

Література

1. Скрипник М. І. розвиток бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю витрат та калькулювання собівартості продукції : дис. канд. ек. наук : 08.00.09 / Скрипник Маргарита Іванівна – Житомир, 2012.

2. Орлов О. Планування собівартості продукції /О. Орлов// Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 39-48.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сахно Ю. С., Авраменко О. І.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Agriculture is one of the main branches of the material economy, which provides the population with food, and industry is a raw material. The production of agricultural products has its own peculiarities that need to be taken into account when organizing and maintaining accounting records at an agricultural enterprise.

Сільське господарство є однією із основних галузей матеріального господарства, яка забезпечує населення продовольством, а промисловість – сировиною. Виробництво сільськогосподарської продукції має свої особливості, які впливають на організацію облікових процесів:

- земля — головний, незамінний засіб господарського виробництва;
- нерівномірність у використанні робочої сили і техніки протягом року;
- невідповідність процесу затрат праці і матеріальних ресурсів з виходом продукції;
- процес створення продукту здійснюється під впливом не тільки знарядь та предметів праці, робочої сили, а й природних умов, причому останні впливають на розвиток продукту найбільше;
- сільськогосподарські підприємства відтворюють у господарствах своїми силами і засобами частину необхідних їм засобів виробництва.

Особливий підхід має облікова політика сільськогосподарських підприємств по відношенню до поголів'я худоби і молока. Поголів'я худоби вимірюється за справедливою вартістю без розрахованих збутових витрат. Справедлива вартість поголів'я худоби визначається на основі ринкових цін на худобу того ж віку, породи і генетичних якостей. Молоко спочатку оцінюється за спра ведливою вартістю за вирахуванням підрахованих збутових витрат у момент доїння. Справедлива вартість молока визначається за ринковими цінами на молоко в регіоні.

Якщо тварин не можна оцінити за справедливою вартістю за вирахуванням очікуваних витрат з моменту реалізації, при первинному визнанні, у зв'язку з тим, наприклад, що вони були хворі, ми повинні розглянути знецінення відповідно до даного стандарту, в якому йдеться про те, що актив знецінюється, якщо його балансова вартість перевищує суму відшкодування. При цьому розглядаються такі ознаки знецінення: старіння або фізичне «зношення», актив є частиною схеми реструктуризації або утримується для реалізації, економічні результати гірші, ніж передбачалося.

Дослідження обліку готової продукції сільськогосподарських підприємств дало можливість визначити найголовніші проблеми, які виникають при реалізації готової продукції. Основними з них є:

1. забезпечення максимальної оперативності та достатньої аналітичності вихідної інформації про витрати і доходи від реалізації продукції рослинництва і тваринництва;
2. повноти та своєчасності їх відображення у системі обліку;
3. розробка обґрунтованої системи показників доходів і витрат від реалізації;
4. визначення концептуальних напрямків комп'ютеризації обліку, аналізу та аудиту, доходів та витрат, розробка практичних методик обліку, аналізу і аудиту в середовищі електронної обробки даних.

Таким чином, ліквідувати вказані проблеми можна шляхом введення мікропроцесорної техніки, здатної ідентифікувати окрему одиницю готової продукції, оскільки це дає змогу отримати інформацію про всі операції в момент та в місці їх здійснення. Дане нововведення полегшить кількісний облік продукції та зменшить затрати часу на формування виробничих звітів.

КРЕМЕНЧУК – МІСТО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сокур М. І., Сподін Ю. М., Гапон О. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Environmental NGOs have proposed sustainable development projects to the Kremenchuk Development Strategy.

У 2017 р. в Кременчуці прийнята Стратегія розвитку міста на період до 2028 р., в розробці якої активну участь приймали громадські екологічні організації Товариство охорони природи м. Кременчука, Полтавський підрозділ НЕЦУ з залученням науковців.

Однією з важливих її частин є Стратегічна екологічна оцінка (СЕО). У СЕО відзначено, що на сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній, регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складової розвитку. Для урахування цієї концепції до Плану реалізації Стратегії розроблений та включений проект «Кременчук – місто сталого розвитку». Його провідні цілі – підвищення рівня екологічної культури населення та здійснення громадського екологічного моніторингу проектів працюючих об'єктів, що забруднюють довкілля. Також, Стратегія визначає ключові проблеми екологічної безпеки міста та шляхи їх вирішення в наступних напрямках.

Атмосферне повітря. Забруднення атмосферного повітря обумовлено викидами вуглеводнів, поліциклічними ароматичними вуглеводнями, включаючи сполуки антропогенного ряду, від промислових підприємств Північного промислового вузла, до якого входять Філія Кременчуцької ТЕЦ «Полтаваобленерго», Кременчуцький завод технічного вуглецю, ПАТ «Укртатнафта», Паропропарочна станція Кагамлицька ВП «Вагонне депо Кременчук», що складає понад 80% всіх викидів. Для вирішення цих проблем запропоновано два проекти.

Стан водних ресурсів. В Кременчуцькому водосховищі, єдиному джерелі питного водопостачання для населення в літній період при високих температурах у районі міського водозабору реєструються відхилення: рівень кисню знижується, вміст марганцю підвищується, якість питної води має граничні показники. Через забруднення підземних водоносних горизонтів в зоні впливу ставка-випарника ПАТ «Укртатнафти» ряд сіл Кременчуцького району користуються привозною питною водою. Близькість будівництва Біланівського ГЗК, зростання рівня забруднення водних об'єктів сприяє зростанню захворюваності серед населення.

З метою покращити стан водних ресурсів в Кременчуцькому регіоні запропоновано чотири проекти.

Поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ). У 2014 р. обсяг утворення промислових відходів І-ІІІ класів небезпеки в Кременчуці складав 72% від загального обсягу відходів в Полтавській області. Основними чинниками небезпечного стану звалища ТПВ на Дівській горі є підвищена швидкість його заповнення, відсутність системи відводу звалищного фільтрату і фундаментальних протифільтраційних заходів. На території житлової забудови в межах впливу звалища ТПВ у підземних водах систематично фіксуються перевищення нормативних показників за фільтратами та загальною мінералізацією.

Для успішного виконання проблем, що пов'язані з промисловими і побутовими відходами запропоновано три проекти.

Здоров'я населення. Надходження забруднених речовин в атмосферу позначаються на здоров'ї населення. Оксиди вуглецю, сірки, азоту, вуглеводні, сполуки свинцю, пил, що надходить в атмосферу здійснюють токсичний вплив на організм людини.

Для проведення профілактичних оздоровчих заходів розрахованих на покращення демографічної ситуації в Кременчуці, запропоновано п'ять проектів.

Стратегія розвитку міста визначає ключові проблеми екологічної безпеки міста, а запропоновані 15 проектів, в разі успішної їх реалізації, забезпечать сталий розвиток міста Кременчука.

ВПЛИВ ФІТОНЦИДНИХ РОСЛИН НА ЖИВІ ОРГАНІЗМИ

Горбель С. І., Латухіна К.М.

Кременчуцький навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – ліцей №30» імені Н.М.Шевченко

It is possible to regulate the microbial flora of air using indoor plants, since it is known that almost all the plants emit special biologically active compounds that have a detrimental effect on bacteria, viruses, mushrooms, protozoa and multicellular organisms. These substances are called phytoncides. Therefore, the use of phytoncidal plants in classes will help reduce the incidence, which will save the family budget, and the budget of the country as a whole.

Регулювати мікробну флору повітря можна за допомогою кімнатних рослин, адже відомо, що майже усі рослини виділяють спеціальні біологічно активні сполуки, що згубно діють на бактерії, віруси, гриби, найпростіші та багатоклітинні організми. Ці речовини носять назву фітонциди. Тож використання рослин у класах допоможе знизити рівень захворюваності, що дозволить заощадити кошти сімейного бюджету, та бюджету країни в цілому.

У ХХІ столітті вчені зареєстрували нову хворобу: «синдром хворого повітря», яка проявляється у тому, що начебто здоровий учень досить швидко втомлюється, з'являється дратівливість, сонливість, проблеми з травленням. Усі вище перераховані симптоми пов'язують із забрудненням повітря шкільних приміщень.

Повітряне середовище шкільних класів далеке від ідеального, адже окрім звичайного пилу часто в повітрі приміщень є умовно патогенні мікроорганізми, такі як стафілокок, мікроскопічні плісняві гриби тощо. Ці мікроорганізми, потрапляючи в сприятливі умови на слизову оболонку верхніх дихальних шляхів, можуть викликати гострі респіраторні або алергічні захворювання.

Експериментальним шляхом ми встановили, що фітонциди, які виділяють рослини, здатні впливати на ріст, розвиток та життєздатність різних організмів, а значить очищувати повітря шкільних приміщень та покращувати загальний фізичний стан учнів.

У якості фітонцидних рослин використали *Kalanchoe daigremontiana*, *Pinus sylvestris* L., *Allium cepa*, *Allium sativum* та *Citrus × sinēnsis*, сік яких додали до колоній пліснявих грибів. Під час проведення лабораторного дослідження було з'ясовано, що фітонциди здійснюють гальмівну та пригнічувальну дію на ріст і розмноження пліснявих грибів. За даними експерименту ми встановили, що найсильнішу фітонцидну дію мають *Pinus sylvestris* L. та *Allium sativum*, а найслабшу *Allium cepa*. У контрольних зразках, без додавання фітонцидів, спостерігався суцільний ріст колоній грибів.

Окремо, більш детально дослідили вплив фітонцидів *Allium cepa* та *Allium sativum*. У результаті проведеного дослідження встановлено, що дія соку *Allium sativum* на цвіль проявляється вже в перші шість годин. Пліснява при цьому ушкоджувалася, спостерігали «опіки», які не відновлювалися протягом семи наступних днів.

Дія *Allium cepa* проявилась лише на другу добу. При додаванні її соку до вже спорозноної цвілі спостерігали легке ушкодження поверхні цвілі: утворився «опік», але потім поверхня цвілі відновилась.

Таким чином, ми дійшли висновку, що спостережувана дія рослинних добавок залежить не тільки від складу, а й від стадії розвитку пліснявих колоній.

Отже, фітонциди низки рослин оздоровлюють оточуюче середовище, пригнічуючи поширення грибків або знищуючи їх. Тож озеленення в дитячих установах може позитивно вплинути на стан повітряного середовища приміщень.

КОНЦЕПЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ І ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

О. С. Задунай

Державний науково-дослідний інститут спеціального зв'язку та захисту інформації, м. Київ

О. В. Азарова

Інститут ядерних досліджень НАН України, м. Київ

The system concept analysis and estimation integrative ecosystem of Ukraine and social-economic problems of regions are developed. The concept implies the guaranteed preservation of the biosphere in a dynamic balanced state, environmental safety of the environment, democentric option to ensure the vital needs of society, consumption of natural resources without exceeding the limits of their self-renewal.

Екологічний аналіз і оцінювання стану регіонів України повинні ґрунтуватись на принципах сталого розвитку, системності, історичності, антропоцентричності і екологічної безпеки довкілля. Тому вирішення екологічних проблем території найбільш доцільно в умовах стратегії сталого розвитку.

Сталий (гармонійний, збалансований) розвиток - це такий процес, що забезпечує певний тип рівноваги, тобто збалансованість між складовими інтегративної екосистеми «суспільство-біосфера». Рівновага і збалансованість повинні знаходитись в основі сталого розвитку регіонів. Названа концепція передбачає гарантоване збереження біосфери у динамічному збалансованому стані, екологічну безпеку довкілля, демоцентричний варіант забезпечення життєвих потреб суспільства, споживання природних ресурсів без перевищення межі їх самовідновлення. Саме таке розуміння даної концепції становить теоретико-методологічну основу екологічного аналізу і оцінювання території.

Насамперед, під аналізом слід розуміти не тільки поділ екосистеми на складові компоненти, але й синонім наукового дослідження взагалі. В цьому контексті екологічний аналіз і оцінювання - це комплексне міждисциплінарне дослідження екологічного стану довкілля з метою його оптимізації, актуальний напрям сучасної екології, що базується на інтегративному поєднанні системного і екологічного підходів.

Граничним об'єктом даного дослідження повинна бути інтегративна екосистема «суспільство - біосфера» в межах території України, де при взаємодії її еко компонентів, у тому числі природно-антропогенних екосистем нижчого рівня, формується конкретна екологічна система «населення - навколишнє середовище», тобто структурне територіальне утворення, основу якого складають комплекс і взаємозв'язок природних, природно-антропогенних і соціально-економічних факторів життєдіяльності населення. Проте в екосистемі один з них (у даному випадку - населення) відіграє роль центру, решта - є його середовищем. Отже, синтез системного, екологічного підходів об'єднав об'єктні особливості екосистем, а саме: багато- і варіантноцентричність.

Проведення оцінки дозволить встановити ступінь критичності екоситуації певної території, виявити основні і найбільш гострі екологічні проблеми, визначити напрям подальших дій стосовно розробки заходів з охорони природи і здоров'я населення. Ступінь екологічного неблагополуччя визначає варіанти необхідних заходів.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ У ПРАЦЯХ ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО ЯК ІНСТРУМЕНТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ <i>Загородній А. Г., Пономаренко О. М., Кульчицька Г. О., Черниш Д. С.</i>	4
НООСФЕРНІ ОСВІТА, ВИХОВАННЯ І НАУКА	
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ <i>Москалик Г. Ф.</i>	9
ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ НООСФЕРНОЇ ТЕОРІЇ ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО <i>Дзина Н. А.</i>	11
ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «УРБОЕКОЛОГІЯ» <i>Солошич І. О.</i>	12
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ КУЛЬТУРИ <i>Бутко Л. В., Баранов І. М.</i>	13
МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО <i>Крот В. О., Чернявська О. В.</i>	14
ПІДРУЧНИК НОВОГО ПОКОЛІННЯ В НООСФЕРНІЙ ОСВІТІ <i>Алексєнко Н. М.</i>	15
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ <i>Бесараб К. В.</i>	16
ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ <i>Беспарточна О. І., Гаркава А. О.</i>	17
УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН <i>Беспарточна О. І., Лазаренко А. О.</i>	18
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ <i>Беспарточна О. І., Лукаш О. М.</i>	19
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ <i>Беспарточна О. І., Скрипник О. В.</i>	20
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ <i>Беспарточна О. І., Хоменко В. М.</i>	21
ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ <i>Бігдан М. В.</i>	22
ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА <i>Білоус Р. М., Дружиніна І. М.</i>	23
АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-СИРІТ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У КОЛЕДЖІ <i>Білоус Р. М., Копичко Н. В.</i>	24

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ <i>Герасименко Л. В., Грищенко В. А.</i>	25
ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ОН-ЛАЙН КУРСІВ НА ПЛАТФОРМІ OPEN EDX В САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ <i>Головаха М. Л., Кожем'яка М. О., Красноп'яров С. М., Масленніков С. О.</i>	26
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ <i>Давидюк С. Г., Лукичова А. А.</i>	27
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЙ СІРІТ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ <i>Давидюк С. Г., Рогачова М. В.</i>	28
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В УКРАЇНІ <i>Даценко Л. Є., Мокрий Д. В.</i>	29
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ <i>Дніпровська Т. В.</i>	30
КОНФЛІКТИ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА <i>Сошенко С. М., Заворотная В. Р.</i>	31
НООСФЕРНА ОСВІТА: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ <i>Кантемирова Р. М., Бігдан М. В.</i>	32
МОВНІ ЗАСОБИ ЕМОТИВНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ <i>Кожемяченко Н. В., Коваленко Д. С.</i>	33
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ КОЛОРОНІМИ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ <i>Кожемяченко Н. В., Рева Т. С.</i>	34
МОВНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ КРАСИ В НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ <i>Кожемяченко Н. В., Семенцова А. Г.</i>	35
РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ У ВИРІШЕННІ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА <i>Кондрашова О. В.</i>	36
ЗАХИСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ <i>Котляр Д. В., Осіпова Д. А.</i>	37
КРИТИКА ПУБЛІЧНОЇ ОСОБИ : ЧИ ЗАВЖДИ Є РОЗПОВСЮДЖЕНИМ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ? <i>Котт М. І.</i>	39
ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ <i>Кузнецова І. А.</i>	40
ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ <i>Куц О. С.</i>	41
ЮРИДИЧНІ СПОСОБИ РОЗВИТКУ ЕКОМЕРЕЖІ <i>Латишева В. В.</i>	42
СТРУКТУРНІ СКЛАДНИКИ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ <i>Лебединська Г. О., Єлфімов М. А.</i>	44
ПОЧУТТЯ ПРОВІНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ <i>Лебединська Г. О., Гуцин В. Р.</i>	43

ПРИРОДА СВОБОДИ ЧЕЛОВЕКА В УЧЕНИИ КАНТА <i>Литвиненко Д. А.</i>	45
ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ <i>Літвінова О. В.</i>	47
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У РОБОТАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ <i>Літвінова О. В., Алексєєв А. І.</i>	46
НООСФЕРНІ ПОСІБНИКИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ <i>Мартиненко М. Ю.</i>	48
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА УРЯДУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО <i>Маслак В. І., Насменчук А. М.</i>	50
НАУКОВІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ДОГОВОРІВ <i>Митник А. А., Ларіонова Я. О.</i>	51
ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ <i>Митник А. А., Ляшко В. Ю.</i>	52
ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИЙ ТЕРОРИЗМ – РЕТРОСПЕКЦІЯ ПИТАННЯ <i>Митрофанов І. І., Даценко А. М.</i>	53
ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ <i>Найдіна О. В., Мовчан І. А.</i>	54
ВІДМІННІСТЬ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ВІД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО <i>Даценко Л. Є., Парафіло М. О.</i>	55
АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СИСТЕМ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ <i>Поддубей О. В.</i>	56
МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ <i>Попенко Н. В.</i>	57
ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ <i>Поясок Т. Б., Зюман Г. Ю.</i>	58
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ <i>Прилико В. М.</i>	60
МУЛЬТИМЕДІЙНІ ЗАСОБИ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ <i>Резніченко О. Л.</i>	61
ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ОДИНАДЦЯТИКЛАСНИКІВ У КЛАСАХ ПРИРОДНИЧОГО ТА СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ <i>Роман Л. Ю., Чундак С. Ю., Жулканич Н. М.</i>	62
К ПОСТИЖЕННЮ ВРЕМЕНИ <i>Самодрин А. П.</i>	63
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ <i>Саранча В. І., Чигирин К. В.</i>	65
АЛІМЕНТИ ЯК ОБОВ'ЯЗОК БАТЬКІВ <i>Синяк Д. О.</i>	66
МОДИФІКАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ <i>Сізова К. Л.</i>	67

ТЕРМІНОЛЕКСИКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ <i>Фадєєва О. В.</i>	68
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ <i>Федоренко С. А., Ельченко М. Я.</i>	69
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО СЕБЕ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ <i>Федоренко С. А. Іванкова В. Б.</i>	70
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЕВНЕНОСТІ У СОБИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ <i>Коваль Ю.В., Федоренко С. А.</i>	71
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ <i>Цимбал О. С., Заболотній І. А.</i>	72
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ <i>Чрділелі Т. В.</i>	73
ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-ПРЕЗЕНТАЦІЇ <i>Чрділелі Т. В., Виноградна А. В.</i>	74
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «АМЕРИКАНСЬКИЙ ІНДИВІДУАЛІЗМ» <i>Чрділелі Т. В., Семіошко Г. С.</i>	75
ЛІНГВІСТИЧНІ БАР'ЄРИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ <i>Шабуніна В. В.</i>	76
ФУНКЦІОНАЛЬНА АДАПТАЦІЯ САДИБИ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО НА ПОЛТАВЩИНІ <i>Губарь В. М., Губарь Т.В.</i>	78
КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК МІЖГАЛУЗЕВИЙ ІНСТИТУТ В СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ <i>Шоколова К. В.</i>	79
НЕСКОЛЬКО АКТУАЛЬНЫХ ВОПРОСОВ НАУЧНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ИДЕЙ В.И.ВЕРНАДСКОГО КАК ПОСТАНОВОЧНЫХ ДЛЯ КОНФЕРЕНЦИЙ ЕГО ИМЕНИ <i>Игнатенко А. А.</i>	80
THE USE OF COMPUTER TECHNOLOGIES ON PRACTICAL LESSONS OF PHYSICAL CHEMISTRY <i>Щербак М. О.</i>	82

**РОЗВИТОК ПРИРОДНИЧИХ НАУК
У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

В. І. ВЕРНАДСЬКИЙ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТАВРІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ <i>Виногорова В. Є.</i>	83
АНАЛІЗ ВПЛИВУ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ЗМІНУ КІЛЬКОСТІ ПИЛКУ АМБРОЗІЇ У ПОВІТРІ ЗАПОРІЖЖЯ <i>Малєєва Г. Ю., Приходько О. Б.</i>	84
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШКІДЛИВИХ ЧИННИКІВ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇХ ДІЇ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ЗУБНИХ ПРОТЕЗІВ <i>Малик С. С., Репецький М. Т., Луценко Б. О., Тимощук О. І.</i>	85
ЕКОЛОГО-ГІГІЄНІЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ НАСЕЛЕННЯ ТЕХНОГЕННО НАВАНТАЖЕНИХ ТЕРИТОРІЙ <i>Мартиненко Д. А., Козловська Т. Ф.</i>	86

<i>PLASMODIUM VIVAX</i> – ЗБУДНИК ГЛОБАЛЬНОЇ МАЛЯРІЇ <i>Павліченко В. І., Приходько О. Б., Ємець Т. І., Малєєва Г. Ю.</i>	87
ВИЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ ПАТОГЕННИХ МІКРООРГАНІЗМІВ ТА ЯЄЦЬ ГЕЛЬМІНТІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕНИХ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБ СТІЧНОЇ ВОДИ <i>Ротай Т. М.</i>	88
НАТУРАЛІСТИЧНІ ПОШУКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО НА ПОЛТАВЩИНІ <i>Самордов В. М., Кизим С. Л.</i>	89
ВИКОРИСТАННЯ РОЗЧИНУ ЧАЙНОГО ГРИБА ЯК БІОСТИМУЛЯТОРА РОСТУ РОСЛИН НА ПРИКЛАДІ МОРОЗОСТІЙКОГО СОРТУ ТОМАТІВ <i>Дуднік О. В., Шендрик В. С.</i>	89
БІОТЕХНОЛОГІЯ ОТРИМАННЯ СИРУ З СО ₂ -ЕКСТРАКТОМ ЛАВАНДИ <i>Шкарбан А. І., Никифорова О. О., Новохатько О. В.</i>	91
ТЕСТУВАННЯ ВПЛИВУ ДОБРИВА НА РОСТОВІ ПРОЦЕСИ БІООБ'ЄКТІВ <i>Мазницька О. В., Пасенко А. В., Золотоволос Т. М.</i>	92
ПЕРСПЕКТИВИ УТИЛІЗАЦІЇ АКТИВНОГО МУЛУ В ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ ЕНЕРГОНОСІВ <i>Пасенко А. В., Никифорова О. О., Карлик О. І., Пасенко Д. В.</i>	93
ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ПИВА З ДОДАВАННЯМ ЕФІРНОЇ ОЛІЇ ШАВЛІЇ <i>Наухатько Д. П., Сакун О. А.</i>	94
ОСОБЛИВОСТІ БІОТЕХНОЛОГІЇ ОДЕРЖАННЯ ЧЕРВОГО ВИНА З ТАНІНАМИ <i>Лещенко А. С., Сакун О. А.</i>	95
АКТИВНИЙ МУЛ ЯК СИРОВИНА В БІОТЕХНОЛОГІЇ <i>Пасенко А. В., Письменнікова Т. С., Никифорова О. О., Дужонкова Д. Г.</i>	96
ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕРОБКИ СУБСТРАТНОЇ СУМІШІ БІОМАСИ ЦІАНОБАКТЕРІЙ ТА АКТИВНОГО МУЛУ <i>Дігтяр С., Черноморець А., Камарад Л.</i>	97
РОЗРОБКА ПРОЕКТУ БІОТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕРОБКИ ОРГАНІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ЦІАНОБАКТЕРІЙ НА МЕТАН <i>Дігтяр С., Гузь А., Майкснер К.</i>	98
ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ МЕТАНОГЕНЕЗУ З ФІТОМАСИ ГІДРОБІОНТІВ <i>Ченчевой В. В., Козловська Т. Ф., Дігтяр С. В., Никифоров В. В.</i>	99
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ КОМПОСТУВАННЯ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ <i>Святенко А. І., Олефіренко А. В.</i>	100
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ АНАЕРОБНО-АЕРОБНИХ ПРОЦЕСІВ БІОЛОГІЧНОГО ОЧИЩЕННЯ СТІЧНИХ ВОД <i>Святенко А. І., Ключ А. І.</i>	101

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

ДОСЛІДЖЕННЯ АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА ЯКІСТЬ ВОДИ БІОГІДРОЦЕНОЗІВ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО РАЙОНУ <i>Козловська Т. Ф., Саламатін Д. М.</i>	102
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ БІОДЕСТРУКЦІЇ БІТУМУ <i>Никифоров В., Самешова Д.</i>	103

ЕКОЛОГО-ГІГІЄНИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ НАСЕЛЕННЯ ТЕХНОГЕННО НАВАНТАЖЕНИХ ТЕРИТОРІЙ <i>Мартиненко Д. А., Козловська Т. Ф.</i>	104
АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ <i>Шмандій В. М., Ригас Т. Є.</i>	105
ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФОНОВОГО ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ В УМОВАХ ЦІЛОДОБОВОГО ВПЛИВУ <i>Бахарєв В. С., Маренич А. В.</i>	106
ІННОВАЦІЙНІ КОМПЛЕКСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЧИЩЕННЯ ПОБУТОВИХ СТОКІВ ТА ІНФІЛЬТРАТИВ СМІТТЄЗВАЛИЩ <i>Мальований М. С., Жук В. М., Муха О. В., Серєда А., Соловій Х. М.</i>	107
УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОТРИМАННЯ СТАЛИХ БІОПАЛИВ ІЗ ВОДОРОСТЕЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЯК ДЖЕРЕЛА БІОМАСИ МУНІЦИПАЛЬНИХ СТІЧНИХ ВОД ТА ДИМОВИХ ГАЗІВ <i>Соловій Х. М., Мальований М. С., Жук В. М., Муха О. В., Никифоров В. В.</i>	108
УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УМОВАХ ПРИРОДНО- АНТРОПОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ <i>Харламова О. В.</i>	109
РОЛЬ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЗВАЛИЩ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ НА ДОВКІЛЛЯ В УПРАВЛІННІ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ <i>Сагдєєва О. А., Крусір Г. В.</i>	110
РЕЗУЛЬТАТИ ЕКОЛОГО-ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ, ЩО СКЛАЛАСЬ У РАЙОНІ ПІВНІЧНОГО ПРОМИСЛОВОГО ВУЗЛА МІСТА КРЕМЕНЧУК <i>Корцова О. Л.</i>	111
СТАН АНТРОПОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ СКЛАДОВИХ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ПРОМИСЛОВИХ ЦЕНТРАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Знайко В. Ю.</i>	112
МОНІТОРИНГ ВПЛИВУ ОБЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ НА СТАН ДОВКІЛЛЯ У КРЕМЕЧУЦЬКОМУ ПРОМИСЛОВОМУ РЕГІОНІ <i>Шмандій В. М., Колібська І. С.</i>	113
ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ <i>Гусаренко К. В., Даценко Л. Є.</i>	114
ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ АВТОЗАВОДСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА КРЕМЕНЧУКА ЗА АСИМЕТРІЄЮ ЛИСТЯ БЕРЕЗИ ПОВИСЛОЇ <i>BETULA PENDULA L.</i> <i>Ткаченко К. Д., Горбель С. І.</i>	116
НОВІ РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ СМЕРЧІВ У ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ <i>Ващенко В. М., Лоза Є. А., Кордуба І. Б., Патлашенко Ж. І.</i>	117
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-БЕЗПЕЧНИХ АСПЕКТІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЖЕЖНИХ КОМАНД <i>Босак П. В.</i>	118
ПОЕТАПНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО РИЗИКУ <i>Орел С. М., Іващенко О. В.</i>	119
ВІЙСЬКОВА ЗАГРОЗА ЕКОЛОГІЇ УКРАЇНИ <i>Тищенко О. С., Мележик В. С., Янченко С. С.</i>	120
ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬК <i>Тищенко О. С.</i>	121

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СТРУКТУРНО-ІННОВАЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА ЕКОНОМІКИ

ЗБІЛЬШЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ЗА КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ <i>Дорожкіна Г. М., Зелений В. В.</i>	122
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ <i>Почтовюк А. Б., Алексєєнко А. С.</i>	123
КЛАСТЕРИ ЯК ПРОВІДНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ АПК ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ <i>Brazhnikova T., Лисич В. В., Нікітенко Ю. О.</i>	124
КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТАЛУРГІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА <i>Різніченко Л. В., Орлова К. О.</i>	125
АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ <i>Сакун Л. М., Настусенко Л. С.</i>	126
МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ <i>Хоменко Л. М., Велькін Б. О.</i>	127
СКЛАДАННЯ БЮДЖЕТУ СТВОРЕННЯ НОВОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Хоменко Л. М., Бутенко А. С.</i>	128
ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ВОЛОСЬКОГО ГОРІХУ <i>Мельничук Б. І., Лисич В. В., Нікітенко Ю. О.</i>	129
ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИРОБНИЦТВА <i>Хоменко М. М., Вахрушев А. С.</i>	130
РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СТИМУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ <i>Семеніхіна В. В., Льченко А. С., Почтовюк О. А.</i>	131
ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МІСТА <i>Цимбал О. С., Рубан Б. В.</i>	132
ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ <i>Буряк Є. В., Скриль Ю. Л.</i>	133
ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ ГРЕЙДІВ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА <i>Мажаренко К. П., Яремка О. В.</i>	134
ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ <i>Ведєніна Ю. Ю., Шкодіннова І. О., Шевченко А. С.</i>	135
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ <i>Мажаренко К. П., Ткач О. Ю.</i>	136
УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ НАБОРОМ РИНКОВИХ СЕГМЕНТІВ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЇХ ВІДПОВІДНОСТІ ПРІОРИТЕТАМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА <i>Сухомлин Л. В., Нефедович В. О.</i>	137
ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ <i>Труніна І. М., Сосновська Ю. Р.</i>	138

СТОУНТЕРАПІЯ – НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЛІКУВАННЯ КАМІННЯМ <i>Залуїна О. М., Дружиніна В. В.</i>	139
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АПІТЕРАПІЇ <i>Ліхоносова Г. С., Лазаренко А. О.</i>	140
ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА <i>Ліхоносова Г. С., Фроликов Є. С.</i>	141
ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЯ: ЗАСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ <i>Різниченко Н. С., Крошка О. Ю.</i>	142
ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РАВЛИКІВ В РЕКРЕАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Різниченко Н. С., Мироненко А. В.</i>	143
ОСОБЛИВОСТІ ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ У МІСТІ КРЕМЕНЧУК <i>Загорянська О. Л., Соколова В. О., Рухля О. С.</i>	144
ЗНАЧЕННЯ ПАЛАЦОВО-САДИБНИХ КОМПЛЕКСІВ В ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИХ ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТАХ <i>Загорянська О. Л., Русова Д. Р., Мовчан А. О.</i>	145
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ <i>Загорянська О. Л., Кривонос Н. Ю.</i>	146
АДАПТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Рижак А. І., Загорянська О. Л.</i>	147
ПОРІВНЯННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ <i>Герасимчук В. В., Липченко О. Е.</i>	148
СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ <i>Ищенко С. В., Ткач Т. П.</i>	149
ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ <i>Нємикіна К. О.</i>	150
ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Кабатова Ю. О.</i>	151
ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Шевчук Ю. В.</i>	153
АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ПОЛТАВЩИНИ <i>Висікан Ю. О.</i>	154
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПАТ «КВБЗ» <i>Мороз О. В., Пащевська А. Р.</i>	155
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГІСТИЦІ <i>Мороз О. В., Флакей Т. В.</i>	156
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ У СВІТІ <i>Мороз О. В., Даценко І. В.</i>	157
ЗНАЧЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ <i>Білик М. Ю.</i>	158
ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ <i>Збиранник О. М., Івасенко Є. О., Бондаренко А. О.</i>	159

СТРАТЕГІЧНЕ ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА <i>Сокур М. І., Білик М. Ю.</i>	159
СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ <i>Герасимчук В. В., Флакей Т. В.</i>	160
МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ В АГРОПРОМИСЛОВОСТІ <i>Збиранник О. М., Потопольський А. О.</i>	161
ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ПАТ «ДЖЕЙ ТІ ІНТЕРНЕТШЛ УКРАЇНА» <i>Збиранник О. М., Пащевська А. Р.</i>	162
АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ УПАКОВКИ ТОВАРІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ <i>Герасимчук В. В., Бондаренко А. О., Івасенко Є. О.</i>	163
СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО АВТОРИНКУ <i>Кім У. В., Білик М. Ю.</i>	164
ЕМОЦІЙНЕ НАПОВНЕННЯ В РЕКЛАМІ <i>Білик М. Ю., Яришева Є. М.</i>	165
INTEGRATED TRANSPORT SYSTEM - THE BASIS OF TRANSPORT POLICY IN THE CZECH REPUBLIC AND THE SOUTH BOHEMIAN REGION <i>Libomír Pápa</i>	166
ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА <i>Циган Р. М., Ананченко А. О.</i>	167
СУЧАСНІ ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ <i>Вірбулевська О. В., Цимбал О. С.</i>	168
ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ЄДИНОГО КАЗНАЧЕЙСЬКОГО РАХУНКУ ДО ОБІГУ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ <i>Глухова В. І., Братишко Н. П.</i>	169
СОЦІАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ПРОЯВ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ <i>Ховрак І. В., Прядко Л. В.</i>	170
СТАН АВІАЦІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ <i>Вірбулевська О. В., Капленко Т. С.</i>	171
БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ <i>Крот Л. М.</i>	173
ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ <i>Олійник Є. В.</i>	174
ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ <i>Онищенко О. В.</i>	175
ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ: НАБЛИЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ <i>Пінчук А. О., Онищенко О. В.</i>	176
РЕФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ВЛАСНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ <i>Шаповал Л. П.</i>	177

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ <i>Ховрак І. В.</i>	178
ГЕНДЕР ТА ЗМІНА КЛІМАТУ <i>Пряхіна К. А.</i>	179
ПРИЧИНИ БАНКРУТСТВА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ <i>Дідур С. В., Хижняк Ю. О.</i>	180
ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА ОБЛІКОВІ НОВАЦІЇ В УКРАЇНІ <i>Ткаченко І. В.</i>	181
ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ – ДЖЕРЕЛА НАПОВНЕННЯ <i>Ткаченко І. В., Кузьменко Н. В.</i>	182
НЕДОЛІКИ ЧИННОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ <i>Ткаченко І. В., Бараник Ю. В.</i>	183
ЕКОЛОГІЧНИЙ ОБЛІК У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ <i>Циган Р. М., Циган К. А.</i>	184
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТА ОСНОВНІ ЇЇ ЕЛЕМЕНТИ <i>Мирошниченко К. О., Онищенко О. В.</i>	185
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Сахно Ю. С., Авраменко О. І.</i>	186
КРЕМЕНЧУК – МІСТО СТАЛОГО РОЗВИТКУ <i>Сокур М. І., Сподін Ю. М., Гапон О. М.</i>	187
ВПЛИВ ФІТОНЦИДНИХ РОСЛИН НА ЖИВІ ОРГАНІЗМИ <i>Горбель С. І., Латухіна К.М.</i>	188
КОНЦЕПЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ І ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ <i>О. С. Задунай, О. В. Азарова</i>	189

СПИСОК АВТОРІВ

	В		Дігтяр С. В.	97, 98, 99
Brazhnikova T.		124	Дідур С. В.	180
	L		Дніпровська Т. В.	30
Lubomír Páňa		166	Дорожкіна Г. М.	122
	A		Дружиніна В. В.	139
Авраменко О. І.		186	Дружиніна І. М.	23
Азарова О. В.		189	Дуднік О. В.	89
Алексєєнко Н. М.		15	Дужонкова Д. Г.	96
Алексєєв А. І.		46		
Алексєєнко А. С.		123	Е	
Ананченко А. О.		167	Ельченко М. Я.	69
	Б		Є	
Бараник Ю. В.		183	Єлфімов М. А.	44
Баранов І. М.		13	Ємець Т. І.	87
Бахарєв В. С.		106	Ж	
Бесараб К. В.		16	Жук В. М.	107, 108
Беспарточна О. І.	17, 18, 19, 20, 21		Жулканич Н. М.	62
Бігдан М. В.		22, 32	З	
Білик М. Ю.	158, 159, 164, 165		Заболотній І. А.	72
Білоус Р. М.		23, 24	Заворотная В. Р.	31
Бондаренко А. О.		159, 163	Загородній А. Г.	4
Босак П. В.		118	Загорянська О. Л.	144, 145, 146, 147
Братишко Н. П.		169	Задунай О. С.	189
Буряк С. В.		133	Залуніна О. М.	139
Бутенко А. С.		128	Збиранник О. М.	159, 161, 162
Бутко Л. В.		13	Зелений В. В.	122
	В		Знайко В. Ю.	112
Вахрушев А. С.		130	Золотоволос Т. М.	92
Ващенко В. М.		117	Зюман Г. Ю.	58
Вєденіна Ю. Ю.		135	И	
Велькін Б. О.		127	Игнатенко А. А.	80
Виноградна А. В.		74	I	
Виноградова В. Є.		83	Іванкова В. Б.	70
Висікан Ю. О.		154	Івасенко Є. О.	159, 163
Вірбулевська О. В.		168, 171	Іващенко О. В.	119
	Г		Ільченко А. С.	131
Гапон О. М.		187	Іщенко С. В.	149
Гаркава А. О.		17	К	
Герасименко Л. В.		25	Кабатова Ю. О.	151
Герасимчук В. В.	148, 160, 163		Камарад Л.	97
Глухова В. І.		169	Кантемирова Р. М.	32
Головаха М. Л.		26	Капленко Т. С.	171
Горбель С. І.	116, 188		Карлик О. І.	93
Грищенко В. А.		25	Кигим С. Л.	89
Губарь В. М.		78	Кім У. В.	164
Губарь Т. В.		78	Клюс А. І.	101
Гузь А.		98	Коваленко Д. С.	33
Гусаренко К. В.		114	Коваль Ю. В.	71
Гущин В. Р.		43	Кожем'яка М. О.	26
	Д		Кожемяченко Н. В.	33, 34, 35
Давидюк С. Г.		27, 28	Козловська Т. Ф.	86, 99, 102, 104
Даценко А. М.		53	Колібська І. С.	113
Даценко І. В.		157	Кондрашова О. В.	36
Даценко Л. Є.	29, 55, 114		Копичко Н. В.	24
Дзина Н. А.		11	Кордуба І. Б.	117
			Корцова О. Л.	111

СПИСОК АВТОРІВ

Котляр Д. В.	37	Настусенко Л. С.	126
Котт М. І.	39	Наухатсько Д. П.	94
Красноп'яоров С. М.	26	Нефедович В. О.	137
Кривонос Н. Ю.	146	Немикіна К. О.	150
Крот В. О.	14	Никифоров В. В.	99, 103, 108
Крот Л. М.	173	Никифорова О. О.	91, 93, 96
Крошка О. Ю.	142	Нікітенко Ю. О.	124, 129
Крусір Г. В.	110	Новохатсько О. В.	91
Кузнецова І. А.	40		
Кузьменко Н. В.	182	О	
Кульчицька Г. О.	4	Олефіренко А. В.	100
Куш О. С.	41	Олійник Є. В.	174
		Онищенко О. В.	175, 176, 185
Л		Орел С. М.	119
Лазаренко А. О.	18, 140	Орлова К. О.	125
Ларіонова Я. О.	51	Осіпова Д. А.	37
Латишева В. В.	42		
Латухіна К.М.	188	П	
Лебединська Г. О.	43, 44	Павліченко В. І.	87
Лещенко А. С.	95	Парафіло М. О.	55
Липченко О. Е.	148	Пасенко А. В.	92, 93, 96
Лисич В. В.	124, 129	Пасенко Д. В.	93
Литвиненко Д. А.	45	Патлашенко Ж. І.	117
Літвінова О. В.	46, 47	Пащевська А. Р.	155, 162
Ліхоносова Г. С.	140, 141	Пінчук А. О.	176
Лоза Є. А.	117	Письменнікова Т. С.	96
Лукаш О. М.	19	Поддубей О. В.	56
Лукичова А. А.	27	Пономаренко О. М.	4
Луценко Б. О.	85	Попенко Н. В.	57
Ляшко В. Ю.	52	Потопольський А. О.	161
		Почтов'юк А. Б.	123
М		Почтов'юк О. А.	131
Майкснер К.	98	Поясок Т. Б.	58
Мажаренко К. П.	134, 136	Прилипка В. М.	60
Мазницька О. В.	92	Приходько О. Б.	84, 87
Малєєва Г. Ю.	84, 87	Прядко Л. В.	170
Малик С. С.	85	Пряхіна К. А.	179
Мальований М. С.	107, 108		
Маренич А. В.	106	Р	
Мартиненко Д. А.	86, 104	Рева Т. С.	34
Мартиненко М. Ю.	48	Резніченко О. Л.	61
Маслак В. І.	50	Репецький М. Т.	85
Масленніков С. О.	26	Ригас Т. Є.	105
Мележик В. С.	120	Рижак А. І.	147
Мельничук Б. І.	129	Різниченко Н. С.	142, 143
Мироненко А. В.	143	Різниченко Л. В.	125
Мирошніченко К. О.	185	Рогачова М. В.	28
Митник А. А.	51, 52	Роман Л. Ю.	62
Митрофанов І. І.	53	Ротай Т. М.	88
Мовчан А. О.	145	Рубан Б. В.	132
Мовчан І. А.	54	Русова Д. Р.	145
Мокрий Д. В.	29	Рухля О. С.	144
Мороз О. В.	155, 156, 157		
Москалик Г. Ф.	9	С	
Муха О. В.	107, 108	Сагдєєва О. А.	110
		Сакун Л. М.	126
Н		Сакун О. А.	94, 95
Найдіна О. В.	54	Саламатін Д. М.	
Насменчук А. М.	50	Самешова Д.	103
		Самодрін А. П.	63102

СПИСОК АВТОРІВ

Самордов В. М.	89	Ховрак І. В.	170, 178
Саранча В. І.	65	Хоменко В. М.	21
Сахно Ю. С.	186	Хоменко Л. М.	127, 128
Святенко А. І.	100, 101	Хоменко М. М.	130
Семеніхіна В. В.	131	Ц	
Семенцова А. Г.	35	Циган К. А.	184
Семіюшко Г. С.	75	Циган Р. М.	167, 184
Середа А.	107	Цимбал О. С.	72, 132, 168
Синяк Д. О.	66	Ч	
Сізова К. Л.	67	Ченчевой В. В.	99
Скриль Ю. Л.	133	Черниш Д. С.	4
Скрипник О. В.	20	Черноморець А.	97
Соколова В. О.	144	Чернявська О. В.	14
Сокур М. І.	159, 187	Чигирин К. В.	65
Соловій Х. М.	107, 108	Чрділелі Т. В.	73, 74, 75
Солошич І. О.	12	Чундак С. Ю.	62
Сосновська Ю. Р.	138	Ш	
Сошенко С. М.	31	Шабуніна В. В.	76
Сподін Ю. М.	187	Шаповал Л. П.	177
Сухомлин Л. В.	137	Шевченко А. С.	135
Т		Шевчук Ю. В.	153
Тимошук О. І.	85	Шендрик В. С.	89
Тищенко О. С.	120, 121	Шкарбан А. І.	91
Ткач О. Ю.		Шкодінова І. О.	135
Ткач Т. П.	136, 149	Шмандій В. М.	105, 113
Ткаченко І. В.	181, 182, 183	Шоколова К. В.	79
Ткаченко К. Д.	116	Щ	
Труніна І. М.	138	Щербак М. О.	82
Ф		Я	
Фадєєва О. В.	68	Янченко С. С.	120
Федоренко С. А.	69, 70, 71	Яремка О. В.	134
Флакей Т. В.	156, 160	Яришева Є. М.	165
Фроликов Є. С.	141		
Х			
Харламова О. В.	109		
Хижняк Ю. О.	180		

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори. Оргкомітет залишає за собою право під час конференції вносити зміни до програми роботи конференції, анулювати або проводити перерозподіл доповідей за секціями.

Підписано до друку 03.05.2018 р. Формат А4. Папір офсетний.
Умов.друк.аркушів 23,1. Наклад 1000 прим. Друк ризопринтний. Зам. 44/18

Надруковано з готових оригінал-макетів ПП Щербатих О.В.
вул. Софіївська, 36-Б, м. Кременчук, 39601
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2129 від 17.03.2005 р.